

ئىسلام د ناڤبەرە چەكۈچى

علمانييەتى و بزمارا داعشىدما

(چەند تارىياتى و نىاسىن)

پىداچوون:

پ.د. فەرسەت مەرعى

نېيىسىن و كۆمکرن:

وەحىد سندى

سال ٢٠١٧

پەرتووک: ئىسلام دنافبەرا چەكۈچى علمانىيەتى و بزمارا داعشىدى

نۇرىسىن: وەحيد سندى

پېڭاچوون: پ.د. فەرسەت مەرعى

تىپچىن: داخاز رفعەت، وەحيد سندى

سوپاسى

- سوپاسى بۇ بهريز (پ.د. فەرسەت مەرعى) مامۇستايى زانكۆيا زاخۇر پابوویە ب پىيداچوونا فى پەرتۈوكى.
- سوپاسى بۇ هەۋىزىنا من يا ھىزرا (سۆز ئاكرەيى) و ھارىكارىيىا وى دگەل مندا.
- سوپاسى بۇ دايىك و باب و خۆشك و برايىن من يىئن ھىزرا پىشىتەۋانىن سەرەتكىيىن منبوون.

نافه روک

- .(۱).....پیشەکى.
- .(۲).....بەشى ئىكى: ئىسلام وچە ند شوبەھ يەك.
- .(۳).....ئىسلام چىيە؟ -
- .(۴).....پەيقا ئىسلام -
- .(۵).....باشى د ئىسلامىدا -
- .(۶).....حەرامبۇون و قەددەغەكرنا زۆلى -
- .(۷).....ئەگەر موسىمان ب فى رەنگى د ئايىنى بگەھن -
- .(۸).....موسىمان زيانى د گەھىننەتە كى؟ -
- .(۹).....ئىسلام و نەتهوايەتى -
- .(۱۰).....ژ بنەمايىن بەرىخودانان ئىسلامى -
- .(۱۱).....سياسەت چىيە؟ -
- .(۱۲).....سياسەت د دىتنا ئىسلامىدا -
- .(۱۳).....دەستورى مەدینى زۆلم ل كى كرييە؟ -
- .(۱۴).....دەستورى مەدینى -
- .(۱۵).....قورئان وەكو بناغەيەكى ياسادانانى مەرەم ژى چىيە؟ -
- .(۱۶).....دەولەت چىيە؟ -

- دهولهتا ئىسلامى د ناپېرا ديموکراسى و دكتاتوريهتىدا(□□)
- ئىسلام و دهولهتا دينى(□□)
- دهولهت د هزرا هزرمهند ئەلودودىدا(□□)
- سەركىرە(وھلى ئەمر، خە لىفە) د دىتنا ئىسلامىدا(□□)
- تايىبەتمەندىيەن دەسھەلاتدارى موسىلمان(□□)
- ھەلوىستەك ژ سەركىرىدىن جىهانا ئىسلامى بەرامبەر مللەتى كورد(□□)
- بەشى دووچى: علمانيەت (ناساندن و دىرۆك)(□□□)
- علمانيەت (چەمك و پىناسە)(□□)
- پىناسىن علمانيەتى(□□)
- علمانيان چ ژ موسىلمانان دېت؟(□□)
- دىرۆكا سەرھلەدانان علمانيەتى(□□)
- علمانيەت ل ناف مللەتىن رۇزئاۋا(□□)
- ب- سەرھلەدانان علمانيەتى ل رۇزھەلاتنانافىن(□□□)
- ل ناف وەلاتىن عەرەبى(□□)
- شەريىن ئىستىعمارى و ھاتنا علمانيەتى(□□)
- سەرھلەدانان علمانيەتى ل ناف كوردان(□□)
- رۇقى كوردان د علمانيەتا توركىدا(□□)
- كورد د ناپېرا خىلافەت و علمانيەتىدا(□□)
- كورد د سەردەمى علمانيەتا نويى دا(□□)

- علمانیهتا کوردى و مالویرانى (۱۰).
- علمانیهتا جیهانى و مالویرانى (۱۱).
- علمانیهت و دۆزمنکارى (۱۲).
- جورین علمانیهتى (۱۳).
- - ئەگەرین سەرھلداна علمانیهتى ل جیهانى (۱۴).
- - ئەگەرین سەرھلدانا علمانیهتى ل كوردستانى (۱۵).
- - بنەمايىن سەركىيەن علمانیهتى ل جیهانى (۱۶).
- - زيانىن علمانيان (۱۷).
- - ج ئايىن د سياسەتىدا نىن، ج سياسەت د ئايىنىدا نىن (۱۸).
- - ئايدولۇزيا علمانیهتى شكەستن ئينا ڙېھرکو : (۱۹).
- قەيرانا روشەنبىرىن علمانى (۲۰).
- بهشى سىيى: دىرۋكا تىرۋرى و مالویرانيا موسلمانان وجىهانى (۲۱).
- تىرۋر و خوهكۆزى (۲۲).
- تىرۋر، زاراف و پىناسە (۲۳).
- تىرۋر ، كەنگى پەيدابووچى؟ (۲۴).
- تىرۋر، دياردەيەكا جىهانى و خوهزايمەكا ڙميڭە (۲۵).
- تىرۋر، موسلمان يان علمانى (۲۶).
- تىرۋر د شەريعەتى دا جە نىنە ڙېھر ۋان ئەگەران (۲۷).
- ئىسلام و شىر (۲۸).

- داعش، کەفنه‌گى نويبۇوى(۱۰۰)۱
- تىرۆر و شەرەكى بەردەوام د نويكرنىدا(۱۰۰)۲
- داعش و سەلەھيما تۆندرەو(۱۰۰)۳
- داعش ئارمانجا ماسۇنيھەت و زلهىزان(۱۰۰)۴
- نېچىرا داعشى(۱۰۰)۵
- داعش، ماھىي يان ئىسلام(۱۰۰)۶
- پەيكەرئ رېكھستنا داعش(۱۰۰)۷

پیشەکی

بابەتى ئىسلام و علمانىيەت و تىرۆرى د رۆزەفا مە يائەفرۇدا ئىك ژ بابەتىن ھەرە سەركىيە، و رۆزانە ئەگەر نەبىزىن ل ھەر جەھەكى ھەبىت، دى بىزىن ل ناڭ دەزگەھىن راڭەھاندىن و سەجىت و گەنگەشەيىن مەزن لسەر دەيتە ئەنجامدان، ب تايىەت پشتى ھاتنا رېتكىخراوا تىرۆرىستىيا داعش گەلەك بزمارىن كۆزەك ھاتنە جەرگى ئىسلامى، ئەقچا مۇسلمانان شىا بىت خوھ ژى قورتالىكەن يانزى ئىكىسىر ب جەرگى وان كەفتىت، و پشتى پەيدابۇونا ئەقى گرۇپا رادىكال (توندرەو) ژئالىيەكى ۋە زيان ب ئىسلامى كەفت و ئەف چەندەزى ب دلى ھەزماھەك نە كىيم ژ علمانىانبۇو، ژئالىيەكى دېقەمەزى هشىاركىرنەكبوو بۇ مۇسلمانان و گەلەك لېزقىرىن ل پەرتۇوكىن پىشىان ھاتنەكىن و دشىيەن بىزىن نوبىيۇنەك دنافەت گىانى ئايىنىدا پەيدابۇو.

ئەف پەرتۇوكە ب نافى (ئىسلام دنافبەرا چەكۈچى علمانىيەتى و بزمارا داعشىدا) ھاتىيە ئىشىن، سى پىشان بخودە دىگرت، و بزاڭ ھاتىيەكىن ب رەنگەكى بابەتىانه تىدا راستى و شۆبەھىيىن لدۇر ھەرئىك ژفان زاراڭان دياربىكەين.

بەشى ئىكى: (ئىسلام و چەند شۆبەھىيەك) دنافەت پىشىدا چەندىن بابەتىن ئالۇز دنافەت ئىسلاممىدا ھاتىيە بەحسكىن، و مەزى بزاڭكىيە ب رەنگەكى نوى و سەردەميانە باس ل وان شۆبەھىيەن بىكەين، و بەرسقەكا گۈنچاپى بۇ دياربىكەين، بىگە ھەرئىك ژ (حەرامبۇونا زۆلى)، مۇسلمان زيانى دەگەھىنتە كى؟، ئىسلام و نەتهوايەتى، سىاسەت د دىتنا ئىسلاممىدا، و دەولەتا ئىسلامى دنافبەرا ديمۆكراسى و دكتاتۆرىيەتى دا...هەت) بخودە دىگرىت.

بەشى دووپىي: (علمانىيەت، ناساندىن و ديرۆك)، دفى پىشىدا مە بزاڭكىيە علمانىيەتى بەھىيە نىاسىن و چەندىن پىناسەيىن وئى يىن دياربىكەين، و پاشى مە بەحس ل ديرۆكا سەرھەلدا نا وئى كرىيە ل رۆزئافا و پاشى ھاتىيە بەرە دەنگەلەتانا فەن و ب تايىەتلى كوردىستانى، و دفى بابەتىدا مە لسەر چەندىن بابەتىن دىزى ب درېزى ئاخىتىيە ژ وانزى (علمانىيەتا كوردى و مالۇيرانى، علمانىيەت و دۆزمنكارى، جورىن علمانىيەتى، ئەگەر ئىن سەرھەلدا نا علمانىيەتى...هەت)، دفان بابەتىدا مە فىايە ب رەنگەكى بابەتىانه بەھىيە دياركىن.

بەشى سىيىي: (ديرۆكا تىرۆرى، مالۇيرانىا مۇسلمانان و جىهانى)، دفى پىشىدا مە تىرۆر پىناسەكىيە و ديرۆكا وئى ژى دايە ديارەكىن كا ژ كەنگى پەيدابۇويە، و ديسان لسەر گەلەك بابەتان

مه ئاخشتييە ژ وانۋى (تىرۇر، موسىلمان يان علمانى، ئىسلام و شىر، داعش كەفنهكى نوپىبۇرى، داعش و سەلەفيا تۈندۈرەو، داعش و ئارمانجا ماسۇنىيەت و زلهىزان، پەيكەرئى رېكخستنا داعشى... هتد)، دناف ۋى بابەتىدا مه باس ل تىرۇر ئى ب گشتى و داعشى ب تايىبەتى كرييە، ژېرکۈ د قەدەرا مەدایە و مە ۋىايە باشتى دياربىكەين.

ئەگەرین ھەلبىزاردىن ئى بابەتى ژى ئەوه دنوگەدا ھىرلىكىن مەزن ژلايىھەر ئىك ژ علمانىييان ب چەكۆچەكى مەزن و داعشىيى ب بزمارەكى سەر تىز دلەشىن ئىسلامى دقوتن، دېيت گەلەك كەس پەخنى ل مە بىگەن و د ھندەك جەناندا مە ھىرلىش كربىتە سەر ھەرئىك ژفان دوو گرۇپان و ھىرشا مەزى ب كەرب و عىناد نەبۈويە ل ھەمبەرى ۋان دوو گرۇپان، بەلكۈپەر ل سەر شىۋازى بابەتىانە و ب بەلگەفە ئاخشتييە، و ل پەتىيا جەنان مە ئامازە ب ژىددەران كرييە، لەورا ھىقىيا مەيە ھەركەسى د خوينىت ب چاھەكى فەكىرى و مىشكەكى ھشىار سەرەدەرىي لگەل بکەت، چونكى مەرەما مە ژ فى بابەتى ئەو نىنە ئەم ئاگرى فىتنە و بەلەن دنافبەرا خودانى ھەر ھززەكىدا خۇوشكەين، بەلكۈ مەرمە مە ژى نىاسىندا رۇوپەي پاستەقىنەيى ھەر ئىك ژ ۋان دەستەكايىھ.

ل دۆماھىيى من دەپت ئامازى ب وى يەكى بىدم ليستا ژىددەران يەر بەشەكى ژ پەرتۈوكى ل دۆماھىيى بەشىيە، و مە ھەموو ژىددەر نەبرىئە دۆماھىيى، ژېرکۈ ئەڭ چەندە دناف ۋېبازا فەكۇلىيىندازى تىشەكى رەوايە.

وەحيد سندى / زاخۇ

بەشى ئىكى:

ئىسلام و چەند

شوبەھىلەك

❖ ئىسلام چىيە؟

ئەو ئايىنى خودى تuala هنارتى بۇ مروفايىتىي و راسته رىكىرنا وان ژېرزەبۈونى و نەھىلانا شەقىن تارى و روونكىرنا ژيانا بەشەرىيەتى، راکىرنا زۆللا سته مكاران و زفانىدا مافى سته ملىكىريان و گەهانىدا مافى ژنى و زەلامى و كورى و كچى و هەمى تەخىن جقاكى و خوهشىرنا ژيانا دنيا و ئاخىرتى كو پەياما فى ئايىنى يە.

ئىسلام ئەو دينه خودايى مەزن دوماهىك پەرتۈوكا عەسمانى (قورئان) پى هنارتىيە و ديسان دوماهىك پېغەمبەر (محمد) لسەر قى رىپازى چۈوييە، كەسىكى پچەكا كىيم شارەزايى دىينى ئىسلامىدا ھەبت ب پىكا ۋان ھەردوو ژىدەرىن دينى دى زانت پەيوهندىيەكا بەيىز دنابەرا فى دينى و دنیابى دا ھەيە، خودى ئەڭ دينى يى هنارتى بۇ مەرەما خوهشىرنا ژيانا دنیابى بەرى ژيانا ئاخىرتى، ھەركەسى بەرىخودانى ل قورئانى بكتى دى بىنت يا پىكھاتىيە ز (بىر و باودر، عىيادات، ئەخلاق، موعامەلات) ان، ھەبىنا ۋان چوار بىنەمايان دناف قورئانى دا گشتىيا ژيانى بخۇقە دىگرن، لەپىرە بۇ مە باش دىيارە ھەردوو بىنەمايىن ئىكى (بىر و باودر و عىيادات) پەيوهندىيا مەرۆقى دەگەل خودى دىياردىكەن، بەلنى ھەردوو بىنەمايىن دوماهىي (ئەخلاق و موعامەلات) پەيوهندىيما مە دەگەل مەرۆقان خوهشىدكەت، ئەم دىنان دەمیزانىيدا ل حەشرى گرانتىن تشت ئەۋۇزى ئەخلاقە، ئەقە هوسا خودى نىشانى مە دەدت ژيانا لەگەل مەرۆقان ئافا بکەن، ھندەك كەس دەھىن و ئىسلامى ب ھندەك دىننەن دى قىاس دكەن و ئىسلامى بتنى ب رووحى فە گرى دەدن و دەقىن ژۇيى ژيانى دابىرن، لى ئەو نوزانن ئەگەر ئەوان ئەڭ كارەكىر و ئىسلام ژۆيانى جوداڭىر، ل وى دەمى ئەوان دەقىت ب دەھان ئايەتىن قورئانى و ب سەدان حەدىسىن پېغەمبەرى (سلاڭلى بن) بەھافىزىن، چونكى ئەو بەحسى ژيانا خەلکى دكەن ئەۋىن گرىيدايى بوارى ئابورى و جقاكى و سىياسى يا مەرۆقان فە ھەمەيە^۱.

ئىسلام ئەو ئايىنه يى كو ژلایى خودايى مەزىنە دەھىتە پەسەندىكىن و بەلگەزى ل سەر قى گوتىنى پەيغا خودى يە ياكو د قورئانا پېروزدا ھاتى دەمما خودى دېيىت ((إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْدَمَا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ)) ال عمران ۱۰۷. ئانكى ب راستى ئايىنى راست و دروست ل دەڭ خودى ئىسلامە، ئەۋىن كتىپ بو ھاتىن دراستا ئىسلامىدا ھنگى زىك جوداپۇن دەمى نىشانىن ئاشكرا و زانىن بۇ وان ھاتى، زەكرەشى كەفتىيە دناف واندا و ھەركەسى باودرىي ب ئايەتىت خودى نەئىنت، دەقىت بزانت ب راستى خودى يى حساب سەڭە. بقى چەندى بۇ مە دىيارى كادى يا ھەبىت ئەگەر ئىسلام نەبت ناھىتە قەمبيل كىن و دى خودى وى تشتى ل ناف چاڭىن وى دت.

^۱ - كافركرن دنابەرا دوھى و ئەفرۇ دا، تەحسىن ئىيراهىيم دۆسکى، چاپا ئىكى، چاپخانا وەزارەتا پەھوشهنبىرى، ھەولىر، ۲۰۰۰، ۲۰۰۰.

❖ په یغا ئىسلام:

په یغا ئىسلام دزمانيدا ب رامانا ((خوه رادهستكرن و چوونا ل سه رىكا راست و خوهشكاندن))^٢ دهيت، دياردبىت ژفى چەندى كەسى دبته موسىمان خوه رادهستى خودى دكەت، ئەف رادهستكرنە ژى نەبتىن ب مال و سامان و زاروکايىه، بەلكو ب روح و گيانقه يەزى. ئەگەر بەرىخودانى ل ئىسلامى بکەين د زارافى دا دى بىنinin مەبەست پى ((ئايىنى ئاسمانىي دوماهىيى يە، ئەو ئايىنى خودى پى ژمروقى رازى دبت، ئەو ئايىنى دوماهىي پېغەمبەران (محمد) (سلاف لى بن) بۆ راستەرىكىنا مروف وئەجنان هنارتى))^٣ خودى ئەف ئايىنه يى هنارتى وەك دوماهىك ئايىن و مەحەممەد (سلاف لى بن) يى كرى دوماهىك پېغەمبەر و هەركەسى دويش چوونى بۆ نەكەت ئەو تارى و رى بەرزىدە، خودى د قورئانا پىروزدا وەسفەكى دايە وى كەسى دەمى دېزىت ((وَمَن يَبْتَغِ عَيْزَ الْإِسْلَامَ دِيْنًا فَلَنْ يَنْقُبَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ))^٤ ال عمران ۱۰۰. ئانکو هەركەسى ژىلى ئىسلامى بۆخوه ئايىنهكى بگريت، بلا بزانت ژ وى ناهىتە قەبىل كرن و دناخرەتىدا ژ كەسىن خۇسارتە، يا خودى دەن ئايەتىدا وەسفىرن ئەوه كۆ ئەو كەس ل ئاخىرتى دى ژخۇسارتان بت راستى ئاخىرت مالا مەزن و هەرو هەرە، بەل بلا بزانىن دبت خودى ل دنیابىنى تىشەكى بىزقى في كەسى بکەت، وەكى في سەدى دوماهىي حوكى ژدەستى موسىمانان دەركەتى و دونيا كەتى دەستى نەموسىماناندا.

ئىسلام خودان رامانەكا مەزنە (درامانا خودىدا گشتى دا ئايىنى هەمى پەيامبەرانە، داخواز ژ چىكريات دهيتە كرن بۆ پاراستنا خودايى يە، ئارمانجا وان راستەرىكىنا خەلکى يە، ئەف پەيامبارە برازى دكەن گۈنگىي ب جىهانا ماددى و ڙنافچوو و فانى نەدەت، دېرامبەردا بچن بەرەھ جىهانا بى كىيماسى و هەروەسا پېغەمبەر مەحەممەد (سلاف لى بن) رېبازەكە تمامە يائىنايىه ژدەخودى بۆ راستەرىكىنا خەلکى تا رۆزى دوماهىي^٥ ئەو ئايىنى هەمى پېغەمبەر پى هاتىن بگەرە ژ (ئادەم، نوح، ئىبراهىم، عيسى، موسى... هەتا مەحەممەد) (سلاف ل هەمييان بن) ئەو ئايىنى ئىسلامى يە كا چەوا ئادەم بەرى خەلکى دايە ئىيكتىيا خودى وەسان موسايى ژى هەتا مەحەممەدى ژى (سلاف لى بن) ياكوتى خەلک بىزىن (لا إله إلا الله) هوين دى سەرفرازىن.

^٢- الموسوعة الميسرة، د. مانع بت حماد الجهنى، المجلد الاول، الطبعة الثالثة، بدون مطبع و مكان، سلفا، هـ، لـ.

^٣- هەمان ژىدەر و لاپەر.

^٤- هەمان ژىدەر، لـ.

ئاڭىرنا ئىسلامى و حەدىسا ئىمامى عومەر فەگۇستى دا دىاردىت، دەمما جىرأىلى پرسىيار ژپىغەمبەرى كر(سلاف ل ھەردوويان بن) و گوتىي ئىسلام چىيە؟ و پىغەمبەرى بەرسىدا: ((الإِسْلَامُ أَنْ تَشَهَّدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَتَقْيِيمُ الصَّلَاةِ، وَتَؤْتِي الرَّكَاتِ، وَتَصْنُومُ رَمَضَانَ، وَتَحْجُجُ الْبَيْتَ إِنْ أَسْطَعْتَ السَّبِيلَ)) رواه مسلم.

ئەگەر ئەم ئىسلامى ب ئاڭاھىيەكى تەشبيھكەين، وي دەمى ئەفە دېنى راگرىن ئىسلامى. بابەتى جىھادى د ئىسلامىدا بابەتەكى بەرفەدە و گەلهك جاران بزاڭ دھىتەكىن بۇ راڭىرنا فى زارافى دناف موسىماناندا بۇ نموونە ئەقا ل سەردەمى داگىركرنا ھندى ژلايىن ئىنگلىزفە هاتى روويidan و كەسەكى بناقى (میرزا احمد غلام القاديانى) ھەمى ئايەتىين گرىدایى ۋى بابەتى راڭىن، مەبەستا مە ئەفە نىنە، بەلى مەبەستامە ئەفە زور جاران دھىتە مەزنىرن و زىدەتر ژ كىشانان وي دھىتە دان بۇ وي، ئەگەر بەرىخودانى ل حەدىسا سەرى بکەين دى بىنин(دفى حەدىسى دا باس ل جىھادى نەھاتىيە كرن و دەمەكى دا جىھاد پىدەفييەكە، بەلى دەقىت بىانىن ئەۋىن سەرى د فەرزن و جىھاد فەرز كفایيەيە)^٥. مەبەست ژ فەرز كفایيە چىيە؟ (ئەگەر ھندەك پى رابۇون دناف موسىماناندا، فەرزا وي ل سەرەھەميان رادبت، يا پىدەفييە بەيتەكىن ل دويىش شىيانان)^٦.

دەستى تومەتى گەلهك جاران ب فى خالى(جىھاد) ئ دھىتە درىزكىن بۇ موسىمانان ب تايىبەتى ژلايىن علمانيانفە و ھەتا علمانىيىن ڈار ل وەلاتىن مەزى بى كۆ بىان ئايىنى ئىسلامى بخوه خودان پەياما دلوفانىي يە بو جىھانى ھەميي دەمى وەسفا پىغەمبەرى (سلافلىن بن) كرى و گوتى: ((وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ)) الانبیاء^٧. خودى نە گوتىيە پىغەمبەرى تو دلوفانى بۇ موسىمانان يان باوەرداران، بەلكو بۇ ھەمى جىھانى ژ مروۋە و گىانەورد و جن و ھەتا دارو باران ژى ل ئالىيەكى دى پىغەمبەر سلافلىن بن ئىسلامى ب دلوفانى تەشبيھ دكەت، ل وى دەمى دېيىرت: ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنْتُمْ پَيْغَمْبَرُ سَلَافَ لَنِّي بْنُ ئَيْسَلَامٍ بَشِّرَنِي بِدِلْوَفَانِي)). رحمة مهدات) وهو حديث صحيح آخر جه الحاكم. فى فەرمۇودىدا پىغەمبەرى مروۋاھىتى ھەمى ھاتنا خوه ب دلوفانى فە گرىدایى، ئەگەر پرسىيارەكى بکەين و بىزىن، ئەرى ئەگەر ئىسلام جىھاد و كوشتنە، با كا دلوفانىا وي؟

ئايىنى ئىسلامى ئايىنى ئاشتى و ئازادىيى يە و حەز مروڻىن ئاشتى خوازدكەت، فەكۈلينان دىاركىيە دنافا ھەمى پەرتۈوكىن ئاسمانىدا كىيەتىن بەحس ل توندرەويى ھاتبىتەكىن، ئەۋۇزى دناف قورئانا پىرۋازدایە و گەلهك كىيم بابەتىن شەريقە گرىدایى بەحسكىينه، ھەردىسان فەكۈلينىن نوى پشتەقانىي لسەر وي چەندى دكەن كۆ ئاشتىخوازتىرين ئايىنى جىھانى (ئىسلام)^٨، ھەرچەندە گەلهك

^٥- الأربعين النووية، أبي زكريا يحيى بن شرف النووي، علق عليه: معاذ محمد جوهر، الطبعة الاولى، بدون مكان الطبع، سلة^٩، ص^{١٠}.

^٦- ھەمان ژىددەر، ل^{١١}.

کەسان بناقى ئىسلامى بزاقىن توندرەۋىزى درستكرينە، ئەم باش دزانين كا مەردم ژفان چىيە؟ مە پەت ل بەشى سېيىدا و دبابەتى تىرۇرىدا بە حسلى كرييە، ئى يانوگە مە دېيت بىزىن ئەفە كۆنسلام ئاشتىخوازىيە، ئەف گوتنه يارىخراوا يونسکو يانەتەوھىيىن ھەۋگەرتىيە كۆنسلام ئەنچامدىيە ئەف ھەكۈلەنە ل رۇزا (ئەممۇزا) بەلاڭرىيە، و ئەف گوتنه ژ مۇسلمانان نىنە، بەلكو ژ كەسىن نەمۇسلمانە و دې ئەكۈلەنەن ئەتتىيە ((رۇبەرت ماڭى سەرۆكى بەشى ئەكۈلەن و بەراوردىكارى لەزگەھى "IPF" كۆنھەن ھەۋىر ئەم گەھشتىن ۋى ئەنچامى كۆنسلام ئاشتىخوازىتىرىن ئايىنە))^٧ لبارا وئى چەندى بەراوردىكىننەن ھويىر ئەم گەھشتىن ۋى ئەنچامى كۆنسلام ئاشتىخوازىتىرىن ئايىنە)^٨ بەرسىيار ژوى بەرپرسى يارىخراوا يونسکو ھاتە كىرن، ئەرى ئەف كەنارىن تىرۇرىيىن داعش و يەكخراوىن توندرەو دەكەن مانە ئىسلامە؟ ئەوى بەرپرسى گوت (ئەو كارى ئىسلامى نىنە و ژى دویرە، كەسىن ۋى كارى ژى دەكەن ج پەيوەندىيەك ب ئىسلامى ۋە ئەنچامى ئەنچامىن نىنە)^٩.

❖ باشى د ئىسلامىيە:

ئەگەر بەرىخودانى ل دېرۆكا ئىسلامى بکەين دى بىنinin خودان شارستانىيەتكا مەزنە و دماۋى (سالاندا خزمەتكا مەزن پىش كىش كرييە) (بەلى دېيت بزانىن هندهك خەلتى ژلايى هندهك كەسانفە يىن ھاتىن ئەنچامدان و ئەو خەلتىيىن كەسان، نەكۆ ئىسلامى ئەو كرييە)، ئەۋ ئايىنى ئەفە پەياما وى بت ((إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قُتِلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقَتْلَةَ، وَإِذَا ذُبْحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ، وَلِيَجُدَّ أَحَدُكُمْ شُفَرَتَهُ، وَلِيَرِخُ ذَبِيجَتَهُ))^{١٠} رواه مسلم . ئانكۆ خودى قەنجى ل سەر ھەرتىشەكى واجب كرييە، فييچا ئەگەر ھەوه كوشتن كر، وئى ب قەنجى بکەن، و ئەگەر ھەوه ھەگوشتن كر، وئى ب قەنجى بکەن، و ئىك ژ ھەوه بلا كىرا خوه سەقاكمەت، و ئەكوشتىي خوه رحەت بکەت ئەرى ئەو ئايىنى زۆلم و ستهمى ل گيانەوران نەكەت، دى چەوا ستهمى ل مروڤان كەت؟ دەدەمەكىدا خودى مروڤ يىن ب قەدر چىكرين ((وَلَقَدْ كَرِمَنَا بْنَيَ آدَمَ)) الاسراء، ئەگەر مروڤ لەدە خودى ل قى پلا بلندبىت و ئەف جىهانە ھەمى بۇ مروڤى سەخى و سەر نەرمىرى، ئەرى دى قى مروڤى چەوا بى قەدر و بەها كەت؟

^٧ - ژ مالپەرئ ئىن ئار تى، سەر ۋى لىنىكى <http://www.nrttv.com/Details.aspx?Jimare=44337>

^٨ - ھەمان ژىددەر.

^٩ ھەمان ژىددەر، ل.

ئەگەر ئەم بەریخودانى ل باشيا ئىسلامى بکەين باش يا دياره وەكۆ رۆزەكا رۇنال ل ئەسمانەكى ساھى، لى دېيت ھندەك كەس ئەقى چەندى ل پىش چاقىن خوه نەبىن، بەلنى ئەم دى نموونەيەكى ئىينىن و باش دى دياربىت كا باشيا ئىسلامى دج تشتە كىدایە؟ ئەگەر ئەم باس لسەردەمى خوه بکەين و ئەفان سالىن ھاتنا رېكھراوا تىرۋاريا داعش دى بۇ مە باش دياربىت كو ئىسلام خودان باشى و كەرمىت مەزىنە لسەر مە، ديسان ئەوان كريارىن علمانىان و گەلهك ژ خەلكىن ج پېز بۇ دىنى نەھەبىت ئەنجامداين، بىگە ژ كوشتن و تالانكىن و مالۇيرانكىندا خەلکى، بەلنى ئەگەر ئەقى جەھە دەدەستى مۇسلماناندا باش ئەنگەكى وەكۆ فى دەمى نەدبوون، مەسىلا باشىن ئىسلامى ژى لسەر مروۋاتىي وەكۆ مەسىلا وى كەسييە يى دخەندەقىت دنافىدا و گەلهك جاران دېيت ئەم بەها و قىمەتى فى باشى ئەزانىن ھەتا داعشەكى يان علمانىيەكى دېينىن و دېرۋاكا ئىسلامى باش دخوينىن، نېسىرە ئىجىهانا ئىسلامى (مصطفى صادق الرافعى) نموونەيەكَا باش لسەر قىمەتى تشتى دېينت، دېيىت: (بەها و قىمەتى ھەر تشتەكى دېيدىغا مروۋاتىيە بۇ وى تشتى، بۇ كەسىكى خەندەقى دنافىدا بۆھەستەكَا ئاخى ژ بىبابانى باشتە ژ هەمى زىرىن ئىجىهانى) ھوسا ئەم ژى ھەتا مە داعش و ھەقالبەندىن وان دېتىن كا ج بسەرە ئەنگەندا باش ئەنگەندا، لوى دەمى پتر بەها و قىمەتى ئىسلامى بۇ مە دياربۇو، قىمەتى وېزى نابىزىن وەكۆ وى بۆھەستە ئاخى يە، بەلکۆ بۇ مە ھېشتا ب بەها و قىمەتە.

ھەرچەندە ھەمى مۇسلمان دېيىت پېگىر بن ب ياسا ياخودى دانايى بۇ مروۋاتىيەتىي، لى دگەل ھەندىدا ئەم مروۋەن و كەسىك نىنە چ جاران خەلەت نەبىت، لى باشتىن كەس ئەم بۇ خەلەتى و خرابىدا خوه بکەت باشى، گەلهك جاران گازىنە ژ مۇسلمانان دەھىتە كىن فلان كەسى خرابى كى، فلانى باشى نەكىر،... ھەتى، ئەم كەسىن ھە وەسا حسېپ دەكەن كۆ مۇسلمان مروۋەن نىن و مەلاتىيەتن، بچاقى مروۋەن ئابىن، ئابىن خەلەتى دىرسۈشتى مروۋاتاندا ھەمە ۋ ژ ئەگەرا ژېرىكىن دەھەنە دخەلەتىي دا، ئابىت گازىنەكىن ژ مۇسلمانان ھەميان بەھىتەكىن ژېھەر خەلەتىا مۇسلمانەكى كرى، ھەلگرتىن گونە مۇسلمانەكى لسەر ئىجىهانا ئىسلامى ناھىتە حسېپى، كريارەك داعشى ئابىت ب ئىسلامى بەھىتە ل فەلەمدان، خەلەتىا سىاسىيەكى ئىسلامى ناھىتە ب ئىسلام بەھىتە ئەنجامدا، كريارا خەلەتىا جىرانەكى تە دگەل تە ئابىت ب دويىش ئىسلامى ۋە بەھىتە فەكىن، كريارا خەلەتىا زارۇكى مۇسلمانەكى ئابىت تو بکەيە دچارچۈۋى ئىسلامىدا و بېزى ئىسلامى ئەق خەلەتىيە كى، ئەرى ما ئەم نەمروۋەن و ھەمى كەس خەلەتىان دەكەن، لى مە دېيىت بېزىن ئىسلام يا بەرىيە ژ خەلەتىان و كەسىن مۇسلمان خەلەتىان دەكەن، لەورا ئابىت ئەم وان خەلەتىان بۇ ئىسلامى ۋە گەرینىن، لبارا ژ ئەندى دكتور (زاکىر نابىك) گوتىنەكى جوان ھەمە دېيىت: (گازىنەكىن ژ ئىسلامى، ژېھەر خەلەتىا كەسىكى كرى، ئەقە وەكۆ وى چەندى يە گازىندا ژ ترۇمبىلا مارسىدىس بکەين، چونكى شۇفېرى وى خەلەتىا كرى)، ج عەقلەك ئەقى تومەتى قەبىل دەكتەت؟ بىگومان ھەر كەسىك ب عەقل بىت ئەفان كريارىن خەلەتىن داعش و بەشكە

ژ موسلمانان دکەن نافەگەرن سەر ئىسلامى بھىج رەنگەكى، لەورا ئەگەر كەسەك خەلەتىيەكى بىكەت، كەسەكى دى بھىت ئەوى خەلەتىي فەگەرينىت ئىسلامى ل وى دەمى ئەو خيانەتكا مەزىنە ل موسلمانان دکەت و ئەو درەوهەكا شاخدارە و ج دى نىنە.

❖ حەرامبۇون و قەددەغەكرنا زۆلى:

زۆلم ئەقا كۆپشتى شارستانىيەتا ئىسلامى بىدوماھى هاتى ئەويىزى شىرى خوه ژ كافلانكى كېشايى و بۇويە خارنەكا رۆزانە بۇ بزاڭ و پارتىن سەرددەم (ھەر چەندە گەلەك كەسان ل ژىر پەردا ئىسلامى ژى ئەف كارە كريي، بەن ئەفە ژ ئىسلامى حىسىب نابىت)، زۆلم ئەوا ل عىراقتى رۆزانە ب سەدان زارۇكان بى باب دکەت، ل سورىيا وېرانتىر و ل كوردستاندا مە هيىشتا گەلەك جاران خراپتى بۇويە، ھەر ئەف زۆلمەيە مالا دنیا ياسەرددەم وېرانكىرى و هندەك كەس بۇوين مليار دىر و هندەك ژ بىرسان كوشتن. دئىسلامىيەدا رى ل بەر زۆلى هاتىيە گرتىن و ب هىچ رەنگەكى نابىت بھىتە ئەنجامدان، ھەتا وى رادى خودى ل سەر خوهىزى حەرامكىرىيە و دبارا قىنچەندىدا خودى گوتىيە د فەرمۇودىيەكا پېغەمبەرى تظالموا^۱) رواه مسلم، ئانكۇ ئەى عەبدىئىن من هندى ئەزم من زۆلم ل سەر خوه حەرامكىرىيە، ومن ئەو دنافبەرا ھەۋەدازى حەرامكىرىيە، قىچا هوين زۆلى نەكەن(زۆلم د مەعنە خوهىيَا ئەصلى دا دەربازكرنا توخوييانە، ھەروھسا ئەو بۇ لادانا ژ رىيکا راست ژى دئىت، زۆلم دوو جورە، ئىك: مروف زۆلى ل خوبىكەت، دوو: مروف زۆلى ل كەسەكى دى بىكەت). ل دويىق قىنچەن دوو جورىيەن زۆلى ديارىدىن:

۱ - زۆلم كرن ل خوه.

۲ - زۆلم كرن ل كەسەكى دى.

خودايىن مەزن دەقى حەديسە قودسىدا هىچ جوداھىيەك نەكىرىيە (زۆلا ل خوهىيە، يان زۆلا ل كەسەكى دىيىھ) يا گىرنك نەئەنجامداندا زۆلى يە و ياشقى مەزنەر خودى چىكەرئى مەبىيە و زۆلم ل سەر خوه حەرامكىرىيە، ئەرى دى چەوا چىبىت بەندەيەكى بىكەت، ئەرى ئەف دەردەسەر ياسى جىهانى ھەمى ژ زۆلم و سەتمى پەيدانەبۇويە؟

^۱ الأربعين التنوية، ص ۳۴۷.

"چىل حەديسىن ئىمامى نەھەدوى، ودرگىران و شرۇفەكرن: تەحسىن دۆسکى، چاپا ئىيىكى، بىن چاپخانە و جەھەنە، ل ۳۴۷.

بمخابنیشه دبیزین گهلهک جاران ئایینى مه ژئەگەرا زۆلم و ستهما هندەك دەستەكان ژ مۇسلمانان ھاتىيە تالانكرن و گەلهك ئالۆزى و نەخوهشى ھاتىينە پىشىي، براستى مرۆڤ دشىت دياركەت ئىسلام لىسەر دەستى گەلهك كەسىن بىزىت يا ويىرانبووچى، جقاڭى سورىي و عىراقى باش دياره كۆمەكا درندەيان يىن بۇوين زۆلكار لىسەر جقاڭان و ھىلايىتە دپاشقەمانەكا زۆردا و دىسان دىزمەتىن قىما مرۆڤاينىي دا و ھەتا مرۆڤ دشىت بىزىت گەلهك ژوان مرۆڤاينيا خودى ژ دەستادىيە، دئى بىنى ل رۇزا رۇناك و لېش دەزگەھىن راگەھاندى سەرى خەلكى دېرن و دگەلدا دبىزىن (لا الله الا الله) ئەرى ئەفه ج دىنە بىنى رەنگى؟ دئى بىنى كابرا دئى بىزىت ئىسلام بۇ دلۇفانىي ھاتىيە، ئەرى ج دلۇفانى دكارى ۋى بەرىزى خودان ژەهردا ھەيە؟ زارۆكىن فىركىن سەرژىكىندا مرۆڤان، بەشكە مەزن ژ فان جورە كەسان بتنى كارى وان بۇوچى بەلاقىرنا زيانى و كەرب و كىن و نەفيانى، وەسا نىشانى دەستەكا خودكىرييە ھەرئىك كەرب ژىي دى ۋەبىت، عەقىدا ئەفى كەسى خەلەتكەن، فلان كەس كافرە، فلان كەس موناققە، فلان كەس جەھنەمەيە، فلان و فلان ... ھەتىد، ئەم ھوسانىن و ئەم باشىن و ئەم و ئەم، خوھ دئى بىزى جىهانا وى (شاما شەرىفە)، دئى بىزى ئىسلام ياخاتىيە وەكى كەرب و كىن، ئىسلامى ج جاران باس ل ئاشتىي نەكىرييە، بخودى ئەفه نە دىنى موحەممەدىيە هوين لىسەر دەجن. رېستىيەكا دىيىا ھەيە دەقىت باس لى بەھىتە كرەن، ئەۋۇزى ئەو چەندەيە كو مۇسلمانان دەست ژ ئايىنى خوھ بەردايە و پەياما وى يائاشتىي ھاتىيە بەرزەكىن و پېكىش ژيان دناف گىيانى ئىسلامىدا نەمايە، دئى بىزى ئەفان كەسان رۆزەكى ژى دەنگ و باسىن دەولەتا مەدىنى نەخواندىنە، دراستىدا دەقى سەرددەمیدا جىهانا ئىسلامى دناف خىراتىن زۆرەن جىهانا نەئىسلامىدا ژ يابان و ئەمرىيەكا و چىنى و ئەورۇپا ژيانا خوھ دەربازدەكتە، راستە ئەو مللەتىن زلەھىز يىن لىسەر نەفت و داھاتى ۋان دەولەتان، لى وەكۈ پېشىكەفتىن زانستى و سەرددەمى مۆدرنېزمى دنوگەدا ئەمېن لىسەر خىراتىن وەلاتىن بىانى دېزىن، شارستانىيەتا ئىسلامى ياتىز زانست و پېشىكەفتىن مە بەرزەكىرييە، دنوگەدا ئەمېن لۇزىر سىبەرا ئەورۇپا و ئەمرىيەكا و ئەفان جەھان دېزىن، مۇسلمانىن مە ل ئەورۇپا ب ئاشتى دېزىن و ژمالى وەلاتى وان دخون، پاشى دبىزىن (كافرن، موشركىن، بى دىن، ... ھەتىد)، هندەك كەس وەكۈ مە گوتىيە مرۆڤاتىا خوھ ژ دەستادىيە و خوھ بەرزەكىرييە بناقى دىنلى، ھەر توندىيەكا ھەبىت ئەنجامدەن، دئى بىزى نە دىنلى موحەممەدىيە، ئەو كەسى دلۇفانلىكىن كەس ھاتىيە سەر رۇويي ئەردى، مە كريارىن موحەممەدى (سلافلى بىن) ژېركىرييە، ئەف كەسە وېنەيەكى بۇ مە لىسەر ئىسلامى درست دەكەن، ئەۋۇزى بتنى وېنلى (كوشتن) ئى يە.

ستەما ۋان دەستەك و گرۇپىن ئىسلامى دىبازنا وان دگەل نەمۇسلمانان بتنى دا نەمايە، بەلكۆ بازنه ھىشتى بەرتەنگىرتبۇوچى، ھاتىيە د قالبى مۇسلمانى دگەل مۇسلمانى بخوددا، چونكى كابرايى ل نىزىك پەھىن وى نەبەردايىنە، چونكى دەلنگى وى نەكۆرتە، چونكى سىواكى ھەمى دەمان بكارنائىنەت، چونكى

گوهداریا هندەك سترانان دكەت، چونکى كچا وي يان خوشكا وي دچىتە قوتاپخانى، ئەقەھەمى دخەلەتن و عەقىدا وان نەدرستە!! ئەقە ديناتىيەكا مەزىنە ئەقە كەسە تىّدا نەكۆ ديندارىيە تىّدا، هەردىما كەسەكى گوتىيە ئەفان كەسان هوين بىنى رەنگى دخەلەتن، ئىكسەر ئەو كەسە دەيىتە كافركرن، دەيىتە رەجماندن، دېيتە ئاخفتتا وان ياشىكى و يا دۆماھىيى و نەفرەتلى كرن.

❖ ئەگەر موسىلمان ب فى رەنگى د ئايىنى بگەهن:

مخابن گەلەك جاران تىيگەھشتىنا مە بۇ ئىسلامى خەلەته و يان ئەم تى دگەھىن بەلى مەنەقىت خوه تى بگەھىنин وكار ب ئىسلامى ب درستى بىكەين، ب فى رىكى ئەم سقەت دېين و ئەقا ب سەرى جىهانا ئىسلامى ژى دەيىت ھەر ژۇنى دەردىيە نەگوھداريا خودى يە. ئىك ژوان گوتىدا دەمما پىيغەمبەر (سلاف لى بن) دېيىزىت: ((لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه)) "رواه البخارى و مسلم، باوھريا ئىك ژھەوە تمام نابت حەتا وي ئەو بۇ برايى خوه بقىت يا بۇ خوه دەقىت.

ئەبو زناد دەربارە في حەديسى دېيىزىت (مروفەمى دەمان حەسدەكت باشتىرىن بىت، ئەگەر ئەقە بۇ برايى خوه ژى قىيا دى چتە دباشتىن رەوشدا، ب راستى گەلەك جاران ئەقە چەندە ل سەر نەفسى گرانە) "كەچوا مروفە باشتىرىن تىشت بۇ خوه دەقىت وەسان بۇ برايى خوه ژى. ((ز سالو خەتىن كەسىنيا مروفى موسىلمان و خودان باوھر ئەو بى(ئەنانى) نەبت)) ^٤ ئانکو ھەرتىشتەكى هەبت نەبتى بۇ خوه بقىت، دەقىت بۇ بەرامبەر ژى بقىت، پارە يان ساخلەمى يان ھەر خىرەكى دەنيايى.

دبارا فى حەديسا بورىدا بەشك ژ زانىيان دېيىزىن: (يادقى حەديسى دەيىت كە باوھردار دگەل باوھرداران وەكى گيانەكى يە، فىيغا يابۇ خوه دەقىت بۇ بەرامبەر ژى دەقىت) ^٥. وەكى نموونا فى حەديسا پىيغەمبەرى (سلاف لى بن) لى دەيىت ئەقا دېيىزىت: ((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحِمُهُمْ وَتَعَاوُذُهُمْ: مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عَضُوٌّ تَدَاعَى لِهِ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَّى)) ^٦ رواد مسلم. مروفىن موسىلمان

^{١٣}- الأربعين النووية، ص ٢٠٠.

^{١٤}- هەمان ژىيدەر، ل ٢٠٠.

^{١٥}- جل حەديسىن ئىمامى نەھەوى، تەحسىن دۆسکى، ل ٢٠٠.

^{١٦}- الأربعين النووية، ص ٢٠٠.

^{١٧}- هەمان ژىيدەر و لابەرە.

هه‌می گیانه‌کن و ئەگەر پارچەيەك ئىشان دكەفيتە هه‌می لەشى و بى زاردبىت.
 ئەرى ئەو ئىسلاما ب فى رەنگى بت دى ج زيان تىدا هەبەت؟ ئەگەر كەسەك بىزت ئەفە باسى
 موسىمانىيە، ئەم دېرىزىن حەدىسىن بۇرى باسى كى يە؟ ئەرى مانە باسى مروقاپايەتىي يە؟ ئەرى زۆلم و
 ستهم ل كى؟ ئەرى باشى دگەل كى؟ ئەرى قىانا تشتى بو بەرامبەر رامان ڙى چىيە؟ ئەرى ئەفە نە
 دلوڤانىيە؟

❖ موسىمان زيانى د گەھينتە كى؟ ❖

هەر موسىمانەكى پىگىربت ب شەرعى خودى (قورئان و سونەت) ل وى دەمى دى بتە كەسەكى
 رحم و دلوڤانى بو ھەمى چىكىرى و ھەمى جىھانىيان.

كەسى موسىمان ھەمى دەمان بزاھى دكەت خوه نىزىكى خودى بکەت و زيانى نەگەھينىتە ج
 كەسەكى، وەكى قى حەدىسا پىغەمبەرى (سلاف لى بن) ياكو ھاتى ۋەگوھاستن ڙ ئەبى سعىدى دەما
 گوتى پىغەمبەر(سلاف لى بن) دېرىزىت: ((لا ضرر ولا ضرار))^٧ رواه ابن ماجه و حديس حسن، ئانكو
 بلا كەس زيانى نەكەت، و كەس بەرسەفا زيانى ڙى ب زيانى نەدەت.

ئەگەر ئەفەبىيت رۇشا موسىمانان و ب رەنگى بى زيانى كاربىكەن، ئەرى هوين بىزىن ئەو بى
 دلوڤانى بن؟ ئەرى ئەگەر ئىسلام ل دويىش قى ياسايى بچىت مادى ياسايىكى دانت د بەرژەندىيا گشتى و
 تاكى دا نەبەت؟ دى ولى ئەمرەكى چىكەت خەلکى بکۈزۈت و مالىيەن وان تالانكەت؟ دى سەرین خەلکى
 بىن؟ دى ئاگىرە ب ساخى بەردەنە مەسلىمانان و نەمۇسىمانان؟

دەربارى ب كارئىنانا پەيضا (ضرر، ضرار) زانا ل سەر راوهستىيانە و دېرىز (ضرر) ئى زيانە يال
 دەستپېڭى ڙ كەسەكى پەيدا دېت، يەعنى: نابت بو مەرۋەتى موسىمان ئەو كارەكى وەسا بکەت، زيان پى
 بگەھتە كەسەكى دى ، و (ضار) ئەو كارە بى پشکدارى تىدا هەبەت، يەعنى: ئەو زيانە يا ڙ دوو كەسان
 پەيدا دېت)^٨ موسىمان دېرىنت خودى چاڭدېرە لسەر وي، ۋەجەتلىكىن و نەزى ل گەل ھندەك كەسان
 كارەكى ناكەت زيان پى بگەھىتە ج كەسەكى، ئەگەر كەسى موسىمان زانابت و گەلەك شارەزابت و
 خودان داهىينان بت، ئەفان داهىينان ڙ بازنا ئايىنى دەرنائىيخت و خەلکى پى قر بکەت، لەورا دەھىتە

^٧ الأربعين النووية، ص ٢٠٣.

^٨ - چىل حەدىسىن ئىمامى نەھەوى، وەرگىران: تەحسىن دۆسکى، ل ١٠٥.

گوتن ((زانست چەنكەکە و ئايىين چەنگەكى دىيە. و ب هەردووكان مللەت دگەھىتە بەختەورىيى)) ^{١٩} ج

جاران ئايىين رىكى ل پىش كەفتىنى ناگرت، چونكى ئەگەر لى گرت ل وى دەمى دى بته زيان بۇ

مروۋاپايدەتىي، ئەگەر كەسەكى خودان ئايىين بى زانابت دى چكەت:

— زانست نۇزدارى شارەزا پەيدا دكت و ئايىين نيشا وى ددەت دلوۋانىي ب نەساخان بېبەت، دگەل وان يى نەرم و حەلىم بت.

— زانست زەلامى ئابورىي زانا پەيدا دكەت و ئايىين ئەمانەتى چەوانيا پاراستنا پارى خەلكى نيشان ددەت، ۋېچىدا ئەو دزىي ناكەت.

— زانست زانايىن پىپۇر دزانستى ئەتومىدا پەيدا دكت و ئايىين فەرمانى لى دكەت ب كاربىنیت بۇ خزمەتا مروۋاپايدەت دزى مروۋان، دنيا چەند ياجوانە دەمى زانست و گەل ئايىنى دەچت.

ھەر چەندە بابەتى مە پەيوەندىيا دناقېبەرا زانست و ئايىنى دا نىنه، لى مەدفىيا دياربىكەين كو مروۋى دىندار ج جاران زيانى ناگەھىنت. ھەمى دەمان بەرژەنەندىيا خوه و ھەمى چىكىريان دېپارىزت. ئىمامى (ابن حبىب) دەربارە حەدىسى بورى دېيىزىت: ((كەس ژ وە زيانى نەگەھىنە كەسى، كا چەوا ئەوى زيان بۇ نەفسا خوه نەفىت)).

ديسان ئىمامى (محاسىبى) دياردكەت: ((زيان ئەۋە تىشتەك ژ مفایى تە دابت، بەلۇ بو جىرانى تە خرالپ بت، وى كارى نەكە)).

ھەروھسا ماموستا (تەحسىن دۆسکى) دەربارە حەدىسى دېيىزىت: ((بناخەيەكى گرنكى فقەي بۇمە دەستنىشان دكەت، ئەۋۇزى ئەفەيە: زيان ژ كەسى ناهىتە قەبۇولىكىن)).

مە ھەر بەحس ل زانستى كر دا بەرىخونى ل گوتنا دوو زانايىن مەزنىن رۇزئافا بکەين و ب زمانى بخويىن و ب مىشكى تى بگەھىن، دەما زانست ئايىن دگەلدا نەبت.

1 - دكتور (الكسيس كاربل) ھەلگى ئەلاتى نۆبلى د پەرتۈوكا ب ناڭى (ئىنسان ئەۋى نەھاتى ناسكىن) دېيىزىت: ((ھەر چەندە نۇزدار و مامۆستا و زانايىن ساخلەمىي ب ھەمى شيان كاردكەن بۇ مفایى مروۋى بەلۇ ھىشتا نەگەھىتنە ئارمانجى، چونكى ئەوان چەندىن نەخشە و

^{١٩} - كورى من ئەفەيە عەقىداتە، محمود غەرېب، وەركىران: ئىدرىس غازى، چاپا ئىيىكى، بى چاپخانە و جەلەن، ل.

^{٢٠} - ھەمان ژىيەر و لەپەرە.

^{٢١} - الأربعين التنووية، ص.

^{٢٢} - ھەمان ژىيەر و لەپەرە.

^{٢٣} - چىل حەدىسىن ئىمامى نەھەوى، تەحسىن دۆسکى، ل.

پلان يېن دانايين و بتني يېن گههشتین بهشەك ژ راستيى^{٤٤}، چونكى ئەفان كەسان ئەف ياسايه ل دەف نينه (لاضرر، ولا ضرار) لهورا ئەهو نەشياينه بگەھنه راستيىن زانستى.

٢ - (رينييه دوبو) ئەۋۇزى ھەلگرئ خەلاتى (نوبل)ي يە د پەرتووكا (انسانيةالإنسان، تقد علمى

للحضارة المادية) دا دياردكەت: ((زانيارى و تەكنولوژىا ئاميرەكىن ج ژەشت و ئەخلاق نينه،

^{٤٥} دشىن بۇ خىرى ب كاربىينىن و دشىن بۇ شەرى، بۇ ئاقاڭىنى يان خراپكىن و كافلەرنى))

ئەرى ئەفاب سەرى ھىرو شىما ھاتى ل يابانى موسلمانان ب سەرى ئىينا؟ ئەفاب سەرى

خەلکى بورما ھاتى ئائىنى ئىسلامى ب سەرى ئىينا؟ حەتا نوکە ب سەرى مللەتى مەزى ھاتى ل

سالا(﴿ ﴾) بۇويه پىنج پارچە موسلمانان ب سەرى ئىينا؟

ئەگەر بەھىن نىرینەكا دى ل سەر ئىسلامى بکەين دى بىينىن ((ئىسلام: خودانا دەست و

گوھدارىكىندا رىبازا ئىسلامى يە، ئەوا خودى پى ژ مە رازى دېت، و گوھدارىكىندا پىغەمبەرى (سلافلى

بن) د ھەر تىشەكى خودى د قورئانى دا گوتى و پىغەمبەرى (سلافلى بن) د سونەتا خوددا پەسەند

^{٤٦} كرى)) ھەر كەسى گوھدارىپا خودى و پىغەمبەرى نەكەت، ل وي دەمى ج رامان بۇ موسلمان بۇونا وي

نېن و دېت ئەو ناسنافەكى دى ل خوه بکەت.

ئىسلامىدا (ناھىيە و درگەتن ئەگەر نثىر و زەكات و رۆزى و حەج، ب رەتكىندا باوھرىي ب خودى

و مەلا ئىكەت و پەرتووكىن ئەسمانى و پىغەمبەران و رۆزا دوماهىي و باوھرا مروفى موسلماندا

^{٤٧} هەبەت).

ئەگەر رەتكىن و نەپەسەندىكىندا ئەفان باوھران لىدەف مەرۋەقى موسلمان ھەبەت ل وي دەمى نابت

موسلمان بلا چەند رۆزىيان بگرت و پەرسىنى بکەت. ھەروەكى د قورئاندا پىرۈزدا ھاتى ((وَمَن يَبْتَغِ عَيْزَ

الإِسْلَامَ دِيْنًا فَلَنْ يُقْبَلَ مَتَّهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ)) ال عمران ﴿ ﴾.

دئايەتەكا دى د قورئاندا پىرۈزدا ھاتىيە ج ئائىن ژوى باشتى نېن ئەوي خوه رادەستى خودى

دەكتە((وَمَنْ أَحْسَنَ دِيْنًا مَمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مَحْسُنٌ ...)) سورە النسل ﴿ ﴾.

كى ژ وي باشتىرە يى خوه رادەستى فەرمانا خودى كرى؟ بىگومان ھىچ كەس و ھىچ ئايىن ژ وي باشتى

نېن.

❖ ئىسلام و نەتەوايەتى:

^{٤٤}-پۇختەيەك دەربارە ئىسلام، عەلى باپىر، بى چاپ و چاپخانە، ھەولىغا، ۲۰۰۰، لى ۱۰۰.

^{٤٥} ھەمان ژىيدەر، ﴿ ﴾.

^{٤٦}-الموسوعة الميسرة، د. مانع بن حماد الجھنی، المجلد الاول، ص ۱۰۰.

^{٤٧} ھەمان ژىيدەر و لاپەرە.

نەتهوایەتى گەلەك پىناسىن ژھەف جودا بۇ ھاتىنەكىن، پىناسا ژ ھەميان پىز دنوکەدا گەلەك جە فەگرتى ئەقەمەيە ((كومەكا خەلکى دناف نەتهوەيەكىدا ب ئەگەرا پرۆسا دىرۆكى تىدا زمان و دىرۆك و كەلتۈر و دەرۈون و ئەرددەكى ھەقبەش بۇ وان پەيدابۇويە))^{٢٨} بقى رەنگى و لدۇيىش ئان تايىبەتمەندىييان دېنى خەلکى ئىك نەتهوە.

دەربارەيى زاراھىن نەتهوە و نەتهوایەتى ھەر ئىك ژ وان ناھەرۆكى خود ياخودا ھەيە، ئەۋۇزى (نەتهوە) ب رامانا ئىنتىمايا جقاکى دەيىت، و (نەتهوایەتى) ژى ب رامانا ئىنتىمايا جقاکى و سىاسى دەيىت^{٢٩}، سەرەرايى واتايا جقاکى جوداھى دواتايا سىاسىدا دەركەفیت.

*ئەگەرىن سەرەلدانا نەتهوایەتى ب رەنگەكى گشتى بۇ ئان ھوكاران ۋەتكەرىيت:

□- قۇناغا دىرۆكى و گەشەيا زانستى و تەكىنلۈزى.

□-نەئامادەبۇونا ئايىنى ب رەنگەكى راستەقىنە.

٣ - پەيدابۇونا بوشايىيا ئايدلۈزى و بىرۋاھران پشتى لاوازبۇونا مەسىحىيەتى.

٤ - پىيىدەپەيىيەن ب كۆمەلەكا جقاکى بۇ ئىنتىمايى و كاركىن لەلدا.

٥ - گەشەكىن بۇ پەيداكىن و راکىشانى لايەنگەرە سىاسى ڇئالىي دەسھەلاتدارانقە.

٦ - گەشەكىن ئەلمانىيەتى و سىاسەتا مىكافىلى.

٧ - پالنەرەن دەرۈونى .^{٣٠}

مادەم ئايىنى ئىسلامى ئايىنى ھەمى پىغەمبەرایە (سلافلى بن) ئانكى دى گەلەك رەنگ و نەتهوين ژ ھەف جودا تىدا ھېنە دىتن، مينا(كورد، فارس، ترك...هتد) و ئەف نەتهوەيىن ھەزى نىشانان مەزنىيَا خودى نە، دەيىتە گوتىن((ھەر كۆمەلەكى و دەستەكى پىيىدەپەيىيەن بىجىنەيەك ھەبت، كول سەر راوهستت، و ھەمى ل سەر بەھىنە كومكىن، فيجا ئەو بىنەمايى كۆمەلگەھا موسىلمان ل سەر كۆمدېت دېيىز ئىسلام و ئىماندارى)).^{٣١} ب قى رەنگى جقاکى موسىلمان جىهانبۇونا خود وەردگرت، ئانكى موسىلمانەك ل سەرئى چىنى و ئىكى دى ل ئەفرىقيا و ئىكى دى ل ئەمرىكا ھەمى پېكىھ كۆمدىن و دېنى ئىك جەستە، مەرج نىنە نەتهوا وى ج بىت، بىتى ياخونى گەلەك زاراھىن ھەقچەرخىن.

سەرەلدانا نەتهوایەتى ل ئەوروپا دەست پېكىريە و بۇ ئىكەم جار((د رىكەفتىناما ب ناھ و دەنگا(ويستفاليا- ئوكتوبرلە)) ئەف بارۇدوخە ب باشى هات و پەيدابۇو، گەلەك زاراھىن ھەقچەرخىن

٢٨ - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جەنەنە، لە.

٢٩ - ھەمان ژىيەر و لابەرە.

٣٠ - ھەمان ژىيەر، لە.

٣١ - پوختەيەك دەربارەيى ئىسلام، عەلى باپىر، لە.

وەکی(دەولەت، دەستور، عەمانیەت، نەتهوايەتى...ھەت) بۇ وىستاشاليا فەدگەرت، ئەفەزى ژ ئەنجاما شەرەكە ئايىنى دنافبەرا(ئىسپاتىا و ھۆلەندىا، ئەمانىيا) بۇ ماوى(١٩٣٠) سالان ل سەر ئەردى ئەمانىيا ھاتى ئەنجامدان، تىّدا دان ب سەربەخۇيا ۋان ئالىيان و ئازادىيىا ئايىنى(كاسولىكى، پروتستان، كالفنى) ھات دان و ل دويىش تايىبەتمەندىيان ھات دابەشكەرن))^{٣٣}، بەلنى ئەف چەندە ب وى رامانى نىنە كۆپىشتر نەتهوايەتى لەدھەج مللەتكى نەبووې، بەلكو پىشتر لەدھەج (عەرەب) ان بەرى ھاتنا ئىسلامى پەيىقا (نەتهوھ- قوم) بۇ (بنەمالە و تائىيفى ھاتىيە گوتىن، ئەفەزى بتىنى بۇ زەلامانما و نە بۇ ئافرەتان، بەلنى ھەمان چەمك پشتى ھاتنا ئىسلامى بۇ ئافرەت و زەلامان ھاتىيە ئەوين ِرەدىن ب ئەنجامداانا كارەكى)^{٣٤}. دېيت ئەف قەومىا عەرەبان ھەتا رادىيەكى ياخودا بىت ژ نەتهوايەتىا ئەورۇپى، چونكى عەرەبان ب چىنەكا مرۇقايەتىيە فە گۈرۈدۈيە، لى ياخودۇپى بىقىانا وەلاتى فە ھاتىيە گۈرۈدۈن.

دزمانى كوردىدا ژى پەيىقا (نەتهوايەتى) بەرامبەر (القومية- Nationalism) ھاتىيە بكارئىنان و ھندەك ژ زمانزانان وى يەكى پەسەندىكەن كۆ ژىيدەرى ئەفلى پەيىقى ژ (نەفيي- تە) ياخادىنى ھاتىيە وەرگەتن، ئەفەزى ژ ئەگەرا سەرەدەستىيا زارى كرمانچى بۇوې بەرى زارى سۆرانى^{٣٥}. بىنگومان باھەتى نەتهوايەتىي دەھىت زانىن، ل سەرەدەستى سەركىرە(بسمارك)ى، ل وەلاتى ئىتاليا ژى سەركىرە(مازىنى) ل سالا(١٩٢٣) بىرا نەتهوايەتىي گەشە كرييە)^{٣٦}، ئەف چەندەزى ژ ئەنجامى لوازىيا ئايىنى و غىابا وى و پىشىكەفتىنا جىڭاڭى پەيدابۇوې، ئەف چەندەزى وەكى ھزر ل ئەمانىيا وەكى بىزافا رۇمانسىي لەدھەزىمەرەك ژ سىاسەتمەدار و نېيىسکار و ھونەرمەندان پەيدابۇوې، ھەبۇونا ھزرا نەتهوايەتىي دناف گەلەك فەرەنگاندا باس لى ھاتىيە كرن كۆ لىسەدى (١٩٣٠)دا و دنفېسىنین ھىگل و نىتىچە و بەرى وانىزى رۇسۇي و سەرەدەمى سەرەلەدانا شورەشا فەرەنسى، ھەردىسان سەرەدەمى بانگەشا ئەورۇپى بۇ سەربەخۇيىي بتابىيەت يۇنان و سرېبىا دەما ژ عوسمانىيان جودابۇوين، بېنى رەنگى دەھىتە پىش كۆ ل ئەمانىيا (ھېگل بۇ بىماركى ھەتا نازىيان) و ل فەرەنسا ژى ژ (رۇسۇي بۇ ناپلىونى و شۇفىنەتى)ى ل ئىنگلتەرازى ژ(گلىدىستۇن ھەتا ئىمپېرالىيزمى) و ل ئىتاليازى ژ(گارىبادلى مزىنى ھەتا فاشىيان) ھاتىيە^{٣٧}.

^{٣٣}- رۆلى عەمانیەت لە درست بۇونى مەينەتى كورد، مەسعود عبدالخالق، چاپا ئىيىكى، چاپخانەنە نەوا، بىن جەھەنەمەن، ل ١٩٣٠.

^{٣٤}- مەوسووعەي جودى، مەسعود عبدالخالق، ل ١٩٣٠.

^{٣٥}- ھەمان ژىيدەر، ل ١٩٣٠.

^{٣٦}- رۆلى عەمانیەت لە درست بۇونى مەينەتى كورد، مەسعود عبدالخالق، ل ١٩٣٠.

^{٣٧}- مەوسووعەي جودى، مەسعود عبدالخالق، ل ١٩٣٠.

سهرهلدا نا فی هزئی ئانکو نهته وايەتىي ل دەف عەرەبان دھىتە گوتن كۆ(ئىكەم كەس ئومەتا
 عەرەبى دوھرگىرانىن(ناشنان) ا ئەوروپى بكارئينايى(ساطيع الحصري) بۇو، ل بەرى وى دناف هىچ
 كتىبەكى دا ناهىتە دىتن)^{٣٧} ھەردىسان ل دەف مللەتى كورد ژى سەرهلدا نا نهته وايەتى ديرۆكە كا زۆرا
 كەفنار نىنه، بەلنى دېيت بزانىن(مېز و نفيسين كورد ھەمى لايمىنگىريا (محمد امین زەكى بەگ) دكەن
 كۆ دەستت پىكا بىرا كوردىيەتى دناف رەوشەنبىراندا پشتى سالا(^{٣٨}) ياكەشەكى(^{٣٩} بەل ئەفە ب وى
 رامانى نىنه هىچ بزاھەك پىشتر دناف كوردان دانە بۇويە، شورەشا(شىخ عبىدالله نەھرى) ل سالا(^{٤٠})
 بەلگەيەكى كەفتەر ب دەھان بەلگىن دى، ب ھەر حال و رەوشَا ھەبىت پشتى سەرهلدا و بەيىزبۇونا
 ئەفى رەوتى ل وەلاتىن ئەورۇپا ھىدى ھىدى و دسەدى(^{٤١}) جىهانا رۆزھەلاتى و بتايىبەت نافىن
 ھەمبىزى خود بۇ فى بابەتى ۋەكلىيە، لى ئەفە ب وى رامانى نىنه كۆ پىشتر ل فى ناوچى هىچ تشتەك
 نەبوويە كۆ بىيەنا نهته وايەتى ژى بھېت، ئەگەر بتنى بەرىخودانى ل مللەتى كورد بکەين و بتايىبەتى
 تر فەگەرين سەرددەمىن كەفن كۆ دەھزارا ئىكى يازانىندا و دناف ديوانا (مەم و زىن) ياخوزانقان مەزن
 (ئەحەمەدى خانى) گەلەك پەنگەھەدايە و تىدا ھاتىيە باسکرن، ئەگەر ھېيشتا بھېيىن و بەرىخودانى ل
 ھوزانقان سەرددەمىن كەفن بکەين دى بىنىن وەكۆ بەرھەمەن توماركى ئەف بابەتە جەھەرتىيە ژوانزى
 ھوزانقان (حاجى قادرى كۆيى) و ديسان گەلەك ژ ھوزانقانىن دى.

پشتى ئەقا سەرى بومە ديرۆكا نهته وايەتى تا رادىيەكى دياربۇو، نوكە دەممە سەحکەينە نىرىينا
 ئىسلامى ل سەر فى بابەتى و ئەم باش دزانىن ئىسلام دىزى فى چەندى نىنه(ئىسلام دىزى نهته وايەتى
 نىنه ئەقا كۆ بەشكەن ژ سرۇشتى مرۆڤى دخوازت، بەل ئەو نهته وايەتىا دئاستى رەگەز پەرسى دا
 نەبت كۆ ببته(فاشىزم و شوفينيزم) ل دوماھيا خود)^{٤٢} ئىسلام دېيىنت نهته وايەتى بەشكەن ژ خۇهزایا
 مرۆڤى و دېت مرووف نەشىت خود ژى لادەت، لەورا رىز لى گرتىيە.

نىرىن و دىتنا ئىسلامى باش دەقى گوتنا خودايى مەزىدا دياردېت دەمما دېيىت ((يا أىيە التاس إنا
 خلقتاكم مَنْ ذَكَرَ وَأَنْشَى وَجَعَلَتَاكُمْ شَعْوَبًا وَقَبَائِلَ لِتَعْرَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْتَاقَمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَيْهِ
 خبىر)) سورە الحجرات.^{٤٣} بەسە بەلگە بۇ وان كەسىن تومەتى پال ددن ئىسلامى ئەگەر باوھر بکەن،
 چونكى(د ئايىن ئىسلامىدا ج رەنگ و زمان و رەگەز و بەرەباب و سنورى جوگرافى، ئاستى ئابورى،
 ھەمى نابنە بنەما بۇ كومەلگەھى) ^{٤٤} تو ژى؟ ژ كىز رەگەزى؟ ژ ج سنورى؟ ژ ج ئابورى؟ ئەفە ھەمى
 نابنە بنەما بۇ ھندى كۆ سەھەك موسىلمان نەبت يان ئىسلامماوى دروست نەبت.

^{٣٧} ھەمان ژىيدەر، ل^{٤١}.

^{٣٨} ھەمان ژىيدەر، ل^{٤٢}.

^{٣٩} پوختەيەك دەربارە ئىسلام، عەل باپىر، ل^{٤٣}.

^{٤٠} ھەمان ژىيدەر، ل^{٤٤}.

گەلەك جاران دھىتە گۇتن ئىسلامى زۇلم ل نەتهودىا كورد كرييە، ئەقى ئايىنى نەھىلایە كورد بىگەهنە مافىن خوه و ئەم ب عەربانقە گرىداينە، بەلنى كەسەكى كورد و بەرنىاس ئەقى چەندى پەتكەت، ئەۋۇزى (د. عادل باخەوان)، نە ئەو بىتنى بەلكۆ چەندىن كەسىن ب وۇدان ھەمان بوجۇون ھەبۈويە، دكتور عادل باخەوان د وقارەكا خوددا بنافى (ئايا ئىسلام بەرپرسە لە "دواكەوتنى" كورد؟) دناڭ مالپەرى (شارپېرىس) دا بەلافكىرييە، تىيدا ئامازى ب ھندى دكەت (ئىسلام ئەو ھىزرا بقوقت نىنە بشىيت پرسا نەتهودىيەكى بلند بکەت و پرسا نەتهودىيەكا دى غەرق بکەت، يانزى مللەتكى دى بلند بکەت و مللەتكى ژى بىيختىت، لبارا وى چەندى كو ئىسلام يان كوردىن موسىلمان كى بەرپرسە ژ پاشكەفتنا كوردا ئەز دېيىم كوردىن موسىلمان بەرپرسن ژ پاشكەفتنى نەكۆ ئىسلام، كوردىن مە عەقلەتكە ئىسلامى يابەيىز نەبۈويە شىابىت ئىسلامى بکەت رېكەك بۇ بەھستە ئىنانا پېيىدىن مللەتى، مللەتى فارس عەرب نىن، ئىسلام ژى ل تەھرانا پايتەخت ژ دايىك نەبۈويە، بەلنى دەما ئەو موسىلمانبۇوين شيان ئىسلامى دېرەزەندىيا فارساندا بكاربىين)^٤

❖ ژ بنهمايىن بەرىخودانا ئىسلامى:

ھەر ئايىنەكى دىتن و نىرىينا خوهىا جودا ھەيە و ئەق نىرىينىن ھە ب بەشكە ژ فەلسەفا وى ئايىنى دھىتە نىاسىن، دئايىنى ئىسلامىدا رېك و چارە بۇ ھەمى تشتان يېن ھاتىن دەينان، بۇ قەيرانىن دارايى، قەيرانىن سىاسى، پەيدابۇونا شەرى، بەرپاكرنا ئازادىي، ...ھەتىد. ل ۋېرە ژى دا بەرىخودانى ل بەشكە ژ بنهمايىن دىتنا ئىسلامى بکەين:

- ١ - خودايى مەزن چىكەر و ئافراندرى ھەمى تشتانە.
- ٢ - حۆكم و دەستەلات د ئىسلامىدا بىتنى بۇ خودى يە، ب باوهرا ۋى ئايىنى دەستەك، لاين، پارت، گەل، بىتنى ژبۇ پەيرەوكرنا سىستەمى رىبازا ئىسلامىيە.
- ٣ - ئىسلام دان پېدانى ب گوھورىنىن ژيانى دكەت، وەكى گوھورىنا مامەلە كرنا دارايى و ئابورى و كومەلايەتى و سىاسى.

ئەقە كومەكا فەلسەفەيىن ئىسلامى يە، ل گەل ھەبىنا چەندىن ھزرو دىتنىن دى، لەورا خودى داخوازى ژمە دكەت((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَمِ كَافَةً وَلَا تَتَبَعُوا حَطَّوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَذَابٌ

^٤ - ژ مالپەرى (شارپېرىس) لىسىنلىكى <http://www.sharpress.net/op-detail.aspx?jimare=62667>

مُبین)) البقره ۱۰۰. ئانکو گەل خودان باوهران، ب سەرو زار و دلى خوھە بىنە موسىلمان، و ئىسلامەتىي
ھەمى وەرگرن، ونە دەنە دويش شەيتانى، ب راستى ئەو بۇ ھەوھ دوزمنەكى ئاشكەرايە.

مخابن بەشك ژخەلکى و علمانىيان وەسال ئىسلامى دىگەن ئەگەر موسىلمان بىن دېقىت
عىبادەتى بۇ خودى بىكەن، و ئەقە دېتە بارگارانى ل سەر مللى وان، بەلى ئەو نوزانن سرۋشتى مروۋى
يى وەسايە دېقىت ھەر ئايىنهك ھەبىت، ئەگەر بەرىخوددانى ل دىرۆكى بىكەين ھەر ژ سەردەمى كەفن
تاڭو نوگە ھىچ مللەتكى بى ئايىن و جەپىن پەرسىنى نەبوویە، دى بىنى ھەر دەما چوار كەس پېڭە
كومبۇون دى بزافى كەن ئايىنهكى بۇ خوه درست بىكەن و پەرسىنى بىكەن.

دى پەرسىيارەكى كەين و بىزىن، ئەرى ئەگەر مروۋ پەرسىنا خودايەكى بىكەت ئەم چىكىرىن و ب
هزاران نىعمەت ل گەل مە كرىن و ھەزى پەرسىنى؟ يان پەرسىنا تىشەكى بىكەين چ تىشت بەھەستان
نەبىت؟ ئىسلام بۇ ج ھاتىيە؟ دى ب بەرسىفەكا دىرۆكىا صەحابى (ربعى بن عامر) بۇ پاشايى
فورسى(يزدجر)ى دەين، دەما پەرسىيار ژى دەھىتە كرن، ھوين بۇ ج ھاتىيە؟

دېيىت: ((خودى ئەم يىن هنارتىن بۇ رزگاركىنا مروۋان ژ پەرسىنا مروۋان بۇ پەرسىنا
خودايى مروۋان، ژ بەرتەنگىيا دنیايى بۇ بەرفەھىيا دنیا و ئاخىرەتى، ژ زۆلما ئايىنان بەرەھ دادوھرىيَا
ئىسلامى)).^{٤٣} وەكى قورئان دېيىت: ((وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونَ)) الزاريات ۲۰. بەلى دېقىت
بىزانىن ((خودايى مەزن پېدىقى ب پەرسىنا مە نىنە، بىتى بۇ ھندى يە وەكى تاقىكىنەكى مروۋى باش
ژىي خراب بەھىتە جوداكرن)).^{٤٤} دنوگە دا جىيەن ھەمى ياكەتى د ئالوھى و دەردىسەرياندا ب تايىبەت
پۇزىھەلاتا نافىن و ئەم باش دىزانىن ئەقە ھەمى ژ سايا دىرەكەتنى يە ژ رىپازا خودايى مەزن و ژ ناما
ئىسلامى، لەورا دى بىزىن((جىيەن ھشىyar نابت ئەگەر ناما مەھمەدى (سلاڭلى بن) و باوھرى ئىيىنانا ب
رىڭا وى نەبىت، نامەيەكى ئاشكرا و تىمامە، جىيەن ھەمى ھىچ نامەيەكى ژ وى باشتى بۇ رزگاركىنا ژ زۆلم
و ستهمى نابىن)).^{٤٥} چەند زۆلم و ستهم نوگە دەھىتە كرن؟ چەند مافى زاروک و ژن و كىيىكاران...ھەند
دەھىتە بن پى كرن؟ شەرو ئالوھىيەن جىيەندا داگىركرى، كەسى چارەيا درستى بۇ نەديتنە، چۈنكى ھەميان
بەرژەندىيەن خوھىيەن تايىبەتىن ھەين و نابت ژ دەست بدت، بەلى ئىسلامى چارەيا بۇ دەينىداي، ئەم
ژى حەدىسا بەرى نوگە مە ئىيىنەي (كاتە ج بۇ خوه دېقىت، بلا تە بۇ برايى خوه ژى ب فېت)، ئەرى
ئەگەر مروۋ پېڭەرى ب ۋى ياسايى بکەت جىيەن ھەمى ژفان تارى و تارىيستانان رزگارنابت؟

٤٢ - العقيدة و السياسة، لوى صافى، الطبعة الاولى، بدون مكان و الطبع، دمشق، ١٩٧٠م، ص ٢٠٠.

٤٣ - فەرەنگى ئايىنى و ئايىلۇوجىيا، وەرگىران: عبدالرازاق سعيد دۆسکى، چاپ ئېڭى، چاپخانا زانا، دەھولكى، ٢٠٠٠م.

٤٤ - ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين، أبو الحسن الندوى، تقديم: سيد قطب، بدون الطبعة و المطبع و المكان، ٢٠٠٠م، ص ٢٠٠.

پشتو مه بنه مايین بهريخودانا ئيسلامى زانين، نوکه ددما باس ل دهستهه لاتدارييا موسلمامان بکهين (دهولهت، سهرؤك) بهلئ نهه دزانيين ئهه كهسه دفیت ل سهر سياسه ته کي بچن، لهورا فهره دهستپيکي (سياسه تى) پيناسه بکهين.

❖ سياسه ت چييه؟

بېگومان لبارا پيناسىن سياسه تى گلهك بوجوونىن ژهه قجودا هنه، هه رئيکى ژ ئاليه كيشه فهلهفا خوه يا جودا هه يه، بۆ نموونه:

- قوتا بخانىين فهله فى
- قوتا بخانىين رۆژئاپايى
- قوتا بخانىين ئيسلامى، ... هتد.

كەفتىرين چەمك دناڭ مەرقا يەتىيەدا و ۋ ڈەستپيکا ديرۈكى ھەبوويه ھەتا رۇزا ئەققۇر (سياسه ت)، ئەگەر ب ھەمان ناڭ نەبىت ژى، لى ھەمان مەبەست ھە يه، پيناسە يەكا ساده و ھەزمارەكا باش ۋ خەلكى لسەر رېكەفتىن، ئەۋۇزى (رېقەبرىنەكا حەكىمانە يە بۆ كاروبارىن تاك و جفاكى) ^٥ بهلئ ئەققە نابىت جەن وى چەندى ئەققى بوجوونى لسەر ھەمبىان ب چەسپىنин، دېيت ئەقق پيناسە بۆ كەسەكى جەن ترانە كرنى بىت، چونكى ئە سياسه تى ژ ئەلىفي ھەتا يايى ب درەو بىزنىت، بهلئ لەق كەسەكى دى بتمامى بەرۋەتى، بقى چەندى دوو جورە سياسه ت دياردىن:

- ١ - سياسه تا درست: بريتىيە ژ (چاكسازى، ئافاكرن، مەبدئى، ... بۆ مەبەستىن گشتى).
- ٢ - سياسه تا ميكافىلى: بريتىيە ژ (درەو خەلەتكىرنا خەلكى و خودگوھورىن بۆ مەبەستا تايىبەت) ^٦.

دۇمانى كوردىدا بتايىبەت دزارى سورانىدا پەيضا (راميارى) بەرامبەر پەيضا (سياسه ت) دەيىتە بكارئىنان و ئەقق زارافە ژلايى زمانزانانقە دېيتە ھەمان ھەلگرا رامانا ميكافىليتى، بقى شىيەدى درستبوو يە (رامى + يار) يانكۇ (مهكىريار - فييلباز) ^٧.

ئەگەر ژلايى زمانىقە بهريخودانى ل پەيضا سياسه ت بکهين دى بىنин ((د فەرەنگا عەرەبىدا هاتىيە وەرگرتەن ژ پەيضا (ساس) و سى پىitan پىكھاتىيە (س، ا، س) و ب گلهك رامانان هاتىيە)) ^٨.

٤٥ - مەوسوغەي جودى، مسعود عبدالخالق، لـ

٤٦ - ھەمان ژىندر و لـ

٤٧ - ھەمان ژىندر، لـ

٤٨ - ئىسلاما سياسى و شاشىيەن كارئىنانى، عثمان يونس أيتونى، چاپ ئىكىن، چاپخانا زانا، دھۆكـ، لـ.

ماموستا (عهلى باپير) ب فى رهنگى د په رتوكا خوه يا بنافي (سياسه‌ي ئىسلامى و چەند رونكردنەوەيەك) دېيىت ((پەيىشا (سياسه‌ت) د پەھ و ريشالىن خودا ز (سوس)ە هاتىيە و ب رامانا سەرۋکايەتىي (الرياسه) دېيىت))^{٤٩}، دىيتنا بەشك زانىيەن ناقدارىن جىهانا ئىسلامىدا و دنڭ پەرتوكىن (العين السياسيه، تعريفات جرجاني، سياسه الشرعيه)دا هاتىيە سياسه‌ت ب رامانا (بەشك ز رەوشى و چاكسازى)^{٥٠} يە.

زارافى سيايه‌ت ب زمانى ئينگليزى ((ز پەيىشا (politic) هاتىيە و ز پەيىشا گرىيکى (politics) هاتىيە وەرگرتن، كو رامانا دەولەتى ئان دەولەتا مەدەنلى دەدت))^{٥١} ئەف چەندە دىتنا رۆزئاقدادىيە بۇ سياسه‌تى و ل دەف وان پىز سياسه‌ت ب رامانا (دەولەت، وەرگرتنا دەستەلاتى) دېيىت، بۇ نموونە (سياسه‌ت و زانستى دەولەت و ھونھرى سەركىدىيەتى و حوكىمەتىيە)^{٥٢}.

سياسه‌ت وەك زمان : هەر تىشەكە يى بكارئىنانا وي مفایيەكى دگەھىنتە خودانى، يان زيانى ژى دەدەتە پاش، دېرتۈوكىن فقەزانىيى دا سياسه‌ت پەيىقهكە بۇ وان ھەمى ئەحکامان دېيىتە گوتن يىن ب كارئىنانا وان دېتە ئەگەرا بەدەستە ئىيانا بەرژەوەندىيەكا گشتى بۇ جفاكى يان پاشقەبرنا زيان و خرابىيەكى، ج ئەف ئەحکامە ب دەلىلەكى تايىبەت هاتىبە بنه جەھىرن، يان ب ئىيجىتىيەدەي، و ج وان پەيەندى ب كارۋبارىن دەولەتىيە هەبت يان نە^{٥٣}. ئەقى پەنگى سياسه‌ت وەك زمان ژى بۇ مە رۇون و ئاشكەرا بۇو.

پىناسەكىن سياسه‌تى ژى كىشەيىن مەزن بدويىخ خودا ئىيانىنە، چونكى وەك زانستەكى مرۇقايدەتى نىرینىن جودا لسەر ھەنە و ھەر دەستە و گروپەكى لدويىخ بەرژەوەندىيە خوه پىناسە كرييە، گەلەك ژ كەسان سياسه‌تى ب درەو و فيلبازى دېيىن، لى لدەف زانىيەن موسىمانان ئەف چەندە فيلبازىيەكا دېيە ل موسىمانان دېيىتە كر، چونكى ئەو بچاۋەكى دى ل سايدەتى دېيىن، بۇ نموونە سياستەدارى پىشترى تورك و جىهانا ئىسلامى (نەجمەدین ئەربەكان) دېيىت سياسه‌ت ھەبۈونەكە پىدەفييە بۇ جىهانا ئىسلامى و دەفيت ھندەك كەس ھەبن رابن بكارى رېقەبرنا خەلکى، دېيىت: (ئەگەر موسىمان گرنگىيى ب سياسه‌تى و حوكىمى نەدەن، ل وى دەمى ھندەك مەرۇف دى ھەين و گرنگىيى ب ئىسلامى نەدەن دى حوكىمانىيى ل موسىمانان كەن) ئىدى لقىرە ج رامان بۇ چاكىيى نامىن، بتنى بەرژەوەندى دى زالىن بسىر وەلاتىدا، ھەروەك نوگە وەلاتىن جىهانا ئىسلامى تىيدا دېيىن، چونكى ئەو

^{٤٩}- سياسه‌تى ئىسلامى و چەند رونكردنەوەيەك، عهلى باپير، چاپا ئىيكتىن بىن چاپخانە و جەھىزلىق، ل ٢٠.

^{٥٠}- مەوسووعەي جودى، مسعود عبدالخالق، ل ٢٠.

^{٥١}- ئىسلاما سىياسى و شاشىيەن كارئىنانى، عثمان يونس ايتونى، ل ٢٠.

^{٥٢}- ھەمان ژىيدەل.

^{٥٣}- كافرگەن دنافىبەرا دوھى و ئەقىرقۇ دا، تەحسىن ئىبراھىم دۆسکى، ل ٢٠.

دسياسه‌تى نه‌گه‌هشتينه يان ژى گله‌كا ئالۇزه لەدەۋەن و نەفيت خوھ تى بىگەھىن و وەكى شەفەكى تارىيە ژ شەفەن چلى زەستانى، بىنى هندەك عەور و بى ھەبۇونا ھەيقى و روناھىي، ئەو كەسە نوزان دنويتىن پېناسەيا خوددا، دېئىت: ((زانىنا ھەر تىشەكىيە يى پەيوەندى ب ھونەردى حوكدارىياد دەولەتى و رېقەبرىنا وى فە ھەي ژلايى ناخۆيى ۋە بت يان ژلايى دەرقەيى))^{٥٤}. فيجا بقى رەنگى ھونەردى رېقەبرىنا ژيانا خەلکى و دەولەتەك مەدەنلى دېتە ھىيمايى سىاسەتى و كارى وى يە.

سىاسەت ددوو پېناسىن ژەھەن جودادا:

١ - مۇسۇلىنى دېئىت: ((سىاسەت ھونەردى و درگرتىن دەستەلاتى يە))^{٥٥}، ئەن چار ئەن

سىاسەتە ب چ رەنگ بىت و چ رېك بەيىنە بكارىينان ئارىشە نىنە، بەلكۈ ئارىشا مەزن

ئەفەيە دەپت ئەن ھەسە بگەھتە دەستەلاتى فيجا ب چ رېك بىت. (دىتنا نەمۇسلمانان)

٢ - پېناسەيەكى گشتى و كەن و نوييە ژلايى گله‌ك زانىيانقە ھاتىيە پەسەندىرن، ژوانىزى(د.

محمد عمارە، د. حسن ترابى، د. يوسف قەرەزاوى...هەند) ھاتىيە ((ھەر كريارەك خەلکى

پالدەت بەرەن باشىي لەزى خرابىي؛ سىاسەتە))^{٥٦} بقى چەندى دىتنا ھەردوو ئالىان ژەھەن

جودايدە و ل نىرینا ئىسلامىدا ب ھەر باشىيەك ھەبىتە ھاتىيە گرىدان.

❖ سىاسەت و د دىتنا ئىسلامىدا:

دەما نافى سىاسەتى دەھىتە گوتىن د جىهانا ئىسلامىدا، ئىكسەر چاقى ھندەك زىق دەمەنت و تىلىيەن خوھ دەكەنە دگوھى خوددا و دى بىزىن مادى (TNT) يە و دى پەقىت، ئەققى گوتىن ئەم دى بىزىن بو كەسىن خودان مىشكە و ئەۋىن دخوينىن و ل دويىش عقلى خوھ شرۇفە دەكەن.

ئىكەمەن دەنگى (نەشاز) دناف ئومەمەتا ئىسلامىدا دەركەفتى و ب ئاشكەرايى گوتى: ئىسلامى و سىاسەتى ج دگەل ئىك نىنە، يان ئىسلامى ج سىاسەت تىيدا نىنە، دەنگى ئىك ژوان كەسانبوو بىزانايى دىنى دەتە ھەزماردن و دەرچۈۋىي ئەزەھەرلى بىو، ئەۋۇزى شىيخ (على عبدالرازق) بىو ل سالا (١٩٣٠) و پەرتۈوكەك نېمىسى بناۋىي (الاسلام و اصول الحکم) بەلاڭىرى تىيدا راڭەھاند كو ئىسلامى ج پەيوەندى ب سىاسەتى ۋە نىنە^{٥٧}.

^{٥٤} - ھەمان ژىيدەر، لە.

^{٥٥} - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، لـ 40.

^{٥٦} - ھەمان ژىيدەر، لە.

^{٥٧} - كافىكىن دنافبەرا دوهى و ئەققۇ دا، تەحسىن دۆسکى، لە.

گەلەك جاران پرسىارەك روی ب روی سىاسىيەن ئىسلامى دېيت، و دھىتە گوتن هوين ئىسلامى بكاردئىن بۆ مەرامىن خوه و گەھشتىن ئەو ئارمانجا فەشارتىيا هەوە ھەيە، مە دېيت بىزىن ئەفە ھەر ئەو چىرۇكە و ئەفسانەيە يا باپىن علمانىان ژ تورانىيەن تۈركىيا پېكىشى (شىخ سەعىد نورسى، شىخ سەعىد پیران، عبدالسلام بارزانى، ... ھتد) كىرىن، و بقى چەندى ئەوان نەھىلان ئەف كەسىن نافىرى دەوزا خوددا بسەر بىڭەن، لەورا ئەگەر ئەف زانايىن نوكەمزرى باوەرىي ژفان كەسان بىڭەن، ھەمان پەوش دى بسەر واندازى ھېت.

دىرۇكا ئىسلامى بەلگەيەكى حاشا ھەلەگەرە لسەر سىاسەتا پېغەمبەرى (سلافلىقىن) دەما قەستا بازىرىمى مەدىنى كىرى وي دەمى كىرە پايتەختى ئىچكى يى ئىسلامى و كا چەوا پېغەمبەرى مەنصبى دىنى ھەبوو كۆ پېغەمبەراتىيە، وەسان مەنصبى دىنايى ژى ھەبوو كۆ سەرۋەكتىا دەولەتا مەدىنى يە، ئەو دەولەتا خودان پېكەتىن جودا ژ (موسلمان، جوھى، موشرك) دناث خوددا فەگرتىن، پېغەمبەرى (سلافلىقىن) دین و دنيا ژ ھەف نەكىن، صاحابىيەن خوه لسەر ھەندى پەروردەكىرن ج جاران دین و دنيا ژھەف جودا نابن، كاچەوا خودى ماف لسەر مە ھەيە عىبادەتى بىڭەن، وەسا خەلکى و مروۋاتىي ماف لسەر مە ھەيە ب خۇمۇشى و رېزگەرنى و فيان و ھەمى رامانىن ژيانى تەعاملى بىڭەن^{٥٨}. سەحابان دزانى كا چەوا ئىسلام عىبادەتە وەسازى ئىسلام شەريعەت و سىاسەتە، ئەخلاق و جقاکە، زانىن و شارستانىيەتە، رېكخستنا ژيانا تاك و جقاکى يە، ئافاکىن جقاکى يە.

ديارە سىاسەت د سەرەدمى نويدا ب رامانا رېقەبرىنا خەلکى دھىت و ئەو ھونەرىه ياكو سەرپەرشتىيا رېقەبرىنا خەلکى دكەت بەرەف باشتىن رەنگ. ديارە پەيضا (سىاسەت) د قورئانا پىرۆزدا نەھاتىيە، لى پەيقىن (حوكىم، شريعە، أمر، دين) يېن دناث قورئانى دا ھاتىن (ئەزى د مەفھومى خوددا ژ پەيضا سىاسەت نىزىكىن)^{٥٩}.

ژلابىن گەلەك زانايىت ئىسلامىقە ھاتىيە گوتن ھەركەسى بقىت سىاسەتى ژ ئىسلامى جودابكەت، وەسایە وەكى سەرى ژ لەشى جودابكەت، يان وەكى وى چەندى يە ئىسلام سەرى بېرت ژ پېشىقە، ژ گرنگە زانايىن لسەر سىاسەتا ئىسلامى نېھىسىن (ئەھوازى، ابن تيمىيە، ابن قىم، شافعى، حەنەفى، ئەحمدەد، ئىمامىن ئەھلول بەيت، ابن عقىل، ماوەردى ... ھتد)^{٦٠}.

پەيضا (سىاسەت) د سەر زارى پېغەمبەرى (سلافلىقىن) دا ھاتىيە گوتن، دەما دېيىت : ((كانت بنو إسرائيل تسون لهم الأنبياء، كلما هلك نبي خلفه نبي، وإنما لا نبي بعدى، وسيكون بعدى خلفاء

^{٥٨} - ھەمان ژىيدەر، لى.

^{٥٩} - سىاسەتى ئىسلامى، عەلى باپىر، لى.

^{٦٠} - مەوسوەتى جودى، لى.

فیکثرون))^{۱۰} رواه البخاری و مسلم. ئانکو بەنى ئىسراييليان سەرپەرشتىيا كارو حالى وان دكىر (پېغەمبەرىن وان سىاسەتا ئەوان دكىر) هەردەما پېغەمبەردەك وەفات دكىر، پېغەمبەردەكى دى جەنلىقى دىگرت، بەلۇ پاشى من ج پېغەمبەرىن دى ناھىيەن ب سىاسەتى رابن، بەلكو دى من چىڭەرنى. بو وان كەسىن ب عەقل دېيىزىم: مادەم ج پېغەمبەر پاشى محمدەدى (سلافعىن) نەھىيەن، ئەرىپاكى دى دەسەھەلاتدارىيى گرت دەستت و سىاسەتا مۇسلمانان كەت و كاروبارىن وان ب رېقە بت.

زانايىي مەزن (ابن القيم الجوزية) دەربارە سىاسەتى دېيىزىت: ((سىاسەت ئەو كرييارە ئەوا مەروۋ دەگەل پتر يىنىزىكى قەنجىيى و چاڭخوازىيى بىت و پتر دوييرى خرابىيى بت))^{۱۱}. پەسەندىكىندا سىاسەتى دئايىينى و دەولەتى دا لەقى دوماھىيى بۇويە دىاردەيەكا جىهانى، جارەكا جىهان نەچاركىرى دانپىدانى بقى ھەبۈونى بکەت، بۇ نەموونە ل حەفتىيا دوماھىيى ژەمەها (﴿ لسالا﴾ دا ل بازىرە (نيۆيۆرك) كۈنگەرەيەكى مەزن ھاتىيە گىرىدەن، بەزاران زانايىيin جىهانى يىن پىپۇرىن جوداجودا تىدا بەشداربىوون، وېرىيارەكا گىرنىڭ دەقى كۈنگەرەيەدا ھاتىيە دان ئەۋۇزى (ئايىن و سىاسەت و دەولەت ژەھەق ناھىيەن جوداگىن، سەدى) (﴿ جارەكا دى دى بىتە سەدى فەگەراندىن ئايىنى بۇ ناڭقى بوارى))^{۱۲}.

دېسان جارەكا دى ھەمان زانا دېيىزىت: ((سىاسەتا عادل چو جوداھى دەگەل شەرقىيەتى نەبت، قىيىجا خودانىن عەقلى گرتى ھاتى))^{۱۳}. ئەگەر سىاسەتا ئىسلامى ج جوداھى دەگەل شەرقىيەتى نەبت، قىيىجا خودانىن عەقلى گرتى بۇچى ب قى رەنگىنە و چاپىن وان زىقىن و تلىن وان دىگۈھىن واندانە؟

ھەر دېسان (عبدالوهاب خلاف) دەربارە سىاسەتى دېيىزىت: ((سىاسەتا شەرعى: ئانکو رېقەبرىنا كاروبارىن گشتى يىن دەولەتا ئىسلامى ب رەنگەكى وەسا بەرژەندىيەن وان دابىن بکەت و وان ژ زىيانان بەدەتە پاش))^{۱۴}. مخابن گەلەك كەس بباشى دئىسلامى نەگەھشتىنە و كويىر نەچۈۋىنە دناظ ئايىنيدا و دىتىنا وان بتنى سەرقەيە بۇ دىنى لەورا گەلەك جاران خزمەتا عەمانىيەتى دەكەن، كۆ دىتىنا وان ئەوه بتنى ئىسلام بۇ كارىن كەسيە و بى دەستوەردان لسىاسەتى، بەلۇ دەقىت بەھىتە زانىن (بىسياسى كرنا ئىسلامى ب رامانا راستىكىندا ئىسلاما راستەقىنە دەيتىت، ئەڭا دېيتە ئەگەر ئەپىشىكەفتەن و دادگەرى و ئافاڭىندا جىڭاكى و سەربەستىيى... هەتىد، دەقى باردوخىدا ئىسلام ژ ئەرد و ئەسمانى ژەھەق جودايدە))^{۱۵}.

^{۱۰}- سىاسەتى ئىسلامى، عەلى باپىر، ل.

^{۱۱}- ئىسلاما سىاسى و شاشىيەن كارئىنانى، عثمان يونس أىتۇتى، ل.

^{۱۲}- مەوسوعەي جودى، مسعود عبدالخالق، لـ 53.

^{۱۳}- ئىسلاما سىاسى و شاشىيەن كارئىنانى، عثمان يونس أىتۇتى، ل.

^{۱۴}- سىاسەتى ئىسلامى، عەلى باپىر، ل.

^{۱۵}- مەوسوعەي جودى، مسعود عبدالخالق، لـ 51.

دەربارەی سیاسەتى د ئىسلامىدا ئەم دشىن بىزىن: سیاسەت ھونەرى رېۋەبرنا خەلکى يە ب باشتىن رەنگ و د ئىسلامىدا دشىن بىزىن: رېۋەبرنا خەلکى ل سەر رەنگ و تەرزەكى باش و دانا پاشا زيانى ژوان و دابىنكرنا خىرو چاكىي بۆ وان.

دناڭ دەقى كەسىن علمانىدا و بەشك ژ خەلکى ھەزارى دەق مەزى زارافەكى نويى ھاتىي داهىنان و ب مەرمەن دەيتە گوتۇن (ئىسلاما سىاسى) يازوانقە ئىسلاما نوگە، ھەمان ئىسلاما پېغەمبەر ئىسلامى خودى (سلاپلى بن) نىنە، ئەو نوزانن ھەمان ئىسلامە!

ئەگەر ب فى گوتۇنى بىت ئانكۇ گەلەك ئىسلامىن ھەين، ژوانزى (ئىسلاما سىاسى و نەسىاسى) و (جىبەدارى و نە جىبەدارى) و (ئابورى و نە ئابورى) و (مادى و نەمادى)... هەت .

ئەگەر بەرىخودانى ل ئىسلامى بکەين دى بىنин (ژ مەرمەن سەرەكىيەن ئايىنى ئىسلامى: ئەوه تو (دین)ى بىرى و پارىزكارىي ل سەر بکەي، چونكى نەيىنيا ھەبۈونا مەيىه، جوانيا زيانى يە، خودى ھەر ژبهر فى مەرۋەن داین)^{٧٧} مادەم مەرمەن ئىسلامى جوانيا زيانى بىت و سیاسەتا ئىسلامى ژى رامانا دابىنكرنا خودشىي بىت، ئىدى ج جوداھى دنافبەرا ھەردۇوپىاندا ھەيە؟

سیاسەت (politics) (ئىك ژ زانستىن كومەلايەتىيە، گرنگىي ب بونىاد و ئەرك و ئايىدۇلۇزىيا رېكخىستى و دىاردىن سىاسىيەن جقاڭى دەدت، بزافى ل سەر راپەكىرنا ئەگەر ئەن سەرەلەدان و بەردىۋامىيا گوھورىنان دەكتەت)^{٨٨} ھەر گوھورىنەكا دناڭ جقاڭىدا پەيدا دېت، بىگومان ھوکارىن خودبىيەن ھەين، سیاسەت دويىش چوونى بۇ ۋان ھوكاران دەكتەت، پرسىيار دەكتەت بۇ فە دىتنا ئەگەر ئەن فى گەشەكىنى، و سیاسەتا ئىسلامى بزافى دەكتەت د خزمەتا جقاڭىدا، و پاراستنا بەرژەوەندىيا جقاڭى ل سەر بىنەمايىن شەرعى ئەقى كارى راگرت.

پاشى سیاسەت د نىرینا ئىسلامىدا بۆمە دىاربۇوى، نوگە دەممە بەرىخودانى ل بەشك ژ زيانا پېغەمبەرى (سلاپلى بن) بکەين ئەۋۇزى قوناغا مەدىنى يە، دەما مۇسلمانان زانى ئىدى ژيان ل بازىرى مەككەھى يَا گرانە و ب ئىكجارى رەنگەدان سپىددەھىيەن گەش دىار نىنە و پۇز بۇ رۆزى تارىتە، لەورا ل (شەق دوشەمبى رىتكەفتى) ئەيلولى ل سالا(١٠٠) زايىنى بەرامبەر دواھەدى(ربيع الاول) رۆزا ئىكىنلىكى سالا ئىكىنلىكى يَا كوجى پېغەمبەر (سلاپلى بن) ژ مال دەركەفت^{٩٩} ئەف دەركەتنە كوچىرىن بۇو بەرەت مەدىنى كۆ ژ سالا(٢) پېغەمبەراتىي بۇو.

^{٧٧}- الدين و السياسة، دكتور يوسف القرضاوى، بدون الطبع و المطبع و مكان، ٢٠٠٣، ص ٢٠٠.

^{٨٨}- ئىنسايكلوبىدياى كومەلتىسى، د. ئىحسان مەممەد ئەلمەلسەن، وەرگىران: دانا مەلا حەسەن، چاپا ئىكىنلىكى، چاپخانەسى سەردىم، سلىمانى، ٢٠٠٣، ل ٢٠٠.

^{٩٩}- زيان و رەشتى پېغەمبەر(ص)، ن: عبدوالعزيز عەلائەدين كۆپى، چاپا دوودم، چاپخانەسى حەجي قادرى كۆپى، بىن جەھەنەم، ل ٢٠٠٣.

پشتی پیغەمبەر (سلاّف لى بن) گەھشتنى مەدینى بۇ ئاڭىرنا دولەتتا ئىسلام چەند كاردىك ئەنجامدان (ئاڭىرنا مزگەفتى، براينى، دەستورى مەدینى، پەيمان دگەل جوھيان). ل ۋىرى مەرەما مە پە دىياركىرنا ئىك بابەتىيە كۆ ئەم ل سەر راوهستىن، بۇ گونجاندن ل سەر بابەتىيە، ئەوزى ھەبۈنە (دەستورى مەدینى) يە، دا پېڭىھە بەرەڭ بچىن كا ج تىيدا يە؟

❖ دەستورى مەدینى ... زۆلم ل كى كرييە؟

بەرى ئەم باس ل دەستورى مەدینى بکەين، دى بزاڭ كەين پەيغا دەستور پىناسە كەين، دەھىتە گوتن ((پەيغا دەستور د زمانى ئىنگلىزى و فەرنىسىدا ب رامانا دامەزراندىن دەھىت، دېنەرەتتا پەيغا دەستور پەيغەكا (فارسيه) و ب رامانا حوكىمانىي دەھىت، دەست ب ئىك ژ ئەندامىن لەشى دەھىت، و/or / ب رامانا خودانىي دەھىت)).^{٧٠} ئەگەر بەریخودانى لقى پەيغى بکەين دناف قاموسا (لسان العرب)دا نەھاتىيە، بەلۇ دناف قاموسا (المحيط) ھاتىيە بكارئىنان^{٧١}، ئەفە وەكۆ زاراھى پەيغى ل بەريا نوگە ب وەزيرى دەستى راستى يان وەزيرى مەزن يان وەزيرى گەلەك ژ كارىن خەلک ب ھىقىيا وانقەيە، دگۇتنى (دەستۆر)، ل وەلاتى ئیرانىيى ب وى دەفتەرى دگوت دەستۆر ئەوا ھەيقانە ناڭ و زانىارىيىن سەربازان تىدا تۇماردكىن، بەلۇ وەكۆ رامانا نوگە ب مەرەما ياسايا بىنەرەتى بۇ ئىكەم جار ۋەدگەريت بۇ وەلاتى بەريتانيا و وەكى ھزر ژى ب رېكا وەلاتى ئەندەلۇسى گەھشتىيە.^{٧٢} ئەگەر سەحکەينە پىتاسا وى ئەفەيە (سەرجاۋى حوكىمى نىشان دەدت و پەيوەندىيە دەستەلەتى ب ھاولاتىانقە و ئەركىن وان و مافىيەن وان تىدا دەنىيەت)^{٧٣} و ديسان (دەستور دىاردەيە كا سىاسى و شارستانىيە، دىتن و نىرىينا فەلسەفىي يا رژىمەن سىاسى تىدا دىاردەكت)^{٧٤}. دېرۇڭا دەستۆرى ۋەدگەريت بۇ ھندهك نەريتىن وەلاتى يۇنان و پۇمانا كەفن، پشتى ئەقى چەندى شاھجوان سانتىر ۋە دەستۆرى (ماڭناكارتايە) يالسا (الراز) دەرچۈويە، پاشى بەرەڭ وەلاتىن دىزى چۈويە، دەسۈرى ئەمرىكى ژى لسالا (الراز) و پاشى دەستۆرى فەرنىسى (الراز) وەكى دەستۆرى نەقىسى سەرھلدىيە وھاتىيە بەرەڭ وەلاتىن ھەۋچەرخ ۋە تا لسالا (الراز) ھاتىيە دناف دولەتتا عوسمانىدا ب تايىھەت ژلائى (مەدحەت پاشا) و بزاڭا (عوسمانىيىن گەنچ) ۋە، ل وەلاتىن عەرەبى ژى و پشتى

^{٧٠}- ئەدەب و سىاسەت، وەرگىران: مەھدى سالىخ، چاپا ئىكى، چانخانەي ھەولىر، ھەولىزىلەن، ل ٢٠.

^{٧١}- مەھسوغەي جودى، مسعود عبدالخالق، ل ٢٠.

^{٧٢}- ھەمان ژىددەر و لابەرە .

^{٧٣}- ئەدەب و سىاسەت، وەرگىران: مەھدى سالىخ، ل ٢٠.

^{٧٤}- ھەمان ژىددەر، ل ٢٠.

درستبوونا دهولهتا نمهودي دهستور پهيدابوویه، ژوانزى ل تونسى (ئەز) و ديسان ل مسرى (ئەز) و ل سعودى و لبنانى ژى (ئەز) ئوردن (ئەز) و ل سورىلا (ئەز) و ليپيلا (ئەز) و لعيراقى ژى (ئەز) بوبويه.^{٧٥}

ب كورتى دهستور رى لهەمبەر دهستەھەلاتا سەرۋەك، ئەمیر، خەليقە، رەھبەر، ... هتد، دگريت ئەگەر دژى ياسايى فەرمانەكى دەربكەت، ئەفەنلىقى ب راممانا سەرودريا ياسايى دھىت دسيستەمى ديمۆکراتىي دا.

پشتى دهستور بۇ مە دياربۇوى كا دا بەرىخودانى ل دهستورى مەدینى بکەين و سەحکەينى زۆلم ل كى كرييە؟

❖ دهستورى مەدینى:

دهستور دسەرەدمى دهولهتا مەدینىدا ھەبۇو، بناقى (الصحيفة) ھاتبۇو بنافقىن، دهستورى مەدینى بەلگەنامەيەكا بەھىز د ژيانناما پېغەبەريدا (سلام لى بن) و ديسان د ديرۋەكا ئىسلامىدا ((ب فى بەلگەنامى كارتىكىن سلېنى ياخىلىقى و تىكىھەلبۇونا خەلکى مەككەھ و مەدینى بەرەۋ ئاستەكى بلند يى چارەسەرىي بىر، ب فى بەلگەنامى سىستەمى كومەلايەتى ھاتە دانان و ھەستى ب ئىكىبۇونا دهولەتن ئافراند)).^{٧٦}

ل ئالىيەكى دى راستە قورئان ژىيدەرى ياسا دانانا مللەتىن موسىمانە لى دەقىت ژېير نەكەين د دهولەتا ئىسلامىدا ياسايىان گوھورىن ب سەردا دھىت و دهستورى مەدینى ((چارچۇقى وى و روح و ئارمانجىن وى ژ قورئانى ھاتىنە وەرگرتىن، ب بەردەۋامىا وەھىي و گوھورىندا ژيوارى گوھورىن ل سەر دهستورى يىن پهيدابووين، ھەبۇونا قورئانى د سىستەمى دهولەتىدا گرنگى و پېدىفيا دهستورى كىم ناكەتن)).^{٧٧} بقى رەنگى ديار دېت سەرەرايى ھەبۇونا قورئانى، لى گوھورىنین ژيوارى كارتىكىنلى ل سەر دهستورى دكەت و دهستور د دهولەتا ئىسلامىدا ژ زۆرى گرنگە.

ئەقى دهستورى ماھىن پېكەتاتا مەدینى ژ عەرەب و جوهيان پاراستن و ديسان پەيوەندىبا د ناقبەرا مشەخت و پشتەفاناندا ژى بەھىز ئېخست و ھەمى كەسىن ل مەدینى كرنە خودانى دهولەتا مەدینى و

- مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، ٢٠١٣.

- ژيانناما پېغەمبەر ئەز (سلام لى بن) عجيب عەبدالله، چاپا شەشى، بىن چاپخانە، دەھوك، ٢٠١٣، ١-٢.

- ھەمان ژىيدەر، ٢٠١٣.

پىدەفى كىر ل سەر پارىزفانىي ژى بىكەت، و ئەقى دەستۆرى ب تەمامى زۆلكرن قەددەغە كىر وەكى د بەندىن وىدا هاتى.

دەستۆرى مەدىنىي ژ() بهندان پىك دهات، و نوکەدا دا سەحکەينە ھندەك ژوان:

- ١ - مۇسلمان، ج قورەيشى و ج خەلكى مەدىنىي، ئەويىن ژ ئەفرو پىكە شەرى دەكەن، ب ئىك گەل دى ھىئىنە ھەۋماتن.
- ٢ - مۇسلمان ل گەل ھوزو عەشىرىن دى ل مەدىنىي، ھەمى پىكە گرىيادىنە و دى بەرەقانىي ژ ئىك كەن، كەسىن بەند كرين دى بباشى سەرەدەرىي ل گەل كەن و ھەمى دى وەكى ئىك بەشدارىن.
- ٣ - پىدەفييە ل سەر مۇسلمانان كەسىن قەر ل سەر و خودان خىزان و دەست كورت، ھارىكاريا وى بىكەن.
- ٤ - ئەگەر ھاتوو ئىكى فييا سىتم و دەست درېزىي و خرابىي دناڭ مۇسلماناندا بىكەت، ھەمى دى ل دېرى راوهستن، بلا ئەو كەسە كى بت و كورى كى بت.
- ٥ - مۇسلمان ژ تولا كافرەكىدا نابت مۇسلمانەكى بکۈزۈت، نابت ھارىكاريا كافرازى بىكەت و دېرى مۇسلمانان.
- ٦ - ئاشتىيا مۇسلمانان ھەمييان ئىكە، ھەمى پىكە د رىكا خودىدا و ب يەكسانى دى شەرى كەن، نابت گروپەك شەرى بىكەت و گروپەك شەرى نەكەت.
- ٧ - پەنا بىرن بەر خودى ئىكانە، مۇسلمان داخوازا ھارىكارىي ژ خودى دەكەت، و دەقىيت مۇسلمان ھارىكارو پشتەقانىن ئىكى بن.
- ٨ - ھەر مۇسلمانەكى دان ب ۋى پەيمانى دا، نابت ھارىكاريا ج تاوانبارەكى بىكەت و ئەو كەسە يى دويىرە ژ رەحىما خودى.
- ٩ - جوھى و مۇسلمان ئەگەر ل گەل دوژمنان ب شەر چوون، دەقىيت ب مالۇ سامانى خوھە ھارىكاريا ئىك گەل بىكەن.
- ١٠ - دنابېھرا مۇسلمان و جوھياندا ئاموزگارى و باشىا ھەى، نابت خراب داۋبەھرا واندا ھەبىت.
- ١١ - نابت كەس سىتمى ل ھەۋپەيمانى مە بىكەت، ئەقى سىتم لى ھاتى كىن دەقىيت ب سەر بىيخىن.
- ١٢ - خودى يى دگەل چاكى و باشىي، ھەركەسى چاكىي بىكەت و خوھ ژ خرابىي ب پارىزىت خودى دى پشتەقانى وى بت.
- ١٣ - ھەر كەسى ھېرىشى بىكەت سەر مەدىنىي دەقىيت مۇسلمان و جوھى پىكە ب پارىزىن.
- ١٤ - جوھىيەن بەریا(عەوف) ل گەل مۇسلمانان ئىك گەلن.
- ١٥ - جوھى ل سەر ئايىننى خوھ و مۇسلمان ژى ل سەر ئايىننى خوھ.

- ١٦ - جوهیین بهرديا(ساعده، جوشەم، ئەوس) وەکى جوهىين بهرديا(عەوف) دى بەرىخوە دىنى.
- ١٧ - هەر كەسى ژ جوهى و مۇسلمانان ژ مەدینى دەركەت، يان ما تىدا، بلا پشت راست بىت مالى وى پاراستىيە، ئەگەر ئەۋە زۆلى نەكەت و ئەگەر وى ئەۋە چەندە كر ئەۋى مال و زاروگىن خوھ تىيىن و دى تى چن.^{٧٨}

ئەفهە هەندەك بەندن ژ ياسايا دەستورى مەدینى و ئەگەر ب باشى لى بىنيرىن دى بىنин((دادورىا تمام ياخىن دەولەتا ئىسلامى لى دىياردبىت، هىچ رژىمەكا ئەقىرۇ ياخىن دەيموکراسىي دئاخىن نەگەھشتن فى رادەيى))^{٧٩} ل ئالىي پاراستنا مافان ژ زاروک و مال و حال، ل ئالىي ئازادىيا ئايىنان جوهى سەر بەستن د ئايىننى خوددا...ەتىد ئىدى ئەفە دەستورى زۆلم ل كى كرييە!!!.

مە دېيىت ئەفى چەندى ژى بىزىن(ئەفە دەستورى ھەمى تاشت لانەدان، كەقنى باش و پاقز ھىلا، تاشتى ب كىر نەهاتى راكر و گوهورىن ب باشتىر، ئانكۇ چاكسازى تىدا كر)^{٨٠}

دى بىزىن ب دىتنا بەرى بناغى دەولەتا ئىسلامى و ب ھەبىنا دەستورى وەکى پىندەفييەكا دەولەتى و رېۋەبرىنى، ئەرەي ما ئەفە نە باشتىن سىاسەته؟ پا بۆچى بىزىن سىاسەت كوفرو بىدۇھىيە و ئىسلام و سىاسەت پىكەت نابىن؟

❖ قورئان وەکو بناغى ياسادانانى مەرەم ژى چىيە؟

ياسا دېنەرەتىدا ژ پەيضا (قانون) ياخىن دەستورى نەھاتىيە، بەلكو ل پىشتر دوھلاتى (يونانى) گوتىيە (قانون) دزمانى كوردىدازى پەيضا (ياسا) ژ پەيضا (ياسق) ياخىن دەستورى نەھاتىيە، درومادازى (نوما) ب رامانا ياسا و تىكەھىشتن و ھىز و ياسا لپال يەكىن دەيت^{٨١}، ژلایى پىناسەتكىنى فە (رۆسکو پۈندى دېيىت: ياسا ((رېكخىستنا جڭاكييە ب دەستەلاتەكا رېكخىستى)).^{٨٢}

ھەر چەندە مە گوت قورئان بناغى ياسايە بۆ دەولەتا ئىسلامى، لى دېيىت زېير نەكەين گرنگى ب جڭاكي ژى دەيتە دان، وەکى مە پىشتر گوتى، خودى حەقى ياسايى يى كرى خەما خوھ، ئەڭ چەندە ب مەرەما ژى ستاندىن ئازادىيى نىنە، بەلكو((خودى خاسىيەتا ياسا دانانى بوخوھ تىنە ھىلايە نە بەمرەما

^{٧٨}- ژيان و روشتى پېغەمبەر(ص)، ن: عەبدولەھ زىز عەلائەدين كۆ يى، لـ ١٠٠.

^{٧٩}- ھەمان ژىيدەر، لـ ١٠٠.

^{٨٠}- ژيانناما پېغەمبەر ئەۋە خودى، عەجىب عەبدالله، لـ ١٠٠.

^{٨١}- مەوسوعەي جودى، مسعود عبدالخالق، لـ ١٠٠.

^{٨٢}- ھەمان ژىيدەر، لـ ١٠٠.

هندی کو سهربه خویی ژ خەلکی بستینت، بەلكویا بۆ خوه ھیلایی ب مەردمانەندا داكو ژ خرابیا كەسىن خراپكار بھىتە پاراستن، داكو خەلک رى بەرزە نەبن، رېكا خەلەت ھەلنەبىزىرن، پاشى تووشى ژناڭچۇونى بىن))^{٤٣} ب خەلەتى كىن د ھەر بەندەكى دا دېيت وەلات كاڭلۇر و وېران بىت، لەورا خودى ياسا دان كرييە خەما خوه، لى دى بىزىم ۋە رى ل بەر عەقلى ياخىلىي ۋە كىرى دا ب عاقلانە گوھورىينان رېك بىخىن.

ل ئالىيەكى دى) ۋەكۈلىنەن دياركىرى خەلکىن ئاسايى نەشىن بەرژەوەندىيا خوه ب تمامى بزانى و ب دەستقە بىن، چونكى خودى مروقى ل سەر فى سرۇشتى چىكىرى، ژ بەر ھندى دگەلەك كارو باراندا بەشكە ژ خەلکى ھندەك ژ راستىنى نابىين) ^{٤٤} ل سەر لاۋازىا بەشەرى ژى خودى ب خوه دېبىزىت: ((يەيدى اللە أَن يُخْفِفَ عَنْكُمْ وَخَلْقَ الْإِنْسَانِ ضُعِيفًا)) النساء ١٠. ۋانكۇ خودى دېيت ل سەر ھەوھ سەڭ بىكەت ب داناندا ياسايى بۆ ھەوھ، چونكى مروق لازىي ھاتى چىكىرن.

دناڭ قورئانا پېرۇزدا پەيشا كۆ بۆ مەردمان رېقەبرىنى بكارهاتى ول جەن ياسايى دەھىتە دەينان ئەۋۇزى پەيشا (شريعە)، و ھەبوونا فى شەريعەتى ب راماناهەبوونا ياسايى دەھىت، د قورئانا پېرۇزدا ئەڭ پەيشە ب رەنگىن جودا بكارهاتىيە و د قورئانىيدا پەيشا(شريعە): ((چار جاران بكارهاتىيە، دوو ژوان ل سەر شىيۇي كارى (شرع)، دوو ژوانىزى ل سەر شىيۇي نافى (شرع) يان (شريعە) بكارهاتىيە))^{٤٥}، ياسا ب گشتى ياسا ب رامانابىجە ئىنinan و پەيرەوکرنى لەھەمى بەشان دەھىت، ئەڭھەزى دېيتە رامانابىجە و كاكلە ئىسلامى كو (پەيام و شەريعەت)، قورئان بخۇھەزى ئەڭ چەندى بخۇھە دىگرىت، كۆ پېكھاتىيە ژ (عەقىدە و شەريعە، ئانكۇ بىرۋاباودر و ياسا)^{٤٦}. و دىسان ياسا دناڭ فقەيدا زىددەت بۆ لېڭەريان ل ئەحکامىن وي دەھىت، بەلى ب رامانابىكەخستنا پەيوەندىيەن تاكەكەسى دەھەمى بواراندا.^{٤٧} گەلەك جاران رەخنە ل ئايىنى ئىسلامى دەھىتە گرتىن كو دەيناندا شەريعەتى ئىسلامى ب رامانابىجە ستابىدا ئازادىيى يە ژ ئالىنەن دى، بەلى بلا ئەو بزانى ئەو دخەلەتن دەقى ئالىدا (دېيت بزانىن پشت بەستن ل سەر شەريعەتى وەك ژىددەرەكى ياسايى ب رامانابىجە ئىنە كەسىن نە موسىلمان نە چاركەيىن دويىچۇونا ئىسلامى بکەيىن و كاروبارىن خودى، بەلكى ئەو كەسە دى ل دويىش شەريعەت و حوكىمەن خوه چىن بۆ رېكخستنا كارو بارىن خوه و كىشە و ئارىشىن خوه)^{٤٨} ب فى چەندى دياردبىت مەردم ژ

^{٤٣}- تىورى سىاسى ئىسلام، أبو الاعلى المودودى، ودرگىران: ئامۇزگار بەرزىنجى، چاپا ئىكىنچى، چاپخانە ئوسىنگە ئەۋەسىر، ھەولىيە، ٢٠٠٣ء، ل ١٠٠.

^{٤٤}- ھەمان ژىددەر، ل ١٠٠.

^{٤٥}- العقيدة و السياسة، لؤى صافى، الطبعة الأولى، بدون مكان الطبخ، دمشق، ٢٠٠٣ء، ص ٢٠٠.

^{٤٦}- مەوسوەتى جودى، مسعود عبد الخالق، ل ١٠٠.

^{٤٧}- ھەمان ژىددەر، ل ١٠٠.

^{٤٨}- ھەمان ژىددەر، ل ١٠٠.

فورئانی و هکو شهريعهت و بناغي ياسا داناني ب راما نا سه رکوتکرنا ئازادييا مروقى نينه و دئيسلا ميىدا رىز ل ئايىنин دىزى هەمى دەمان دھىتە گرتى، ئەگەر كەسەك ژ موسىمانان بزاھى بکەت فى ياسايى ب زورى ل سەر خەلکى ب چەسپىنت، ئەڭ كريارە ل سەر ئىسلامى ناهىتە حسيبىرن و ئەڭ خەلمتىيە ژ كەسيي، نە ژ ئايىنى.

ئەگەر بەريخودانى ل شەريعهتى ئىسلامى بکەين، دئى بىنinin كو ئىسلام دبته سى پشکىن فەرمان و حوكمان:

- ١ - بريارو ئە حكامىد پەيودندى ب بىرۇ باودانقە گرىدىايى: وەكى باوھر يا ب خودى.
- ٢ - بريارو ئە حكامىد گرىدىايى ب پاك و پاقزىيا دروونىقە (بريار و ئە حكامىد سنج و رەوشتان).
- ٣ - فەرمان و ئە حكامىد ب كريار(عملى)، ئەفە ژى دېنە دوو جور، ئىك پەرسىن، عىبادەت، دوو: موعاملە و ھەفكارى^{٤٩}.

ب ھەبۈونا ۋان سى جورە ئە حكامان مروفى موسىمان ل سەر ئايىنى ئىسلامى دچت، ئەڭ جورە دېنە بەشكەك ژ پىكھاتا وى و ڇيانا وى يا رۆزانە، ئەگەر بەريخودانى ل ئالىي دادوھرىي و داناندا ياسا ياسا سەردەم بکەين، ئە و ياسا ياسا دنوکەدا كاروبارىن مە يىن رۆزانە ل گەلدا ب رىقە دچن، و ھىج كەسەك نينه پىدەيى ب ۋان ياسا ياسا نەبت ڏيزيانا خوددا، ئەڭ ياسا ياسا دنوکەدا دادگەھ و دەولەت ل سەر دچت، ھەر دىسان د ئىسلامىدا جەھەك مەزن فەگرتىيە، دڤان خالاندا پەيودندىيا ھەردوو ئالىيان، پىكقە دياردبىت (ياسا و ئىسلام).

ئىك: ياسا ياسا دادگەھىرنى، ئە و بريارو فەرمانن ئە ويىن گرىدىايى ب دادگەھىرن و شەھەدەنلىقە، حەفتى ئايەت ژ قورئانى ل دۆر فى ياسايى يىن هاتىن!!! .

دوو: ياسا ياسا سزاىي، ئەفە ئە و ياسا ياسا يىن پەيودندى ب فەرمان و ئە حكامىد تاوانبار و سزاىي فە، ئارمانجا فى ياسايى خەلکى ب پارېزت، د قورئانىدا سىھ ئايەت ل سەر فى بابەتى هاتىنە.

سى: ياسا مالى، ئەوا دېيىزنى ياسا بارى كەساتى، حەفتى ئايەت ژ قورئانى ل سەر فى بابەتى ھەنە.

چوار: ياسا ياسا دەستورى، ئەڭ ياسا ياسا ئە و فەرمانن ئە فېن گرىدىايى ب سىستەمى حوكىمانىقە، پەز ژ دەھ ئايەتان ل سەر فى بابەتى هاتىنە.

پېنج: ياسا ياسا نىف دەولەتى ياسا تايىبەت و گشتى، ئەڭ ياسا ياسا پېك دەھىت ژ فەرمان و بريارىن گرىدىايى ب پەيودنلىيەن دەولەتا ئىسلام ب كەسىن ژىر حوكىي وى و دەولەتىن دەورو بەرقة، ئايەت زۆر ل سەر فى ياسايى هاتىنە^{٥٠}.

^{٤٩}-ئىسلام و سیاسەت، د. ئىسماعىل سىگىرى، چاپا ئىكى بىن چاپخانە و جەھەنە، لە.

^{٥٠}-ھەمان ژىدەر، لە.

ئەڭ ياسايىن مە بە حسکرین، ئەو ياسانە ئەقىن د ئەقرودا دەولەتكا مەدەنى و ديموکراتى ل سەر دەچت، هەبۇونا ۋان ياسايان د ئىسلامىدا ڙى جەھەك مەزن فەگرتىيە و ئەڭ چەندە بەلگەيە ل سەر سياسەتا ئىسلامى يَا بەھىز درېچەبرنا خەلکىدا.

بە بۇونا ۋى رىزما مەزن ڙ ئاياتىن ياسايى دناف قورئانا پېروزدا بۇ ج مەرەمەكى يە؟ ئەرى ئەڭ چەندە ڙ ھلکەتنى (صدفة) هاتىيە؟ يان بو مەرەم و مەبەستەكى يە؟ ئەرى ما ئەفە نەريچەبرنە؟ ئەرى ما رىچەبرن چىيە؟ سياسەت رىچەبرن نىنە؟

ئەڭ بورى چەندەك بۇ ڙ قورئانى وەكى بىنگە بۇ ياسا داناندا دەولەتكا مەدەنى، نوكە ڙى دەم هات بەھىنە بەرىخودانى ل دەولەتى ب كەين، كا دەولەت چىيە؟ دەولەت د دىتنا بىرمەندىن ئىسلامىدا؟ داكو بۆمە راستىا وان گروپ و دەستەكان دياربىت كا ئەڭ گروپىن تۈندرەو چەند دڙى دەولەتكا ئىسلامىيا مەدەننەن ياكو مافى ھەمى كەس و پىكەتاتان تىيدا پاراستى، ھەروەكى مە پىشتر ڙى دايى دياركىرن د دەستۆرى مەدەننە.

❖ دەولەت چىيە؟

نەگەر د سەردىمىن كەندا ھندەك كەسىن ڙ ئىك نەتمەوە و رەگەز د ڙىنگەھە كا دياركىيدا (گوند، بازىر) ل ھەڭ كوم بىن و ب مەملەكتەكال ڙىر چاڤدىر يا پادشاھىكى يان مىر و بەگلەرەكى هاتىنە ب رىچەبرن، ئەفجا ئەڭ رىچەبرنە ب دادى بت يانزى ب زۆرى و سەتم بت، ئەفى كەسى خوه ب خودانى وى جفاكى دانايى، لى دەپتىن دەولەت د واتەيا خوه و پىناسا خوه يا نويدا ڙۇچارچۇنى دەركەتىيە، دنوكەدا دېپت جوگرافىيەكابەر فەھەنگاندا بىرەمانا (Status) هاتىيە، ئەۋۇزى ڙ (ستان) ياخىيەن بىنەن خودان پىكەتەكادا دەولەتى، بۇ نموونە وەلاتى ئەمەريكا كو دەولەتا زەھىزما جىھانى يە و ز نەتەوین (ئەفرىقى و ئىسپانى و ...هەتى) پىك دەپتى.

دەنلىي زارافىقە دەولەت دەھەمى فەھەنگاندا بىرەمانا (Status) هاتىيە، ئەۋۇزى ڙ (ستان) ياخىيەن بىنەن خودان پىكەتەكادا دەولەتى، بۇ نموونە وەلاتى ئەمەريكا كو دەولەتا زەھىزما جىھانى يە و ز پەيپى ڙى وەك (ستان) د زمانىن رۇزىھەلاتىدا ب رامانا (ولاٽ و ھەرىم) دەپت^۱.

دبارى پىناسەكىنىدا دەولەت وەك بوارىن دىيىن مەرقۇايەتى پىناسەيەكە فەگرتى نىنە، و چەندىن نەرينىن جودا ھەنە، ژوانزى ((دەولەت سىستەمەكى گشتىيە سەرپەرشتىيا ھەمى كاروبارىن

کومه لگه هی دکهت^{۹۲}) بیگومان هه جشاکه کی هه بت کومه کا مه زن ژ یاسایان بو پیدفینه تاکو کاروبارین خوه بريیه ببن، يا ژی کاری دکهت دهولته، و ئه رادبت ب کاری ریکخستنا جشاکی و رزگارکرنا وي ژ فاوزا و قهربالغی.

دهولهت ب بلندترین و گرنگترین ده زگه هی سیاسی بو ریشه بئرن و ریکخستنا کاروبارین تاک و جشاکی دهیت^{۹۳}. دنوکه داژی ب هه می دهولهتین سه ربه خو دهیت گوتن دهولهت ئه فجار دبچوویک يان مه زن بن.

- شیوه بیین دهوله تان دنوکدا بقی رهنگی دهینه دابه شکرн^{۹۴}:

۱ - ژئالیي ریشه بئرن ژه: (فیدرالی، کونفیدرالی، لامه رکه زی(ئوتونومی)، مه رکه زی...هتد).

۲ - ژئالیي سیاسی ژه: (دهوله تا دینی و دهوله تا علمانی) و (پاشایی و کوماری) و (رادیکال و پاریزه) و (دكتاتوری و دیمۆکراسی) و (نه تهودی و نؤمه تی)...هتد.

۳ - دنافبه را هه روو خالین ریشه بئرن و سیاسیدا: (سه روکایه تی، نیمچه سه روکایه تی، پاشایی دهستوری، پاشایی دهستهه لات...هتد).

۴ - دهوله تا نیشتمانی و نه تهودی.

۵ - دهوله تین ب رهنگی نیشتمانی پیک نه هاتین، به لکو لسهر رهنگی (ته وافق) ئ له فکرنه.

ژلایی زارافی یاسایقه دهولهت دئیت ہ پیناسه کرن ((ژ کومه کا خه لکی ریکخستی کو وان هه ریمه کا دیارکری هه بیت و خودانین دهستهه لاتداری که سایه تیه کا مه عنه وی بن))^{۹۵} دناف دهوله تی دا هنده ک که سین کیم دبنه سه رپه رشتین کاروبارین خه لکی و کارین وان ژ پیشله ئه نجام ددت، ل جهی هندی هه رکه سه ک د دهوله تی دا کارین خوه بکهت و ببیت فهوزا، ئه ژی کاری سه روک و دهسته کا وزیران ویین خوارتر پیش خه لکی عامی ژه دکهن.

هه ر دهوله ته کا هه بت خودان، هنده ک ره گه زه، کو دبنه پیکهاتا وي و ره گه زین دهوله تی، ژوانژی:

۱ - کومه کا خه لکی.

۲ - گوهداریکرن و ستوجه ماندن بو سیسته مه کا تایبہت.

۳ - هه ریمه ک هه بت خه لک تیدا بژیت.

۴ - خه لکی که سایه تیا مه عنه وی هه بت.

^{۹۲} - ئىنسايكلوپيدياي كۆمەلناسى، وەركىران: دانا مەلا حەسەن، ل ۱۰۰.

^{۹۳} - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، ل ۱۰۰.

^{۹۴} - هەمان ژېدەر، ل ۱۰۰.

^{۹۵} - ئىسلاما سیاسى و شاشىيئن كارئينانى، عثمان يونس آيتونى، ل ۱۰۰.

^{٩٦} - دهسته‌لا داره که ههبت.

لدویف وان مادین دهستوری مهديني ييin مه نفيسين ئهـ رهـگـهـزـيـنـ هـهـلـ سـهـرـ دـگـونـجـنـ.

پشتى بـوـمـهـ دـيـارـبـوـوـيـ کـاـ دـهـولـهـتـ چـيهـ وـ رـهـگـهـزـيـنـ وـيـ چـنهـ،ـ نـوـكـهـ دـهـمـ هـاتـ بـهـرهـ دـهـولـهـتـاـ ئـيـسـلاـمـيـ
بـچـينـ،ـ دـگـهـلـ مـاهـبـنـ.

❖ دهولهتا ئيسلامى د نافبهرا ديموکراسى و دكتاتورييّدا:

لدهستپيکى كورترين نياسين بـوـ قـانـ هـهـرـدـوـوـ چـهـمـكـانـ دـىـ دـهـيـنـهـ دـيـارـكـرـنـ دـاـ پـتـ بـابـهـتـ بـوـ مـهـ روـونـ
وـ ئـاشـكـهـرـاـ بـيـتـ،ـ (ـديـمـوـكـرـاسـىـ)ـ بـ رـامـانـاـ ((ـدـهـسـتـهـلـاتـاـ گـهـلـ))ـ ^{٩٧}ـ دـهـيـتـ.ـ وـ دـيـسانـ (ـدـكـتـاتـورـيـهـتـ)ـ ژـىـ بـ
ـ رـامـانـاـ ((ـبـ وـيـ دـهـسـتـهـلـاتـىـ دـهـيـتـ گـوـتـنـىـ اـكـوـ بـريـارـيـنـ وـيـ دـدـهـسـتـىـ تـاـكـهـ كـهـسـهـكـيـدـاـ،ـ پـتـيـاـ جـارـانـ
ـ دـهـسـتـهـلـاتـاـ وـيـ نـاوـهـسـتـتـ لـ بـهـرـ جـ تـشـتـهـكـىـ وـ جـ يـاسـايـهـكـىـ وـ جـ ئـايـيـنـهـكـىـ،ـ بـتـنـىـ لـ ئـالـيـ كـهـسـهـكـاـ ژـ
ـ بـنـهـمـالـ يـانـ چـهـنـدـ نـيـزـيـكـيـنـ وـيـ نـهـبـيـتـ،ـ بـتـنـىـ ئـهـوـانـ شـيرـهـتـانـ ژـىـ وـهـدـگـرـيـتـ ئـهـوـيـنـ دـبـهـرـزـهـوـنـدـيـاـ
ـ دـكـتـاتـورـيـهـتـاـ وـيـداـ))ـ ^{٩٨}ـ.

ئـهـگـهـرـ بـهـرـيـخـوـهـدـانـىـ لـ ئـايـيـنـ ئـيـسـلاـمـىـ بـكـهـيـنـ دـىـ بـيـيـنـ ئـايـيـنـهـكـىـ تـهـفـگـرـ(ـشـمـولـيـ)ـيـهـ،ـ وـ هـهـمـىـ
ـ فـوـلاـجـكـيـنـ زـيـانـىـ يـيـنـ فـهـگـرـتـينـ،ـ بـيـگـومـانـ سـيـاسـهـتـ وـ دـهـولـهـتـىـ ژـىـ فـهـدـگـرـتـ(ـئـيـسـلاـمـ)ـ بـ خـوـهـ بـهـشـ بـهـشـيـ
ـ پـهـسـهـنـدـ نـاـكـهـتـ وـ دـژـهـ دـگـهـلـ وـ نـاـبـتـ يـاسـاـ وـ دـهـسـتـورـيـنـ وـيـ بـهـيـنـهـ بـهـشـكـرـنـ)ـ ^{٩٩}ـ بـ هـيـجـ رـهـنـگـهـكـىـ ئـهـفـاـ لـ
ـ سـهـرـ زـمانـىـ بـهـشـهـ اـكـ ژـ خـهـلـكـيـنـ ئـاسـايـيـ وـ كـهـسـيـنـ عـلـمـانـىـ وـ هـنـدـكـيـنـ دـىـ دـهـيـنـهـ گـوـتـنـ،ـ نـاهـيـتـهـ وـهـرـگـرـتـنـ
ـ وـ ئـهـوـ دـيـسـلاـمـاـ بـ درـسـتـىـ نـهـگـهـهـشـتـيـنـهـ.ـ ماـوانـ كـهـسـانـ دـفـيـتـ ژـىـ كـارـىـ بـكـهـتـ ((ـأـفـتـؤـمـنـونـ بـعـضـ الـكـتـابـ
ـ وـ تـكـفـرـونـ بـعـضـ فـمـاـ جـزـاءـ مـنـ يـفـعـلـ ذـلـكـ مـنـكـمـ إـلـاـ خـرـيـ فيـ الـحـيـاـةـ الـدـيـنـيـاـ وـيـوـمـ الـقـيـاـمـةـ يـرـدـوـنـ إـلـىـ أـشـدـ
ـ الـعـذـابـ وـمـاـ اللـهـ بـغـافـلـ عـمـاـ تـعـمـلـونـ))ـ الـبـرـقـ ^{١٠}ـ.ـ ئـانـكـوـ:ـ هوـيـنـ باـوـهـيـيـ بـ هـنـدـهـكـ كـتـيـبـيـ دـئـيـنـ وـ هـنـدـهـكـاـ
ـ دـىـ نـائـيـنـ،ـ هـرـكـهـسـىـ ژـ هـهـوـهـ ژـىـ كـارـىـ بـكـهـتـ وـ دـنـيـاـيـيـ دـاـ شـهـرـمـازـارـىـ وـ رـيـسوـاـيـ بـوـ وـيـيـهـ،ـ وـ رـوـزاـ
ـ رـاـبـوـونـىـ ژـىـ دـىـ بـهـرـىـ وـيـ كـهـفـتـهـ دـژـوارـتـرـيـنـ ئـيزـاـيـيـ،ـ خـودـىـ نـهـيـيـ بـنـ ئـاـگـهـهـ ژـ وـيـ ياـ هوـيـنـ دـكـهـتـ.
ـ هـهـرـ كـهـسـهـكـىـ هـهـبـتـ كـوـمـهـكـاـ پـيـدـفـيـاـنـ يـيـنـ هـهـيـنـ وـ دـنـيـاـيـيـ ئـيـسـلاـمـيـدـاـ رـىـ لـ قـانـ پـيـدـفـيـاـنـ نـهـ هـاـتـيـهـ
ـ كـرـتـنـ وـ هـهـمـىـ كـهـسـيـنـ جـثـاـكـىـ مـافـىـ بـ دـهـسـتـقـهـ ئـيـنـاـنـاـ وـانـ پـيـدـفـيـاـنـ يـيـ هـهـيـهـ وـهـكـوـ دـيـارـ كـوـ (ـدـ ئـارـاسـتـهـ وـ
ـ بـنـهـمـايـيـنـ پـهـرـوـرـدـاـ ئـيـسـلاـمـيـدـاـ،ـ تـيـرـكـرـنـاـ پـيـدـفـيـيـنـ سـهـرـهـكـيـيـنـ مـرـوـقـيـ ژـ مـسـوـگـرـكـرـنـاـ ئـاسـايـشـ وـ رـيـزـيـ بـوـ

^{٩٦} - هـهـمـانـ ژـيـدـهـرـ،ـ لـ ^{١٠}ـ.

^{٩٧} - مـهـوسـوـعـهـىـ جـودـىـ،ـ مـسـعـودـ عـبـدـالـخـالـقـ،ـ لـ ^{١١}ـ.

^{٩٨} - هـهـمـانـ ژـيـدـهـرـ،ـ لـ ^{١٢}ـ.

^{٩٩} - الـدـيـنـ وـ الـسـيـاسـةـ،ـ الـدـكـتـورـ يـوسـفـ الـقرـضاـوىـ،ـ صـ ^{١٣}ـ.

هەمی بەنی ئادمان، بىٰ هندى بەریخودانى لى بکەين كا ج ئايىن؟ ج ولات؟ ج بىروباور؟ ج توخم؟ و رەنگ و كلتور؟^{۱۰۰}. ئەڭ تشتىن مە گوتى هيچ ژوان نابت د دەولەتا ئىسلامىدا بېتە رېگر ل ھەمبەر تېركىنا پېدفييەن خەلکى و دەپتىت رېك بۇ پېدفييەن وان بەيىنە خوھشىرن. ل دويىش ۋى گوتنى

رۇزەلاتا نافىن سەر پېچى دەكت و ئەڭ چەندە پشت گوھ ھافىتىيە، ل جەنلىق (مسوگەركرىنا پېدفيا
نان، ئارامى) بۇ ھەمى توخمىن مروفان، بەرامبەر مسوگەركرىنا بتنى بۇ توخمەكى دياركىرىيە)^{۱۰۱}

رۈزىمەن سىاسى دنافەتلىكىن رۇز ھەلاتا نافىندا پەيرەوا فى چەندى باشكرييە ج بۇ خوه يان خىزانى خوھ يان گروب و دارو دەستەكىن خوھ، ئەفىن دى ژ ولاتىيان ھەمى بوونى ژ قان رۈزىمان.
پشت گوھ ئىخستىنە، ھەر ئەفە بووې ئەگەرى كەرب ژى فە بوونى ژ قان رۈزىمان.

دا بابەت بەرفەھ نەبت، لقىرە دى زەپرەن و بەریخودانى ل ھندەك بنەمايىن گشتى بۇ دەولەتا ئىسلامى كەين.

۱ - داناندا بىريارا سىاسى و كاركىردن دفى ئالىدا ماھەكى ھەۋپىشىكە و گشتى يە بۇ ھەمى موسىلمانان و ئومەتى و بەرساتىيەكا ھەۋپىشىكە دنابېھرا واندا. ھەروەكى دقولئانا پىروز دياردەكت ((كىتم خىزىءەمە ئەخىر جەت للناس تأمرون بالمعروف و تتبعون عن المنكر و تؤمنون بالله)) ال عمران ۱۰۰. ئانکو: هوين باشتىرين مللەتن بۇ خەلکى ھاتىن، چونكى هوين فەرمانى ب كرنا قەنجىي دەمن و رېكى ل خرابىي دىگرن، و هوين باوھرىي ژى ب خودى د ئىنن.

۲ - دانا بىريارى و كارى سىاسى ل سەر بنەمايى شورايى بىت: ئەڭ بىنەمايى (ئىك ژ بىنەمايىن قورئانى يېن رسەنە و پېغەمبەرى (سلافلىق) كارپى كرييە و ديسان صەحابان ژى كارى ل سەر كرييە)^{۱۰۲} دئىسلامىدا كار ل سەر فى زارافى ب پراكىتىكى (عملى) دەيتەكىن بۇ مەرەمە نە بهزەكىر ماھىيەن ھەمى خەلکى دنافەتلىكىن ئىسلامىدا، چونكى ماھى ھەميانە و ھەمى كەس تىدە بەزدارن.

۳ - جەنلىق زەپرەن سىاسى و كىشەيىن گرىيدايى ب كاروبارىن ناخوھىي و دەرقەدا ھەبن. مەبەستا مە ل قىرە سەرۆكە يان ئەو كەسى د ئايىن ئىسلامىدا ب (خەلەپە، ولى ئەمر، ... هەندى دەيتە نىاسىن، ئەو دى كاروبارىن خەلکى ب رېقە بەت و كىشەيىن ناخوھىي و دەرقە چارەكەت) (وەلى ئەمر: نوينەر ئەل موسىلمان) ^{۱۰۳} د، راستە ئەڭ كەسە دى بەتە ولى ئەمرى

^{۱۰۰}- ئومەتى موسىلمان، د. ماجد عرسان الگيلانى، وەرگىران: مەلا كرىتكار، چاپى يەكم، چاپخانە نوسىنگە تەفسىر، ھەولىرىلە، ۱۹۹۷.

^{۱۰۱}- ھەمان ژىيدەر، ۱۹۹۷.

^{۱۰۲}- العقيدة و السياسة، لؤى صافى، ص ۱۰۰.

^{۱۰۳}- العقيدة و السياسة، لؤى صافى، ص ۱۰۱.

موسلمانان، بهلئ دفیت بزانین نه ههر تشهیکی گوت دئ گوهداریا وی کهین ((لا طاعة لخلوق
في معصية الخالق)) رواه الشیخان. ئانکو گوهداری بو چیکریهکی ناهیته کرن ئەگەر بەروفازى
گوتنا خودئ بت.

ھەتا گوهداریا ولی ئەمرى بھیتە کرن دفیت دوو مەرج ھەبن، ئەمۇزى:

ئىك: گەل موسلمان برياري ل سەر سياستا وى بىدەن و پەسەند بىكەن.

دوو: برياريئىن وى ب گونجىن دگەل مەرمىن شەرعى و حوكىي وان مەرمەمان.^{١٤}

٤- لى زېرىندا ياسايىي دناف دەولەتا ئىسلامىدا بەرەڭ حوكىي شەرعى و دەرئەنجامىن وى ژ
سەرەكانىا شەرعى بن و جەپ باوەركىنى بن ل دەڭ دەستەكا فەهزان.^{١٥}

ئەو ياسايىي شەرعى ئەفىن ژىيدەرىن وان ژ (قولئان، سونەت) ئى ب رىكا كەسىن شارەزا د ئايىنى
دا(فەقيە) د ژيانا خەلکى دا د چەسپىن. ب گوتنهكا دى حوكىي شەرعى ھندەك پىقەرن فەهزان ل
سەر دچن ل دەمىن ھەبىنا نەودك ئېكىان.

دەولەتا ئىسلامى ئەقا ژىيدەرى وى ژ سىبەرا ئىسلامى و خەلک د نوکەدا پىدىقى ب فى دەولەتى
ھەي، ئەفە ژى ژ ئەگەرى زۆلم و زورى و سەتمى، ھزرەندى جىهانا ئىسلامى (أبو أعلى المودودى) ب
فى رەنگى دەربارە دەولەتا ئىسلامى دېلىزىت: ((دەولەتا ئىسلامى ئەوه ياكو دەستەھەلاتا وى ياكى دەرسى
بت ب خودايى ۋە))^{١٦} خودى وەك خودانى موسلمانان و ھەمى مەرۆڤان، ئەڭ دەولەتە ل سەر ۋى
بنەمايى دئىتە دامەزراىندن.

دەولەتا ئىسلامى ب ھەمى رامانىن خودە خودان ديموکراتىيەكا تمامە و رىزى ل مافىن
خەلکى دىرىت بى ھىچ بەرچاڭ گىتنەكا رەگەزى، نەتەوهى، ئايىنى، ...ھەتى، ئەڭ دەولەتە خوھ ژ ھەمى
جورىن خرابىي دىتە پاش، ئەڭ دكتاتوريەتا نوکە ل رۆزھەلاتا ناھىيەن ژلايىن زۆر بەرپرسىن وەلاتانقە
دەھىتە ئەنجامدان، ب ھىچ رەنگەكى ل سەر ئىسلامى ناھىيە حسىبىكىن، چۈنكى ئەو نويىنەراتىا درستا
ئايىنى ناكەن، بەلكو نويىنەرىن خوھ و مالا خوھ و دەستەھەلاتا خوھنە.

دەولەت دئىسلامىدا ب رامانى خوھ يا مەرۆڭ دۆست دەھىت و دېتە دەولەتەكا ھەمى كەمس تىيدا ب
چاڭى مەرۆڤان لى دەھىتە نىرین و دشىن بىزىن((دەولەتا ئىسلامى دەولەتەكا مەدەنى يە، خودان

^{١٤}- ھەمان ژىيدەرى بورى ، ص ٢٠٣.

^{١٥}- ھەمان ژىيدەرى بورى ، ص ٢٠٥.

^{١٦}- ھەمان ژىيدەرى بورى، ٢٠٦.

زېدەرەگى ئىسلامىيە))^{١٠٧} دەولەتا ئىسلامى يا دويىرە ژ رەفتارىن گوشتن و مالوپرانىرن و تالانىرن و دەربەدرىنى، و ھەر دەستەكەكا فى كارى بىكەت ئەو دەولەتكا ئىسلامى نىنه.

پشتى مەزانى بنەمايىن دەولەتا ئىسلامى ج نە و ئەڭ دەولەتكە ما فى كى دېپارىزت؟ و يا دويىرە ژ دكتاتوريەتى زۆلم و ستهمى، ل ۋېرە پرسىارەك د خولقت و گەلەك جاران دەھىتە گوتن: (دەولەتا ئىسلامى دەولەتكا(دینى)يە). ئەرى ئەڭ گوتنە راستە؟؟؟!

❖ ئىسلام و دەولەتا دینى:

دەولەت دىيتنا ئىسلامىدا ب رامانا ئەنجامدانا راسپاردان و عىبادەтан، پىويسىتە تىدا دادگەرى بچەسپىت و سەركىرە و وەلاتى ھەمى ب ئىك چاڭ بن، دىيتنا ئىسلامىدا (سيد القوم خادمهم) ئەڭ گوتنە نە بتىنى ئەفسانەيەكە^{١٠٨}، يەلكو تىشىتەكى راستەقىنەيە، لى حال و رەوشاجىهانا ئىسلامى دنوکەدا ژ ئەگەرا هەزمارەكا مەزن ژ مۇسلمانىن نەقام لەمبەر ئىسلامى، رەوشاجىهانى ژى دنوکەدا باش دىارە، بىراستى دەما مرۇف بەرىخودانى لى دكەت گرین و رۇندك و جەرگ سۇتن دېيتە كارى مرۇفى.

دەولەتا دینى وەك سىستەمى رېچەبرنى دچىتە دېن قالبى رېچەبرنەكا سىاسىدا، ئانكۇ دچتە دقالبەكى سىاسىدا، گەلەك جاران كەسىن دژايەتىيا ئايىنى ئىسلامى دكەن، ئەقى چەندى دئينىنە سەر زمانى خۇو و دژايەتبا وى دكەن ب ھندى كۆ ئەقە دەولەتكا دینى يە، ل ۋى خالىدا دەپت ئىسلامى ب مەسيحىيەتى تەشبيھ بکەن و ئايىنى ئىسلامى بکەن دقالبى مەسيحىيەتى دا، لى بلا ئەو باش بىزانن ئەڭ چەندە نە بۈويە و نابىت ژى، چونكى پارىزگارى ئىسلامى(خودى)يە.

دەربارە ئەقى بابەتى رحمەتى(سیدقطب) زانايى ھوشياركەرى جىهانا ئىسلامى ل سالىن()^{١٠٩} ئىكى ژ چەرخى بورى دناف پەرتۈوكا خوددا يا بنافي (معالم في الطريق) ئەقى چەمكى بباشى دىاردەكت: (مەملەكتا خودى ل سەر ئەردى ئەو نىنە كەسىن ئايىنى (رجال الدين) دەسھەلاتدارىي بکەن يان كەس ب نافى خودى باخفن، وەك (ثيوقراطى) يان، يانزى حوكى خودايى پېرۇز بىكەت، بەلكو ئەق مەملەكتە شەريعەتى خودى دى كەت حاكم و فەرمان دى بەرەق وېقە هيئە زەراندىن)

^{١٠٧} - الدين و السياسة، الدكتور يوسف القرضاوى، ص ٢٣٣.

^{١٠٨} - مەوسووعەي جودى، مسعود عبدالخالق، ل ٢.

^{١٠٩} - الدين و السياسة، الدكتور يوسف القرضاوى، ص ٢٣٤.

ئەڭ مەملەكتا خودى يە، نابت كەس بىتە زەلامى دىنى و ھەر بىيارەكە بېشىت ئە و بىدەت ل دويىش
ھەواو ئارەزويىن نەفسا خوه، نەكول دويىش ياسايا خودى دەينادى، ئايىنى ئىسلامى بەروۋاڙى ئايىنىن
دىيە يىن ھەمى بىيارا دكەن و دەستى نويىنەرى خودى دا ل سەر ئەردى.

ھەبۇونا سىاسەتكە حەكيمانە و رېقەبرىنەكە ب خوشى و پاراستنا ماقامان ژ ئەركى دەولەتا
ئىسلامى يە، ئە دەولەتا) ئافاکەرەكە دەستەلاتدارە بۇ ئومەتى، ئەقا كۆ روى ب روى كريارا سىاسى
دېت، رېكخىستنا بىنەمايىن وى ل سەر سىاسەتا ئىسلامىيە) .

ل ئالىيەكى دى دى بىزىن) خودى ج زانا و سەرۆكان نافرييەت ب ناھى وى دەستەلاتدارى بگەن
دەست، بەلكو مەرەم پى دەستەلاتدارى ل سەر بىنەمايىن شەرعىيە و دەستەلاتا سىاسى لى زېرىنا وى
بەرە ئومەتى(گەل) يېيە؟ ئە دى دەستەلاتدارىن خوه ھەلبىزىن و دى دويىچۇونى بۇ كارىن وى
كەن، دى بىنە چاڭدىر ل سەر) " ئەگەر تە ئەى خوينەرى بەرىز رۇزەكى ژ رۇزان دىت كەسەكى
بانگەوازىي دكەت بۇ وى چەندى كۆ ب ناھى خودى دەستەلاتدارى بگەت و بىزەت خەلکى ئەز بىن ل
سەر يا خودى و ئەز نويىنەرى خودىمە ل سەر ئەردى، ل وى دەمى دەپتىت مەرۆفى مۇسلمان ل بەرامبەر
پاوهستىت و ب ھىچ رەنگەكى ۋى چەندى قەبىل نەكەت، چۈنكى خودى ج نويىنەر نىن. ھەر كەسەكى
بىتە دەستەلاتدارى ئومەت مۇسلمان دەپتلى زېرىنا وى بو شەريعەتى خودى بت و پاراستنا
بەرژوهندىيا گشتى و رېزگرتەن ل مافىن ھەمى ھەفۇهلاٰتىيەن ل ژىر سىبەرا دەستەلاتا ويدا.

ئەگەر دەولەتا ئىسلامى بۇ دەولەتكە دەينى ل وى دەمى ھەركەسەكى ل ناڭ وى دەولەتى دەپت
پېڭىرىت ب ياسايان ئىسلامى و ب ۋى رەنگى ئازادىيا خەلکى ئەقا كۆ فترەتا خودايى دى ھېتە پېشىل
كرن و ئەفە بەرۋاڙى گوتنا خودى يە ياكو دېبىزىت :((لا إِكْرَاهُ فِي الدِّين)) البقرة ۱۰۰. ئانکو ج
تەعدارى د ئايىنى دا نىن، ھەر دىسان ((فَمَنْ شَاءَ فَلِيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلِيَكُفَّرْ)) الکەف ۱۰۰. خودى كەسىن
ئازادكىرىن ھەتا دباوەرى ئىنانى دا، قىيىجا كى كەسى ماف ھەيە ئازادىيا خەلکى لى بن پى بکەت؟ بېگومان
د دەولەتا ئىسلامىدا كەسى مافى هندى نىن ئازادىي ژ خەلکى بىستىنت و مائى وان تالانكەت و ئەوان
دەربەدەركەت.

دەپت ئەم ۋى چەندى باش بىزەن سەركەدىن نوكە ل ناڭ مللەتىيەن مۇسلمان نويىنەراتىيا دەولەتا
ئىسلامى ناكەن) سەركەدىن دەولەتىيەن ئىسلامى يىن بۇوین نويىنەرىن خوه و سىاسەتا خوه، وەكى
ئىسلامى كارناكەن و سىاسەتا شەرعى پشت گوھ ھافىتىيە، نە ياسايا شەرى ھىللايە، نەزى ياسايا

110- العقيدة و السياسة، لؤى صافى، ص ۱۰۰.

111- الدين و السياسة، الدكتور يوسف القرضاوى، ص ۱۰۰.

مەدەنى، نەزانىيارىيەت رەوشتى، لەورا ناما ئىسلامى پەياما وى ياكىم بۇرى و كارىگەر رىا خوھ نەمايد) ^{١٣}. ئانکو دشىن بىزىن: (ئەف كەسە يىن بۇوين تەفسىيەكى بەرييكت خوھ) و يا ژبىر كرى ئەو خودانىن گەلى نە، لەورا ژبەر ۋى ئەگەرى گەلەك جاران هندەك كەسان بۇ پاراستنا بەرژەوندىيەن خوھ يىن رابووين خوھ كريي نوينهرى خودى (حاشا) ل سەر ئەردى و يىن بۇوين بار ل سەر پشتا خەلکى.

مە دېيىت بىزىن كەسىن ھەمى دەمان ۋى چەندى د دەرەھەقا ئايىينى ئىسلامى دت دېيىن (دەولەتكا دينى) يە، ئەف جورە كەسە) ئىسلام وەكى كىسرای و قەسىيەرى يالى كرى ل سەرئ ئالاندى و يا ئازاد كرى) ^{١٤} و ل ئالىيەكى دى هندەك كەسان ئىسلام ياكىرى دەولەتكا دينى و بنافى ئىسلامى سەرى خەلکى دېرن و دەستى خەلکى ژى فە دكەن و ج كريارا خرابە دكەبە دكەن داكو ئىسلامى كريت كەت، بەلى ئەم دېيىن ئىسلام يَا بەرييە ژ فان هەردوو جوران، ل ئالىيەكى شەريحةت و ياسانە و ل ئالىيەكى دى رىزگرتەن و پاراستنا ماغان، ئەفجا ژ ج رەگەز و رەنگ و سىفەت و ئايىن بن.

ل دوماھيا ۋى بابەتى ژى مە دېيىت بىزىن، ئىسلامى دەولەتك دېيىت ل دويىف بەندىن دەستورى (مەدىنى) و دەولەتكا تمام مەدەنى بىت و متفىن پىكھاتان تىيدا د پاراستى بن و نابت كەس بنافى خودى بخوت و فەخوت و عىركى خوھ تۈزى بکەت ژ مال و سەروھتى خەلکى.

پشتى بۆمە دەولەتا ئىسلامى باش دياربۇوى، نوكە دەمە باس ل سەرگىرى مۇسلمانان بکەين، دكەل مەدابن.

*دەولەت د هىزرا هزرمەند ئەملودودىدا^{١٥}

^{١٣}- مادا خسر العالم بأخطاء المسلمين، تقديم: سيد قطب، ص ٢٠٠.

^{١٤}- هەمان ژىيدەر، ٢٠٠.

^{١٥}- بۇ ۋى بابەتى مەقا ڙ پەرتۈوكا (تىيۈرى سىياسى ئىسلام : ئەبو ئەعلا ئەملودودى ، ودرگىرمان : ئامۆژگار بەرزنجى) هاتىيە ودرگىرتن، مەزى لسايتى خابير و لزىر ۋى لىينكى بەلاقىرييە(<http://xabir.net/ku/2015/11/30/>).

دولهت دئايينى ئىسلامى دا ئىك ڙوان پىگەھىن سەردىكىيە بۇ بريىقەبرنا كاروبارىن موسىلمانى و دفييت ب رەنگەكى باش بنهمايىت فى دولهتى بھينه دھينان داكو موسىلمانى دبى ڙيان نەمین ، بىگومان بۇ بريىقەبرنا فى دولهتى ڙى كەسەك دفييت داكو سەركىشىا موسىلمانى بکەت و نەبيتە دولهتهكا بى خودان ، وەكى وي پەزى ل شەفىن تارى دەيىنتە لېھر دەستىن گورگىن خودان كىلىپىن مەزن .

ئەو كەسى لسەر دەمى پشتى پىغەمبەرى مرۇقايدەتىي (سلافلى بن) سەركىشىيا فى دولهتى دكىر ب(خەليفە) دهاته نىاسىن، خەليفە (Conception) ب كورتى ئەو كەسەيە يى كۆز ھەميا باشتى و پاكتى دناف موسىلماناندا دھىتە هەلبۈزادەن، يى كۆ موسىلماڭ كاروبارىن خوه دئىخەن دەستىن ويدا و ئەمۇي رادسپېرن بۇ ھندى كۆ پىش وانقە كاروبارىن وان ئەنجام بدهت ، نەكۆ ئەو سەركىشىن نوكەنە لىنافا دولهتىن موسىلمانى لجهن ھندى خزمەتا موسىلمانى بکەن ، خزمەتا خوه و كەسىن مالا خوه ژ ھەميا پىرۋىزلى دزانن ، بقى رەنگى ئالوزى دكەفيتە سېستەمى بريىقەبرنى ، بۇ ھەبۈونا دولهتهكا مەدەنە بەيىز ھزرمهندى ئىسلامى رەحەمەتى ئەبوئەعلا ئەلودودى ۋان بنهمايان بۇ فى دولهتى ددانىت :

□ دفييت هەلبۈزارتىن فەرماندى موسىلمانان لسەر بنهمايى فى ئايەتا قورئانا پىرۋىز بىت (إن) أگرمىم عند الله أتقاكم) ، بتنى ئەو كەسە دى ھىتە هەلبۈزارتىن بۇ فەرماندارىيىا موسىلمانان ئەھۋى جەن باودرىيىا موسىلمانان بىت دئالىيى روشت و رەفتار و سرۋاشتى خوددا ، دفييت موسىلمان پىگەرىيى بىريارىن فەرماندارى خوه بکەن ، بەلى ب مەرجەكى ئەو كەسە لسەر بنهمايىت شەرىعەتى بىت و لدویف قورئان و سونەتا پىرۋىزا پىغەمبەرى (سلافلى بن) .

□ فەرماندى موسىلمانان ھىچ زىدەھىيەك لسەر جەماوەرى موسىلمانان نىنە ، لدویف ياسايى ، بەلكو ئەۋۇزى ئىكە ڙوان كەسان ، ئەگەر ھات و خەلەتبۇو دى رەخنە لى ھىتەگىتن داكو خوه راست بکەت ، ئەگەر گوھدارىيىا خەلکى نەكەنگى خەلکى مافى ھەى لدادگەھى سکالاپىي لسەر توماربکەن ، دفى دەمیدا دادگەھا موسىلمانانىزى بى جوداھى دى وي لېھر ياسايى ئامادەكەت .

□ فەرمانىدە نەچارە دكاروبارىن رىقەبرنى دا بوجۇونا وەلاتيان وەربىرىت ، مەجىسا شورايىي ڙى دفييت جەن باودرىيىا موسىلمانان بىت ، ئانكۇ موسىلما دى ئەقى مەجلسى ھەلبۈزىرن ، ھەرچەندە ئەقە دسەردەمى خەليفىن راشدىندا نەبۇو .

دېنەرتىدا ئەق بابەتە بەشەكە ژ وانەيەكە ھزرمهندى مەزنى جىهانا ئىسلامى خودى ڙى رازى (ئەبوئەعلا ئەلودودى) ل سلافللەل بازىرە لاهور ل ھندى پىشكىشىرىيە .

□ کاروبارین مسلمانان ب زورينه يا دنگان دى هيئنه درستكرن ، بهلى دگهل هندى دا ئىسلام زوريا دنگان ناكهته تەرازوويمك بۇ راستى و نارهوايى (قل لا يستوى الخبيث والطيب ولو أعجبك كثرة الخبيث) راسته هندهك تشت زىدە سەرنجا مروفى راكيشيت، بهلى مەرج نينه ئەو ژ ھەميان باشتەر، لىسر جەماودرى مسلمانان پىيغىيە زۆر ب توندى چاڭدىرييما رەفتار و كرييارين سەركىرىدى خوه بىكەن ، ئەگەر ئەوان دىت ئەذ سەركىرىدى لەويىش ھەواو ئارەزۈۋېن خوه دەچىت ، هنگى بۇ ئەوان ھەيە ژ برياريىن وي لابدەن .

□ ھەركەسەكى دناف مسلماناندا خوه بىنيتە پىش و داخوازا ھەلبىزاردنا خوه بىكەت و خوه پىرۇزبىكەت ، هنگى نەبوو فەرماندارىي و نەزى بىو مەجلسا شورايى و نەزى بىو ھىچ جەھەكى نابىت بھىتە ھەلبىزاردن، گوتنا پىغەمبەرى ژى (سلافلىنى بن) لىسر قى رووشى دېيىت : (إِنَّا وَاللَّهُ لَا يُؤْلِى عَلَىٰ هَذَا الْعَمَلِ أَحَدًا سَأَلَهُ ، وَلَا أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ) هذا حدیث متفق على صحته . پىغەمبەر (سلافلى بن) سويند دخوت كو ئەو كاروبارين مسلمانان نادەتكە كەسەكى ئەو داخوازبىكەت .

□ د مەجلسا شورايى دا نابىت ئەندامىن فى دەستى لىسر كومىن جودا جودا بھىنە دابەشكىن ، ئانکو بېبىتە كوتلانى ، بهلى دېيىت ھەرئىكى ژوان بوجۇونا خوه يا تايىبەت ھەبىت ب سىفەتى خوه يى تاكى ، ئىسلام رازى نىنە ب وى چەندى ھەر ئەندامەكى ئەقى مەجلىسى لىسر ھزرو بوجۇونا خود وپارتا خوه بىت ج راست بىت يان خەلمەت .

□ مەجلسا دادگەھ و فەرمانزەوايى (مجلس القضاء والحكم) بىتمامى ژ دەرقەيى سنورىن پىگەتە و دزگەھىن تەنفيزى يە ، چونكى قازى كاروبارين خوه يىن تايىبەت ھەنە دىبارى ياسايى دا كو ئەو دەستورىن خودى دانايىن لىسر خەلكى پەيرەودكەت دنافا دادگەھى دا ، ژېھر هندى ئەو كەسى كاروبارين مسلمانان دنافا دادگەھى دا دكەت جىڭرى سەرۋىكى (خەلەپەي) نىنە، بەلكو جىڭرى خودى يە بۇ بىرەپەبرنا ياسايى ، لىدادگەھى سەرۋىكى مسلمانانلىرى وەكى ھەمى كەسىن ئاسايى دى ئامادەبىت و نابىت جوداھيا وى دگەل كەسىن ئاسايى بھىتەكىن ، چونكى ژىنەمالەكا بەرىز و بلند و خانەدانە، ئەگەر خەلەپە سکالا ھەبوو لىسر كەسەكى نابىت ئاگرى دەسەلاتا خوه وتورەيىا خوه بەردىت ئەوي كەسى ، بەلكو دېيىت سەركىرىدە وەكى ھەمى كەسىن دى ژ مسلمانان سکالا خوه توماربىكەت و چاڭھەر ئاسايى بىت كا دى ج برياردەت .

❖ سەركىرىدە(وەلى ئەمر، خەلەپە) د دىتنا ئىسلاممىدا:

سەرۆك (الرئيس - President): لبارا پىناسا سەرۆكى دناف (موسوع علم الاجتماع (دا ھاتىيە:

^{١٥} .) (سەرۆك: ئەوگەسەيە كارى خەلکى دكەت، يانزى كارەكى وەسا دكەت كارى خەلکى بېرىقەبچەن)) دناف ئايىنى ئىسلامىدا سەرۆك (خەلیفه) دبىته كرى گرتىي خەلکى و كاروبارىن خەلکى بېرىقەدبهت، يانزى ھەمى ئاسانكاريان بۇ خەلکى دكەت بۇ مەرەما خودشكىندا ژيانا وان، سەركىرە كەسەكى ئاسايى نىنە دناف جڭاڭىدا، بەلكو گەلەك يى جودايدى ب كەساتيا خود (مەبەستا مە جوداھيا پارەيى و مال داهاتى و جورىن ترۆمبىلان و ...ھەندىن، بەلكو مەبەستا مە جوداھيا شىبان و كەساتيا وىيە) بقى جوداھىي دشىت سەرنجا دەوروبەرەن خوه بۇ خوه راکىشىت و ھەميان بىنۇتە دژىر كارتىيەندا رەفتارىن خوهدا و ھەتا وى رادەي بەشك زۆر ژ خەلکى نەچاردىكەت پىيگىري بەھەمانا وى بکەن(مەبەست ژ پىيگىري ب چىقى زۆرى نىنە، بەلكو ب ھىزا خوه يا عەقلى خوه وەك سەرۆكەكى كارېزمايى^{١٦} دەدەتە دىاركىن).

سەركىرە ئەو كەسى ب كارىن دەولەتى راپىت يان ژى ب كارىن كومەكا كەسان، ئەڭ زارافە خودان ئالۇزىيە، سەرۆك ئەو كەسەيە كەكاران بجە دئىنت، يان ئەو كەسان ھاندىن بۇ ئەنجامدانا كاران و دكەتە دستويى واندا. دشىن بىزىن(ئەو كەسەيە دشىت بچىتە دناف دلى ھەڤال و هوگىرەن خوهدا، ئەڭ كەسە وەل ھەفكارىن خوه دكەت ج تشتى وى بقىت ئەنجام بدهن) سەركىرە ب شىان و كارتىيەندا خوه دشىت ھەمى ھەۋالىن خوه و ئەو كەسىن كارتىيەن لى كرى ب ئىنتە سەر مەرەم و مەبەستا خوه. ل ئالىيەكى دى سەركىراتى دئىتە پىناسەكىن(پىكەتەكە ژ ھىز و شىان و قەناعەت پىيکەن و زۆرى لېكىنى)^{١٧} دېنەرەتدا سەرۆك ب ھىزا خوهيا عەقلى دشىت ھەمى كەسىن دەوروبەر ب ئىنت سەر فەناعەتا خوه و ئەو تشتا وى مەبەست ژى يە.

ئەگەر سەرۆكى مللەتكى يى باش بىت، بىگومان ئەو ئەگەرە بۇ سەركەتتا مللەتكى و زانا و پىشوايىن مەزنىن ئىسلامى ب رەنگەكى مەزن بەرىخودان ل سەر كىشان دكىر، بۇ نموونە ئىمام(ابن

١٥ - مەوسوغەي جودى، مسعود عبدالخالق، ل ٢٠٠.

١٦ - دزارافى كوردىدا سەرۆكى كارېزمى ب راما (رايەر) دھىت كۆ سەرۆكەكى رۇحىي مللەتكى بىت، واتە ھەم سەرۆكى ياسايى بىت و ھەمئى سەرۆكى مىلى، ئەقەزى كۆمەك ژ تايىبەتمەندىيەن وىيە(خوداگىرى، دلسوزى بەرامبەر بەھايىن بلند بۇ حزب و ھەۋپەيمانان، گەلەك نىاسىن، كىم كەننەن، گەلەك بەھىز، سەرنج راکىش، بى لايەنى دناكۈكىيەن ناخخوھىدا...ھەندى) ژىددەر: مەوسوغەي جودى.

١٧ - ئىنسايىكلوبىدىيائى كۆمەلنناسى، وەرگىران: دانا مەلا حەسەن، ل ٢٠٠.

١٨ - ھەمان ژىددەر، ل ٢٠٠.

تەيمىيە) دەربارە خرابىا سەرۆكى دېيىت: (ھەر دەمما چارەنثىسى مۇسلمانان بىكەفت دەست پاشا و نويىنەر وەللىقى ئەمیران، ئەفە نىشانا هندى نىنە ئەو بىتنى يىن لازى و بى ھىز بىن، بەلكو ئەو ب ئۇمەتتە خودان لازى و بى ھىزنى)^{١٩} ب گوتنهكا دى ئەگەر سەرۆك لازى بت، مللەت ژى خودە ل سەر بى دەنگ بىكەت، ئەفە نىشانا هندى يە كۆ خىر دوى مللەتى دا نەمايە.

دەربارە سەرۆكى حەدىسەك دەھىتە ۋەگىران و صەھىحا (ئەبى داود) يدا ھاتىيە : ((إِنَّ الْأَمِيرَ إِذَا ابْتَغَى الرِّبَّةَ فِي النَّاسِ أَفْسَدَهُمْ)) صحىح أبى داود^{٢٠}. ئەگەر ئەمیر كەرا دناف خەلکىدا بۇ مەردەمما گومانى و شىخىزى ئەنەن، دى وان توشى خرابىي كەت.

ئەگەر دناف دەولەتىدا سەرکرداتى كەته دەستى كەسەكى خودىناس و ژ خودى ترس ل وى دەمى، ھەمى مەرۋەتەتا گىانە وەرژى دكەفنە دخوهشىي دا ((سەرگىرىدىن باش عەردى ئاپادان دكەت و خەلک ژى پشت راست دىن، دىن باشتىرىن كەس و دىن پارىزقانى بەرژەندىيىن گشتى، بەرىخودانى ل ۋى زيانى ناكەت وەك قەفەسەكا پولايى بشكىن، دەمژمۇرەكى دەقى زيانى دا ژ دەست نادەت))^{٢١} مەروقى مۇسلمان وەسا ل دنیايى دگەھىت كۆ جىڭرەكە ل سەر فى ئەردى وەك خودى دېيىت: ((إِنَّ مَنْ جَاءَ فِي الْأَرْضِ خَلِيقَةً)) البقرة^{٢٢}. ئانكى ئەز دى جىڭرەكى د ئەردىدا دەينم. و ئەڭ كەسە خودى يى كرى بەرپرس ژ ئاپادانيا خەلکى و رىزگاركىدا وان ژ زۆلم و دزى و گەندەلىي و نەھىلانا خرابىي دناف جڭا كىدا.

❖ تايىبە تمەندىيىن دەسھەلاتدارى مۇسلمان.

١ - ئەو كەسىن دويىچىسىن قورئانى نە كار ب شەرىعەتى دكەن، شەرىعەتى ل دېش ھەوايى نەفسا خوه نادانىن، چۈنكى ئەو ژىدەرئى نەزانىن و خەلەتى و زۆلى يە، درەفتار و سىياسەت و كرييارىن خوددا ب رەنگەكى ھەرمەكى كار ناكەت.

^{١٩}- ئۇمەتى مۇسلمان، وەرگىران: مەلا كەنگەر، چەنگەن.

^{٢٠}- ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين، تقديم: سيد قطب، ص ٣٧.

- ٢ - ئەف كەسە دەسەھەلاتى بىرىشە نابت ب بى پەرۇددىيى و پاقىزيا دەرۈونى، وەكى گەلەك سەركىدىن كەفن و نوى، بەلكو ماواھىيەكى درېز دەمینت د ژىر پەرۇردەكىندا پىغەمبەرى (سلافلىقىن) ((تلک الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في الأرض ولا فساداً والعقاب لى بن للمنتقين)) القصص .
- (ئەو ئافاھيا دوماھىيىكى مە وا دەيىنادى بۇ وان كەسان ئەۋىت نەفيت بلنداهى (مەزناتى) د ئەردى دا. و نەخرباكارىيەك (دەفيت) و ديماهىك ھەر بۇ مەرۆفەت پارىزگارە (التقوى).
- ٣ - ئەو كەسە د بەرژەوندىا رەگەزى خۆد بىتنى دا نابت، بەلكو پەيامبەرى گەل و وەلاتى يە، و كاردىكت بۇ خۆشگۈزارى و بەرژەوندىا مللەتى خۆد، نەكۆ بەرژەوندىيىا خۆد.
- ((يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكر وأنثى وجعلناكم شغوباً وقبائل لتعارفوا)) الحجرات .
- (ئەي گەلى مەرۆفا (موسلمان و كافر) مە هوين يىيىن چىكرين ژ نىيرەكى و مى يەكى) كۆئادەم و حەوانە) و مە هوين كرن گەلەك گەل و ئويجاخ، دا هوين ئىكۆ دو ناسىكىن) (نە خۆد لىسر ئىكۆ دوو مەزن بىكىن) هندى باشتىرىنى (و بەریز ترىينى) و دىيە لىدەخ خۆدى تەعالا، ئەو كەسە يى ژ وە هەميان پارىزكارتى (بۇ خۆدى). هندى خۆدى تەعالايە زانايە و شارەزايە.
- دەھىتە ۋەگىران ل سەرەدەمى دەسەھەلاتا عومەرى كورى خەتابى، عەمرى كورى عاصى بۇويە والىي مىصرى ل وى دەمى كورى عەمرى شەقەك ل كورى ھەزارەكى دا، ئەمە كورى گازندا خۆد بىر دەڭ مىرى ئىمانداران، عومەرى ئىكىسىر عەمر سزادا و گوتىنا خۆديا دىرۇكى گوت (كەنگى ھەوھە خەلک كەرييە بەندە بۇخۆد و دەمە كىيىدا ئەۋىن ب ئازادى ژ دايىك بۇويەن).
- ٤ - ئەو كەسە مەرۆفە ژ گىيان و لەش پىيك دەھىت، خودان دل و عەقلە و خودان ھەست و سۆزە، ئەف كەسە سەرفەراز نابت و سەرناكەفت و بلندنابت بلندبۇونەكا ژ ھەزى و پاقىز، ھەتا ئەھىن مە گوتىن ب درستى گەشە نەكەن و ب رەنگەكى ژ ھەزى .^{١٣١}
- ٥ - مەرجىن ئىسلامييەن سەرەتايى ژ دلسۆزى و نەبوونا نەرگىسيەت (خۆيىتى) و بلندىا رەھوشتى كەساتىيا وى و پىكەفتىن ئالىي سىياسىي وى.
- ٦ - دەفيت سەرۆك يى شارەزابىت ب ژىوارى جىهانى و نافخۇبى و ئاگەھداربىت ژ پېشەت و بويەران.
- ٧ - باش دەمەبەست (مقاصد) يىن ئىسلامى و ئايەتىن قورئانى گەھشتىبىت و پەيرەوبكەت.

^{١٣١} - ھەمان ژىمارە، ل .

٨ - خەلیفە دڤیت کەسەکى خودان شورا بیت، بۇ درستىرنا برىيارى دڤیت (لامەركەزى) بیت و بەلى برىيارا خوه ب (مەركەزى) بجه بىنت.^{٣٢}

پشى مە تايىبەتمەندىيىن دەسھەلاتدارى موسىلمان دىياركىن و بۇ مە باش دىياربۇوى كو ئەڭ چەندە ژ بنەمايىن قورئانى و سونەتا پېغەمبەرى (سلافعلى بىن) بىن، فىيغا هەر كەسى خوه ب (ولى ئەمرى) موسىلمانان بدت نىياسىن دڤیت ب فى رەنگى بىت.

بىيگومان ھەر دەولەتكە كا ھەبت دڤیت سەركەردى خوه ھەبت و ئەگەر نە، دى ھەمان نەموونا پەزى بى شەقان ھەبت و ل وى دەمى گورك و گيانەودىرىن درنەدە ھەر ئىك ژ وان ل دويىش بەرۋەندىيا خوه دى كەفنە ناڭ ئەقى پەزى و مالوئرانكەن. و ئايىنى ئىسلامىدا بەرىخودان ل سەرۋوكى ئەقەيە (دانانى سەركەراتىيەكا سىياسىا بلند ڙ فەرزا كفایيە (فرض الکفاية) دڤىن كەسىن خودان شىيان بۇ وى پوستى بەھىنە دەينان، ئۆمەت ھەمى بەرپىرسىارە ئەگەر ھاتە پشت گوھ ھافىيەن)^{٣٣} دەربارە ھەلوىستى سولتانى و سەرۋوكى و ئەو شىانا ل دەق وى ھەئ ئىمامى (عثمان كورى عەفان) ئى دېيىزىت: ((إِنَّ اللَّهَ لِيَزْعُمُ الْمُلُوكَ مَا لَا يَزْعُمُ بِالْقُرْآنِ))^{٤٤} ئانکو ئەو تشتى سولتان رادكەت، ب قورئانى ناھىيە راکرن، مەبەست ژئى ئەو شىانىن ل دەق سەرۋوكى ھەين د راکرنا خرابىا و نە باشىاندا، گەلەك جاران ب قورئانى ناھىيە راکرن.

* ھەر دەما ل ناڭ دەولەتكە كا موسىلماندا رېبەرييەكا لاواز ھەبت، ل وى دەمى دى بىتە (گاران كولكانى) وەلات دى بىتە فەۋزا و دى مىنتە دناف وېرانيي دا، لەورا (پىدەفييە بەرھەفييەن ھندى بەھىنە كرن، دا ج دۆزمىن ھىزرا سەرداگرتىدا دەولەتا ئىسلامى نەكەن، كو دەق سەرددەمىدا دېيىزىن (النظريّة الراذعة) ئانکو بىرۆكا ھىيّزا پاشقەبرنى)^{٤٥} دەھل ھەبىنا سەرۋوكى دڤیت ھىيّز ژى دگەلدا ھەبت بۇ مەرەما بەرھەنەكىرنى ژ ھەر ھېرىشەك دۆزمنكارى ل دىزى وەلاتى، دەما ئەق ھىيّزە دەھىتە بەرھەفکرن ل وى دەمى وەلات دى كەفيت د خودشى و بەرفەھى و ھىيّزى دا.

❖ ھەلۋىستەك ژ سەركەردىن جىهانا ئىسلامى بەرامبەر مللەتى كورد

١٤٢ - مەوسوغەي جودى، مسعود عبدالخالق، لەلەپىشى.

١٤٣ - العقيدة و السياسة، لؤى صافى، طەلەپىشى.

١٤٤ - الدين و السياسة، الدكتور يوسف القرضاوى، ص ٢٠٠.

* گوتىنا مەزنان/ بۇ وى دەمى دەھىتە گوتىن دەما ھەمى تشت خاراپ دىن، ھەر ئىك بۇ خوه دەئىت و دەچت.

١٤٥ - د. عەلى قەرەداغى، وەركىران: محمدصالح حجى، چاپا ئىيىكى، بىچاپخانە و جەلەپخانە، لەلەپىشى.

گەلەك جاران رەخنەيىن توند دھىئنە ئاراستەكىن بۇ جىهانا ئىسلامى و زانايىن وى كو نەشىيانىن خوه لەمبەر جىهانا ئىسلامى بى لايەن بکەن، باس لەمەمى مللەتىن موسىلمان بکەن بى جوداھى، خوه ژ چارچووڭى نەتەوەپەرىسىي دەربىخن، ئەم ژى دشىن بىزىن پاستە گەلەك ژ زانايىن جىهانا ئىسلامى خوه بى دەنگ كرييە لەمبەر موسىلمانان، لى دگەل هندىدا بەشەك ژ زانايىن مەزنىن جىهانا ئىسلامى ھەبۈۋىنە خوه ھەتا پادھىيەكى بى ئالىي كرييە و خوه ل ۋى جىهانى كرييە خودان، گەلەك جاران سىكۈلارىست و نەتەوەپەرىسىن كورد رەخنى ل ئىسلامىيان دىگرن ب وى چەندى زانايىن جىهانا ئىسلامى ج ھەلۆيىستەك ل ھەمبەرى مللەتى مە نەبۈۋىيە، لى ئەو نوزان ئەو پەھفييەكە ژ پاستىن دىرۆكى و بېمەلگە، ژوان زانايىن مەزنىن باس ل مللەتى كورد كرىن (د. يوسف قەرەزاوى، د. تارق سوھيدانى...ھەلۆيىستى (د. يوسف قەرەزاوى) سەرۆكى ئىكەتىيا زانايىن جىهانى، كەين لەمبەر بەریخودانى ل ھەلۆيىستى (التطرف العلماني) لابەرە(٢٠) دا به حسلى كرييە، دېيىزىت مللەتى كورد دناف پەرتۇوکا خوه يا بنافى (التطرف العلماني) دا به حسلى كرييە، دېيىزىت ((دەمى توركان دەولەتا نەتەوەيى (تورانى) دامەزراندى و بنافى خوه حۆكم كرييە و پارىزگارى ژ زمان و نەتەوا خوه كرييە، وى دەمى مافى كوردايەزى خەونى ب دەولەتا كوردىقە بېين كونافى و زمان و فەرەھنگا وان زىندى بکەت، چونكى ج پەگەزەك ژ پەگەزەك باشتى نىنە، ھىچ مللەتەك ژ ئىكى دى باشتى نىنە، ئەق تىشە هەر ھەمانە ياكو كوردىن عىراقى ژى داخازدەن، دەما ل عىراقى داخوازى بۇ عەرەبچىيەتىي و جودا ژ ئىسلامى ھاتىيە كرن، ل وى دەمى يا غەریب نىنە كورد ژى بانگەشى بۇ پەگەزى كوردى و كوردايەتىي بکەن))^{١٣}. ئەق ئىك ژ ھەلۆيىستىن زۆر بقۇته و دېتە بەلگەيەكى بەيىز و بۇ بى دەنگىكىندا وان كەسىن رەخنى ئاراستەيى ئىسلامىيان دەن، چونكى دكتور قەرەزاوى كەساتىيەكى بەرنىاسى جىهانا ئىسلامىيە.

نوڭەزى بلا پېيڭە بەریخودانى ل ھەلۆيىستەكى فى دوماهىيى بى (د. تارق سوھيدان) بکەين و بېينىن كا چەوا ئەو پىشەۋانىي ل دەولەتا كوردى و مافى مللەتى كورد دەكتەت، دكتور سوھيدان ل تۇرا جقاكىيا فەيسبوكىدا نامەيەكى ئاراستەي مللەتى كورد دەكتەت، تىدا ھاتىيە ((كورد مللەتكەن ئەز گەلەك حەز وان دەكەم، ژېھر دىرۆكاكا پېشەنگا وان، مللەتكە ئايىن پەروردەن و خودان مەردىنييەكاكا پەسەن، خودان تىكۈشانەكاكا مەزنەن، خودان رەوشتى بەرز و جوانان، ئەو كوردىن من ناسكىرين ل ئەمرىكا لدەمى خاندىن ئەميان ئەو چەندى نىشا مندا ئەز پەتە حەز كوردان بکەم، كورد مللەتكى سەتمەلىكىرييە،

^{١٣} - ئاخافتلىك لەگەل علمانىيەكان، على محمد ھېرۆيى، چاپى يەكەم، چاپخانەي ھېشقى، ھەولۇلە، ٢٠٠٣.

پىيىدىيىه لىسر هەميان پشتگريما مافى چارەنثىسى وان بىكەن، كا چەوا ئەو ماھەكى ھەمى جىهانى

١٣٧ .

ددوماهيا ئەفى بابەتى و ئەفى بەشىدا مە دېيت بىزىن: ئىسلام ئايىنەكە خودى هنارتى بۇ ژيانا
دنيايى ژبهرى ژيانا ئاخىرتى، رېكخوهشكەر بۇ ژيانا دنيايى ژبهرى ئاخىرتى و مرۆڤاتىكىرنا مرۆڤى و
ھەلگرتنا بارى ژيانەكا ئارام و بى ئالۆزى لىسر بىنەماينى فيانى و حەزىكىنى و دویر ژ شەركرن و
کوشتن و مالویرانكىنى، بىكىرىتى ئىسلام ھەمى خودشىيان بۇ مرۆڤا يەتىي بخوهقە دىگرىت و ھەمى ئالۆز
و نەخوهشىيان ژخوه و خەلكى ددەت پاش، ئەگەر كەسەكى موسىلمان كرييارەكا خەلەت و دویر ژ
پەوشستان ئەنجام بىدەت ژى وي دەمى ژ ئىسلامى ناھىيە حسىبى و ناچىتە دچارچووچى ئىسلامىيىدا و
ئەو كرييارىن كەسىيە، دىرۋەك شاھدە ھەر دەما كەسەكى دەستى خوه بۇ خوهشىي درېز كربىت، لوى
دەمى ئىسلامى ژبهرى وان ئەو كارە ئەنجامدايە و ئەو بۇويە هيىزا سەرەكى د ئاشتىيى دا.

لىستا ژىيدەران

- قورئانا پيرۋز

A - ب زمانى كوردى:

- ۱ - ئاخاھتنىك لهگەل علمانيەكان، علی محمد هېرۇيى، چاپى يەكەم، چاپخانەي ھېشى،
ھەولىر، ٢٠١٣.
- ۲ - ئەدەب و سیاسەت، وەرگىران: مەھدى سالىح، چاپا ئىيکى، چانخانەي ھەولىر، ھەولىر،
٢٠١٣.
- ۳ - ئەم و بى دى، پ.د. عەلى قەردەنگى، وەرگىران: محمدصالح حجى، چاپا ئىيکى، بى
چاپخانە و جەه، ٢٠١٣.
- ۴ - ئومەتى موسىلمان، د. ماجد عرسان الگىلانى، وەرگىران: مەلا كريكار، چاپى يەكەم،
چاپخانەي نوسينگەي تەفسىر، ھەولىر، ٢٠١٣.
- ۵ - ئىسلاما سىاسى و شاشىئن كارئىنانى، عثمان يونس أيتونى، چاپا ئىيکى، چاپخانا زانا،
دھوكە، ٢٠١٣.
- ۶ - ئىسلام و سیاسەت، د. ئىسماعىل سەگىرى، چاپا ئىيکى بى چاپخانە و جەه، ٢٠١٣.
- ۷ - ئىنسايكلوبىدياى كومەلناتى، د. ئىحسان مەھمەد ئەلەھىسىن، وەرگىران: دانا مەلا
حەسىن، چاپا ئىيکى، چاپخانە سەرددەم، سلىمانى، ٢٠١٣.
- ۸ - پۇختەيەك دەربارە ئىسلام، عەلى باپىر، بى چاپ و چاپخانە، ھەولىر، ٢٠١٣.
- ۹ - تىورى سىاسى ئىسلام، أبو الاعلى العودى، وەرگىران: ئاموزگار بەرزنجى، چاپا ئىيکى،
چاپخانەي نوسينگەي تەفسىر، ھەولىر، ٢٠١٣.
- ۱۰ - چىل حەدىسىن ئىمامى نەوهۇى، وەرگىران و شروقەكىن: تەحسىن دۆسکى، چاپا
ئىيکى، بى چاپخانە و جەه، ٢٠١٣.
- ۱۱ - رۆلى عەلانىيەت لە درست بۇونى مەينەتى كورد، مەسعود عبدالخالق، چاپا ئىيکى،
چاپخانەي نەوا، بى جەه، ٢٠١٣.
- ۱۲ - ژيانناما پىغەمبەرى خودى (سلامىن خودى لى بن) عجيب عەبدالله، چاپا شەشى، بى
چاپخانە، دھوكە، ٢٠١٣.
- ۱۳ - ژيان و رەشتى پىغەمبەر(ص)، ن: عەبدوالعزىز عەلائەدەن كۆپى، چاپا دووەم،
چاپخانەي حەجى قادرى كۆپى، بى جەه، ٢٠١٣.
- ۱۴ - سىاسەتى ئىسلامى و چەند رۇونكىردنەمەيەك، عەلى باپىر، چاپا ئىيکى بى چاپخانە و
جەه، ٢٠١٣.
- ۱۵ - فەرەنگا ئايىنى و ئايىلۇزىا، وەرگىران: عبدالرزاڭ سعىد دۆسکى، چاپا ئىيکى، چاپخانا
زانان، دھوكە، ٢٠١٣.
- ۱۶ - كافىكىن دنابىھەدا دوهى و ئەفرو دا، تەحسىن ئىبراھىم دۆسکى، چاپا ئىيکى، چاپخانا
ۋەزارەتا رۇوشەنبىرى، ھەولىر، ٢٠١٣.

١٧ - كورى من ئەقىداتە، محمود خەریب، وەركىران: ئىدىريس خازى، چاپا ئىكىن،
بى چاپخانە و جە، ٢٠٠٣.

١٨ - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جە، ٢٠٠٣.

B - ب زمانى عەرەبى:

١٩ - الأربعين النووية، ابى زکریا یحیى بن شرف النووى، علق عليه: معاذ محمد جوهر،
الطبعة الاولى، بدون طبع و مكان، سلسلة هـ.

٢٠ - الدين و السياسة، دكتور يوسف القرضاوى، بدون الطبع و المطبع و مكان، ٢٠٠٣، لـ.

٢١ - العقيدة و السياسة، لؤي صافى، الطبعة الاولى، بدون مكان و الطبع، دمشق، دمشق، ٢٠٠٣ـ.

٢٢ - ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين، أبو الحسن الندوى، تقديم: سيد قطب، بدون مكان
الطبعة، ٢٠٠٣ـ.

٢٣ - الموسوعة الميسرة، د. مانع بن حماد الجھنی، المجلد الاول، الطبعة الثالثة، بدون مكان
الطبع، سلسلة هـ.

C - مالپەرىن ئىنتەرنېتى:

٢٤ - مالپەرى ئىن ئار تى .

٢٥ - مالپەرى شارپرېس .

بەشی دوویی:

علمانيهت (ناساندن و

دیرۆك).

★ علمانيهت

- چەمک و پىناسە:

چەمك (زارافى) علمانيهت، زارافەكى نوييە و د ئالىي سىياسى دا گەلەك دھىتە بكارئىنان، دنوكەدا بووېه پۆزانەيەكا مە و ئەم چەندىن جاران گوھ ل فى زارافى دبىن، ئەرى علمانيهت چىه؟ ئەگەرین پەيدابونا وى چنە؟ مىزۇويا وى ژ كىفە هاتىيە؟ بۇ كوردان علمانيهت يان ئىسلام؟ د ۋى بەشىدا دى گرنگىي ب ۋان بابەتان دەين.

علمانيهت ئەڭ زارافى نوى) ژ پەيضا ئينگلىزى (secularism) و پەيضا لائىك (laic) يا فرهنسى هاتىيە)^{١٢٨} ئانکو بنەرتا ئەقى پەيپەي دياردېت ژ ئەوروپا هاتىيە ناڭ جىهانى ب گشتى و جىهانى ئىسلامى ب تايىبەت.^{١٢٩}

بۇچۇونەكا دى ھەيە ئەقى زارافى بۇ سەرددەمىن كەفتەر دزفرىنىت، تىّدا هاتىيە (سيكۈلارىزم ژ سايکۆلم) يا گريكى هاتىيە، دەربارە پەيضا فەرەنسى (لائىك) ژ پەيضا (لايكس) يا گريكى هاتىيە، ب پامانا (عامى) دھىت، بۇ وان كەسىن عامى هاتىيە گوتىن ئەۋىن ج دەستەھەلاتەكا ئايىنى نەھەبىت)^{١٣٠}. بىقى رەنگى رە و رىشەيىن فى بابهەتى ۋەدگەرن سەرددەمى يۇنانا كەفن.

دەربارە رامانا چەمكى علمانيهت دنაڭ فەرەھەنگا(زاراودكانى فەلسەفە و زانستە كومەلايەتىيەكان)دا بەرامبەر سىكۈلارىزمى چەند پەيپەي ئىنایىنە، ئەۋۇزى((گروپى ئايىنى، دنيا پەرسىت، دنيا خوازى، بى دىنى، دژە ئايىن، سكۈلارىزم))^{١٣١}، ئەگەر بەریخودانى ل ھەمى ۋان پەيقات بکەين، دى بىنин ژ چارچووفەكى دەربازنەبووې، ئەۋۇزى ئالىي دارىيى يە و ل بەرچاڭ نەگرتنا ئايىنى و رەتكىندا وى ب تمامى.

علمانيهت مەرەم ژى ((ھەر تىشەكى پەيوندى ھەى ب دنیايى يان دەمىن نوکەفە يى ئەم تىدا دژىن))^{١٣٢} ھەر تىشەكى ئەم دقى دنیايى دا بىينىن و بشىن ھەست پى بکەين و دگەل مەدا بېزىن بۇ ماوى(ھەتكەن) سالان وەكى مە وى دەمى ئەو تىش يى ھەيە، و ئەگەر نە، ھىچ تىشەكى دى نىنە و جىھ ل فى ژيانىدا نىنە، ب گوتىنەكا دى بەرامبەر سىكۈلارىزمى ئەم دشىن بېزىن((جىهانى ياخىن دەرىدى)، نەدىنى، نەروحى))^{١٣٣} ھەر تىشەكى ماددى بىت ژلايى سىكۈلارىستاۋە دھىتە پەسەند كرن.

١٢٨ - چەند مەسەلەيەكى باۋى سەرددەم، عەلى باپىر، چاپى يەكەم، چاپخانە تەفسىر، ھەولىيە، لە.

١٢٩ - مە دەقىيت بېزىن خوينەرە خوم، دېت دقى ئەقىسىنى دا گەلەك جاران پەيضا (سيكۈلارىزم) ل جەن علمانيهتى بەتىتە بكارئىنان.

١٣٠ - مەوسوغەي جودى، مسعود عبدالخالق، لە.

١٣١ - فەرەھەنگى زاراودكانى فەلسەفە و زانستە كومەلايەتىيەكان، فەرشىد شەرىيفى، چاپى يەكەم، چاپخانە سەرددەم، سلېمانى، لە.

١٣٢ - مفاهيم سياسيه، الدكتور عبد الحكيم بشار، الطبعة الاولى، المطبعة جامعة دھوك، دھوك، طى.

١٣٣ - زارافىن سياسي، عثمان يونس ايتونى، بى ژمارا چاپى، چاپخانە ئازادى، دھوك، لە.

ل ئالىيەكى دى ((سیکولارىزم secularism – نافەكە هاتىيە بكارئىنان وەك رىباز (مذهب)، و ئەو ئەوا ب عەرەبى پەيچا (العلمانيه) بۇ هاتىيە ھلبزارتن و ھندىكە(سیکولار secular – هەفالنافە و پەيچا (علمانيه) بۇ هاتىيە ھلبزارتن. و پەيچا (سیکولارىزىش secularization – پروسىسا علمانىيەتكىرنى يە، ئەو پروسىسا ب عەرەبى دېبىزنى (علمانيه) دنافەندىن رەۋشەنبىرىين كوردىدا ژى ھەمان پەيچىن عەرەبى ب سەلىقەيەكا كوردى يان بىي ئەۋۇزى. دەھىتە بكارئىنان))^{١٤} ژ عەبىا مە كوردان ئەفەيە ھەرددەما مە پەيچەكا نوى ل فەرەنگا زمانى زېدەكى، مە ژ بزاڭ نەكىرىنە ئەم پەيچەكا نوبىيا كوردى بۇ داهىينىن و ھەمان پەيچا رەسەن وەرگرتىيە، يان ژى پشتى ئەو پەيچەتە ئەتىپ ھاتى ژىر بالى (عروېتى) مەز نوى وەرگرتىيە، فيچجا ج ب لېڭىرنى وەرگىرابىت كوردى يان ھەمان ئەو پەيچەتە ئەتىپ لېڭىرن بىت، بى ھىچ زېدەھىيەك، پەيچا علمانىيەت (سیکولارىزم) ژ ھەمان تەرزىيە يا مەبەھىسلى كىرى.

مخابن ھەتا نوكە بەشكە مەزن ژ كەسىن خوه بناقى رۆشنىر ددانن، ھىشتا وەسا ھزردىكەن (علمانىيەت) ئانكۇ (زانست) ئىنايە دفى چارچووفى دا، لى ئەو نزانن ج راستىيەك بۇ فى چەندى نىنە (فى پەيچى ب ھىچ رەنگەكى بەيەندى ب زانست (علم) يەنە، د زمانى ئىنگلىزىدا فەرسىدا پەيچىن جودا بۇ زانستى بكاردىن، چونكى پەيچا زانست د زمانى ئىنگلىزىدا سايىس (science) بكاردىت)^{١٥} لەورا دى بىزىن: كەسىن علمانىيەتى ب زانستىيە گرى دەن ئەو دوو جورن، ئىلەك : كەسەكى گىزە و ھايدارى جىهانى نىنە، دوو: دېقىت خەلکى گىزەكت ل ژىر ھندەك پەردا.

ئەرى د فەگۇھاستنا چەمكى سیکولارىزمىدا فيئل هاتىيە كرن؟ لدویش ديتنا (د. محمد عمارە، د. احمد فرج) دنافەگۇھاستنا فى زاراقيدا راستىيا وي باش ديارنەبوو، چونكى (دراستىدا وەرگىرانا پەيچا) دا ب پەيچا (علمانىيەت) فيئل و تەزویرەكَا ئاشكرا ھەيمە ب مەرەمە جوانكىدا بچىمى ۋەشارتى و نەشرىنى فى پەيچى، چونكى دزانىن ئەگەر سیکولارىزم ب رامانا چەمكى راستەقىنە يى خود (بى دىنى، دنيا پەرسى) يە بھىتە وەرگرتەن دنافە موسىماناندا جە بۇ نابت)^{١٦} ، ئانكۇ دنافە ۋەگۇھاستنا زاراقي علمانىيەتىيدا گوھورىن هاتىيە كرن (پەيچا (علماني) هاتىيە دەينان داكو جەن پەيچا (علم) بىگرىت و بقى رەنگى ژى ب قەسد (مەردم) ئەف كارە هاتىيە كرن)^{١٧} وەك ديار ھەر د ۋەگۇھاستنا زاراقيدا فيئلبازى هاتىيە ئەنجامدان و ئەرى پا نوكە د ئارمانچ و مەرەمىن وىيىدا ئەم چەند

^{١٤} - ھەمان ژىيدەر و لاپەرە.

^{١٥} - چەند مەسەلەيەكى باوي سەرددەم، عەلى باپىر، ل. ٢٠.

^{١٦} - ھەمان ژىيدەر و لاپەرە.

^{١٧} - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، ل. ٣٧.

هاتینه خاپاندن؟ يا دياره جشاکين مولمان ئەقىچەندى پەسەند ناكەن ئەگەر پەيش ب ھەمان رامان(بى دىنى) هاتبايە وەرگرت، لمورا كەسىن ئارمانجا وان بى دىنى يە رابون گورگى خوه ئىنيايد دناڭ مللەتىن مولماندا و ب كەقلى پەزى راپىچايە و ب قى رەنگى شيان فېلبازىيەن خوه بەردەوام بکەن و ھەتا وي رادى كەسىن شارەزايىن ئايىنى(مەلا) ژ قى چەندى قورتال نەبوبىنە، بۇ مىناك دناڭ حزبىن علمانىدا ل ھەرىما كوردىستانى چەند مەلا دھىنە دىتن و گوتن و كريارىن وان تمامى بەرۋەزارى ئىكىن. ئەم دزانىن سەرھەلدانى قى زارافى ب رەنگەكى كريارى ژ وەلاتىن ئەورۇپا(رۆزئاھا) پەيدابوویە، لمورا باشتە ل بەرامبەر(بى دىنى) پەيغەما دى بكاربىنин ئەۋۇزى(علمانيەت - ئانكۇ ژىن ژ دەرفەيى دىران))^{٣٨} ئەم دزانىن جەن ئايىنى مەسيحى دىر(كەنسىھى) يە، لمورا ب قى رەنگى هاتىيە گوتن خوه ژ دىران قورتالكىرىيە، قىچا ئەگەر بەھىت و كەسەك بىزىت: علمانيەت رەتكىرنا ئايىنى نىنە، ل وي دەمى دەفيت ئەو پىداجۇونەكى ل ھزو بىرىن خوه بکەن و بەرىخودانى بۇ كريارىن علمانىيان بکەن.

ھەروەك كەسەك دېزىت: (زىك جوداكرنا ئايىن و دەولەتى ب رامانا دژايەتىكىرنا ئايىنى نىنە، بەلكو بۇ پاراستنا مروۋان ھەمييانه)^{٣٩} ئەرى ئەگەر ئەقىچەندى دگەل ئايىنى ئىسلامى بەھىتەكىرن، لاوازى نىنە بۇ ئايىنى؟ و ئەرى ما بەھەمان رامانا سەرى نىنە(زىن ژ دەرفەيى مزگەفتان)؟ ئەرى ما ب وي رامانى نىنە كو ئايىن بکىرى رىقەبرنى ناھىيەت و ئەم مروۋ دى بۇخوه ھندەك ياسايان دەينىن و ئايىن نەشىت مە رىك بىيغىت.

((بنەمايى سەرەكىي علمانيەتى ئەفەيە: ئايىن بۇ خودى و مللەت بۇ ھەمييان))^{٤٠}. دەما ئايىنى ئىسلامى ل سەر مەسيحىيەتى دەھىتەھەقىرگەن وي دەمى ئەقىچەندى بەيغە سەرھەلەت و يَا علمانىيان دەفيت ھەر ئەفەيە كو ئىسلامى بکەن دقالبى مەسيحىيەتى دا و ئەم دزانىن ئەقە زولەكە ل ئىسلامى دئىتەكىرن، چونكى ئىسلام ب خوه كاھناتىي(كەنوت)يى قەبىل ناكەت، بەلكو ئەقە دوماھىك ئايىنى ئەسمانىيە و ئەقىچەندى دەولەتى دا مایى خوه د ھەمى كارو كرياران دكەت و رادبىت ب رىقەبرنى، ئەم مولمان دى بىزىن(ئايىن بۇ خودى و بۇ ھەمى مللەتى) و ئەم ب ھىچ رەنگەكى بنەمايى علمانيەتى پەسەند ناكەين و ئەم مولمان دزانىن ئايىنى مە ئايىنەكى تەقگەر(شمولى) يە.

بەرى ئالىي زارافى بدوماھى بىنин دى بىزىن: علمانيەت((وەكى زارافەك نوى پەيدابوویە، بەلى ژ مىزە وەك ئىتىجاهەك ھەبوبويە، ھەر دەمى مروۋ ژ خودى دویر بوبى بزاڭا كرى خوه مژىلى دنیايى بکەت، و ھەر دەما ئىمان ب خودى نەمايى بزاڭ كرييە بۇ خوه بەرناھەكى دەينت بۇ ژيانى))^{٤١}

^{٣٨}- زارافىن سىياسى، عثمان يونس ايتونى، ۱۹۷۰.

^{٣٩}- مفاهيم سياسيه، الدكتور عبدالحكيم بشار، ص ۲۰۰.

^{٤٠}- ھەمان ژىدە و لايپەرە.

^{٤١}- چەند مەسەلەيەكى باوى سەردم، عەلى باپىر، ۱۹۷۰.

ئانکو ئالىي علمانىيەتى د دىرۋىكا مروۋاتىيى دا ل گەلەك سەردەمان ھاتىيە دىيت، لى نەلگەل ناڤىنى سىكۈلارىزم) بەلكو ل ڙىر ھەمان پەرددە.

ل دوماھيا ۋى بابەتى بۇ مە دياردېيت سىكۈلارىزم ب رامانا(دنيا پەرسى، بى دينى، ... هتد) دهىت و ئەف زاراھە دەستەوازە ژ ئايىنى و گرتنا جىهانى يە(ماددى)، ئانکو نەھىلانا ھىزَا خودى و دەينانا ھىزَا مروۋى يە ل جەھى وى.

❖ پىناسەيىن علمانىيەتى:

علمانىيەت وەكى ئايدلۇزىيەكا مروۋاتىيەتى، چەندىن پىناسىن جودا بۇ ۋى ئايدلۇزىيەتى ھاتىيەكىن، چونكى ئەف چەندە وەكى زانستەكى رووت نىنە وەكى(بىر كارى، فىزىياء ... هتد)دا كۆپ پىناسەيەك ئىكگىرىتى ھەبت، بەلى ل دويش كەسان و دەزگەھان و موسوعان دهىتە گوھورىن، بەلى نىزىكىيەك دناfibra واندا ھەمە، دا پىكىھە بەرىخۇدانى ل چەند پىناسىن جودا بىكەين:

- ١ - د فەرھەنگا جىهانى نويدا(قاموس العالم الجديد)دا ھاتىيە پىناسەكىن ب دوو پىناسان:
 - أ - گىانى دنیادارىي، يان بزاڭا دنیايى، ئانکو بتنى باوهرى ب دنیايى ھەمە.
 - ب - باوهرى ب ھندى كاروبارىن كەنىسى و ئايىنى ھىچ پەيوەندىيەك ب كاروبارىن

رېقەبرنى و كارگىريي ۋە نىنە، ب تايىبەت دبارى پەروەردا گشتى دا.^{٤٢}

دەن ھەردوو پىناساندا داكوكى ل ھندى ھاتىيە كىن، مەبەستا سىكۈلارىزمى بتنى دنیايە و دەركەتن ژ چارچوۋى دنیايى ھىقىيا وى نىنە و ئەو خوھ نادەت دفى ئالىدا، و ھەر پەيوەندىيەك دناfibra ئايىنى و دنیايى دا رەت دكەت و بىدىتنا سىكۈلارىستان نابت ئايىن مايتىكىرنى د دنیايى و رېقەبرنى دا بىكەت، چونكى ئەو ژ كارى ئايىنى نىنە و ئايىن بى ھاتى بۇ ناڭ) مزگەفت، دىئر، كىسى، ... هتد) نابت ژفي بازنى بەركەفت و ھەردهما ئەو دەركەت ل وى دەمى ب توندى دى بەرسقا وى ھىيەتە دان.

- ٢ - دپىناسەيەكادىدا ھاتىيە((علمانىيەت: ئەو رېقەبرنا جىهانى و كاروبارىن وى يە بتنى و دناڭ جىهانىدا، بى شەرىعەتى ئەسمانى مايتىكىرنى تىدا بىكەت، ئانکو دابرانا وەحىي ژفي جىهانى))^{٤٣}.

٤٢- ھەمان ژىددەر، لى.

٤٣- العلمانية بين الغرب والاسلام، د. محمد عمارة، الطبعة الاولى، بدون المطبع ومكان المطبع، ص.

سیکولاریس هەبینا وەحیی یاکو بۇ پېغەمبەرین خودى ھاتىيە ب ھىچ رەنگەكى پەسەند ناكەت، ئەگەر پەسەند ژى بكمەن ئەوان نەفيت ئەف وەحىيە ببته ئاستەنگ ل ھەمبەر ئازەزوپىن وان و ئەوان دەفيت جىهانى ماددى ژ وحىا ئەسمانى فە درىگەن. ب گوتنهكا دى ئەم بىزىن (فە قەتەندىن ئەسمانىيە ژ ئەردى و دينىيە ژ دنيايى و رىدانە ب مروقى و ئاڭاڭرنا مەرۋان ل جەن خودى) ^{٤٤} دىتنا علمانىياندا دەفيت ئەسمانى ج پەيەندى ب دنيايى فە نەمىنت و ئايىن ژى وەكو ھزرەكە ئەسمانى دەفيت ج پەيەندى ب دنيايى فە نەمىنت و مروق ببته ھەمى تشت ل جەن چىكەرى (الله) دەستەلاتا فى مروقى لاواز ھەمى تشتان فەگىرىت، ئەف خودى دەربارى وى دېيىزىت (يىرىد اللە أَن يُخْفِي عَنْكُمْ وَخَلْقَ الْإِنْسَانِ ضعيفاً) سورة النسا ^{٤٥}. ئانکو مە مروق لاواز يى چىكري.

ل دويش پىناسا بورى علمانىا دەفيت دينى خودى ژ چىكىرىن خودى جودابكەن، كەنگى ئەف چەندە ژ مافى وانايە ئەو دفى ئالىدا سەر پىچىي بەرامبەر خودى دكەن، ئەرى مايا بەر عەفتە خودى دنيا چىكىرى و پشت گوھ بەھافىزت؟ بىگومان نەخىر. ئەو دزانن خودى دنيا يا چىكىرى ((وَلَئِنْ سَأَلْتُهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قَلَّ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ)) سورة لقمان: ^{٤٦}. فيچا پا چەوا دى چىكەرى ژ چىكىريان جوداكەن.

٣ - سیکولارىزم: بىرىتى يە ژ بزاۋەكە كۆمەلايەتى، ئارمانجا وى بەرى خەلكى ژكاروبارىن رۆزا دوماهىي وەركىرت بۇ گرنگىدان ب دنيايى ب تىنى ^{٤٧}. مەسىلە قىامەتى ئىك ژ مەسىلەن مەزنە دناف ئايىنى دا و كەسىن پىكىر ب ئايىنى باومرييەكە تمام يا بى مەسىلى دەرىن و نەديار(غىب)ى، بەلى كەسىن دنياخواز(سیکولارىز) ھەمى دەمان رەخنى ل فى مەسىلى دەرىن دەفيت دنيايى ژى چەندى قورتال بكمەن، چونكى بزاۋە سیکولارى (ل سەر بنەمايى رەتكىن ئايىنى ھاتىيە سەرھەلان) ^{٤٨}.

سیکولەر ئايىنى رەتكەن و ھىزى نادنە ئايىنى مایى خوه درېقەبرىنى دا بكمەن و ئايىنى ژ كاردئىخىن، چونكى دىتنا وان ب فى رەنگىيە((دويير خىستنا ئايىنى ژ ژيانا كريارى)) ^{٤٩}.

٤ - علمانىيەت: دنوكەدا ب رىبازەكى دەيتە گوتن، ئەف رىبازە دېزاۋاندaiيە دام و دەزگەھىن كۆمەلايەتى د ژىر دەستى ئايىن و كلىسايى دا رىزگاربىكەت، بزاۋەكە دىرى زنجىر و قەيدىن ئايىنى يە، دگەل رىنسانسى ل ئەوروپا پەيدابوو يە ^{٥٠}.

^{٤٤} - ھەمان ژىيدەر و لايپەرە.

^{٤٥} - لە رىبازە ھىزىيە ھاۋچەرخەكان، د. سعدون ساموك، وەركىران، بوخارى عبدالله و ئالى يوسف، بى ژمارەي چاپ و چاپخانە و جە، ^{٤٦}، ل ^{٤٧}.

^{٤٦} - ھەمان ژىيدەر و لايپەرە.

^{٤٧} - ھەمان ژىيدەر، ل ^{٤٨}.

- پشت گوه ئىخستنا ئايىنى ژلابى دهولەتى ۋە ب سى رېكا دېت:

أ- ب رامانا جوداكرنا ئايىنى ژ سىاسەتى.

ب - بى لايەنبوونا دهولەتى ژ كاروبارىن ئايىنى.

ج- گرنگى نەدان ب ئايىنى ل قوتاچانان.^{٤٩}

ئەگەر بىتنى بەريخودانى ل خالا سىيى بکەين دى بىنин ئەف چەندە بباشى ل ودلاتى مە دھىتە پەيرەوگرن و وانا ئايىنى ل كەرتى پەروەردى يابۇويە وانەيەكا پشت گوه ئىخستى و ھەر ماموس تايىھەكى زىدەبەت، ل وى دەمى دى چىت وەرگرىت و ھەر بە حسڪرن ل پەرتۈوكا ئايىنى ناھىتە كىن، ئەفە ژ بەرھەمى علمانىيەتى يە ل فى وەلاتى.

٥- ھەر ئىك ژ (المعجم المانى الجامع و قاموس المانى) پەيغا علمانىيەت پىنناسەكىرنە، بقى رەنگى: جىهانگىرى و ئافاكرنا جىهانەكا دوير ژ ئايىنى يە، بىتنى گرنگىي دەدت دنيا يى و دەزرا واندا دەفيت ئايىن ژ دهولەتى بەھىتە جوداكرن.^{٥٠}

٦- ديسان دناف (دائرة المعارف) يا بريتانىدا ھاتىيە: علمانىيەت بزاھەكا جڭاڭى يە، كاردكەت ل سەر ودرگىرانا روپى خەلكى ژ گرنگىدان ب قيامەتى بۇ گرنگىدان ب دنيا يى بىتنى.^{٥١} دناف ڦان ھەردوو پىنناسىن بورىزىدا، ھەر داكوکى ل جوداكرنا ئايىنى ژ جڭاڭى ب گشتى ھاتىيە كىن، تىدا نابت ئەسمان و وەھى مايتىكىنى د دنيا يى دا بکەن، دەفيت بھىنە جوداكرن، ل دەمەكىن دەندەك ژ رەوشەنبىرەن مە دەفيت قىيمەتى بەدەنە علمانىيەتى و رىزى لى بگرن، لەورا دېيىن: علمانىيەت بىر و باودر و ئايدولوژىيەك نىنە، بەلكو رىبازىدە بۇ رىيەبرىدا دهولەتى ل سەر بنەما يى عەقلى و كاركىردن ل سەر جوداكرنا ئايىنى ژ دهولەتى، نەكۆ ژ جڭاڭى.^{٥٢}

بۇ بەرسەدانانى ئەفەنگى كەنگى ژ بابى باشتى ژيانى ناسدكەت. بريتانى(يە، ئەفە بورى نەپىنناسەكا باشە. ئەفە گوتىدا دائەرت مەعارفى ژ زارى بابىن علمانىيەت ب خودىيە، ئەرە ما زاروک كەنگى ژ بابى باشتى ژيانى ناسدكەت.

٧- د) قاموس معجم الدولى الثالث الجديد(دا ب ۋى رەنگى پىنناسا سىكۈلارىزمى گرىيە: بزاھەكە و ژيانى دا كاروبارىن ژيانى نابت ب ئايىنى و خەلكى دىندار برىيە بچن، دەست وەردىان ل كارى دهولەتى ب ئايىنى نابت، نابت بھايىن ئەخلافى بھىنە بەرچاڭىرن، بەلكو بىتنى بەرژەوەندىي^{٤٨}

٤٨- فەرەنگى سىياسى ئارەش، غولامە رزا عملى باباىي، ودرگىران: زاھىر محمدىدە و ياسىن حاجى، چاپى يەكەم، چاپخانەرى رۆزھەلات، ھەولىپەن، ۱۹۷۰.

٤٩- ھەمان ژىيدەر و لاپەرە.

٥٠- ئاخافتلىك لەگەل علمانىيەكان، على محمد هىرۇنى، ۱۹۷۰.

٥١- ھەمان ژىيدەر و لاپەرە.

٥٢- مقاھىم سىياسىة، الدكتور عبدالحكيم بشار، ط۱۹۷۰.

خوازییه بۆ ژیانه کا نوی.^{١٥٣} ویرانکرنا هەمی ئەخلاقان و ژناڤیرنا وان ژ ھیشیین سیکولاریزم و سیکولاریستایه، لهورا بتنی تشتی نیکانه یی وان دفیت بەرژەوندییە، ئەگەر بەرژەوندیا ئەوان ب دەستقە بهین ل وى دەمی گرنگ نینه ئەخلاق ھەبەت و ئاڭلەنە جەفاکى ھەبەت و مال ویرانی نەبەت، ئانکو چاندنا بنەمایی میکافیلیەتی دەزرا خەلکیدا (الغاية تبر الرسالة) بەرژەوندیا خوه بەدەستقە بینە بلا ب ج شیوه و ج رەنگ بیت.

٨ - ژلایی (جون لوک) يقەھاتییە نیاسین لسالا (جەلەك ب باشى ئەف باپەتە و بى لایەنانە دایه دیاردەکرەن (كارى علمانیەتى دوپەرخستنا ئایینى يە ژ چاکرنا کاروبارىن ماددىيەن مرۆڤى)^{١٥٤} : مەرم ژقى گوتىنى ئەوه مرۆڤ بخود ببىتە خودانى خوه و ھەر تشتى بېقىت ئەو ئەنجام بەدت و بدويش خواتىت و حەزىن خوه بکەفيت، ئىدى ژيان چەوا بېبەت و چەوا بچىت بۆ وى خەم نینه، بەشكە مرۆڤان دەنیايى دابىنە مiliاردىر و بەشكە ژى ژ برساندا بەرم، جوداھيا في خالى لگەل موسىماناندا هەيە، دەيتنا موسىماناندا مرۆڤ خلیفة الارض (بهلى دەيتنا سیکولاریستاندا مرۆڤ (سید الكون).

ئەف دابەشكەرنا ل دەف علمانیان ھەيە بۆ جوداکرنا ئایینى ژ دەولەتى، پاشتى پە و رىشالىن وى باش ل ئەوروپا چووين خار، خوه فەگۇھاستە وەلاتىن ئىسلامى، ل دەمى خەلکىن مە گەلەك ب فى ژەھرى تۈوش بويىنە، ئەوان دفیت ئەفلى كريارى بکەن و رابن ئەفلى ئایینى ھەندە مەزن ژ جەفاکى و دەولەتى دوپەر بکەن و ھەمان موسىقا رۇزئاڭا دەھنەن و دېيىن: (ئایین بۆ خودى مللەت بۆ ھەميان!) ل وى دەمى ئەفە خرائپەزىن دەسھەلاتە و كەسىن نەزان ددانن و قورئانى ئەف چەندە پەسەند نەكربىيە، و ئىسلام ئەفلى چەندى رەت دەكتە.^{١٥٥}

ئەف كەسىن ھە بقى رەنگى نوزانن ئىسلام (روحە، لەشە، كريارە، جەفاکە، دەولەتە، تاكە، ... هەتىد) ئانکو ياخىن دەۋەتكەرە و نابت بەيىتە جوداکرەن و ئىسلام بخود جوداکرنى ناخوازت. و مەدفیت گوتىنا زانايى مەزنى ئىسلامى شىيخ (يوسف القرضاوى) بىينىن دەما دېيىزىت: دوو ئالىا مروۋى بۆ ژىيەك جوداکرنا دنابېھرا ئایين و دەولەتىدا ھزرەكە نە ساخلمە ژ ئالىي زانىستى و كارەكىيە و زانا و بانگخوازىن نويكەرەن ھزرا ئىسلامى ۋان ھەردووپىان ژ ھەف جودا ناكەن، چونكى ب بنەمایي ئىسلامى دزانن.^{١٥٦} ژيانا كريارى و زانىستى ياخىن دەۋەتكەن ناكەن و ل ج دەمى تە تشتەك ب فى رەنگى د

^{١٥٣} - چەند مەسەلەيەكى باوي سەرددەم، عەلى باپىر، ل. ٢٠.

^{١٥٤} - مەوسوغەي جودى، مسعود عبدالخالق، ل. ٢٠.

^{١٥٥} - العلمانية بين الغرب والاسلام، د. محمد عمارة، ص. ٢٠.

^{١٥٦} - الدين و السياسة، الدكتور يوسف القرضاوى، ص. ٢٠.

ئىسلامىيда دىيت بزانه ئەو گيانەكى مرييە و نە ژ ئىسلامى يە ئەقا پىيغەمبەر ئىسلامىي (سلاپلى بن) پى ھاتىيە و ئەقە تىتەكى دىيە، ج بىت بتنى نە ئىسلامە!

زانايىچاڭناس (ابن خلدون) دېرتۈوكە كا خۇھىا بناۋ و دەنگدا (مقدمە ابن خلدون) دەربارە دەنگەت، جقاڭى دىنەيى و دەنگەت، جقاڭى دىنەيى و دەنگەت (ابن خلدون جقاڭى بۇ دوو ئالىان دابەش دەنگەت، جقاڭى دىنەيى، جقاڭى دىنەيى و دەنگەت، جقاڭى دىنەيى و دەنگەت) ^{٥٧}. ل سەر بىنەمايى گوتنا (ابن خلدون) ئەگەر بەرىخودانى ل جىهانا ئىسلامى بىكەين ھەر ژ سەرددەمى دەستپىكى تاكى نوگە، دى بۇ مە باش دىاردىت، ھەرددەما ئايىن دگەل دەسھەلاتى تىكەل بۇوى ل وى دەمى سەركەفتەن ل دويىش سەركەفتەن بىدەستقە ھاتىيە و ھەرددەما جقاڭى موسىلمان بەرەڭ علمانىيەتى چۈسى ل وى دەمى ج ھېز د گيانى ئىسلامىيدا نەمايى و بۇويە كەلەخەكى ماراى تىزى بەننىن خراب و نەخوھش، بۇ نموونە وەكى في دەمى مللەتىن بىانى ھەمى خىر و خىراتىن موسىلمانان بىن و تالانكرن.

ژ دەولەي سەرە ئىمانىيەن دەسھەلاتدار ل جىهانا عەرەبى و رۆزھەلاتا نافىن قەيرانە يە و مال وېرانى ل دويىش مال وېرانيي يە، ل دەمى ئايىن تىكەل سیاسەتى بۇوى جىهانا رۆزھەلاتا نافىن ب تمامى گەشەكىر ب ھەمى رامانقە، لى دنوگەدا چۈنكى ژ ھەڭ جودانە ب سەرە ئىمانىيەن دېيىن ج كارەساتىن مەزن ھاتىنە حالى، بۇ نموونە ل سەرددەمى ئىمانىيەتا رۆزھەلاتا نافىن ئەف () سالە پتۇل دەھىتە فروتن و ب بەياھى كى خەيالى، لى ھېشتا جقاڭى عەرەبى يى درەزىلتىن رووشدا دەزىن و ئەق جقاڭە يى دەھىتە تالانكرن، بەلى د سەرددەمى ئىسلامىيادا و د خەلاقەتا (عومەرى كورى عبد العزيز) يدا دماوى بتنى () سال () هەيقاتدا شىايە ئەفرىقىا نوگە بىرسى تىرېكەت و ھەتا گوتى: گەنمى بەھافىزنى سەرە چىا داكو گيانەوەر بخون.

ھەمان نموونە د جقاڭى كوردىدا ژى دەھىتە پىش، دەما كوردان ئايىن تىكەل سیاسەتى كى حۆكم ل چەندىن ولاتانكر، سولتان (صلاح الدين الايوبي) ل سەرددەمى دەسھەلاتا خوھدا حۆكم ل (عىراق و شام و مصر) دىكىر، لى پشتى حۆكم كەتى دەستى ئىمانىيەن بتنى ل كوردىستانى ژى نەكىر، بەلكو كوردىستان دابەشكەر و دەردەسەريا ھېشتا مەزنەر ل باشۇورى كوردىستانى ژى ب سەر دوو بەرهىيىن (كەسلىك، زەر) داھاتە دابەشكەرن، ب تايىبەت ئەق چەندە ل دەمى شەرى ناخوھدا بۇو (ھەولا حزبىن فەرماندار ل سالا () ھەرىما كوردىستانى جارەكى دى دابەشكەر، نافلى كر دەقەرا كەسلىك و دەقەرا زەر). ^{٥٨}.

ئەگەر دەربارى ۋەلاتى و دەقەرا زەر و كەسلىك خەلەت نەبىم دى بىزىم: دېت ئەو خزماتىيا نوگە دنابېھەرا دەقەرا زەر و ولاتەكى دىي وەكى توركىيادا ھەزىدەت بىت ژ خزماتىيا دنابېھەرا دەقەرا زەر و

^{٥٧}- ھەمان ژىيدەر، ل ().

^{٥٨}- قورئان و سىكولەرلى كورد، سەلام ناوخوش، چاپى يەكەم، چاپخانە ئارىن، ھەولىل ()، ل ().

کەسک دا و دیسان ل دەفهرا کەسک ژى دگەل ئیرانى ب ھەمان رەنگ، ئەرى ئەفه چىيە؟ ئايىنى كريي
يان سىكۈلاران؟

دەما سياسەت دگەل ئايىنى دھىيە گرييەن، ئانکو دادگەرiya جفاكى، سەرخستنا مەزلىومى ل سەر
زالى، و وەرگرتنا مافى كەسى لواز ژ كەسى بەيىز، چاڤداندا تەخىن جفاكى، مينا(بى بابان، ھەزاران..
ھەند) چاڤدىرىيەرندا مافىن سەرەتكىيەن مەرۋەقىيە^{١٥٩}.

ل دۆماھيا فى بابەتى مە دېيىت علمانىيەتى ب كورتى پىتاسە بکەين و بېرىن: علمانىيەت ئانکو
جوداكرنا ئايىنى ژ ھەمى رە و رىشالىن وەلاتى بگەرە ژ سياسەت تاكو بچوكتىن بەش، جوداكرنا دنيايان
ژ ئاخىرتى و دنيايانەكا ماددى ياتىم خودسەر دەپ كونتۇلا مەروقى دا، نەھىلانا ھىچ ھىزەكە خودايى.

❖ علمانيان ج ژ موسىلمانان دېيىت؟

مادەم مەزانى زارافى علمانى چىيە؟ و پىنناسىن وئى چەنە؟ بىيگومان تارادەيەكى يابۇمە دياربۇوى كا
علمانيان ج ژ موسىلمانان دېيىت، بەلى دى باشتى ۋىچەندى دياركەين، بىزانين علمانى د ج پىلاندانە ل
گەل ئىسلامى دېرىن.

يا سىكۈلارىستان ژ ئىسلامى دېيىت ئەفهەيە(ئىسلام وەكى كىسرايى و قەيىصەرى يائى كرى، سياسەت
ياڭرى حىشترەكا حەبلى وئى ل سەر ملى و ئازادكىرى)^{١٦٠}. ئەم دىانىن و دېرۋەك باش دياردكەت
(ددريزاهىيا چەرخى دا پەيوەندى نەبووويە دنابېھرا كەنىسى و دەولەتىدا)^{١٦١}. ھەمى دەمان بوشايىيەكا
مەزن ھەبووويە دنابېھرا ھەردوو ئالىاندا، لەوران سىكۈلارىستان ژى ھەر ئەفه ژ ئىسلامى دېيىت و
دېيىت نەقىزرا مرى ل سەر ئىسلامى بکەن.

ل ئالىيەكى دى و ژ فىلەن علمانيان بەرامبەر موسىلمانان ئەفهەيە(كەسىن ئايىنى (مەلا و زانا)يىن
بۇوىن پارچەكا جودا ژ كەسىن دنيايانى و نافىبەكە ماھىن ياكەفتى دنابېھرا واندا و گەلەك جاران رى بۇ
دوۇزمىكاريان ياتىيە خوهشىرىن)^{١٦٢}. بىي رەنگى ژى بوشايىيەكا مەزن كەفتىيە دنابېھرا ھەردوو ئالىاندا
و ئەگەر زانايەك چۈوبىتە ل گەل ئالىيەن علمانى، ئەف چەندە ژى بۇ پەتەن ئەھشىتنا مەرمىمايە، چونكى
حاكمىيەن رۆزھەلاتى دزانن خەلک رېزەكە زور ل كەسىن ئايىنى دگرن.

١٥٩- الدين و السياسة، الدكتور يوسف القرضاوى، ص ٣٠.

١٦٠- مَاذَا خَسِرَ الْعَالَمُ بِأَنْحاطَاطِ الْمُسْلِمِينَ، تَقْدِيمَ: سَيِّدُ قَطْبٍ، ص ٣٠.

١٦١- العلمانية بين الغرب والاسلام، د. محمد عمارة، ص ٣٠.

١٦٢- مَاذَا خَسِرَ الْعَالَمُ بِأَنْحاطَاطِ الْمُسْلِمِينَ، تَقْدِيمَ: سَيِّدُ قَطْبٍ، ص ٣٠.

علماني ههمى ددمان ئىسلامى ل سەر مەسيحىيەتى دېين و ب چاھەكى بەرىخۇدانى ل ھەردوويان دكەن، ڇېھەركىريارىن دادگەها تەفتىش(محاكم التفتيش) ب سەرى ئەوروپا ئىنايىن، ئەقان دېيت ئىسلامى ژى بکەن دوى قالبىدا، ئەمۇ كىريارىن توندىن ھندەك پاپايان كرین ژ گوشتن و گرتن و سوتنا زانيان، ئەوان دېيت بىزىنە خەلکى ئىسلام ژى ھەمان كارەكتەرە ئەھى ل پېش نوكە دووبارە بۈويە، ج تىدايە بھىن دووبارە بکەينىفە؟ و ئەو نوزانن، ئىسلام ئايىنهكى تەفكىرە و رىزەكا مەزن ل زانسىتى و زانست خوازان گرتىيە و ((پەيچا(علم) (جaran د قورئانى دا ھاتىيە و ب موشتەقاتىن خۇفە (جاران دووباتكىرييە، پەيچا(معرفە) ژى (جاران، ھەمى پىكىفە دېنى (جاران و پەيچا(ئيمان) ژى (جاران ھاتىيە))^{١٣} بىشى رەنگى بۆمە دياردبىت ئەقا(محكما تەفتىش) كرى ج جaran د ئىسلامىيە رۇونادەت، ئەگەر جارەكى دنაڭ دەولەتەكا موسىماندا ھاته ئەنجامدان ل وى دەمى ئەو ژ گيانى ئىسلامى نىنە.

سېكۈلاران دېيت بىزىنە مە ئىسلام ھەر مەسيحىيەتە و كا چەوان د مەسيحىيەتىدا رەھبەنى ھەيە د ھەمان دەمدا ل ناڭ ئىسلامىيە ژى ھەيە، لى مە دېيت بىزىنە سېكۈلاران(نابت ئىسلامى لىھەر مەسيحىيەتى قىاسكەين، ھەردوو ژىيەك جودانە، كەھنوتى د ئىسلامىيە نىنە)^{١٤}.

ئەمۇ چەندا سېكۈلاران دېيت(جوداكرنا ئىسلامى ژ سىاسەتى) ج جaran چى نابت، چونكى ئىسلام رازى نابت دېيت مروۋىتى مۇسلمان كەسەكى سىاسى بىت ژ بەردوو ئەگەران:

- ١ - ئىسلام ئاراستەكىرييە بۇ ھەمى ژيانى.
- ٢ - كەسایەتىيا مۇسلمانى كەساتىيەكا سىاسى يە.

سېكۈلاران دېيت ئايىن بەشدارى سىاسەتى نېبت، چونكى ب گوتنا وان(سىاسەت درەو و حىلە و فيلىبازىيە) و ئايىن پىروزە، نابت بەشدارى ۋى گىلە شۇوكى بېت، بەلى ئەو نزانىن(دەمما ئايىن بەشدارى سىاسەتى دېت: دى جەڭكەن بۇ ئارمانچىن مەزن: ئىككىتىيا خودى، پاققىيا دەرۋونى، بلندىيا گيانى، بجه ئىنانا ئارمانجا خودى ژ مروۋاتىيى: پەرسىنا خودى، چىڭرى د ئەردىدا، ئافاكرنا ئەردى، پىكىفە گرىيدانا خىزانى يە، چاۋدىرىيە جەڭكەن، پىكىفە گرىيدانا ئومەتى، دادگەریا دەولەتى، ناسىرنى مروۋاتىيى يە)^{١٥}

ئەمۇ ھەمى ب رىكا بەشدارىا ئايىنى د سىاسەتىدا دى بەستەتە ئىت. خوهشى و رەفاهىيەت بېتىچەن دى ھېتە دەستەبەرگەن، ئەمۇ ۋەلاتى ب دەست دزىكەر و گەندەلانقە دىنالىت ل وى دەمى دى بېتە خوهشى و ئارامى بۇ ئافاكرنا و دلاتى.

^{١٣}- چەند مەسىلەيەكى باۋى سەرددەم، عەلى باپىر، ل.

^{١٤}- الدين و السياسة، الدكتور يوسف القرضاوى، ص.

^{١٥}- ھەمان ژىدەر، ل.

دەربارەی پەيشا ل سەرى مە گوتى(سياسەت ئانکو درەو و حىلە) دكتور (يوسف القرضاوى)
 دېيىزت: (كوتنا قى پەيقى زاراڭەكى خەلەتە و دېيىت ئەم دژايەتى بۇ بىكەين، چونكى ئەو سياسەتا
 كەسىن خرابكارە، ل سەر مەرۆفەكى خوه ب خودانى خىرى دېيىت، پېيدەفيه ئەقى پەيقى قەدەغە
 بىكەت)^{١٦٦}. ئانکو ئەركە ل سەر ملى مەر مۇسلمانەكى خوه ب خودان باوەر دېيىت ل بەرامبەر قى
 گوتنى راوهستت و بەرهانىي ڙى بىكەت، چونكى ئەو سياسەتا خراپكارايە و سياسەتا مەرۆفەن باش يا
 دىرە ڙ حىلا و فيلبازيان.

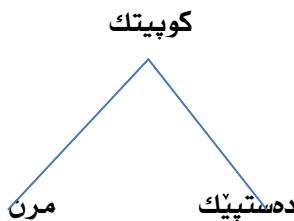
سيكۈلارىستان ھەمى دەمان دېيىت پېروزىيەن ئايىنى كىيم بىكەن و ج گرنگىي ب وان نەدەن، بۇ
 نمۇونە مەسەلە پېغەمبەران و سرۆشى(وحى) و ئەو ب چاڭەكى كىيم بەرىخودانى ل فى بابەتى دكەن،
 ئەو عەقلى خوه ب سەر ھەمى تشتى دېيىخن، ئىيىدى پېيدەفيا وان ب ج تشتى نابت ڙ بازنا دنيايى
 دەركەتى بىت، بۇ مىنال سرۆش و ئەف گوتنا علمانىيەن ب خوهىدە دېيى بارىيە، دەما دېيىزت: (دگەل
 ھەبىنا ئاقلى ج پېيدەفيا مە ب وەحىي ھەيە؟ مانوکە ئاقلى مە ھەمى تشتان ديارناكەت؟ ئەم
 پېغەمبەران ڙى ب رېبا ئاقلى دنياسىن، فيچا ج حەوجەيامە ب وان ھەيە؟)^{١٦٧} . ھەر ئەفەيە ياكو
 سىكۈلاران ڙ جەڭلىكى مۇسلمان دېيىت، كو ئەوان دويرىكەن ڙ ئايىن و پېروزىيەن ئايىنى و دەينانا ئاقلى ل
 جەن وى، يا ڙوانقە ئاقلى شيانا ھەمى تشتان ھەيە و ئاقلى دېيىت جەن خودى(الله) بىگرت.
 ترسا مۇسلمانان ڙ علمانىان ئەو نىنە كو گرنگىي ب عەقلى دەدەن و زانستى سەرددەم...هەت، بەل
 ترسا مۇسلمانان ڙھندى يە دەما ئەف علمانىيە بەلا خوه ڙ مۇسلمانان نەفەكەن و بناٺى ئازادىي و شەرى
 تىرۋەتى وەلاتىن مۇسلمانان كاڭل و وېرانكەن و سەدان و هزاران كەسان ب كۆزىن و دەربەدەركەن، ئەفە
 ھەمى ڙېھر ھندى چونكى ھەقائى وى نىنە و ل سەر ھزرا وى نىنە، ئەگەر نە بۆچى بەلا خوه ڙ
 مۇسلمانان نافەكەن؟ و بەھىل ب ئازادانە بىزىن؟ پاشى ئەو دى بىزىن كا چەند ب پېيشەفتىيانە دېزىن و
 دىرۆك بەلگەيە!

❖ دىرۆك كا سەرھلدا نا علمانىيەتى:

ھەر ھزرو بىزافەكا ھەبىت د ھندەك سەرددەمىن جودا جودا دا سەرھلدايە و گەشەكىرييە و ھەتا
 رۆزەكى بەرهە نەمانى ڙى چۈويە.

^{١٦٦}-ھەمان ڙېدەر، ل.

^{١٦٧}-سەكۈلارىزم، عبدالكريم سروش، ودرگىران: لەزگىن چال، گۇفارا مەتىن، ڙماۋە، دھولىك، ل.

بىيگومان علمانيهتى ژى خالا دەستپىيڭا خود ھەبوو يە و دېيت د سەد سالىا (ۋە) چەرخى
گەشەكىندا وئى بىت، مە ج گومان نىنن، دى رۆزەكى ڙناڤىزى چىت، لى مەدھىت بىيىزىن ب رەنگى ھەبوونا
علمانيهتى كۆ بازا دنافبەرا(راستى، خەلەتى) يَا بەرددوامە ژ رۆزا خودى جىهان ئافراندى تاكو جىهان
ھەبىت ژى دى ھەر بەرددوام بىت.

بازا یاخىبۇون ژ خودى ل دەستپىيڭا دىرۆكا مروقايىھى كۆ د چىكىندا بابى مروقايىھى(ئادەم)
يدا(سلاڭ لى بن) پەيدابۇو يە، ھەر ژ دەمى خودى چىكىرى و گوتى(فرىشته) يان سوچى دەمى بو ئادەمى
بېهن، ل وى دەمى(ئىبلىس) رازى نەبۇو، ل بەر فەرمانا خودى نەھات، و خود دويىكىر ژ خودى ژ
ئەگەر چەن دەزىن دەتنى، ھزروبىرىن خود ب سەر گوتنا خودى ئىچىختى، لەورا ئەم داشىن ئەقى
چەندى ب دەستپىيڭە كا سادە بۇ علمانيهتى بەھىزى ۋى ئائى بۇ سەرھەلدا ئاما ئەننى دەشىن ئەقى
ئايىنى بدانىن، و د قورئانا پېرۈزدا باس ل وى سەرھاتىي ھاتىيە كىرن، سەرھاتىيە ھەردوو
كورىن(ئادەم) ئەو شەرى پەيدابۇو دنافبەرا(قابىل و ھابىل) يدا. ھەر چەندى دەقى شەريدا (ھابىل)
ئەو كەسى چاڭ چ كىريارەك ئەنجام نەدا بۇ خرابىي، لى(قابىل) رازى نەبۇو ھەتا ب كوشىندا وى
گەشتى، دەقى سەرھاتىي دا دىياردىت، ھابىل ب تمامى گوھداريا خودى يا كرييە و قىامەت ئىنایە
پېش چاڭىن خود و خود بەدەست بەرژەوندىيىن نەفسى ۋە بەرنەدای، لى قابىل بەتمامى بەرۋاھى
بۇو يە، گوھداريا نەفسا خود و نەگوھداريا خودى كرييە، بىنى رەنگى ژى بالى یاخىبۇونى پەيدابۇو يە
ھەر ل دەستپىيڭا دىرۆكا مروقايىتى.

علمانييەن نوى خود وەسا دەدەن دياركىن لگەل بازاقىن رېنسانس و مەدھىيەت و عەقلانىيەتى
سەرھەلدا ئەينە، لى هەندەك مىزۇونقىس دىرۆكە كا كەفتەر بۇ دەستنىشان دەكەن، ئەقى چەندى دېن ب ھەر
ملما ئەننىيە كا ئايىنى ۋە گرئى دەدەن، علمانيەت ژ سەرھاتىيە موسا پېغەمبەرى و برايى وى ھارونى (سلاڭ
لى بن) دەيتى دەيتىن، لەدەما موسا چۈويە دىدارا خودى ل چىايى تورى و ھارونى برايى وى مايە دناف
جوھىياندا، لوى دەمى بەشك ژوان ياسايىن ئايىنى لادان و بدویش خواستىن نەفسا خود كەفتەن^{١٨}.

^{١٨} - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، لە

پاشی بهین و باشت ل دیرۆکى بنىرین دى بىنин د سەراهاتيا پىغەمبەر(شعیب)يدا (سلافلىنىن) بن
بنەمايى علمانىيەتى دياردبىت، دەمما خودى ل سەر زمانى مللەتى وى دېيىزت: ((قالوا يا شعىب أصلاتك
تأمركَ أن تتركَ ما يعبدَ آباءُنا أوَّنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ)) سورە هود(۱۰).
مللەتى وى گوتى: هەى شوعەيىب، ئەرى نفييىزىن تە ئەمەرى تە دكەن ئەم دەست ژ بەرسىنن باب و
باپىرىن خود بەردىن، يان ئەم ب كەيىقا خود دەستكارىي دمال خوددا نەكەين، راستى تو مرۆفەكى نەرم
و حەليم و شارەزايىي!! ب فى چەندى ئەوان گونته شوعەيىبى(سلافلىنىن) مايتىكىرنى دكارى مەدا
نەكە و عەقلى مە تىرا رىقەبرىنا مە هەيە ڙكاروبارىن سىاسى و جڭاڭى و نابىت تو دەستكارىي دمال و
سامانى مە و بىريارا سىاسىا مەدا بكمى، ب گونتهكا دى ئانكۇ نابت دىنى تە بەشدارى سىاسەتا مەببىت.
نە بتىن دگەل فى پىغەمبەرى بەلكو دگەل هەميان(سلافلىنىن) دەستەكىن ھەقدۈزۈ رادبوون ب دېاتىا
وان و نەپەسەندىكىنا خودى و ئايىنى وى، ئەڭ چەندە دناف قورئانا پىرۆزدا باش دىارە.

أ - علمانىيەت ل ناڭ مللەتىن رۇزئاڭا:

پەيدابونا فى بزاڭى ژ تىشەكى سادەيى نەھاتىيە، بىڭومان رىڭخۇوشكەرەن خود ھەبۈوينە، تاكو
رۇزئاڭا ب تمامى دېاتىا ئايىنى كرى و بتىن ھندەك تىشىن كىيم ژى ھىلاين بۆ رۆزا (ئىك شەمبى) يان
كەنيسىيەك، ئەو ج تىش بۇون ئالوزى پەيداكرىن؟ علمانىيەت بوجى سەرھەلدا؟ رۆلى(مەحکما تەفتىش)
ج بۇو دئىنانا علمانىيەتى دا؟ ئەوروپا بوجى ئايىن لادا؟ ئەوروپا بى ئايىن بەرەڭ كېفە؟ ئەغان پرسىياران
و چەندىن دى دناف فى بابەتىدە دى بەرسىف دەھىن.

يادىارە پشتى چوونا(عىسى) پىغەمبەر(سلافلىنىن) ل ناڭ مەسىحيان چەندىن(ئىنجىل)يىن جودا
دەركەفتىن، و پاشى ڙلايى ھندەك كەسىن شارەزافە دئايىنى مەسىحى دا ئەو ئىنجىلە ھاتنە كومكىن
دناف(چەند ئىنجىلاندا، ھەر ئىك ڙاقان ئىنجىلان پېرىپەن بۆچۈننەن كەسان ل جەن گوتنا خودى،
گەلەك ژ تىورىن فەلسەفى ھاتنە دنافدا، ژ بەرى سەرھەلدا چەرخى رىنسانسى(رۇشىنگەرى يى ل
ئەوروپا كەسى ژ خەلکىن سادە و ئاسايىي ماف نەبۇو ئىنجلى بخوينت و ب هويرى بچىتە دنافدا، بەلى
پشتى رىنسانس ھاتى ژنوى ئەو مافە بخەلکى ئاسايىي ھاتەدان، دىاربۇو ژ بەرى وي دەمى قەشە و پاپاى
ئىنجىل بۆ خەلکى راڭە(تفسىر) دك، لەورا گەلەك ژوان كەسان پرى بەرژەوندى و ئارەزوو دكىن،
دئالىي ھزرىدا كەنيسى كارەساتىن مەزن ب سەرئ ئايىنى مەسىحى ئىنان، بونمۇونە ئەڭ پەرتۈوكە
ھاتە گوھورىن(تحريف) و گەلەك ژ بابەتىن نە ژ ھەزى ھاتنە دناف فى پەرتۈوكىدا، گەلەك ژ ھزرىن
مروقىن نەزان و دويىر ژ خودى ھاتنە تىدە، ھەتا كەسەكى وەكو (بەطلەموس و ئىقلیدىس) دوو زانايىن

يونانا کەن بىن گەردونناسى بۇون ھاتنە تىدا و بۇونە ھندەك يۇچۇنىن وى، بىن چەندى زولمهكا
مەزن ل مەسيحيان ھاتە كرن.

ژ ئالىي ھزريقە كەنيسى شىا دەستان ب سەر ھەمى كۈزىيەن ئەورۇپادا بىرىت، و پەيىنن (بەطلىموس
و ئىقلیدىس) ئى ب پېرۋىز زانىن و ھەر كەسەكى خود ژى لابدەت ل وى دەمى ئەو سەرداچوویە دېلىت
بەيىتە كوشتن و سوتىن و سيدارەدان بۇ نموونە (كۆپەرنىك ل سالا ١٥٠٩ كەنەپەك نقىسى و بۇچۇنىن
كەسىن سەرى رەتكىن، لەورا (دادگەها تەفتىش) بىرياردا فى كەسى بىرىن (ھەرچەندە كۆپەرنىك
قەشەبۇو) بەرى گرتنا وى ئەف زانايە مىزى ١٩٩ ديسان زانا (گاليليو دىزى ٢٠٠) سالىي دا گرت و زىندانىك و
ھند سزادا تاكو دوماهىي ژ بىريارا خوهيا دىگوت (ئەرد گرۇفرە) پەشىمان بۇوى ٢٠٠ چەندىن زانايىن دى
بەھمان رەنگ ئەوانىزى زيان ژ دەستى دادگەها (تەفتىش) دىتىيە، ئەقى دادگەھى ب درىزاهيا چەند
سەدان ب ناھى ئايىنى زۆلم ل وەلاتىيان دكىر، (د سەدى ٢٠١ تا ٢٠٣) دا ل سەر بىريارا دادگەها تەفتىش (٢٠٤)
مليون كەس ھاتنە كوشتن و مال وېرانكىن، و پىز زوان مەسيحى بۇون، دەمل ھندەك مۇسلمانىن
خەلکى ئەندەلوسى ژى) ٢٠٥ بىن رەنگى زۆلم و سەتما دادگەها تەفتىش بەرددوام بۇو، ھەتا ل دوماهىي
گەندەلىي ھەمى جومگىن وەلاتى ۋەگىتى و ئىدى قورتالبۇون ژى يا بىزەممەتبۇو، ئەف چەندە كەلهك
رېكخۇوشكەربۇو بۇ پەيدابۇونا ئالىي دىز لەكەل فى بۇچۇنى، لەورا ل دوماهىي خەلکى ئەورۇپا پەتريا
وان خاتىر ژ ئايىنى خواستن و كەسەكى وەكى (كارل ماركس) ئى دىگوت (الدين أفيون الشعوب) ئانكى ئايىن
مادى ھوشبەرە بىن گەلان، بىنگومان ئەگەر ئايىن وەكى سەرددەمى كەنيسى و دادگەها تەفتىش بىت ل وى
دەمى ماددى ھوشبەرە بۇ گەلان، دېت ئەف چەندە ھەتا نوكەمەزى لەكەلەك وەلاتان يا كار پېكەربىت ژى و
ئايىن بۇ سەركوتىرنا جەڭلىكى و مافى وى بەيىتە بكارئىنان، كەلهك كەسان ئىسلام ل سەر مەسيحىيەتى
چارچوڤەكىر و بۇ ئىسلامى ژى ھەمان گوتنا ماركسى دىگوت، بەل ئەم دېيىزىن بەرىخودانى ل مېزۇويا
ئىسلامى بىكەن و رۇلى وى د پېشتىگىرا زانست و زانياندا، ل ۋېيرە دەم نىنە ل سەر باخقىن، و ئىسلام يا
بىدروستى دەيىتە بكارئىنان يا دويىرە ژفان رەفتارىن گرىت.

ل ئالىيەكى دى ئەگەر بەرىخودانى ل مەسيحىيەتى بىكەين دى بىنин وەكى ئايىن نە دەراتە دناف
زيانا ھەمى خەلکى دا و دابىنى خىرا وى ئايىنى بىتى بۇ ھندەك كەسايە و ئەگەر ھاتبا ژى بىتى
بەشەك ژ زيانا خەلکى دىگرت و نەدبۇو ھەمى زيان و ب رەنگەكى تەفگر نەبۇو، ئانكى (سەرھەلدا)
مەسيحىيەتى ل ژىر پەردا ئايىنى بى دەولەت، ھەر ژ دەستپېكى و ب درىزاهيا چەرخى بۇویە، ئايىنەكى

١٩٩ - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرددەم، عەل باپىر، ل ٢٠١.

٢٠٠ - ھەمان ژىيدەر، ل ٢٠٢.

٢٠١ - ھەمان ژىيدەر، ل ٢٠٣.

خودان شەريعەتەكى ب قىيان نەبۇو بۇ جڭاڭى، نەبۇويه جەھى لى زېرىننا ياسايى بۇ دەسھەلاتى، نامەيەكى تايىبەت بۇ بۇ رۆحى، داخازا هندى دىك يا قەيسەرلى بۇ وى و يا خودى بۇ خودى، نامەيەكى تايىبەت بۇ ب ئەسمانانقە و ج پەيوەندى ب سولتانىن دنيا يېقە نەبۇو، و ج پەيوەندى ب رېكخستنا جڭاڭى و سياسەت و ئابورى و زانسى قە نەبۇو) ^{١٧٢}. ئەگەر ئايىن نامەيەك بىت بۇ رۆحى و كا سەرفەھى؟! گونها جڭاڭى چىيە وى ئايىنى رەتكەت؟! ئەگەر ئايىن جەھى لى زېرىننى نەبت بۇ دەسھەلاتدارا، بىريار ل سەر ج بەيىتەدان؟! ئەگەر ئايىن نامەيەك بىت تىنى بۇ ئەسمانى، ئەرى سولتان بۇ دنيا يې ج بکەت؟! ئەگەر ئايىن نامەيەك بىت ج پەيوەندى ب جڭاڭى و سياسەت و ئابورى و زانسى قە نەبت، ما ج گونها خەلکى يە خود ژۇقى ئايىنى دویركەن؟ و علمانىيەتكە بى دىن ل وى دەمى ھزار جاران چىتە ژ دىنەكى ھەيكەل بىت و بىتى بۇ ھندەك دەمان بىت، دگەل رېزىن من بۇ ئايىنان، ئەرى مانە ئەفە بۇون ئەگەرلى پەيدابۇندا علمانىيەتى و بى دىنې دناف خەلکى دا؟ ھەر دەما ئايىنى ئىسلامى وەكە ھەمان ئايىن بىت ل وى دەمى ج بەيى خود نامىنت و دى بىتە مادەيەكاكا كۈزەك و ژەھرى بۇ جڭاڭى. ژ دەرئەنjamى ئەفە سەتەما ئايىنى و گرتنا قىامەتى بى دنيا، ئەوروپا دەستبەردارا ئايىنى بۇو و بۇ ئەگەرلى(سەرھلەدانا علمانىيەتى دناف جەركى مەسيحىيەتا رۇزئاڭا يىدا، ژ رە و رىشالىن فەلسەفا يۇنانى، كەلچەرى رومانى پەيدابۇويە) ^{١٧٣}.

نەبۇونا پەيوەندىيەكاكا بەيىز ب جڭاڭى فە و نە گرنگى دان ب خەلکى ئاسايى و ژيان ل سەر پشتا خەلکى و جوتىاران، رىئا بۇ سەرھلەدانا سىكۈلارىزىمى گەلەك خۇوشىكى، ئەگەر بەریخودانى ل دىرۋەكاكا مەسيحەتى بکەين، دى بىنин ب درىزاھىيا دىرۋەكا خوددا پەيوەندى نەبۇويه دنافبەرا ئايىنى و جڭاڭى دا، دنافبەرا پاپايى و كەسەكى ئاسايى و جوتىاردا، لەورا خەلکى پشت دايە فى ئايىنى و بى دىنى پەيدابۇو. ئەگەر بەریخودانى ل ئايىنى ئىسلامى بکەين، دى بىنин سەرەرای تەڭگەرە وى(شمولى) لى كەلەك جاران و ل گەلەك سەرەمەن جودا بىزەنەتىيە كىن فى ئايىنى ژ كار بىيختىن و بکەنە شەلەل گرتىيە بىتى ئەزمان لى ساخ مايى د پشتا قورنەتى پرىنىشتى و نەدەست لى كاردەكت، ئەفەزى بمخابنېقە گەلەك جاران ئەڭ چەندە ب ھندەك زانايىن ئايىنى بخوه ھاتىيە كىن و ھەرەدەما لى بنىرین دى بىنин سولتانەكى چار كەسىن لى كومقەبۇوين و ژ ئەگەرما نە ژ دەستدانا بەرژۇندىيان فەتوايىن ل دويىش دلى سولتانى دەدەن، ئايىن كرييە رېكەك بۇ ئارمانجىن سولتانى بۇ بى دەنگ كرنا خەلکى ل بخوهشحالىقە ھەمى دەمان ئىمامىن بدرستى ئايىنى ناسىدەن ئەڭ چەندە رەتكىيە، بۇونە ھىز و

^{١٧٢}- العلمانية بين الغرب و الإسلام، د. محمد عمار، ص ٤٠.

^{١٧٣}- ھەمان ژىددەر، ل ١٥.

پشتهقان بۆ جشاکی و نەھیلایه دین بت ئەفیونى جڭاکى، نموونە ژى ئیمام (ئەحمد کورى حەنبەل) و چەندىن نموونىن دى.

نفييەر و هزرمەندى ئىسلامى (محمد قطب) دەربارەي پەيدابۇونا علمانييەتى، ھەمان بۆ چوون ھەيە ياكو دگوھورىنا ئايىن مەسيحى دا پەيدابۇوى و ژ ئايىنەكى ئەسمانى بۇويە ئايىنەكى د دەستى بەرژەوندى خوازاندا (علمانييەت بەرھەمى فەگەرانا كەنيسايە ژ دىنى خودى، چونكى ئەوان ئايىن شىواند و تېكدا و خەلك ژ ئايىن فەگەراند بى ئەوان ھىچ سەرچاوهەك ھەبەت خەلك ل دويش بچن بو چارەكىدا بى سەرو بەريا ئەو تىدا دەيان) ^{١٤} ل وى دەمى ئايىنى رى ل بەر خود و خەلكى ژى بەر زەكرى، ھينگى علمانييەت سەرھلدا.

راستىيەك ل ۋىرە ھەيە دەپت دياربکەين، داكو پەر علمانييەتى بىناسىن، مروفى موسىمان ھەمى دازان خودى (ئەجن، مروف) يېن دايىن ب مەرەما پەرسىنى، دېت ئافاکىدا ۋى جىهانى ژى ھەر ژېھر ۋى پەرسىنى بىت، لەورا خودى ئەف ئەردە كرييە جەن ھەفرىكىي دنابەرا دوو جەمسەرىن (باشى، خرابى) و ھەر مللەتمەكى ھەبەت خودى پېغەمبەرەكى بۆ ھنارتى بۆ گەھاندىنا ناما خودى، لى علمانييەتى دەپت خود ژ ۋى چەندى دويير بکەن، ھەر چەندە علمانيان دەپت ناسناما خود فەگەرىن سەر لاتينا كەفن داكو توخمى خود كو ئايىنە بەر زەتكەن، بەل دراستىدا كەلتۈرى يۇنان بناغى وى ئايىن ئەسمانىيە، نافى يۇنان ژ ۋەنلىق (يونس) (سلاڻى بىن هاتىيە) و ديسان بناغى ئىمپراتوريەتا رۇمى ژى ژ ۋەنلىق باب و باپىرى وان (رۇم بىن عيسىو بىن اسعاق النبى) هاتىيە، ئانكى دشىن بىزىن شارستانىيەتا يۇنان و مسر و چىن و ميزۇپوتاميا و رۇم و بابل و هندى و مايى... هتد، بەرھەمىن پېغەمبەرانن ^{١٥}. وەك دىاردەت بۆ مە ج دەمان شارستانىيەت نەھاتىيە ئافاکىن، ئەگەر ژ بەرھەمى پېغەمبەرەكى نەبەت و سەرەكانىا سرۇشا خودايى نەبەت، فيچا نزايم ب ج رەنگ سىكۈلاران دەپت خود ژ ئايىنى دويير بېخىن. ديسان ب گۇتنا زانا و شارەزايىن رۇزئاڭايى بخوه دياردەكت شارستانىيا ئىكائە ل سەر ۋى ئەردى يَا ئايىنى بۇو، ژوانىرى (جان جاك رۇسو) دېپتى: ((ئىكەم دەسەھەلات و شارستانى يَا ئايىنى بۇو)) ^{١٦} ئەگەر بىچ رەنگى بىت بىگومان وەسايە، ئەرى پا قىرە قىرا علمانىيان بو كىفەيە؟ بەرھەج ئاراستەيەكە؟

تىشتى گەلەك علمانى كار لسىر دەكەن، ئەۋۇزى ئافاکىدا نەفييەكى بى دىن و بى پېرۋىزىيە، وەسا كاردەكەن ئەڤى نەڤى باودەرى ب ج پېغەمبەران و سرۇشى ژى نەبەت، ھەمى دەمان كاردەكەن بۆ پەيداکىدا

^{١٤}- لە رېبازە هزرىيە ھاوچەرخەكان، د. سعدون ساموك، ل ۱۰۰.

^{١٥}- رۇلى علمانىيەت لە دروست بۇونى مەينەتى كورد، مسعود عبدالخالق، چاپى يەكەم، چاپخانە ئەنمە، بى جە، ل ۱۰۰.

^{١٦}- ھەمان ژىددەر، ل ۱۰۰.

جیله‌کی نوی دهی جیهانی دا و ب هیچ رهنگه‌کی گرنگی ب که‌فني (ئايينى) نادهن و دفیت جيله‌کي وهسا راکه‌ن بته‌مامى دويره وئايين بت، هر ژمه‌به‌ستا في چهندى ژى رابون ب فه‌كربنا قوتاخانىن سيكولارى ل جيهانى، ژ وانزى ل وهلاتى فرهنسا ياكو ب ده‌يکا سيكولاريزمى دهیتە نياسين (ل وهلاتى فرهنسا علمانيه‌تى دناف قوتاخاناندا ده‌ستپيکر، وەكى(ليار) دېيىت: ئازادى ده‌ستكەفتنا عەقليه و مەرجه بۇ زانىنى، ل فرهنسا گەلهك قوتاخانه هاتنه فه‌كربن بۇ مەرەما علماني كرنى و بعلماني دهاتن نياسين، بۇ مەرەما چاندنا هزرا علمانيه‌تى دناف جيلى پاشەرۆزى دا) ^{٧٧} ئەوان باش دزانى كاركرن ل سەر في جيلى باشترين بەرژوهندىيە بۇ وان و ئەو ب رىكا ئاڭاكرنا في جيلى ل دويىش هزر و مەبەستا خود، دى وان گەھينت ئەوان هيشىيەن بۇ خود دەينادىن و بزاھى دەكەن كار لسەر بکەن داكو بگەھنە.

مە گوت هزرا في زارافى و وەكى رېكىن وي گەلهك كەفنه، لى وەكى زاراف ماۋى چەند سەدەيەكە كەفتى د گورەپانا جڭاكيدا و بۇويە بەشك ژ ڦيانا خەلکى رۆزئاپايى و پاشى هاتى بەرەڭ رۆزەھەلاتىيە ژى(زارافى (سيكولار secular) بۇ جارا ئىكى فەدگەرت بۇ دوماهيا شەرى) ^{٧٨} سال ئەقى ل سالا() پەيدابۇوى، پاشى رېكەفتەن هاتىيە كرن و دەولەتا نەتەوھىي دەركەفتى) . ب رەنگەكى دى دشىن بېرىن: رېكەفتەن (ويستقاليا - ئوكتوبەر ٢٠١٣) پتريا چەمكىن ھەفچەرخ وەكى (دەولەت، دەستور، علمانيه‌ت، نەتەوايەتى) بۇ ويستقاليا فەدگەرت، ئەفَا كو ژ ئەنجامى شەرى ئايىنى و تائىفي يى كو () سالان فەكىيشارى دنابېردا (ئىسپانيا، ھولندا، ئەلمانيا) دا و لسەر ئەردى ئەلمانيا پاشى رېكەفتەن هاتى ئەنجامدان دنابېردا واندا و دانپىيدان ب سەربەخۆيى ئەفان ئالىيان هاتە دان و ئازادى يى ئايىنى ب (كاتوليکى و پروتستان و كالفنى) دا و ئەرد ژى ل دويىش تايىبەتمەندىييان دابەشكىر. ^{٧٩} بى رەنگى دەستپېيکەك بۇ في زارافى ل ئەوروپا يى دياردبىت، علمانيه‌تا ئەوروپى پت ژفى خالى دەست پېكىريە.

ل ئەوروپا گەلهك بزاھى هاتنه كرن بۇ پشت گوھ خستنا ئايىنى و جوداكرنا وي ژ دەولەتى ب ھەمى بەشىن وېقە، گەلهك قوتاخانه هاتنه فه‌كربن بۇ مەرەما علمانيكىنى، گەلهك زانايىن نوی دەركەفتەن و ئەفان زانايان دەپيا خود ژ شەرى پاپايى و كەنیسى رزگاربىكەن، چونكى دەما ئەوان بەحس ل زانستى نوی كر، ل وي دەمى گلىزانكىن پاپايى و دارو دەستەكا وي فەدبۇون و ئەو گەلهك ژېبر تۈورەدبۇون، هەر چەندە ئەوان دزانى زانست راستە، لى ئەوان نەدەپيا بەرژوهندىيەن خود ژدەست بىدەن، ئەو بەرژوهندىيەن رۆزانە پارەيەكى باش ل سەر حسىبا خەلکى جوتىار و رەش بەلەك بۇ دهات، بى رەنگى و ب زۆلم ل سەر خەلکى تاكو گەھشتى پەقينا جڭاكي و ئىدى ب تمامى ئايىن رەتكىرى و ھەمى

^{٧٧} - مفاهيم سياسية، الدكتور عبدالحكيم بشار، ص ٢٠٠.

^{٧٨} - ھەمان ژىيەر، لى ٢٠١٣.

^{٧٩} - رۇلى علمانيه‌تى ل دروست بۇونى مەينەتى كورد، مسعود عبدالخالق، لى ٢٠١٣.

ریک بۆ هزرین نوی هاتین خوهشکرن و چەندین کەسین وەکی (داروین، مارکس، فریدریک نیچه، ژان پول سارتەر... هتد) پەيدابوون و رەخنەیین توند ئاراستەیی ئایینى كرن، ئایین بۆ يارىيەك دەدستى واندا، ئەوانىزى ئایینى ب دەھبەيەك خەلکخوھر بۆ جەفاكى داداھ نىاسىن.

ز بزاھەكا دىيىسا سەير ل ئەورۇپا سەرھلادايى و تىئدا ئايىن ز دەولەتى هاتى جوداکرن، رېكەفتىنامەيەكى سەير دناھبەرا (موسولىنى و پاپا) يىدا ل سالا ١٩٥٠ هاتىيە موركىن و بقى رەنگى: مروۋەندى كورپەلەيە (بچويك دىكى دەھىكى دا) وى دەمىھەر كارەكى پىدەتى بىت دەستویى كەنيسى دايىھ و ئەگەر مەزى پاشى دى تەرم(كەلەخ) وى تەسلىمى كەنيسى كەن تاقىيامەتى بقى رەنگى، بەلىٰ هندى ئەو كەسە يى ساخ بىت وى دەمى كەنيسى ج دەسەھلات لسەر نىنە، هوسا وەلاتىن ئەورۇپى ل سەر بىنەمايى ئايىنى نەما و هاتە سەر ئالىيى نەتەوايەتى. ^{٦٠} بقى رەنگى و بقى عەقلىيەتى ئەورۇپا هاتە دابەشكىن، هەر ئالىيەكى ژېھر بەرژەوندىيىن خوه ئەف رېكەفتىناما سەير موركىر و پى رازى بۇون، كەنيسە رازى بۇو داكو ئەو پارە و داهاتىيى بۆ دەھىت ز دەستا نەچت، ئەو عویرى ل سەر مللى خەلکى دەتە مەزنەنكر يا ب زەممەتە بشىت خوه راگرت و بخوه خوه تىربىكت، ئەگەر ل سەر مللى هندەكان نەبت، لەورا بقى چەندى رازى بۇون.

پشتى د ئەقا بورىدا مە بەشكى ز زانايىن (دادگەها تەفتىش) دايىن دياركىن و بتنى دماوى سائىلەن (١٩٧٣) ئانکو دماودىيەكى كىيم دا في دادگەھى زىدەتى (٢٠) هزار خەلک ب ھەجەتىن جودا جودا سىدارەدان و زىندانكىن و سوتىن.^{٦١}

نوكەزى دەمە ئاورەكى ل دامەزراىندىن علمانىيەتى بدهىن و باشتى دياربىكەين كا بدرستى ل كىيز سالى هاتىيە دامەزراىندىن، ز پالپشتىن سەرەكى دئالىيى نەتەوەيدا شورەشا فەرسى بۇو ياكو ل سالا (١٩٨٠) پەيدابوو، ئەقى شورەشى دەورەكى مەزن ھەبۇو دئافاکىندا بىناتى علمانىيەتى دا و رېك بۆ دنیاگەرايى خوهشکر، ئەو دنیا ياسىكۈلەران بۆ دگوت(دنيا- واقع- دنيا- مەرجىعيەتا رېكخىستان و خرفەبۇونا مروۋە دەولەت و ژيانى يە، ب فى رەنگى كومقەبۇونا ژيان و دەولەتى پىدەتى ب رېكخەرەكى نىنە ز دەرفە بهىت و قى جىھانى رېك بىخت، بەلكو مروۋە بخوه بەسە بۆ خوه)^{٦٢} ئانکو ئەقى جىھانى پىدەتى ب ج خودايان نىنە، مروۋى ب خوه شيانا ب رېقەبرىنى يە مادەم مروۋە خودان عەقلە! لەورا نابت كەس مايتىكىرىنى دەقى جىھانا مادى و بەرھەستدا بکەت و بتنى كەسین دناف قى دنیا يى دا دەزىن مافى دەستكارى كرنى ھەيە و نەزىدەتى.

^{٦٠}- ھەمان ژىدەر، ل ٢٠.

^{٦١}- ئاخافتىيەك لەگەل عەلمانىيەكان، عىل محمد ھىرۇقى، ل ٢٠.

^{٦٢}- ھەمان ژىدەر، ل ٢٠.

شورهشا فرهنگی (۱۹۷۰) و سهرکه‌فتنا و لاتینیان ب سهر که‌نیسی دا و هرچه رخانا بنه‌ردتی بوو بو
هاتنا علمانیه‌تی و درستکرنا دهوله‌تا دوره دین (بی دین)، زبه‌رهندی گله‌ک میزونونفیس دبیژن
علمانیه‌ت ل ئهوروپا سه‌ره‌لایه و ئیکه‌م دهوله‌ت ژی فرهنسا بوو^{۸۳}. بقیه ره‌نگی و لاتی نافه‌اتی دبته
ماکا سیکولاران و په‌ناگه‌ها ئاراما وان، کا چهوا بو هر پیلکیه‌کا هه‌بت مسلمان په‌نایی دبنه به‌ر
خودی، وهسا سیکولار ژی په‌نایی دبنه به‌ر و لاتی فرهنسا و دبته ئارامگه‌ها وان، چونکی ئه‌و جهی ژ
دایکبوونا وانایه، ئه‌و و لاته بو ئه‌گه‌ری شکاندنا وی چارچووچی دنافه‌هرا خه‌لکی و که‌نیسی دا، ئه‌و
په‌یکه‌ری چه‌ند سه‌د سالان ب قه‌درو قیمه‌ت و خودان حشم‌هت و قوه‌ت، ئه‌فرؤ ل ئه‌فی و لاتی هاته
ویران و تالانکرن، ئه‌و ریزا هه‌بوو هاته ژ دهست دان، ئه‌و کاریگه‌ریا هه‌بوو دنیا ب دهست بوو، ئیدی
ئه‌و جیهان بوویه بوه‌وسته‌ک و چوار دیوار. ئه‌و رۆزا گه‌شا که‌نیسی ئیدی نه‌ما و بوویه په‌یکه‌رکی
پیر و ناف جاڭ قورمچی و خودان هزار ئیش و عه‌یب و ئیدی ئه‌و سترانا جوانا خه‌لکی پی دگوت نه‌ما،
بهلکو ژفیره پیچه که‌س ب به‌زنا وی نابیزت و دی بته تشهک ل دوماهیا هه‌می تشتان، دی بته
خه‌له‌که‌ک د زنجیری دا ل دوماهیا وی و بی قیمه‌ت، دی بته یاریزانه‌ک ئیدی ل ناف یه‌ده‌کان (احتیاط) ان
ژی نابت، ره‌نگه ئیدی گوره‌پانی نه‌بینت ۋە يان ئه‌گه‌ر ببینت ژی بتنی حه‌فتی د رۆزه‌کی دا و ل
چه‌ند ده‌مژمیره‌کان، بو نموونه رۆزا (ئیک شه‌مبی). ئیدی نه‌ما ئه‌و ئالیي ھیز بدھست بی ئاسن ب
ساری دچه‌ماند، هه‌میان دگوتی بەل ئه‌مرکه! بەل دخزمە‌تداينه!

ئه‌ف بیروباوره ل چه‌رخی (۱۹۷۰) ل ئهوروپا په‌یدابوویه و ل بورینا دهمی ل ده‌ستپیکا چه‌رخی (۱۹۷۰)^{۸۴}
ل رۆزه‌هلاتا کیشوده‌ئی ئاسیا و ل و لاتین عه‌رہبی و ئیسلامی به‌لافبوویه^{۸۵}. ئه‌و بیروباوره ل ئالیه‌کی
بووی خوهشی بو ئهوروپا و ل ئالیه‌کی بووی ده‌رسه‌ری ل چه‌رخی (۱۹۷۰) دابوو، ئه‌ف چه‌ند ب پیلان
هاتیه به‌رەن و لاتین ئاسیا و عه‌رہبی ژی بو چاندنا گیانی بی دینی دناف واندا.

گله‌ک زانایین مه‌زن داخوازیا ۋى بانگه‌وازى كرینه، ژوانىزى: (جان جاك روسو، فولتیر، چارلز
داروین، سیگموند فروید، کارل مارکس... هتد). شیائىتى بىنے باي سیکولارى ل جیهانى هه‌می، هه‌ر
ئیک ژفان زانایان د ئالیه‌کىدا بزاف بو سیکولارى كريي، بو نموونه (فرويد) دئالىي (دروونى) دا،
ھەردىسان (داروین) د ئالىي (گەشەكىدا مەرقى) دا، (ماركسى) د ئالىي (سیاسى) دا، (جان جاك روسو) د
دئالىي (ھونھرى) دا و بقیه ره‌نگی داخوازیا بی دىيىنی كريي.

^{۸۳}- هه‌مان ژیده‌ر، ل ۱۹۷۰.

^{۸۴}- فەرەنگى ئايىن و ئايىدۇلوجىا، وەركىران: عبدالرزاق سعيد دوسكى ل ۱۹۷۰.

ل دوماهیئ مه دفیت گوتنا دوو دامه زرینه رین علمانیه تى بىنین، ئەۋۇزى (ئىسپېنىوزا) دېیزت: (نە عەقىدە و بىر و باودر خزمەتا عەقلى دەمەن، نە عەقل خزمەتا بىر و باودر و عەقىدە دەمەت)^{١٥}.

بىر و باودرَا كارل ماركس ژى بېرى رەنگى بۇو ((ژيان ماددىيە و تىشتى دھىيەت دىتن نە ج تىشتى دى، ئايىن ترياكە بۇ گەلان))^{١٦}.

ب - سەرەلدانا علمانىيەتى ل رۆزھەلاتانافىن:

١ - ل ناڭ وەلاتىن عەرەبى:

علمانىيەت وەك خۇذايەكا رۆزئاڤايى و ژناڭ جەرگى رۆزئاڤا بەرەڭ رۆزھەلاتى هاتىيە، سەرەلدانا وېڭى ل ئەورۇپا پشتى ھەبۈونا چەندىن پالىدران ھات و بويە رەنگەدانى بى دىنى ل دېرى ئايىن و ئايىنداران، ئەف چەندەزى وەك پېشىز ل گەل م بورى ژ زۆلم و سىتم و نەكونجاندىن كەنيسى ل گەل ژياتا سەرددەم پەيدابۇويە، لەورا وەك دىلاتىيەك و رەنگەدانەك بۇ ۋى چەندى سىكۇلارىزم ھاتە ھەبۈونى.

پشتى دەركەفتەن و بەيىزبۈونا ھىزرا علمانىيەتى ل رۆزئاڤا و بانگەوازىا وى يازلايى زۆر كەسانقە بۇ دەتە كەرن ب رەنگەكى گەلەك بەيىز و دىتنا رۆلەكى باش(ل دەستپېيىكى ب ماڭى عەقلى و زانست و ئازادىيا مافان) دىيانا رۆزئاڤايىا تەپەسەرگىرىدا دكرا و شىا پېيگەھى خوه بەيىز بکەت، پاشى بەرەڭ وەلاتىن رۆزھەلاتى و جىهانا ئىسلامى كەفتە رى، ھەر چەند كەفتەن رى ياخى كاروانى ب رەنگى ئېكىسىر نەبۇو، بەلكو چەندىن پېنگاڭ ھەبۈون تاكو ھاتى دنაڭ جىهانا ئىسلامىدا.

سەرەلدانا ھزر و ئايدولوژىي ل ناڭ جىهانا رۆزھەلاتىن پشتى ھاتنا گورەپانى بۇ يائىستۇمارى، پشتى رابۇوين ب داگىركرنا وەلاتىن رۆزھەلاتى و ھاتنا داگىركارىن شەر خواز و نەبۈونا ھېزا بەرەڤانىكار ژ دەولەتا موسىلمان، بتايىبەت ل ۋى دەمى دەولەتا عوسمانى ژى لاواز ببۇ و بتنى وەكى پەيکەرەكى سادە مابۇو دنაڭ جىهانا ئىسلامىدا (دەولەتا عوسمانى ياكو خوه ب خودانان موسىلمانان دزانى ل وى دەمى) ب نەبۈونا ج شىانەكا بۇ رېقەبرىنا جىهانا ئىسلامى و سەرەلدانا ھزرانەتەوايەتى ل سالا(ﺍ ﻰ ﻰ ﻰ) و دەركەفتەن چەند زاراڤىن(دەولەت، علمانىيەت، دەستتۈر، ... ھەن) ئەقى ھەمى

^{١٥} - ئاخاوتنىك لەگەل عەلانىيەكان، عەلى محمد ھېرۋىي، لـ ﺍ ﻰ ﻰ .

^{١٦} - ھەمان ژىدەر، لـ ﺍ ﻰ .

ریکخوشکر هزر ل ڦان چه مکان بهیته کرن ل ئالیّن گهلهک کهسین رُوژهه لاتیشه ب تایبہت ئه و کهسین ل رُوژئافابون ب مهرهما خواندنی یان بو ههر مهہسته کادی.

پشتی سه رهله دانا شورهشا فرننسی (فرانس) سه رکه فتنا و لاتیيان ل سه رکه نیسی تایبہت (پشتی را پهرينا (شورهشا زانستی) ئه ڦ بازافه هاته مهیدانی د سه دل (لدا، دفی ده میدا هم رینسانس سه رهله دا و هم ئه ڦ بُوچونه گهشہ بُوو) ^{۷۷}. ئه ڦ شورهشا فرننسی ب ریبهراتیا (ناپلیون پوناپه رت) ای بُوو، پاشی ئه ڦ که سه شیا ب هیزا خوه زالگه هی ل سه ر فرننسا بکهت و پاشی و هک دا گیرکه رهک بهیت به ره ڦ دا گیرکرنا رُوژهه لاتی و برنا خیرو بیرین وان و تالانکرنا مالین وان کوشتنا ب هزاران و ملیونان که سان ڙ پیخه مهت به رژه وندیین خوه، ل دویش یاسایا میکافیلی (الغاية تبرر الوسیلة) کارکر.

- شهريٽن ئيستي عماري و هاتنا علمانيه تى:

بیگومان هاتنا دا گیرکارین رُوژئافایي نه بتني زيان بو تالانکرنا و ویرانکرنا خه لکي و برنا مال و سامانیین وان هه بُوو، به لکو ل ئالیکى دى هاتنا دا گيرکاران ویرانکاري بُوو بو (رهشت، عه قليهت، نامويٽ، ... هتد) يا دهله تىين موسلمان، رُوژئافایي ڦ ئه ڦان ئالیانقه و خراپبووی بین، لهورا ئه وان که رب ڙ موسلمانان فه دبوون، لهورا سه رهاتييه ک دهیته فه گيран ل وي ده مى دا گيرکرنا مسرى ڙ لاي عه سکه رئي ناپلیونی فه، دهیته گوتن چهندين جاران هي رشين به رفرهه برنه سه ر مسرى، لى نه شيان دا گيرکنه، لهورا جهنه رالىن سوبایي داخواز ڙ ناپلیونی کر بو وان ڙ فرننسا (عه رق، ڙ نىن ده مهمن پيس) بىن، ناپلیونی گوته وان: من هوين يېن هنارتىن بو دا گيرکرنا مسرى و ئه ڦه چ داخازىي، ئه وان جهنه رالان گوتنه ناپلیونى بتنى بقى رىكى دى شىن دا گيرکەين، گوتنا خوه يا نافدار وان جهنه رالان گوت: (ئىك كوبى عه رهقى بھرام بھر (لپانه). ل دوماهىي ڙي ئه وان بقى چهندى شيا هزرا خوه بجه بىن.

ئه گهه رئي ستعمار ل هندهک و لاتان ههمى ئالىيٽن وي نه ڦه گرت، لى ل و لاتىن ئىسلامى و ب هاتنا (ناپلیون ۱۸۰۴ء) بو مسرى ههمى ئالىيٽن وي ڦه گرت، مه رهه ڙ دا گيرکرنا عه قلى، و گوهوريٽن هزى، گوهوريٽن ناسنامى، دا گيرکرنا ئه ردى، برنا داهاتى، خراپکرنا رهشتى، ... هتد بُوون.

^{۷۷} - چهند مه سله يه کي باوي سه ردهم، عهلى باپير، ل.

دیاره د زمانی فرنسی دا پېيشا(لاتیک) بهرامبهر سیکولارا ئینگلیزی دھیتە بكارئینان و هەر ئەفەبۈويە ئەگەر(بۇ جارا ئىكى پېيشا علمانیەت ژ پېيشا) lailque يا فرنسی دناف عەرەباندا هاتییە وەرگرتەن و دناف مەوسوغا(فرنسی- عەربى) دا ئەڭ ل سالا() دەركەفتىه^{٨٨} هاتییە.

پشتى هاتنا ھىزىن داگىر كارىن علمانى بۇ رۆزھەلاتا ناھىن ب تايىبەت جىهانا ئىسلامى، ل وى دەمى رى ب رابەرىن بەرى وى دەمى نەھاتە دان بىمىن ل سەر دەسھەلاتى، بەلكو داگىر كەر رابۇن ب گوھورىنا ئان كەسان، دەينانا ھندەك كەسىن بەندە(عبد) دەھستى واندا، كەسىن وەسان ھەر دەما فەرمانەك كەر، ئىكسەر فەرمانا وان بەھىتە بجە ئىنان، بۇ نەموونە ل وەلاتى مىسرى دەسھەلات كەفتە دەھستى (خەدیوی ئىسماعىل)دا و ئەقى كەسى رۆلەكى باش ھەبۇو د پەيرەوكىن سیکولارىستى دا و بجە ئىنانا ھەر فەرمانەكە ناپلىيونى ھەى.

دەيسان ل ئالىيەكى دى داگىر كەرنا وەلاتى(جهزادىر) ئەلايى فرنسا فە ل سالا() و پەيدابۇونا شەرى دنافبەرا جەزادىر(خودانىن وەلاتى) و فرنسى (تالانكەرىن وەلاتى)دا، ئەقى چەندى زيانىن مەزن گەھاندەن جەزادىر ول دوماھىي جەزادىر () مiliون كەس شەھىددانە و ب وەلاتى (مليون) شەھىدان دھىتە ناڭكىرن.

پشتى چەندىن مەملانىن دژوار دنافبەرا ھەردوو ئالىاندا ئەبوبۇو فرنسا شىا ل فى وەلاتى شەريعەتى ئىسلامى لادەت و ئەقە ئىكەم رىكا علمانىكىندا ئەبوبۇو، فرنسا ژى بەردىۋامبۇو ل سەر مال و وېرانيا فى وەلاتى تاكو سالا() پاشى نەچار بۇو دانپىيدانى ب مافى ئەقى وان بكمت.

سەرھىلانا علمانىتى ل ناف وەلاتىن جىهانا ئىسلامىدا دژاتىيە كا تمام ئەنجامدا ل دىرى ھەفرىكى خوھ(ئايىن)ى، و گەلهك پىنگاڭ ژ سەرەدمى ئىستەعمارى ل ناف گىانى ئىسلامىدا ھافىتن، چونكى ئەوان د يىتنا خوددا ئىسلام وەك مەسىحەتى لى دكىشى، لى ئەوان نەدزانى ھەردوو ئايىن ژ ھەڤ جوودانە، ئايىنەك ب تمامى توشى دەستكاريya مەروقان بۇويە، ئايىنى دى ژلايى خودىقە پاراستىيە ژ ھەر دەستكارييەكى و خودى سوزا پاراستنا وى دايىه، دەما دېيىزىت: ((إِنَّا نَحْنُ نَرْلَنَا الدَّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ)) الحجر: ، ژوان رىكىن علمانىان د سەرەدمى كەفن و تا نوکە ژى بكارئىنائىن بۇ ژنافىرنا گىانى ئايىنى:

- ١ - راڭىندا دەستورى ئىسلامى و دەينانا دەستورى علمانى.
- ٢ - راڭىندا سىستەمى خواندىن ئىسلامى و دەينانا سىستەمى رۆزئاڭاپى.

^{٨٨}- العلمانية بين الغرب والاسلام، د. محمد عمارة، ص .

- ٣ - خرایکرنا خیزانی.
- ٤ - نه گرینگی دان ب روشت و پاقزى و پیروزیین جقاکى.
- ٥ - ویرانکرنا دەزگەھین راگەھاندى.
- ٦ - دەرخستنا هندهك ریکخراویین جقاکى مەدەنی (NGO) بنافى مافى (ئافرهتى، زاروکان، ... هتد) و ب نافى ئازادىي...هتد.

ئەگەر مروف ب وزدان باختت دى بىنت خالىن بھىز لەدە علمانىيەتى ژى دەھىتە دىتن و ئەو بانگەوازيا ئەو گازى دكەن((ئازادىيى ئايىنى و رادەبرىنى ژ گيانى علمانىيەتى يە))^{٧٩} ئەف چەندىن سىكولار بۇ بانگ دكەن، خالەكا بھىز و هەمان خال دناف ئايىنى ئىسلامىدا ژى دەھىنە دىتن و چەندىن بەلگە ل سەر ھەنە، ب فى چەندى ئەفه(ئازادىيى ئايىنى) و (ئازادىيى رايى جودا) دېنە خالىن ھەۋېش دنافبەرا ھەردوو جەمسەرىن بەرامبەر ئىك كو(ئىسلام، علمانىيەت) ل فى خالى دگەھنە ئىك.

دەپىت نەھىتە ڙېرىكىن جوداھى دنافبەرا سىكولارىزمما رۆزئافايى و رۆزھەلاتىدا ھەيە(جياوازيا رۆزلات و رۆزئافايى د ورگرتنا سىكولارىزمى د ئەوه، رۆزئافا رى ل بەر خەلکى ناگرت بۇ بجه ئىينانا دروشمىن ئايىنى و ليىانا زەنگا دىران، بەل ل رۆزھەلاتى دەمى ئەف بزاڤە سەرھلادىي حوكىمەتا(ئەتاتوركى) رى ل ھەمى دياردىن عەربى و ئىسلامى گرت)^{٨٠} ل ۋېرى ئەتاتورك بتنى نموونەيەكە، ل وەلاتىن دى يىن رۆزھەلاتى سەركىرىدىن وان جورە دكتاتوريەك پېقە ديارە و شىايىنە ب ھەبۈونا خوھ و حزبا خوھ تارادەيەكى زور شىايە كەسىن دەزى خوھ رەت بکەن، تو دى بىنى رۆزانە كەسىن ب نافى ئايىنى دئاخفن (مەلا و زانا) دكەفنه ڙىر مەترسىيەن كوشتنى و ژ دەستدانا گيانى، و رى لبەر ساخىرنا بيرەورىن ئايىنى دھىتە گرتن و ناهىتە ساخىر، ئانكى دشىن بىزىن: ئەگەر علمانىيەت ل رۆزئافا ب رامانا ئازادىي بھىت، ل دەڭ مە ب رامانا دەز ئازادى دھىت، ئەگەر ل دەڭ وان ب رامانا زانستى بھىت، ل دەڭ مە ب رامانا دەز زانست دھىت و روشا زانستى ل رۆزھەلاتى ل سەر گوتنا مە بەلگەيە.

علمانىيەن دەسەھەلاتدارىن دناف وەلاتىن ئىسلامىدا پتريا وان دكتاتوريەتى پەيرەودكەن^{٨١}، نەشىايىنە ئەو ئەزمۇونا ل رۆزئافا ھەيە دەسەھەلات و سەرەۋەتلىك دناف جىبهانا رۆزھەلاتىدا، ئەف چەندە ژى باش ديارە د ڙيانا سەرۆكى ميسرى يى بەرى نوكە (حسنى موبارەك) بدرېۋاھيا سالىن() مايه ل سەر دەسەھەلاتا عەرشى مسرى، دىسان(صدام حسین) سەرۆكى دكتاتورى عېراقى ل

^{٧٩} - مفاهيم سياسية، د. عبدالحكيم بشار، ص ٢٠٠.

^{٨٠} - لە رېبازە ھزرىيە ھاوجەرخەكان، د. سعدون ساموك، ل ٢٠.

^{٨١} - ئاخاوتنىك لەگەل علمانىيەكان، على محمد ھېرۇنى، ل ٢٠.

ماوی سالین (۱۹۶۰) مایه ل سهر حوكمی، ههروهسا (موعدهمهر قه‌زافی) ل وهلاتی لیبیا (السالان دهسههه‌لاتداربوویه ل وی وهلاتی و ل دوماهی ههر نه‌چوو تاكو ل سالا (۱۹۶۰) هیزا گهلى برى، دیسان (بن عهـل) يـی (تونس) ل سـالـا (۱۹۶۰ تـاكـوـ) حـوكـمـارـ بـوـوـيـهـ ئـهـفـهـ بـتـنـیـ هـنـدـهـكـ نـمـوـونـهـ بـوـونـ، ئـهـرـیـ کـیـ سـهـروـکـیـ دـیـ يـیـ رـوـزـهـهـ لـاتـیـ هـهـیـهـ فـیـ چـهـنـدـیـ پـهـیرـهـ بـکـهـتـ وـ وـهـکـیـ سـهـرـوـکـهـکـیـ رـوـزـئـافـاـ بـتـنـیـ بـوـ ماـوـیـ (یـانـ) سـالـانـ بـمـیـنـتـ لـ سـهـرـ عـهـرـشـیـ دـهـسـهـهـ لـاتـیـ، نـهـ ئـهـ وـ بـتـنـیـ بـمـیـنـتـ بـهـ لـکـوـ هـنـدـیـ کـهـسـهـکـ ژـ مـالـ وـ مـالـبـاتـ وـ نـهـفـیـچـرـکـیـنـ وـیـرـیـ هـهـیـهـ دـفـیـتـ لـ سـهـرـ دـهـسـهـهـ لـاتـیـ بـنـ، چـونـکـیـ ئـهـ وـهـسـاـ دـزـیـانـیـ دـگـهـنـ خـوـهـ بـجـاـفـهـکـ دـبـیـنـ وـ خـوـهـ پـیـروـزـتـرـ دـکـهـنـ ژـ خـهـلـکـ ژـ ئـاخـهـکـاـ رـهـشـ وـ کـرـیـتـ هـاتـیـیـ ئـافـرـانـدـنـ وـ نـابـتـ ئـهـ وـ لـگـهـلـ وـانـ بـهـیـنـهـ هـهـمـبـهـرـکـرـنـ، لـهـوـرـاـ هـهـرـ جـ سـهـرـوـهـتـ وـ مـالـ وـ خـوـهـشـیـیـنـ وـهـلـاتـیـنـ بـوـ وـانـ وـ هـهـرـ دـهـرـیـکـیـ سـنـورـیـ وـ فـرـوـکـخـانـیـیـکـ وـ کـارـگـهـهـکـاـ مـهـزـنـ وـ بـیـرـدـکـاـ نـهـفـتـیـ لـ سـهـرـ نـاـفـیـ کـهـسـهـکـیـ عـلـمـانـیـیـکـیـ ژـ نـیـزـیـکـیـنـ دـهـسـهـهـ لـاتـیـ، ئـهـفـیـ لـ ژـیـرـ سـیـبـهـرـاـ وـانـ وـهـلـاتـ دـبـنـ نـاـفـیـ عـلـمـانـیـیـکـیـ نـهـعـلـمـانـیـدـاـ دـهـیـتـهـ بـرـیـقـهـبـرـنـ.

ئـهـگـهـرـ بـهـرـیـخـوـهـدـانـیـ لـ دـیـرـوـکـاـ عـیـرـاقـیـ بـکـهـیـنـ دـیـ بـیـنـیـنـ دـاـگـیـرـکـهـراـ بـرـیـتـانـیـ پـشـتـیـ لـ شـهـرـیـ جـیـهـانـیـ ئـیـکـیـ دـاـگـیـرـکـرـیـ وـ شـیـاـ عـیـرـاقـیـ ژـ ڙـبـازـنـاـ(دارـالـاسـلامـ) بـیـنـتـهـ دـهـرـ وـ بـچـوـیـکـتـرـ بـکـهـتـ بـوـ باـزـنـاـ دـوـلـهـتـهـکـاـ(عـهـرـبـیـ) وـ بـانـگـهـواـزاـ عـرـوـبـهـتـیـ دـکـرـ بـدـامـهـزـرـینـتـ ئـهـفـاـ لـ سـالـینـ (۱۹۶۰) یـنـ ئـیـکـیـ لـ چـهـرـخـیـ بـورـیدـاـ ئـهـنـجـامـدـاـیـ وـ شـیـانـ دـهـسـتـورـهـکـیـ نـوـیـ بـوـ عـیـرـاقـیـ بـداـنـ وـ بـکـهـنـهـ درـیـزـ رـکـیـفـاـ عـلـمـانـیـهـتـیـ فـهـ، ئـهـفـ چـهـنـدـهـ هـاـتـ پـشـتـیـ دـشـهـرـیـ جـیـهـانـیـ ئـیـکـیـ دـا~ و~ بـرـیـتـانـیـا~ حـوـکـمـ لـ عـیـرـاقـیـ کـر~ و~ لـ دـؤـمـاـهـیـیـ (لـ رـفـزاـ (۱۹۶۰/۱۹۶۱) بـ فـهـرمـیـ دـهـسـتـورـیـ عـیـرـاقـیـ هـاتـیـیـ بـهـلـاـفـکـرـنـ، ئـهـ وـ دـهـسـتـورـیـ عـلـمـانـیـ بـوـ، تـیـداـ ئـایـیـنـ وـ سـیـاسـهـتـ ژـ هـهـفـ هـاـتـنـهـ دـاـبـرـیـنـ، بـ تـایـبـهـتـ دـهـرـدـوـوـ مـادـیـنـ (۱۹۶۰/۱۹۶۱) دـا~ و~ هـمـمـیـ مـادـدـهـ بـ گـشـتـیـ نـیـزـیـکـیـ دـهـسـتـورـیـ ئـوـسـتـرـالـیـاـ وـ نـهـمـسـاـ وـ فـرـنـسـاـ بـوـونـ دـنـاـفـهـرـوـکـاـ خـوـهـداـ (۱۹۶۲) پـشـتـیـ گـوـهـورـینـ بـ سـهـرـ دـهـسـتـورـیـ فـیـ وـهـلـاتـیدـاـ هـاـتـینـ، دـیـارـهـ کـوـ دـهـسـتـورـهـ وـهـلـاتـ بـ رـیـقـهـدـبـهـتـ، دـهـسـتـورـهـ وـهـلـاتـ دـکـهـتـ وـهـلـاتـ ئـهـگـهـرـ بـدـرـستـیـ پـیـگـرـیـ یـیـ پـیـ بـهـیـتـهـ کـرـنـ، بـهـلـ لـ ئـالـیـهـکـیـ دـیـ ئـهـفـ چـهـنـدـیـ دـیـارـدـکـهـتـ ئـهـفـ پـیـنـگـاـفـیـنـ ئـیـکـیـ وـ پـیـنـگـاـفـهـکـاـ بـهـیـزـبـوـوـ بـوـ ئـاـفـدـانـاـ دـارـاـ عـلـمـانـیـهـتـیـ.

بـهـرـیـ ئـهـمـ فـیـ بـاـبـهـتـیـ بـ دـؤـمـاـهـیـ بـیـنـیـنـ مـهـ دـفـیـتـ بـیـثـینـ بـ رـهـنـگـهـکـیـ گـشـتـیـ سـیـکـوـلـارـیـزـمـ بـوـ ئـیـکـهـمـ جـارـ لـ سـالـاـ (۱۹۶۰) لـ سـهـرـ دـهـسـتـیـ(مـحـمـدـ کـورـیـ عـبـدـالـوـهـابـ)ـیـ رـیـبـهـرـیـ رـهـوـتـیـ وـهـاـبـیـ هـاتـیـهـ دـنـاـ دـوـلـهـتـیـنـ ئـیـسـلـامـیـدـاـ، پـشـتـیـ بـ سـهـرـ پـهـرـشـتـیـاـ بـرـیـتـانـیـاـ ئـهـفـ کـهـسـهـ لـ گـهـلـ (حـمـدـیـ کـورـیـ ٿـالـ سـعـودـیـ) رـیـکـهـفـتـیـ کـوـ دـهـسـهـهـ لـاتـاـ دـیـنـیـ بـکـهـفـتـهـ دـهـسـتـیـ کـورـیـ عـبـدـالـوـهـابـیـ وـ دـهـسـهـهـ لـاتـاـ سـیـاسـیـ ژـ بـکـهـفـتـهـ دـهـسـتـیـ

^{۱۹۳} رـوـلـیـ عـلـمـانـیـهـتـ لـهـ درـوـسـتـ بـوـونـیـ مـهـیـنـهـتـیـ کـورـدـ، مـسـعـودـ عـبـدـالـخـالـقـ، لـیـلـیـ.

بنه‌ملا ئال سعود دا.^{١٩٣} يادیاره ههتا سەرددەمی مە بىن نوکەزى ئەفەن روتوتى رۆلەكى مەزن ھەيە د ھارىكارى كرنا حزبىن علمانىدا و مانا وان ل دەولەتىن ئىسلامى و ھەتا وي رادەي گەھشتىن دەسھەلاتى ژى، ئەفەن روتوتە دگەل علمانىيان رېك دكەقىن ب ھەمان رېكەفتىن كەنيسى و كەسىن علمانى كو دنيا داري بۇ علمانىيان و ئاخىرت بۇ وەھابىيان، لەورا گەلەك جەن ئەفان شىايمە حزبىن ئىسلامى ل ناف جەرگى دەولەتىن ئىسلامى لاواز بكمەن و ھەتا نەگەھەنە دەسھەلاتى و دېھرامبەردا ھەمى پالپشتىا خوه بۇ حزبەكا سىكۈلارا دكتاتورا دزەدىن راگەھاندىيە و كرييە(وەلى ئەمر)ئى خوه و پېڭرىيە ب ھەمى فەرمانىيەن وان دكەن خوه ئەگەر دېھرامبەردا ئايىنى دانەبن ژى^{١٩٤}.

دەفيت قىچەندى ژى دياركەين راستە سىكۈلارىن رۆزھەلاتى و رۆزئاۋايى پېڭەتە كاركىن بۇ ژناۋېرنا دينى و نەھىيەلانا رۆلى وي د جقاکى دا، لى دەفيت ژېير نەكەين ژى چەندىن بزاۋىيەن نويگەريي د ئايىنى دا دەركەتن و رۆلەكى بەرچاڭ ھەبوو د بەرەقانىكىرنا دينى دا و رىزگاركىندا وي ژ دەستى علمانىيان، دەركەفتىن دينى ژ دەستى سۆلتانى ب ئىستەعمارى بۇ ئەگەر بۇ پەيدابۇونا حەرەكەتىن نويكىرنى دئايىنى دا، گەھشتىن قوتاپخانا(ساخكىن و نويكىرنا ئايىنى) ل سەر جەستى زانايى مەزن (جمال الدين الأفغانى ﷺ) و ئەنجامداندا داهىنانان ل سەر قى نويكىرنى ل سەر دەستى (محمد عبدە ﷺ) ديسان داناندا پەيمانا (النهار) يا شىيخ (رشيد رضا ﷺ) ب درىزاهيا چىل سالان بو راكىرنا علمانىيەتى، رۆلەكى مەزن گىرايە^{١٩٥}. دگەل قىچەندىدا و ل سالىيەن پاشتى شەرى جىھانى و ژناۋېرنا خىلافەتى گەلەك كەسان بزاۋىيەن مەزن ھەبووينە د ساخكىرنا دينى دا ژوانزى (حسن بەنا، سيد قوتب، سعيد نورسى... هتد) هەر ئىك ژ ئەفان زانايىيەن مەزن رۆلەكى گارىكەر ھەبوویە د گوھورينا ئەنجامى وى يارىدا دنابېھرا ئىسلام و علمانىيەتى دا دھاته كرنا و شىان تا رادەيەكى زۆر بالانسا ئىسلامى راگرن و دياره هەر ئىك ژوان چەند رېك ھەبوون د ھشىاركىرنا ئومەتى دا.

٢ - سەرەلدانان علمانىيەتى ل ناف كوردان:

مللەتى كورد ل گەلەك قوناغىيەن ژيانا خوه ل ناف جىھانان ئىسلامىدا خودان بريار و پېگەھى خوهىي تايىبەت بىوویە، دانوکە پېڭەتە بەرەخودانى ل دېرۋەكا كوردىستانى بکەين، لگەل ھاتنا علمانىيەتى، ئەرى

^{١٩٣}- ئاخافتىنەك لەگەل عەلانىيەكان، على محمد هىرۋىي،لى ٢٠٠٠.

^{١٩٤}- بۇ پەتر وەرگرتىن زانىياريان ل دۆر فى باھتى فەگەرن بەرnamى دكتور (طارق سويدان) يىه ب نافى (تارىختىن مەيىزان)، بتايىبەت خەلەكا بناۋى (علماء السلطان).

^{١٩٥}- العلمانية بين الغرب والاسلام، د. محمد عمار، ص ٢٠٠.

ئەف پىيگەھە بۆ کوردان ما؟ ئەرئ کوردان رۆل دعلمانييەتا توركىدا ھەبۈویە؟ علمانى يان ئىسلامى؟ كى بهارپرسە ژ دەردەسەرىن کوردان؟ دگەل مەبن دى ل سەرڤان بابەتان ئاخقىن.

سەرھلدا نا علمانييەتى ل ناڭ مللەتى كورد دېرۇكا وى فە دگەرت بول دەستپىكى سالىن(١٩٥) و دەرۋوبەران، دغان سالاندا كوردان بىزافىن نەتمەوايەتى ئەنجامداینە، ھەر چەندە بەرى في سالى ڏى ئەف ھەزى و شورەشىن ل سەر ئالىي نەتمەوايەتى ھەبۈویە، بۆ مىناك شورەشا(شىخ عبىدالله نەھرى) ل سالا(١٩٦) و دەرۋوبەران و دىسان چەندىن بىزافىن دى، ئەف بىنى ئالىيەك بۇون بۆ سەرھلدا نا علمانييەتى ل ناڭ كوردان و پاشى گورەپان بەرفرەھەتبوو بۆ سەرھلدا نا في ئالىي.

ل پشتى سالا(١٩٧) و ھىرۋە چەندىن رىكخراو و پارتىن سىاسىيەن كوردى هاتنە دامەز زاندن و ھەر چەندە پتىيا وان ڙلايى كەسىن دىندار بۈویە، مينا(شىخ عبىدالله نەھرى، شىخ عبدالسلام بارزانى، شىخ سعید نورسى، شىخ سعید پېران، ... ھەتى) لى دېت بىزافا گەلەكان رەنگەكى علمانييەتى پىيەت دىاردىبىت، رىكخراوا (يەكەتى كورد، كومەلەي كورد-١٩٨) ب سەرۋاتىا شىخ(Ubaidullah Nuhayri) وەكى ئىكەم رىكخراوا نەتمەۋىي دەھىتە ھەزمارنى، بەلى ئەف رىكخراوه بىنى د ئالىي نەتمەۋىيدا ل گەل سىكۈلارىزمى ئىك دىگرن، ئەگەر نە! پە ب راما ناپەيىسا سىكۈلارىزمى، سىكۈلارنىنە^{١٩٦}، وەكى مە ئاماژە پىكىرى ئەف رىكخراوه ب درستى ناجىت ڦىر چارچوو فى سىكۈلارىيى دا.

ل ناڭ مللەتى كوردا زۆر كەسان داخازا علمانييەتى كرييە، و ئەقان كەسان شىايە كارىگەرييە كا مەزن ل سەر وەلاتىن كوردىكەن، ب تايىبەت پشتى لاۋازبۇونا خەلافەتا عوسمانى وتا دوماهىي ل سالا(١٩٩) بىتمامى نەمايى، ڙوانىزى(عبداللة جودەت) و ئەف رۆلەكى ديار ھەبۈویە دەدھولەتا توركىا كەمالى دا((دكتور عبداللة جودەت ئىك ژ كوردىن دەستپىكى يە دناڭ كارى حزبىن علمانىدا، دشىن ئەھى ب ئىكەم علمانىي كورد بەدينە نىايىس، ب تمامى ل ڦىر كارىگەرييَا ئەزمۇونا رۆژئاڭا ماركسى دا مەزن بۈوويە)).^{١٩٧}.

دەركەفتىن رىيىزەيە كا زۆرا پارت و رىكخراوين كوردى ل سەرئ سەدى (١٩٨) رىك بۆ سىكۈلارىزمى دناڭ جىڭاكى كوردىدا خۇمشىر تاكو ئەۋۇزى دارا خۇھ بېچىنېت و ل ھېفيا بەرھەمى بىيىت، ل گەل ھەبىنا في رىيىز ژ پارت و رىكخراوان، لى كەسى ب فەرمى داخازا علمانييەتى نەدكىر، چونكى ئەف بانگەوازىيە ل جىڭاكى رۇزھەلاتى دا شەرمەزارىبۇو، ئەو ل سەر ئايىنى ئىسلامى بۇون و نەدشىيان ئەف ئايىنى رەت بکەن، بەلى ئەگەر بەرەخۇدەنلى دېرۇكا پارتىن كوردى بکەين، دى بىيىن((حزبا علمانى

^{١٩٦}- ئاخافتلىك لەگەل علمانىيەكان، عەلە محمد ھىرۆپى، لى ١٩٦.

^{١٩٧}- قورئان و سىكۈلەرى كورد، سەلام ناوخوش، لى ١٩٧.

عهیار (ل) و علمانیا کارا پشتی سالا (ل) دهستپیکریه، پشتی وی دهمنی ل سالا (ل) نیکه‌تیا نیشتمانی یاکوردستانی وەکی هیزه‌کا علمانیا سیاسی خوه راگه‌هاند پاشی پارتی دیموکراتی کوردستان ل کونگری نەھی ب فەرمى خوه وەک حزبەکا علمانی مارکسی دا نیاسین) ^{۱۹۸} ب گونته‌کا دی دشین بیزین: سەردهمی فەرمى بی پەيدابوونا پارتی سیاسی یا سیکولەريا کوردى بۆ (نیکه‌تیا نیشتمانی کوردستانی) ل سالا (ل) ۋە دگەرت و پاشی بۆ (پارتی دیموکراتی کوردستان) ئەفدا دامەزرینەرئ وئى مەلا.

ھەر پارت و ئالىيەکى دى بى بەرى ۋە مىزۇوېي ھەبت ب فەرمى داخازا سیکولارىتى نەکریه، چونكى سیکولارى ب رەنگەکى درستى و ب کارا(فال) ل سالا ئاماژە پېکرى دناڭ چارچووېي پارتىن سیاسىدا باش دیاربوبويه و ئىيىدی ب فەرمى بوبويه بازنا ۋان پارتىن سیکولارى لهورا گەلهك ڙ بنەما و پەرنىسىن ۋان ئالىيان لگەلهك دەمان پەزىزلىتى زالە و لهورا ھندەك جاران وەکو پېدەيى گەنگى ب ئايىنى ناهىيەدان.

يا جەن ئاماژە كرنى و پېدەيى بەسلى بکەين زارافى سیکولارىزمى يە، وەرگرتنا فى زارافى ب رەنگەکى ۋەشارتى وەکی پارتىن سیکولار ھاتىيە مەيدانى و خوه ب جلکەکى رۆزھەلاتى كريه و سەرھلدايە، ئەگەر نە! ئەم دزانىن دناڭ جەقاکىن جىهانا ئىسلامىدا جەن پەسەند كرنى نىنە((پېدەيى بىزانىن پەيپا (secularism) ب مەبەست و ب خەلەتىقە ھاتىيە وەرگرتن بۆ سەر زمانى کوردى و عەربى، چونكى ئەف پەيپەيە ب رامانا(دنيا گەريي، بى دينى) دھىت، نەکو ب رامانا(زانستگەمرىي) دھىت)) ^{۱۹۹} ئانکو ئەوان كەسىن ئەف پەيپەيە وەرگىراين سەر زمانى کوردى و عەربى و زمانىن رۆزھەلاتى ب مەردەم و مەبەسدارى وەرگىرايە، داكو ب فى چەندى رۆپىي درستى علمانىيەتلى پشت چەپى خەلکى وەرگىرەن و رووپەكى زانستى بەدەنە فى زارافى. دەربارەي وەرگرتنا زارافى(سیکولارىزم) ب (علمانيەت) ب شاشى ھاتىيە وەرگىران بۆ ناڭ جىهانا ئىسلامى و ل سەر فى چەندى ڙى دكتور) یوسف القضاوى) دېيىت (ئەو كەسىن پەيپا (سیکولارىزم) وەرگىراين ب واتايا زانستگەمرى — علمانىيەت — ڇېھر ھندى يە وەکو مەسيحىيەن رۆزئافا يېن د (ئايىن و زانست) ئەھشەتىن، ب دىتنا وان ھەردوو ئالى دىزى ئىكىن) ^{۲۰۰} لى وەکو مە گوتى و دېيىزىن: ئىسلام چ جاران دىزى زانستى نىنە و نابت.

^{۱۹۸} - ناستامە حزبە کوردستانىيەكان، مسعود عبدالخالق، ل.

^{۱۹۹} - ئاخاوتنىك لهگەل عەلانىيەكان، على محمد ھيرقىي، ل.

^{۲۰۰} - ھەمان ڇېدەر، ل.

- رۆلی کوردان د علمانیه‌تا تورکیدا:

کورد وەکو پیکھاتەکا خەلافەتا عوسمانی و پاشی دەولەتا تورگی، رۆلەکی مەزن ب درێزاهیا دیرۆکیدا هەبوبویە دبازنا فی ودلاتیدا، ج ب باشی یان خراپی، ئەفی مللەتی شیایە دناف دیرۆکیدا بازنا سیاسی یا تورکیا ب گوھورت، ئەفەزی وی چەندی دیاردکەت پیگەھین سەرەکیین تورکیا زۆر جاران ددھست کوردان دا بوبوینه.

هاتنا علمانیه‌تی بۆ جیهانا ئیسلامی و لاوازبۇونا خەلافەتا عوسمانی وەکو نوینەری فی جیهانی ئەف چەندە ژی ژ دەرئەنجامی خرابیا ھندەك سولتانان و لاوازیا وان دەھسەلاتىدا و نەبینا ھېزەکا باش و دەركەتنا دەولەتىن نەتهوھى، پتر ریک بۆ سیکۈلارىزمى خوهشکر، ياخارە سولتان(عبدالحميدى دووپى) دۆماھييك خەليفى عوسمانى بۇو، ھەر چەندە ئەفی خەليفە چەندىن چاكسازى د کاروبارىن خەلافەتىدا كرن، لى وەکو دھىتە گوتون(تىر ژ كفانى دەركەتبۇو) ئىدى مفایى وى نەكىر وەکو خەلافەت، ل سەرەدمى ئەفی خەليفە یى دا چەندىن پرۆزىن چاكسازى ژلایى چەندىن كەسانقە ھاتنە پېش كېش كرن و ئەويژى رەزامەندى لى سەر دیاركىر، ژوانزى پرۆزى شىيخ(جمال الدين الافغانى) و (سعید نورسى) بۆ پېدانان مافى چارەنفيسي بۆ ھەمى مللەتان د چارچووپى (جامبيعا ئیسلامى) دا و ھەر ل سەر فی بنهماى ل (١٨٩٠/١٩٣٠) گونگرەيەك ل پاريس ھاتە گرىدان و كورد و عەرب و ئەرمەن و ئىتىجادى تىدا بهشداربۇون، دې گونگرەيىدا دان ب مافى عەرب و كورد و ئەرمەنان ھاتە دان، سەرەرای ئەفی چەندى ژى، لى نەبوبو دارا رەحمى بۆ مانا خىلافەتى، ئەم بوبو بەردەۋامى پېلان ھاتنە گىران ب سەركەراتىيا ئەتاتورکى و چەندىن کوردان وەکى(عبدالله جودەت، ئىحسان نورى پاشا، بىنچى زادە،... هەتا ل دۆماھيى خەلافەت لاوازكىر و پاشى ل سالا(١٩٣٠) ب تمامى راگرت.

کوردان د ھەڤكىشا سیاسیا تورکىادا رۆلەکی کارىگەر ھەبوبو، ژوانزى(ئىحسان نورى پاشا) سەرەتكىشى شورەشا کوردى ل (ئاگرى داخ) ل سالا(١٩٣٠) بوبو، ئەف كەسە ل دەمىن ھاتنا ئەتاتورکىدا سەرەتكىشى سوپاپى ھەمى ئىستەنبولى بوبو، دې ھەمیدا ئىستەنبول دايە دەست ئەتاتورکى، ھەتا وي رادى گەلەك ژ شىيخ و مەلايىن سادە ژى ب نافى ئەتاتورك دزى ئىنگلىزىيە و رىزگاركەرە بوبو(دار ئىسلام) پال پشتىا وي كرن^{٢٠١}. ب فى چەندى ھېزا ئەتاتورکى مەزنبوو ب تايىبەت ب كەفتەنە دەستا بازىرئى ئىستەنبولى، ئەم بازىرئى ب تورکىا بچووك دھىتە نىاسىن، ئەم بازىرئى دشىت سەنگا سیاسى ب گوھورىت ئەفە ھەمى پەيدابوو ب ئەگەرئى سەرەتكىشى سوپاپى ئەۋۇزى كورد بوبو.

^{٢٠١}. ھەمان ژىدەر، ل ١٥.

دناش رۆژهه لاتیدا ب رەنگەکی دیار و پیشچاڭ دەركەفتىن سىكولارىزمى وەکو دەولەت دناش وەلاتى توركىيادا بۇويە(ئافاكرنا دەولەتى ل سەر بنەمايى بى دينى فەدگەرت بۇ ڙنافبرنا خيلافەتى ل سالا(سالا) هاتنا(كەمال ئەتاتوركى) بۇ سەر دەھەلاتى)^{٢٠٢} و ل ڦى سالى دەردەسەريا كوردان ڙى بدرستى ڙنوى دەست پېيدىكەت(دابەشكىرنا نوكەيا كوردستانى نافەگەرت بۇ شەرى چالدىران(چالدىران)، بەلكو راستىا وى ئەوه مەينەتى و دەردەسەريا كوردان و دابەشكىرنا وان فە دەگەرت بۇ ماۋى سالىن(سالىن) و ئالىيەن تاوانبار ڙى د ديارن)^{٢٠٣}.

دناش روپەلەن ديرۆكا توركىيادا كەسىن پشتەفانىا ئەتاتوركى كرىن بۇ لادانا خەلافەتى و ئىنانا علمانىيەتى ڙكوردان، گەلهك ناش جە دگرن و بۇونىه پالپشتىن سەرهكى دەقى بزاڤى دا، بۇ مەيناك(د.عبدالله جودت) ئەفە كەسەكى رۆشنېرىبۇو ل ئەوروپا خواندبوو، ھەردىسان كەسەكى دى بناقى (برنجى زاده)، پشتى ئەتاتوركى چەند سوزو پەيمان دايىنە كوردان بۇ بەدستەفە ئىنانا مافىين وانا و ل دۆماھىي ئەف چەندە رەتكىر و دان پېدان ب ھىچ مللەتەكى ڙبلى توركان نەكىر، ئەوى تورانىيەك ب سەر كورد و ئەرمەن و عەرەبىن وى وەلاتىدا زال كر، ئەف چەندە ھەر د بەرگرنا جلکى دا دىاربۇو ھەتا سالىن پېش هاتنا(رجب تەيىب ئەردوغان)ى، پشتى هاتنا ئەتاتوركى، و ھەلوەشاندىن خيلافەتى بۇ ئېكەم جار ل توركىيا كومارەكى سىكولارىست ھاته دامەززاندىن و ل سەر بنچىنى(تورانى) ل سالا(سالا) و ياساپىا(ANA YASA) ياكو حاشاتى ڙ كوردان دكى ھاتە دەينان^{٢٠٤}. پشتى دەينانا فى ياساپى(برنجى زاده) ئەوى ھارىكارىا ئەتاتوركى كرى ل سەر سۆلتانى ڙ كرييارىن خوه پەشىمان بۇو، زانى ئەتاتورك سوزىن خوه بجه نائىنت، لەورا دەربارە خيانەتا وى كرى بريارەكى ديرۆكى وى بخوه دا گوت: ((تەرمى من بىنە سەر رىپا دىاربەكىرى و ل وېرى من فەشىرن، ل سەر كىلىا گورى من بىنۋىسىن ھەر كوردىكى دەقىرى دا دەربازبىت ڙ بەرخيانەتا من كرى بلا بەرەكى ل گورى من بىدەت))^{٢٠٥}.

خيانەت ل دويىش خيانەتى و ڙئى ستاندىن مافان و ئىنانادەر ياكوردان ڙ ھەمى پېڭەھىن دەولەتى و ڙنافبرنا ھەر بزاڤ و پارت و رېكخراوەكى كوردى و نەھىلانا ئەنjamدا دانى ھىچ چالاکىيەكى ل توركىيا، ھەتا وى رادەي كورد بۇون بۇ تىشەكى قەدەغە كرى و بەرزە، لەورا مىززو و نفيس مامۆستا(محمد زكى بەگ)

^{٢٠٢}- ھەمان ڙىيەدر، لىلە.

^{٢٠٣}- رۆپى عەمانىيەت ل دروست بۇونى مەينەتى كورد، مسعود عبدالخالق، لىلە.

^{٢٠٤}- ھەمان ڙىيەدر، لىلە.

^{٢٠٥}- ھەمان ڙىيەدر، لىلە.

دبارا فی چندی دبیژیت: هەمی ئەو جەمیعەت و حزبین کوردان دروستکربوون ل ژیر سىبەرا خیلافەتى دا د ئازادبوون، بەل ل گەل تەسلىمبۇونا ئىستەمبولى ب حۆكمى كەمالى هەمی دائىخىستن^{٢٠٦}.

گوتنا في مىزۇونقىسى بەلگەيە ل سەر مەزنىا وى زۆلم و ستهما ھەر ژ دەستپىكا سەرھەلدا نا علمانىيەتى ب سەرئى کوردان هاتى، بەل دەفيت في راستىي ژى بىزىن و پرسىيار دى ھېتە كرن، ئەرى بوچى کوردان خوه كرە پالپشت بۇ (ئەتاتوركى)? د بەرسىدا دى بىزىن زۆر هوکار ھەبىن، لى دېت بەشەك ژوئى زۆلم و ستهما گوردان ژ خەلاقەتى و ب تايىبەت ھەندەك خەليقىن نە دادگەر دېتى و ديسان شارەزايىا ئەتاتوركى دەھىتانا دروشمىن بىرىقەداردا بۇ نموونە دگوت ئەز رزگاركەرى خەلاقەتى مە دى جىبهادى ڈزى ئىنگلىز ئەنجام دەت، لهورا زۆر كەسىن شارەزا ژى ژى باودىرىن ول دۈيىش گازىا وى چوون.

- کورد د نافبەرا خیلافەت و علمانىيەتىدا.

ژ سەرجەمى چەندىن سەد سالىن خەلاقەتا عوسمانى، کورد وەك پىكەتەكا في خەلاقەتى دهاتە نىاسىن، کوردان دەپيا ل سەردەملى علمانىيەتى في پىكەتە بەھىز بکەن، لهورا خوه دايە دەست كمال ئەتاتوركى و پىنگاڭ بەرەڭ سىكۈلارىستى ھافىيت، و ل ژىر في چارچووفى ياكو) د ئايدولوژيا علمانىيەتى دا، پروسا نويبۇنا جڭاکى و قەگوھاستنا ژ دنيا بەرى مودىرنى بۇ دنيا مودىرن، پرۆسە ئەگەر ب لاوازكرنا دينى نەبت روونادەت^{٢٠٧}.

علمانىيەت ھوسا د ئايىنى دگەھەشتىن كو رىگەرەكە بۇ رزگاركەن ژيانى ژ زۆلم و ستهم و قەيرانان، لهورا علمانى رابۇن ب جوداكرنا ئايىنى ژ دەولەتى((بۇ ئىكەم جار و ب فەرمى ئايىن ژ دەولەتى هاتە جوداكرن ل سالا(بۇو ل فەنسا، د ماددا دەستورىدا ياكو دبىژت: جەماومەرى فەنسى دانپىيدانى ب ج پەرستنا ناكەت و ج ئايىن د فەرمى نىين د دەولەتى دا))^{٢٠٨}.

دا پىكەتە بەریخودانى ل پىكەتەها کوردان بکەيىن ژ بەرى علمانىيەتى و پشتى هاتنا وى.

1 - کورد وەك مللەتكى رەسەنلى دەقەرى ل گەل كاروانى مللەتان بۇو، ئەگەر ل بەرى وانزى نەبت، پشتى هاتنا علمانىيەتى ل دوماھيا كاروانى مان.

^{٢٠٦} - هەمان ژىددەر، لى.

^{٢٠٧} - دين و دنيا، مەريوان وريما قانع، چاپى دووھم، چاپخانە كارق، سليمانى، ٢٠٠٣، ل ١٠.

^{٢٠٨} - مقاھىم سىاسىيە، د. عبدالحكيم بشار، ص ١٠٠.

۲- ب دریزاهیا خیلافتی کورد خودان دهوله‌ت و میرنشینیّن ب هیزب‌وون ههتا هندهک جاران حومی وان تا به‌غدا و شامی چوویه، سرهارایی دهوله‌تا ئهیوبیان ل میسر و شام و لیبیا و يەمهن و دەھەرین دنافبەرا واندا حۆكم گرییه، بەلی پشتی ڙناڻچوونا خیلافتی و هاتنا علمانیهتی، کوردستان هاته پارچه پارچه‌کرن و رپزا وی یارهش دەستپیکر و هاته سوتن و مال ویرانکرن و کیمیا بارانکرن و ئەنفالکرن.^{٢٠٩}

دەربارەی ئەقى بابەتى ماموستا (مسعود عبدالخالق) دناف پەرتۇوکا خوه ب ناقى (رۆلى عەلمانىيەت لە دروست كىردىن بۇونى مەينەتى كوردى) دا، خشته يەك دروست كرييە وەك جىاوازى دېيانا كورداندا ل سەردەمى خىلافەتا عوسمانى و دەولەتا تۈركىيا علمانىدا، مەزى قىايە ئەھۋى خشته يى بۇ ھەوە پىش چاڭ كەين.

خشتنی ژیانا کوردان دناینگه را خه لافه تی و تورکیا علمانیدا.

٢٩- رۆلی عەمانییەت له دروست بۇونى مەینەتى كورد، مسعود عبدالخالق، لى ٣٠- هەمان ئىندىدە، باشقا.

<p>١ - هزرەکا علمانیا تورکاییەتی(نەتەوایەتى).</p> <p>٢ - نافى کودستانى نەما، بتنى نىيەن ژى ما.</p> <p>٣ - بنەمايىن وى دزى ئىسلامى و کوردان بۇون.</p> <p>٤ - سىشەر ب مىرنا توركىيا ل قەلەمدا.</p> <p>٥ - ھىچ رېكەفتەنەکا موركى نەبۇو ب نەشىن، بتنى زارەكى بۇون.</p> <p>٦ - رى ب ج چالاكىيەن سىاسى و رۇشنىرى يىين كوردان نەدا.</p> <p>٧ - لوزان داهىنა.</p> <p>٨ - ئەنۋەرە ب سەركەفت و مللەتى كورد كەفته وى دەردەسەرپا ھەتا نوگە دەسھەلات بۇ درست نەبۇو.</p> <p>٩ - ناڭ و زمانى كوردى و كورستان قەدەغەكى.</p> <p>١٠ - دەستورى توركىيا(ئەنایاسا) بتنى جەن تۈركان تىيەدا بۇو، و حاشاتى ژ بۇونا كوردان دىكى.</p>	<p>١ - هزرەکا ئىسلامى عوسمانى ب لوازى.</p> <p>٢ - نەخشى سىاسى كورستانى گەلەك مەزنبوو.</p> <p>٣ - دزايەتىيا كوردان تىيەدا نەبۇو.</p> <p>٤ - سىقەر مادىنەن و مۇرگەن.</p> <p>٥ - رېكەفتەنەن نىف دەولەتى موركىرپۇن بۇ سەربەخۇبىيا كورستانى.</p> <p>٦ - چالاكىيەن سىاسى و رۇشنىرى يىين خزبى ھەمى ل سەتمبۇلى بۇون.</p> <p>٧ - بەشدارى د لوزانى دا نەكىر، بتنى بەشدارى د سىقەرداكىر.</p> <p>٨ - دماوى خەلاقەتىيەدا دەولەت و حوكىمان كوردىپۇن، ئەگەر خىلافەت سەركەفتبا نوگە كورستان دا ل رېزرا مللەتان بىت.</p> <p>٩ - نەبتىنەن ويلايەت، ھەتا ئىالەت ژى بناڤى كوردان نەبۇو.</p> <p>١٠ - دەستورى عوسمانى(مەشرۇتىيەت) جەنەميان تىيەدا نەبۇو.</p>
---	--

ل دىف ۋى خشتەيى بۇمە باش دىاردېبىت كۆ سىكۇلارىست ئەگەرن ژ زۆلم و سەتما ل كوردان هاتىيەكىن، نابىئىم خەلاقەت بۇ كوردان(شاما شەيىف) بۇو، ئانکو دنافەتىنەن خوشىاندابۇو، بەلى ئەگەر دېرۋەكى ب زمانى وى دەمى بخۇينىن دى بىنىن ئەڭ دەست كەفتەنەن بۇ كوردان گەلەك دباشبوون، وەك ئەو رېكەفتەناما دنافەتەر سۆلتان(عبدالحەمیدى دەۋوپى) و (شىخ سعىد نورسى) داھاتى ئىمزاكرن و كونگرەيەك ل سالا(مەندىز) هاتە گرېدان و تىيەدا دان ب مافىن مللەتان هاتىيە دان، دىسان رېكەفتەنەن(سىقەر) و هەبۇونا مادىنەن(مەندىز و مەندىز) تىيەدا دىارە بۇ دەستتەن ئىنانا مافىن كوردان و چەندىن دى، لى ئەڭ كارە ھەمى ب هاتىن ئەتاتوركى علمانى هاتنە پاڭىن، و ئىيىدى چ تىشتكەن نەما ب نافى كورد، عەرەب، ئەرمەن... هەتد، ھىچ بابهەتك نەما ب نافى (كىشا كوردان) و ئىيىدى دەقىت ھەمى تورك بن و توركاني باپى ھەميايە، نابت كەس ژ ۋى چارچۇوۋى دەربازىت، چونكى ئەو ھەپلا سورە.

گەلەك دىيارە و ئاشكرايە علمانييەت بەرپرسىيارە ژ مەينەت و مال ويّرانيا كوردان، ئەقەزى ھەمى علمانيان ۋە دىگرت، ڙوان (نافحىيى، ھەريمى، جىهانى)، ھەر ئىك ڙفان ب رەنگەكى كار ل سەرى ويّرانكىرنا مala كوردى كرييە، دەما دەسھەلات ژ ئايىنى (خىلافەتا عوسمانى) ھاتىيە وەرگرت، ئەوان ھزركرن دى جڭاڭ بەرەڭ خوهى و بەختەوەرىي چت، جڭاڭ دى بەرەڭ زانستى چت، جڭاڭ دى بەرەڭ دادگەرىي چت، جڭاڭ دى بەرەڭ پىكىھە ڙيانەكا باشتى چت، جڭاڭ دى بەرەڭ دادگەرى دى ھەمى رە و رىشالىن جڭاڭى ۋەكىر، لى ئەوان نەدزانى ڙنۇي خراپىكىرنا مala كوردى دى دەست پىكەت بىگە ڙ(سايكس بىكىو، لوزان، ... هەتى) ديسان ئەوان نەدزانى دى چەكى كىيمىاىي چىكەن و ئەو دى بۇ تەنىشتىن ئىك ب كارئىن، كەسىن بى گونەھ دى بىنە قورباقى، بۇ نموونە شەرى عېراقى ل دويىف ھندەك زانياريان دنوگەدا زىدەتر (١٠٠) ملىون كەسان بۇونە كىيم ئەندام و مالىن وان ھاتىنە خراپىكىر و دەربەدەركىن ^{٢٣}، ھەر ئەڭ ويّرانيا مللەتى مە بەحسىرى لى بىدۇماھى ناھىيەت، چونكى زانستەك بۇ نىاسىنە خودى ل گەل نەبۈو، ترس ژ كەسى نابات، لەورا ويّرانى دى دەست پىكەت و زانىي ناڤدار (ئەلبىر ئەنىشتايىن) وەرگرى خەلاتى نوبلى دېيىت: ((زانست بى ئايىن، زانستەكى شەلەلەيىھ، ئايىن ژى بى زانست، ئايىنەكى كوردىيە)) ^{٢٤}. لى يَا ئاشكرا و دىيارە سىكۈلاران بتنى زانست ل سەرددەمەكىدا پىش كىش كر بى ئايىن و دوير ژ ئايىن، لەورا ئەڭ دەردەسەرييە ب سەرى مروۋاھىيەتى هات و رووپىدانىن ئەنفال و حەلەبچە باشتىن بەلگەيىن مللەتى مەنە.

ئەگەر نىرینەكا مىّزووپى سەحکەيىنە سىكۈلاران دى بىنин ميراتى رۆزئافا و ماسونىيەتى و كەمالىان و علمانييىن كورد و عەشائىرەن كورد ھەمى پىكىھە خودان سەتاتىجىيەتكا زانستى نەبۈون، لەورا ئەو بەرپرسىارەن ڙ پەيدابۇونا كىشا كوردى ^{٢٥}، ھەمى داگىركرن و ويّرانكىرنىن مala كوردى ئەفيين دماوى (١٠٠) سالىن خىلافەتا ئىسلامىدا ب ئەندازا چارىكەكا سەرددەمە علمانيان نەبۈويە، ئەو كريارىن خراپىكارانەيىن د ماوى (١٠٠) سالاندا ئەنجامدايىن. ^{٢٦} گەلەك مىّزوونقىيس ژى دابەشكىرنا راستەقىنەيى كوردىستانى ۋەدگەرینن بۇ سىكۈلاران، ب تايىبەت بۇ رىكەفتىناما (سايكس پىكۈل (١٠٠))، و ئەفە راستىيەك رۇون و ئاشكرايە كەس نەشىت حاشاتىي ژى بکەت، لى نوزانم بوجى علمانى ژى درەقىن؟!.

٢١ - بۇ زانىن ئەقە بتنى ھندەك داتايىن بەرى شەرى داعشى يە ئەڭ چەندە دياركىرى، بۇ پەتھۇين دشىن بىزقىن پەرتۈوكا (أكاذىبالتاريخ كېرى، مجدى كامىل).

٢٢ - قورئان و زانستى سەرددەم، د. زاكيز نايىك، وەرگىزان: د. ئاراس و د. بىيدار، چاپى يەكم، بى چاپخانە و جە. (١٠٠)، ل. (١٠٠).

٢٣ - چەند مەسىلەيەكى باوي سەرددەم، عەلى باپىر، ل. (١٠٠).

٢٤ - رۆپى علمانىيەت لە دروست بۇونى مەينەتى كورد، مسعود عبدالخالق، ل. (١٠٠).

دا پتر بەریخوە بەدەینە دیرۆکا کوردی و نیزیکی میژوویە کانەگەلەک دوپر ببین، دگەل هاتنا بەشەک ژوان حزبین نوکە دەسھەلاتدار ل هەریما کوردستانی، ئەو حزبین خوە راگەهاندین علمانی و کار بۆ سیکولاریزمی دەکەن، دى بینین ھەر ژ چەندین سالین خزمەتا ئەوان یا گریدایە ب زورى كرنى ۋە ل مللەتى كورد و چاندنا سیاسەتا يەكتەر نە قەبیل كرنى و شکاندنا كەسايەتىا كەسى كورد و چەندین ئالىيەن دى يېن خراپ ددىرۆکا واندا ھەنە، ئەگەر ل ئالىيەكى باشى ھەبن ل ئالىيەكى دى خرابى ژى يېن ھەين، ئەگەر خالىن بەيىز ھەبن، خالىن لاواز ژى دزۇرن، ئەگەر خزمەتكەن ھەبت، ویرانىكەن ژى د پارزىنکى واندا زۆرە، نوکە دەمە بەحسى كورد و سەردەمى نوکە و علمانىيەتى بکەين و پتر ب زانستيانە و ب بەلگە باخىن.

- كورد د سەردەمى علمانىيەتا نويدا:

ددىرۆکا کوردان يا سەردەمدا گەلەك خالىن لاوازىيەن ھەين و گەلەك كەسان خودزى لادايە (ژ ھەر ئەگەرەکا ھەبت)، لى مەدفيت بەشەک ژ وان خالىن رەش ب دیرۆکا كوردىيە بەحس لى بکەين، دا پتر بۆمە راستىا سیکولاران دياربىيت، ئەفە ژ سەردەمى وەلات ھاتى دابەشكۈن (١٩٩٣) وەرە و تا نوکە گەلەك كەسان دەسھەلات كرييە و پتر بەرژەوند يا سیکولاران پاراستىيە، دگەل ھەبىنا چەندىن كەسىن باشىزى، بەرى باس ل ویرانىا كوردا، بەھەستى كوردان بکەين، دى بەریخودانى ل سەرۆكى دكتاتورى عىراقى، سەرۆكى حزبا بەعس (صدام حسین) كەين، ئەفە كەسى د سەردەمى دەسھەلاتا خوددا زىدەتەر ژ (١٩٩٠) هزار كەسىن كورد شەھيد كرييە و ديسان زىدەتەر ژ (١٩٩٢) گوندان تالانكىرىنە^{١٥}. ئەگەر بىتى بەحس ل خراپكارىن ۋى سیکولارىستى بکەين، ئەم بەۋماھى ناھىين، ئەم باش دزانىن ئەفە كەسى چەند ژ زانىيان دەركىرىنە و چەند زارۆك و دەيىكا و پيران شەھيد كرييە، ئەفە بىتى سەرقەلەمەكە ژ ڇيانا ۋى كەسى.

رېكەفتىاما جەزائىرى ئەفە ل سالا (١٩٩٣) ب سەرپەرشتىيا سەرۆكى جەزائىرى يى وى دەمى، رېكەفتىنك دنافبەرا شاھى ئيرانى (محمد رزا پەھلهوى) و سەرۆكى دكتاتورى عىراقى (صدام حسین) يدا ھاتە ئىمزاكرن^{١٦}. دەقى رېكەفتىيىدا ژى باش يادىارە ج بىسەرى مللەتى كورد ھاتىيە.

نوکە دەمە بەحس ل پارتىن سەردم بکەين و چەندىن خالىن وان دياركەين، راستە (جفاكى علمانى جفاكەكى سىاسيە، جفاكەكە ھەمى كەس دانپىيىدانى ب ئىيڭ دەکەن)^{١٧}. لى باش دياردبىيت دناف حزب و

^{١٥}- ئاخاوتنىيەك لەگەل علمانىيەكان، عەل محمد ھيرقىي، لى (١٩٩٣).

^{١٦}- ھەمان زىدەر، لى (١٩٩٣).

بزاڤین سیکولارین کورد دا هەر ئالىيەکى بزاڤا ژناڤبرنا ئالىيە دى كرييە، چەندىن پىلان گىرایىنە بۇ ژناڤبرنا بەرامبەر، ئەو كەسى نە لىسەر ھزرا وي، ئەوانزى ئەف بنەمايە بۇ خوه ڙبابى خوه يى مەزن وەرگرتىيە كو ئەمريكايە، بزاڤين کوردايەتىيە هندى زانايىن ئايىنى سەرپەرشتى دكىر ل جەپ سیکولارین نوكە، مللەت ب ئىيڭ پارچەيى دىريا(ھەر چەندە هندەك بەرىيک پرکەر ڙى ھەبوون)، بەلى پېشى دەسھەلات كەفتى دەستى علمانيان ھاوکىشە ب تمامى ھاتە گوھورىن و بەرۋاڙى بۇو^{٣٨}. ئەف چەندەزى دشەرى برا كۆزىي دا باش ديارە، ئەو شەرى باشۇورى كوردىستانى ياكو ڙى پارىزگەھان پىك دهات، تاكو نوكە رەنگى خوه بدرستى نەگرتىيە، و ئەو ودلاتى ب سەر دوو ئالىيەن زەر و كەسلەك(سەوز)دا ھاتى دابەشكىرن، و ھەتا نوكەزى هيشتا بقى چەندىيە دنالت، ئەفان علمانيا شيان پتريا بىنەمايىن روشتى يىن جقاکى كوردى ويرانكەن و بەدىلزى بۇنەبوویە.^{٣٩} بخوه مەبەستا سیکولاران نەھىلانا هيچ روشتەكى ئايىنە، چونكى ئەو بخوه كار ل سەر نەھىلانا ئايىنى دكەن، فيجا بەهايىن ئايىنى چىيە؟ ئەگەر ئەشارەزايىبا علمانىيەن كورد ئىيدى بتنى پاشقەمان و ئىكتىر تالانكرن و شەلاندن و دزى كرن بۇونە سرۋشتەك ڙ جقاکى كوردى و ياب زەممەتە ڙى ئىيدى ب ساناهى دەست ڙ فى چەندى بھېتە بەردا.

ل ئالىيەکى دى ئەگەر باش بەرىخودانى ل جقاکى كوردى بکەين دى بىنин يى بەرەف خراپكارىي دچت، ئەگەر نوكە بەھىن و دەستى خوه دەينىن سەر باشىيەن جقاکى مە دبىت گەلەك دكىيم بن ب تبلىيەن دەستا بەھىنە ھەزمارتن، بەلى رىزا خرابىي دنوکەدا بەرەف زىيدبۇونى يە و گەلەك ھەيءە، كى دى بەرسقا قى چەندى دەت؟ ئەرى بقى رەنگى جقاکى كوردى بەرەف كىيە؟ ئەرى وەكى جقاکى ئەوروپى لى ناھىت لى نە ڙئالىي زانستى و پېشكەفتىن فە، بەلكو ڙ ئالىي خراپكارىي فە مەبەستا منه؟ چونكى ڙ ئالىي جقاکى فە گەلەك ڙ كومەلگەھىن رۆزئاڤايى دسيبەرا سیکولاريزمى دا ياج حسىب بو خودى و ديانەتى و قيامەتى نەھىتەكىن، خىزان يا ھەلوەشايى و ئەخلاق و غېرەت نەمايە نامويس و حەيا و شەرەف يا ھاتىيە بن پېكىرن، ڙبەر ھندى ڙى گەلەك ڙ نەخوهشىيەن ئەقلى و دەرۈونى و كومەلايەتى سەرھلداينە^{٤٠}. ئەم يىن دېينىن مللەتى مەزى تارادەيەكى بەرەف رۆزئاڤابۇونى چوویە، ئەف بەرەف چوونە بتنى دئالىي رەش و تارى دا بۇويە(دگەل رىزىن مە بۇ هندەك خەمخوران)، لەورا ئەم يىن دېينىن زەنگا مەترسىي يا لىسەر مللەتى مە، رۆزانە چەند ھەوالىن ڙىنبەردانى (طلاق) ئەمگۈن دېن ڙ

^{٣٧}- مفاهيم سياسيه، د. عبدالحكيم بشار، ص ٢٠٠.

^{٣٨}- ناسناما حزبه كوردىستانىيەكان، مسعود عبدالخالق، ل ٢٠٠.

^{٣٩}- ھەمان ڙىدەر، ل ٢٠٠.

^{٤٠}- چەند مەسەلەيەکى باوى سەرددەم، عەل باپىر ل ٢٠٠.

دادگه‌هیین مه، رۆزانه چەند روویدانیین رەفاندنا زارۆکان ئەم بىن گول دىن، گەلەك تشتىن دى
مهنەۋىت بىزىن.

- علمانييەتا كوردى و مالوييراني:

دېت ئەڭ گوتته بۇ ھندهك كەسان يا ب زەممەت و نەخوهشىت، لى ببورن، ئەم دى
بىزىن(علمانييەت و مالوييراني و دەردەسەريا كوردان) بۇ سەلانىدا راستىيا فى گوتنى دى بزاڭى كەين ب
بەلگە بسەلىنىن و لەۋماھىي ھەو بخوه ل سەر فى چەندى دى كەين دادغان و هوين بريارى ل سەر
بەدن كا گوتنا مە دجىي خودايە يان نە؟

د كوردىستانىدا علمانييەتى گەلەك دەرد و مالوييراني بسەرى مللەتى كورد ئىيابىن، ژوانىزى:

- ١ - دگەل پەيدابۇونا علمانييەتى مالوييرانيا كوردان دەستپېكىرىيە.
- ٢ - علمانييەت ئەگەرەكى بەيىزە بۇ ڙنافبرنا نافىن كەسايەتىيەن مەزنىن كورد.
- ٣ - ھەر ئەو بۇويە ئەگەر بۇ پەيدابۇونا شەرى براڭۇزىي و چەندىن ئالۇزىيەن دى.
- ٤ - لېر سىبەرا علمانييەتى ج جاران كوردىستان نابىتە ئىك و حزىن كوردى ژى ھەنگەن.

ل دەستپېكى بلا ژ زمانى كوردى دەست پېكەين، ئەرى ب درېڭەھىيا ھنده سالىن رىقەبەريا وەلاتى
ژ لايى سىكۈلارانقە ج خزمەت دفى ئالىدا ھاتىيە كرن؟ ئەرى زمانى كوردى مەترسيا ژ نافچۇونى ل
سەر ب دۆماھى ھاتىيە؟ ئەگەر ھندهك ھەول و بزاڭىن كىم نەبت و ب تايىبەت يىن ھندهك
كەسىن خەمخور ج دى بۇ زمانى كوردى ھاتىيە كرن؟ ئەگەر بتنى بەپىن و باس ل باشۇورى كوردىستانى
بکەين(چونكى تارادىيەكى د سەربەخوينە) دى بىنин دەسەھەلاتدارىن وەلاتى ب درېڭىيا ۋان سالان
نەشيان زمانەكى ستاندارە بۇمە ئامادەبکەن و جىاڭى ژمالوييراني قورتال بکەن و زمان بەرەن نەمانى
نەچت، ھەر ئەڭ ھەرەيە وەسا كرييە ھەركەسەكى كوردى ل كىقەيا كوردىستانى بى دەما تىشەكى
دنەشىست ب زارى خوه و ب بن زارى خوه وى تاشى بىنىست و ب فى رەنگى ژى دېتە مەملانىا زمانى
وزارىن بچوياك دزمانى دا، ئەڭەزى مەبەستا وەلاتىن رۆزئاڭايىيە و كار ل سەر زارىن كوردى دكەن و
خوه ژ زمانى سەرەكى دايە پاش، دەپەت دووبارە كوردىستانى دابەش كەن^{٢٢٣}. ئەگەر بەرىخودانى ل
رەوشَا قوتاپخانىن مە بکەين ل گەل زمانى دى بىنин گەلەك نە ژ ھەزىيە و ل بەر قوتاپيان ژى بەرزە

^{٢٢١} - مەوسووعەي جودى، مسعود عبدالخالق، لـ.

^{٢٢٢} - قورئان و سىكۈلارى كورد، سەلام ناوخوش، لـ.

بورویه (ئەگەر ل بەر وەزارەتا پەروردى ژى بەرزە نەبىت باشە!!) چەند سالان بادىنى و پاشى سورانى و پاشى ل زانكويى ب عەربى يان ئىنگلەيزى، ب تايىبەت ل بازىر و بازىرلىكىن دەكەفەنە دنافېھرا پارىزگەھىن(دەھوك - ھەولىردا، رەوشان وان گەلەك نەخوھش دېت و دېيىن سالانە چەند كىشە پەيدادبن، لەورا ماموستاين زمانى ژى ئەقى چەندى ب مەترى دېيىن ل سەر زمانى كوردى ھەر چەندە باشۇرۇ كوردىستانى چەند هاتىيە ئازادكىن!! سەربەخۆيە! بتنى سى پارىزگەھە (ھەلەچە ژنۇي جودابۇويه) دئاليي پەردوەردىدا سى زمانىن جودا دەھىنە خواندن و دەممەكى نىزىكىدا سى جىل(نەقى) يىن ژ ئىك نەتمەود دى درست دبن) ٢٣ . ب ۋى چەندى و ھەبىنا چەند بازىر و بازارلىكىن بچوپىك و ب دوو يان سى يان زىدەت زاران و خواندن ب وان زاران وەلات بەرەڭ پارچەكىنەكا نوى برىيە، ئەرى ماكى بەرپرسە ژ فى مالویرانى؟

ئايدولۇزىيەتا علمانىيەتى ب رامانا خوه يا تەقلیدى ب وى ئايدلۇزىي دەيىتە گوتۇن كو تىورىزا پرۆسىسا نويبۇنَا كومولگەھى دكەت، يان بۇ تازابۇونا كومەلکەھى چارچووفەكى تىورى پېشىياردكەت. ٢٤ ئەگەر ب ۋى چاھى تەماشايى بچىمى سىكۈلارىن كورد بكمىن، ئەرى كا نويبۇنَا كومەلگەھى؟ ئەرى نويبۇن بتنى ب ئامىر و بالەخانىن مەزنە؟ يان نويبۇن ب عەقلەن خودان ھزرو داهىنەنە؟ ئەرى ما هوين نابىنن سىكۈلارىن كورد بەرۋاھى ئايدولۇزىيا خوه كاردكەن؟ ئەرى دئاليي نويبۇنَا عەقلى كوردىدا مە فەشەل ئىنایە يان نە؟ ئەرى ما ئەفە ژى نەمالویرانىي بۇ مللەتى مە؟

ژ ئالىي دزى و گەندەلىي ۋە ل كوردىستانى ھەر ئەم نەشىن باس بكمىن و دېيت ۋەكولىنىن دوير و درېز ل سەر بەھىنە نەقىسىن، چونكى ب راستى پەتىيا ئالىيىن جەڭاڭى ۋەگەرتىيە، ئەڭ چەندەزى زېرەھەمى سىكۈلارىن كوردىستانى يە ب سەر مللەتى دا ھاتى، ئەگەر پرسىياربكمىن و بىزىن كىز فەرمانگەھا حوكىمەتى يە دنوگەدا دزى و گەندەلى و تالانكىرنا مافى خەلکى تىدا نەبەت؟ ئەز باوھرم هوين ژى وەكى من دېيىن ھەميان، ئەگەر باس ل خالىن سنورى مينا) ئىبراهىم خليل، باشماغان، حاجى عومران، پېش خايير بكمىن دى بىنин كەس نوزانت كا داھاتى ئان خالان چەندە و چەوا دەيىتە مەزاختن، ئەگەر بەھىن و ئاوردەكى ل كىلگەھىن نەفتى بدهىن و خشتەيەكى بۇ ھەردوو دەقەرىن كەسەك و زەر دابىن بكمىن، دى باشتى دىياربىت بۆمە كا داھاتى ۋەلاتى خودان قەيران چەندە.

A- ل دەقەرا كەسەك (گوران و ئىكەتى):

كىلگەھىن نەفتى يىن لزىر ۋى دەسەھەلاتىدا:

٢٣ - ھەمان ژىدەر، ل ۱۰۰.

٢٤- دين و دنيا، مەريوان و وريما قانىع، ل ۱۰۰.

بنه باو، بهرمیل روزانه.

گورده میر، بهرمیل

گه رمیان، بهرمیل

کورمۇ، بهرمیل

خورمه لە، بهرمیل

کەركوك - خەباز و جامبۇر، بهرمیل

ھەيقانە، \$1,000,000-\$2,000,000

ژخالىن سنورى، ملىون دۆلار ھەيقانە

سەرجەمىي داھاتى، ملىون ھزار دۆلار

ددەمەكى دا قەيرانا دارايە و (٢٠) ملىون دۆلار بۇ موچە خورىن ژىر دەسەھەلاتا كەسەك پېيدى.

B- ل دەفهرا زەر (پارتى):

كىلىگەھىن نەفتى ل ژىر دەسەھەلاتا پارتى:

تاوکى، بهرمیل روزانه

سەرسىنڭ، بهرمیل

ئەتروش، بهرمیل

شىخان، بهرمیل

ئاكرى - بجىل، بهرمیل

بەردىھىش، بهرمیل

تەق تەق، بهرمیل

^{٢٣٥}- بەرنامى رۈزىھى، كەنالى سېيىدە.

میران: ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ بهرمیل

توبخانه: ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ بهرمیل

خورماله: ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ بهرمیل

ئافانا باي حهسهه: ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ بهرمیل

سهرجهه: ۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ بهرمیل \$ ۱,۰۰۰ مiliar و ۰,۰۰۰ مiliar و ۰,۰۰۰ هزار دۆلار

حالا يراهم خه ليل ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ مليون دۆلار هەيغانه

داهاتى ناخون تا ۱۰,۰۰۰ مليون دۆلار

سهرجهه: ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ مليون و ۰,۰۰۰ هزار دۆلاره.^{۲۶}

يا جەئى ئاماژى يە ئەڭ زانىارييە ژلايى پەرلەمانتارەكى ۋە بىزەرى بەرنامى (رۇزىدە) كەنال (سېيىدە) هاتىنە دان و بىزەرى بەرنامى (مىصب عبد العزيز) بۇ مە ئەڭ چەندە پشت راستىكى.

ل دويىش ئان بەلگان دياردىبىت كو داهاتەكى زۆر ژ نەفتى و دەرييکىن سنورى بۇ ھەرىيما كوردىستانى دھىيەت، لى دنوگەدا قەيراندا دارايىيە، ھەر ئەقە بۇويە ئەگەر حوكىمەتا ھەرىيمى موجى فەرمانبەران () ھەيقىن سلا() و پاشى كىمكىرنا موجى سلا() ژى بناقى قەيرانى و دەممەكىدا بۇ فەرمانبەرىن ژىر سىبەر ئىكەتى و گوران پېلىنى ب () مليون دۆلارايە، بقى رەنگى زيانىن علمانىيان بۇمە باش دىارىن، ديسان ئەگەر باش بەرىخودانى ل سالىن بەرى نوگە بکەين دى بىنин ج قەيران نەبۈون و ئان پارتان ب رىزەھەكا مەزنەر داهاتى دخار، ل دويىش ھندەك ئامارىن (رېقەبەراتىيا ئامارا سليمانىي) دايىن ديارىكىن ل سلا() و دناف پەرتۈوكا (سودەكانى گەندەلى ئابورى) دا ھاتىيە.^{۲۷}

پارىزگەھ	داهاتى تاكەكەسىي سالەكى دا) دۆلار
ھەولىر	\$ ۱,۰۰۰
سليمانى	\$ ۱,۰۰۰
دھۆك	\$ ۱,۰۰۰

^{۲۶}- بەرنامى پۇزىدە كەنال سېيىدە.

^{۲۷}- سودەكانى گەندەلى ئابورى، د. نەھرۇ عەل، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جەھەنەمەن، لى ۱۰,۰۰۰,۰۰۰.

سەردرای ئەقى خشتبىي كو داھاتى تاكەكەسى پارىزگەھىن كوردىستانى يە، ل گەل هندى كو رېزەيدەكا مەزنه ژ داھاتى لى داباشت بەرىخودانى ل بودجا پەسەندىكريا عىراقى بکەين يا دناقبەرا ساللىن (٢٠١٣) ل دويش ئامارا (وهزارەتا دارايىيا عىراقى) ھاتىيە^{٢٨}.

سال	بودجي پەسەندىكرى(مليار دۆلاران)
٢٠١٣	٣٥٠
٢٠١٢	٣٤٠
٢٠١١	٣٣٠
٢٠١٠	٣٢٠
٢٠٠٩	٣١٠
٢٠٠٨	٣٠٠
٢٠٠٧	٢٩٠
٢٠٠٦	٢٨٠
٢٠٠٥	٢٧٠
٢٠٠٤	٢٦٠
٢٠٠٣	٢٥٠
٢٠٠٢	٢٤٠
٢٠٠١	٢٣٠
٢٠٠٠	٢٢٠

ل دىف ۋان ئاماران و فى داھاتى زەبەلاح ل عىراق و كوردىستانى و ئەم يىن روشا وەلاتى ب چاڭ دېيىن، ئەرى مەۋەقە نە تالانكىرنا داھاتى مللەتى يە؟ ئەرى ما مال وىرانى چىيە؟ ئەرى كى فى داھاتى دېت؟

دەربارە مافى ژنى گەلەك جاران سىكولارىزم فى چەندى دكەنە دەھول و دقوتن ل بەر ئىسلامى مافى ژنى يى خوارى، لى ئەو نۇزانىن خودايى ژن چىكى باشتىن تشت بۇ وى ژنى ئامادەكىرىنە، ئەگەر ئەم بەرىخودانى ل ژنى بکەين دى بىنин ((ئەڤرۇ ل ژىر سىبەرا علمانىيەتى رۆزئاۋا و رۆزھەلاتدا ھەمى رىز و كەرامەت و قەدر بەها ژ ئافرەتى ھاتىنە وەرگرتىن))^{٢٩}. ئەرى گەنكى ئەو چەندە قەدر و بەايە ئافرەت بېيىتە يارىيەك دەدستى گورگاندا؟ ويا وان دېيىت بۇ خوه وى كرييارى دگەلدا بکەن، ھەتا شەھەوتا خوه تىرگەن، پاشى وى ئافرەتى دكۈزن، ئەم يىن دېيىن رۆزانە چەند ئافرەت دەيىنە رەقاندن و كوشتن، ئەقى ھەمى ژ ئەنجامى كريارىن بى رەوشتانەيە، نشيسيەرە (ئوقىا نووسىيەك ل تاوان) د چاپىيەكتەنەكىدا دېيىت: دىاردا لەشفرۆشىي پەتىيا بازىرەن كوردىستانى فەگرتىنە ب رەنگەكى وەسا

^{٢٨}- ھەمان ژىيەر، لى ٢٠١٣.

^{٢٩}- قورئان و سىكولەرى كورد، سەلام ناوخۇش، لى ٢٠١٣.

بتنی ل ههولیر و سلیمانی زیدهتر (هزار جهین لهشفرۆشی هنه، دبهرام بهردا بزافا سیکولاریزم کوردى و دەسھەلاتا علمانیا کوردى تاوانباره^{۳۰}). يا سەيرە دى بىنى هەردهما سەرپیچىيەك دزى ئىنچەنەتەن ئەنچامدا، ئىنچەنەتەن فەرمۇنیزم (ژنخوازى) دى رابن چنە بەر قودىكى و هندى سوراھەك و سپیاھەك و مکياجەك هەمەن دى ل سەرو چاھىن خوه دەن و هىئەن بەرسىنگى كامира دكۈنگەرەيەك پۇچىنە ئەنچەنەتەن، لەورا مەروۋ دشىت بىيىت: فەرمۇنیزم كوردىستانى ھەمى تىشتىن بەس فەرمۇنیزم نىن بىرىيەر ئەنچەنەتەن خوه، ئەرەن ما ئەفە مالویرانیا وەلاتى نىن بەدەستى سیکولاران؟

ژئالىي ژناھىرنا جانى كوردان ئەف چەندە پەت ل گەل حزبىن سیکولارىن كورد ھەبوویە، ب گوتنهكا دى ئانکو شەرین ناخوخىي دىرۆكا وان يا گىرىدایە ب سیکولاریزم کوردىقە، ھەر چەندە دېيت ھندەك ژ پارتىن ئىسلامى ژى كەتىنە ۋىھەلەيى و جانى كوردان ژ دەست دابىت، لى پەت ئەف چەندە يا گىرىدایە ب سیکولارانقە، چونكى ئەھەلەيىن بەھىزىن و پەتىن كەس دنابەرا واندا گىيان ژ دەست دابىت، د ھندەك ژىدەران رىزا كەسىن شەھىد دنابەرا شەرئى ناخوخىي دا رىزا وان دگەھەيننە (هزار كەسان و ھندەكىن دى دگەھەيننە³¹) ھزار كەسان ((برا كۆزى ياب كومى سەرھەلدايە ل گەل سەرھەلداشا شورەشا نوى ياسالا³²) ب رابەراتىا (ى. ن. ك) ب تايىبەت ل كارھساتا ھەكارى و دويقرا (ئەنەن كەسان و ھەنەن دەنەنەن³³) زىدەت ژ³⁴ (پ. م يەكىتى تىيدا ژناھىچۇۋىنە)³⁵. و د نافا مالا كوردىدا ئەفە نەئىكەم روویدانا برا كۆزىي يە، بەلكو ل پىيىشتر ژى ھەمان كريyar ھەبووينە (دمىزروويا نوى ياكوردىدا ب روونى برا كۆزى ل سالا³⁶ سەرھەلدايە، دەملى باى³⁷ م. س — پ. د. ك) ژ سەرگەردايەتىا بارزانى جودا بوبىن)³⁸ ، ھەمى دەمان بانگەشا ئازادىي ژلايى ۋان پارتانقە دەھىتە گازىكىن، لى ئەگەر ب واقعى لى بنىرىن دى بىنى ئەھەن ئەنھەلەكى و ئازادىيا ل نەھەلەكادى! چونكى ھەردهما بەرژەوەندىيەن سیکولاران دئالىي ھزباتىي و مللەتى دا لەھەف گونجايى نەبن، وي دەمى بەرژەوەندىيا ھزباتى ب سەر يامللەتى كەتىيە³⁹. و باسکرن ل ئازادىي وەك فاچىكى دەقى لى ھاتىيە، يادىارە ل پاشتى سەرھەلدانى جورە ئازادىيەك بەلافبۇويە، ل وي دەمما وەلات ژدەستى رېزىما سەدامى رىزگاربۇوى، ل وي دەملى ل ۋى وەلاتى ئازادىي دەستپىيەكىرى تالانكىرنى ژى دەستپىيەك، مىزروويا تالانكىرنى و مىزروويا ئازادىي پىكە گرىدایە و دەستتىشانكىرييە، مەرۆڤى تالانچى بىت! ج جاران نەشىت د رامانا ئازادىي بىگەھەت، چونكى ئازادى و دزى و تالان دزى ھەفن.

³⁰- ھەمان ژىدەر، لى³⁸.

³¹- ناستامە حزبە كوردىستانىيەكان، مسعود عبدالخالق، لى³⁹.

³²- ھەمان ژىدەر و لايپەرە.

³³- ھەمان ژىدەر، لى⁴⁰.

روونکرنا پاشه‌رۆزى وەک بانگشەك ژلایی سیکولارانشە هەمى دەمان باس لى دھىتەكىن، رۆزانه دئى بىنى مل پەحنهك هاتىيە سەر شاشىن (TV) و باس ل پاشه‌رۆزا گەشا وەلاتى دكەت، ئەڭا ب سىستەمى سەقەتى پەروردى دى بەدەستەھەت، بەنلى ئەم دېينىن (٢٠١٣) سالە دەسھەلات ل دەستى ۋان كەساندا رۆز بۇ رۆزى بەريكا وان ياترى دبت، لى ھىشتا مەنەدىتىيە بۇ شەقەكە بىتى ژى ۋان بەرپىزان بازىرەك روون كرى، ئەو بەرپىزى نەشىت بىتى بۇ شەقەكى بازىرەك روون كەت، دى چەوا شىت پاشه‌رۆزا ۋى مەللەتى روون كەت! ئانكى دى چەوا شىت كارھبى دابىن كەت، ئەو دەماماكا ل سەر پۆخسارى ۋان كەسان، ھىج گياندارەكى دى ل سەر پۆيى ئەردى نىنە.

پاشى مە بەحس ل سیکولاريزما كوردى و رۆلى وى دخراپكىرنا مالا كوردىدا كرى، مە چپكەك ژ كرييارىن وان ئىينادى پىش چاھىن وە، نوكە ژى دەمە بەرپىخودانى سیکولاريزما جىھانى بکەين، بەرپىخودانى ل رۆلى وى بکەين دخراپكىرنا جىھانىدا.

- علمانىيەتا جىھانى و مالوپەرانى:

سیکولاريزم ل ئالىيەكى چەندىن خوهشى بۇ جىھانى دەستە بەركىن ل ژىر دروشمىن خوهىيەن برىقەدار، لى ئەفى چەندى زۆر نەفەكىشا چونكى دوزمنكارى و وېرانيا سیکولاران دەستپىكىر، ئەگەر بەرھەمى سیکولاريزم زانست بت، لى دزانىن زانستى چەكى كىيمىا چىكىر بۇ ۋىنافىرنا مەرفاتىي، چونكى وى زانستى ترسا ژ خودى ل گەل نەبۇو، ئەگەر علمانىيەتى ماف بۇ ئافرەتى دەستە بەركىرت ئەۋان ما凡 ئازادى دەربازكىر، ھەر ئەفە بۇ ئەگەر پەيدابۇونا نەخوهشىن جودا جودا و توشبوونا ب ملىونان كەسان ب ۋان نەخوهشىان و ب ۋى رەنگى تا دوماھىي.

سیکولاريزم د ھەر جقاکەكى دا ژ جقاکەكى دى جودايە، ئەفەزى ل دويىش كارىگەريا ئالىيە جقاکى، ئابورى، رۆشنېرى، سىاسى، ... هەتد، ژېھر ھندى ژى نىاسىنە وى ژ جقاکەكى بۇ ئىكى دى جودايە.^{٣٤} بىشى جودابۇونا خود دبت گەلەك جاران مەرفە بچمىي(روپىي) درستى سیکولاران ناسنەكەت تاكو ب درستى ل دويىش نەگەرىت.

سیکولار ب ھەجەتىن خوه يىن جودا جودا بۇونە ھەۋەزىن ئايىنى و ل دىزى كەسىن ئايىن و ئايىندار راوهستان، ب ھەجەتا ھندى كو (دەولەتتا دىنى، دەولەتكە حوكىمى ل ئەردى دكەت ب نافى).

^{٣٤} - مقاھىم سىاسىيە، د. عبدالحكيم بشار، ص ٢٠٠.

ئەسمانى كونترۇلا ژيانا خەلکى دىكەن ب نافى خودى^{٣٥})، لى مە ل بەشى ئىكى بەرسىت بىاشى ل سەر دايىه، ئەڭ چەندە يادىرى ژ ئايىنى ئىسلامى كۆزلى ل خەلکى بىكەت ب نافى خودى.

سيكولار گەلهك جاران تومەتى پالدىن بۇ ئىسلامى و موسىمانان ئايىن يى بەلاقىرى ب شەرى و كوشتنى، لى ل دويىش فەكۈلىيىن نوى ھاتىيە قورئان پىروز دناھەمى پەرتۈوكىن ئەسمانىدا كېمەر بەحس ل توندو تىزىي كرييە، دناھ گوفارا(ئىينى دېنلىك) يادىرىنى دەقىقەتلىك ھاتىيە بەلاقىرىن ژلایى ئەندازىيارى پروگرامسازىي فە ب نافى (توم ئەندرسون) دى تىدا دېيىزت: د قورئانى دا ژ ئىنجىل و تەوراتى كېمەر باس ل توندو تىزىي ھاتىيە كرن. ديسان دناھ شەرىن (كافر و موسىمان) دا، د ھەمى شەراندا ئەقىن ژ سالا (٢٠١٧) ھجرى ھاتىن ئەنجمامدان تا سالا (٢٠١٩) ھجرى، رىزا وان ناگەھەنە (٢٠٢٠) ھزار كەسان، ژ موسىمانان (٢٠٢٠) و كافران (٢٠٢٠) كەس. ^{٣٦} دەدەمە كىدا و دناھ شەرىن كوردىدا و شەرىن جىهانىدا، ب رىزەيەكا مەزن ژ خەلکى كوشتنىه و مالویران كرييە.

شەرىن ئىكى و دووپىي يىن جىهانى ئەم باش دزانىن ج وىرانييەك ب سەر جىهانىدا ھات و ب هزاران و ملىونان ژن مانە بى خودان و زارۋاك بۇونە ئىتتىم، ل گەلهك بەشىن فى جىهانى ئىيدى ژيان ل سەر فى ئەردى و وەكى بىابانەكا چوول و بى ئاڭلى ھات. دشەرى (٢٠٢٠) (شەرى ئىكى جىهانى) دىرزا وان كەسىن بۇونە قوربانى (٢٠٢٠) ملىون كەسبوون و ژوانزى (٢٠٢٠) ملىون كەسان گىان ژ دەستداینە.^{٣٧} يادىرە د شەرى جىهانى ئىكى دا ژبەر بەرژە وەندىيىن خوه وەلاتىن زەھىزىن جىهانى وەكى (بريتانيا، فەنسا، ... ھتد) وەلاتىن رۇزھەتا نافىن و كوردستان ب تمامى وىران كرن و دابەشكىن و ھەرج خىر و خىراتەكا فى وەلاتى ھەيە بۇ خوه بىن و ھەتا نوگەزى ئەم بىن تالانى ھىشتى يادىرە دەدەمە، ھەر جارەكى ب نافەكى و ژىر دروشەمەكى (شەرى ئازادىي، شەرى دىرى تىرۇرى، شەرى مافى مەرۇنى، ...) ھەتكە، بەلى يادىرە ئەفە بتى دروشەمەن و كارىن وەلاتىن زەھىزىن جىهانى يە زىدەت پەيدا كىدا تىرۇرى و زۆلى يە، ئەگەر نە بۇچى دەستان ژقان وەلاتان نابەردەت؟ تاكو ب ئاشتى بېزىن؟ مسەر كىستن (Maxton) نويھەرى پەرلەمانى بەريتانيا دېيىزت: كەسىن دشەرى جىهانىدا بۇونە قوربانى (٢٠٢٠) ملىون كەسن، ژ ئالىي خەرجىيىن پارەيە ئەگەر كەسەك بىا كەفيلى بۇ ئازادىكىدا كەسەكى گرتى يان كوشتى، وى دەمى دەپلەن (٢٠٢٠) ھزار دۆلاردا باشىن، ئەفە دشەرى جىهانى ئىكى دا و دشەرى دووپىي دا بۇ ھەر دەمزمىرەكى ملىونەك دۆلار دبارى شەريدا ھاتىنە مەزاختن ^{٣٨} ئەڭ كىيارىن توندرەو

^{٣٥}- الدين و السياسة، د. يوسف القرضاوى، ص ٢٠٠.

^{٣٦}- ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين، تقديم: سيد قطب، ص ٢٠٠.

^{٣٧}- ھەمان ژىدەر و لايپەرە.

^{٣٨}- ھەمان ژىدەر، ٢٠٢٠.

ژئهنجامی سیکولاران پهيدابووننه، سیکولار بهپرسن ژ قهيرانین جيھانی ئەقین ماوى زىدەتر ژ () سەدەيە جيھان فەگرتى و ديسان بەرپرسىيارە ژ قهيرانا ماوى زىدەتر ژ () سەدە كورستان ژى فەگرتى. هەر چەندە هندەك ژ مىزۇونقىسان رىزا كوشتىيان و هەردۇو شەراندا (شەرى جيھانى ئىكى و دووپى)دا زىدەترى () ملىون كەسان گىان ژ دەستداینە، ژوانىزى () ملىون كەس دشەرى ئىكى و () () ملىون كەسان ل شەرى جيھانى يى دووپى.^{٣٩}

زېھر سیکولارىزمى ھەر دئالي شەريدا، ل مىزۇوپيا ئەمرىكا باش يا ديارە ھەمى دەمان زۆلم و ستهما مەزن ل نەتهۋىن سەر روپى ئەردى كرييە، ھەر نەتهۋىيەكى ئەوان شىبابىتى بزافا فەگرتنا وان ياكىرى، بۇ نموونە(يابان)، پشتى سالىن دۆماھىي ژ شەرى جيھانى ئەوبۇو ل سالا () ئەمرىكا ب چەكى نەوهۇرى () هزار كەس ل هىرۋوشىما () هزار كەس ل ناكازاكى ژى كوشتن.^{٤٠} ئەرى ما ئەف كريارە ژ دەستى ئايىنى ب سەر جيھانى دا ھاتىنە؟ دچركەياندا ئەڭ رىزا مرۆفان ب بى گونەھى بھىنە كوشتن، بازىر ب تمامى بھىنە ويرانكرن، ئەڭ ھەمى زېھر ج؟ مانه زېھر دويىر كەفتى يە ژ ياسايا خودى ((وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ)) المائده(). ئەو كەسىن ب هنارتىيا خودى نەكەن ئەو زالم، ئەرى ل سەرفان كرياران ھەمييان ژ كوشتن و ويرانكرن و خراپىكىن جڭاكان، ما زالان شاخ پېقە ھەنە؟ ب سەدان سەرھاتىيىن دى يىن وەكى (ھىرۋوشىما و حەلەبچە) ھەتا دسەردىمى نوكەدا ول پېش چاھىن ھەمى دنيايى و ب رۇزا رۇنال ئەم يىين دېيىن چاوان موسىلمان ل وەلاتى(بورما) دەھىنە شەھيدىكىن، ب ساخى ئاگرى دېھەردىن لاشىن وان، و زيارەتگەھىن ب كومى يىين دەھىنە درستىكىن، ئەرى موسىلماننى ۋى كارى دەكەن؟ يانزى ھوفانىن درىندەيان ل وەلاتىن(بوسنا، ئەلبانيا، شيشان... هەت) ئەرى مانه ئەو رۈيدانىن ئەڭ كەسە دەكەن، ج جاران نەھاتىنە كرن؟ ئەرى ما ئەڭ مرۆفایەتىيە و دانا مافايە؟ د سەدى() دا ل شەرى كىيم نەتهۋىيان ياكوب شورەشا(دونكات) ناسىيارە، حۆكمەتا چىنى() ملىون موسىلمان شەھيد كرن و خەلكىن وى دەفەرى پشتى شەرى دەفەرىن خوھ بجه هيلىان. ديسان شەرى دنابېھرا يابان و روسيا ل سالىن() دشەرى (بورت ارش) دا () هزار سەرباز بۇونە قوربانى، ئەگەر باشتى لەپەرىن دىرۋۆك فەددىن دى زىيانىن مەزنترىيىن، ژوانىزى ل وەلاتىن ئىسلامى يىين دنابېھرا ئىكەتىيا سۆفيەتدا زىدەتر () ملىون موسىلمانان ھاتنە ڙنافېرن و ستالىنى بتنى() ملىون موسىلمان كوشتن) د شورەشا () ئوكتوبەر(يىدا () هزار مىزگەفت ھاتنە ڙنافېرن و ھەمى كرنە جەھىن مەلھا و ۋەخارنىيىن كريت و بى رەوشتىيان.^{٤١} ديسان (حافظ الاسد) بابى

^{٣٩}- ئاخاوتتىيك لەگەل عەلانىيەكان، عەلى محمد ھىرۋۆپى، لى.

^{٤٠}- ھەمان زىدەر و لەپەرە.

^{٤١}- ھەمان زىدەر، لى.

دكتاتوري سه‌ردهم (بشار الاسد) (هزار مسلمان ل (حه‌لوب و حه‌ما) شهید کرن، ئه‌رى ما درندىي زىدەتر چىه؟

ل ئالىيەكى دى ژ هوڤاتىيا سىكولاران هىلانا برسىا خەلکى يە و مانا بى ئافا پاقزە، ب ئەگەرئى سېستەمى سقەتى سەرمایه‌دارى ل جىهانى، وەسا پەيدا كىرىيە رىزھىپا مەزن ژ پارە و سامان يى فى جىهانى بکەفيتە دەستى چەند كەسان و ھندەك كومپانىيەن زەبەلاح ل جىهانى ب تايىبەت ل ئەمرىكا فى پارەيى ھەمىي بگەنە دەست، كومپانىيەن وەكى (ئەپل، فيسبوك، مايكروسوفت... ھتد)، لى ل ئالىيەكى دى (رۆزانە) (هزار كەس بتنى ب ئافا پىس دەرن، و ب گشتى ل جىهانى (مiliar مروۋ ب برسان ژيانى دېنە سەر، ئانکو ژيانا (مiliar مروۋان د مەترسا ھەزارىي دايە، ئەقى ھەمىي كەس بەحس لى ناكەت؟! چونكى ئەقان ھەمى تىستان ئە و ژى بەرپىسن.

ھندى باس ل خالىن رەش بکەين بدو ماھى ناهىن، چونكى ئەوان ياخوه بەرزەكى و دلى وان يى رەشبى، ۋىچا چەوا دى شىيىن ژيانا خەلکى روونكەن!!

- علمانيەت و دۆزمنكارى:

علمانيەت دناف مللەتىن ئەورۇپى دا رابۇون ب جوداكرنا دىنى ژ دەولەتى و ئەوان گوھدارى بۇ كر و رىزرا تمام بەستەفە ئىينا دفى مەسىھلى دا، شىا پتريا خەلکى ل سەر بوجۇونىن خوه رازى بکەن، بەلى علمانيەتى ل پۆزھەلات نەشىا ھەمان پىنگاڭ ب ھەمان سەركەفتىن ب ھافىت، چونكى جقاڭى پۆزھەلاتى و پۆزئاڭايى جودانە ژ گەلەك ئالىانىشە، راستە علمانيەتى شىايە بەشك ژ خەلکى پۆزھەلاتى بىنە سەر باوھراخوھ، ھەتا وى رادەيى دەسھەلاتىزى كەفتى دەستاندا، بەلى نەشيان ھەمى جقاڭى بکەنە سىكولار (دىن جوداكرن ژ ژيانى)، ھەر ئەقەندە ژى بۇ ئەگەر پەيدابۇونا ھەفرىكىن و پىكىدا شارستانىيەتان ل پۆزھەلات، ب تايىبەت ل پۆزھەلاتا نا فىن (جىهان ئىسلامى).

■ سىكولار مسلمانان دكەنە سى بەش:

- ١ - مۇسلمانىن توندرەو: ئەو مۇسلمانن يىن بى گوھرىن، و خوھنەگۈنجىن دگەل سەرددەن نوى.
- ٢ - مۇسلمانىن نويخواز: ئەو مۇسلمانن يىن مفای ژ جىهاندا سەرددەم دېين و خوه لگەل دگۈنجىن، ئانکو ھەر گوھرىنەكا ھەبت كارتىكىنى ل ئەوان ناكەت و دشىت خوه لگەل ب گونجىن.

٤٤ - چەند مەسىھلەيەكى باوى سەرددەم، عملى باپىر، ۲۰۱۷.

۳ - مسلمانین علماني: ئهو مسلمان ب درستى د پەياما ئىسلامى نەگەھشىئىنە، دېلىت دينى ژ دەولەتى و ژيارا خەلکى جودابكەن، ئەڭ جورە پالدەرەكى باشنى بۇ علمانىيەتا جىهانى و ژدهست دانا ئايىينى دناڭ مسلماناندا، دېت بەشك ژ خەلکى ئاسايى ل گەل ۋى دەستەكى ب فى رەنگى نەبت ب هزرا خوه، لى ئهو نزانت دراستىدا وەسايە و كار بۇ علمانىيەتى دەكت پەز ژ ئىسلامى.

دناڭ ھەمى دەزگەھىن ئەوروپادا بزاڤىن مەزن دەيىنە كرن بۇ سىكۈلاركىن مسلمانان، ژوانىزى(ريکخراوين خىرخوازى، راگەھاندن، دەزگەھىن خواندى...هتد) ئەگەر بەرىخودانى ل ئالىي راگەھاندى بکەين، ھەمى دەمان راگەھاندىن رۆزئافا(سىكۈلار) دوى بزاڤى دايىھ پۇيى ئىسلامى تارى بکەت، و ترسى ژ ئىسلامى ل دەڭ خەلکى پەيدابكەت، ھەر ئەقە بۇ ئەگەر ئەيدابونا چەمكى ئىسلام موقۇبىيا (ترس ژ ئىسلامى) پەيدابووى و تارادەكى باش ۋان دەزگەھان شىيان بگەھنە مەبەستا خوه، (سەمۇئىل ھينگتون) درۆزىنامما(واشنىتون پۆست)دا، ل بەرى رووېدانا (٢٠١٣) سېتمېرى (٢٠١٣)دا ئاخىتنەك كرييە، ئەڭ ئاخىتنە رووېي راستەقىنە يى سىكۈلارىزىمى و دوزمنكارىا وان بۇ ئىسلامى دىاردەكت، دېئىرت: (ھەمى ئايىن يىن ھاتىن سىكۈلاركىن، ژبلى ئايىنى ئىسلامى و بىتى ئەو يى مایى، ئەقەزى ژبەر دەقىن وى يىن نە گوھور (قران و سنت) پېيىدىقىيە ئەم ھەمى مل ب مل كاربکەين ژبۇ سىكۈلاركىن وى) ^{٤٤} بىنچەندى دىاردەبت ئەڭ كەسە ھەمى دەمان كاردەكەن بۇ سىكۈلاركىن جىهانى و راكرىدا دەسەھەلاتا دينى ژ دنيايى و ژىڭجوداكرىدا وان ژ ھەقدۇو بۇ مەرەما ب دەستقە ئىنانا بەرژەندىيەن خوه.

ھەمى دەمان رۆزىنامەيىن مەزنىيىن جىهانى دژاتىيا ئىسلامى كرىنە، بۇ مەرەما نەشرينكىن و كرييتكىندا دينى ئىسلامى، ژوانىزى رۆزىنامما(تلگراف) يا بىريتانى ل دوو گوتار بلافکەن ب ناڭى (بۇچى رۆزئافا نەشىت دوزمنيا خوه بۇ ئىسلامى ژبىركەت، ئەم پېيىدىقىيە ب ھارىكارييما وانايىنە بۇ بەر سىنگرتىن ئىسلامى) ديسانقە درۆزىنامما (واشنىتون پۆست)دا ل ٢٠١٣/١٢/٢٥ گوتارەك ھاتىيە بەلافکەن بناقى (كفانى تەنگاھىيەت نوى سەرھەلدا ئىسلامىيىا جىهانى) و دەغان رۆزىنامە و دەزگەھاندا بەردەوام ھېرىش كرن بۇ سەر ئىسلامى دەھىتەكىن بۇ مەرەما رىزگاركىن جىهانى ماددى ژ دەستى دينى.

ھەمى دەمان سىكۈلار شەرى دەكەن ب مەرەما جوداكرىدا ئايىنى ژ ڇيانى، ب دىتنا سىكۈلاران ئەو دشىت جىهانى ب باشتىرىن رەنگ ئاپاڭكەن (گرنگتىن گريمانا سىكۈلار بېش كىش دەكەن، درستكىندا ناكوكىيان ب كويىرى دنابەرا مودىرەن و دينداراندا، ب وى رادى ھاتىندا مودىرنى يە، ب غىابا مودىرنى

^{٤٤} - ئەم وىي دى، د. عەلى قەرەداغى، ل ٢٠.

ئاماده‌بیا ب هیزا دینی يه) ^{٤٤}. ب دیتنا وان جیهان بهره‌ڻ پیش ناچت هندی ئایین دناف خه‌لکی دا هه‌بٽ، رهشا زیارا بهر ته‌نگ ڙ ئه‌گه‌رئ ئایینی دئ ب سهر خه‌لکی دا زال بت، لئه‌و راستیيین میّزووی ل بيرا خوه نائين (د واقعی ئیسلاميда بلنتین حوكم میّزوویا مرؤفاتیي تومارکريين حوكمی خه‌لیفيين راشدينه - حوكمی ئایيني يه، ئانکو ئه‌و حوكمه ده‌ما شه‌ريعه‌تی خودئ ل سهر ئه‌ردي هاتي چه‌سپاندن و کار پئ کرن^{٤٥}. بقئ چه‌ندي دياربيت کو گوتنا سيكولار د کمنه ئوازه‌کا به‌رزه و هه‌مى ده‌مان ب توب و تانک و فروکتین خوه دژهن و ڙيلی ئه‌زمانی وان يئ شرين، ئه‌قئ خه‌لکی دبرن، يا دويره ڙ راستي و ئه‌گه‌ر ئه‌و گوتنا وان ل گه‌ل رُوزئافا ب گونجت ڙي، ب هیچ ره‌نگه‌کي ل گه‌ل جيهاانا ئیسلامي ناگونجت، ئه‌گه‌ر سيكولاريسٽ ل ده‌ڻ وان جهئ قه‌بیل کرنی و په‌سنه‌نکري بت ل ده‌ڻ موسلمانيي ب درستي جهئ قه‌بیل کرنی نينه.

سيكولار هه‌مى ده‌مان بزافي دکه‌ن بو ڙيک جوداکرنا ئایيني ڙ زیارا مرؤفایه‌تیي و ب دیتنا سيكولاران جيهاان بهره‌ڻ پیش ناچت ئه‌گه‌ر ئایين دناف مرؤفایه‌تیي دا هه‌بٽ، سيكولار هه‌مى ده‌مان دبیژن: ئه‌گه‌ر و دفیت مودیرن بن، هندک مه‌رجین هه‌ين ئه‌گه‌ر ئه‌و مه‌رج نه‌بن هوين موديرن نابن، ڙيک ڙ وان مه‌رجان لاوازبوونا تماما ئایيني يه دژيانی دا ب گشتی و دسياسه‌تی دا ب تاييه‌ت^{٤٦}. ئه‌ڻ چه‌نده‌ڻ ڙ ئه‌گه‌ر وئ ستما ئه‌وروپا ڙ ده‌ستي ئايینزانان ديتی ئه‌ڻ برياريئن بشی ره‌نگی هاتنه دان و ئيىدى نابت ئايين تيکه‌لى ڙيانى بت. ب گونه‌ک دى ئانکو ئه‌وا ل سه‌دى نافه‌راست ل ئه‌وروپا روویدايي ب حوكمی ئایيني نه‌بوو، هيستا شه‌ريعه‌تی خودئ ل ئه‌وروپا حوكم نه‌کريي، به‌لكو حوكمی زه‌لاميي ئاييني بـو، ب ئه‌گه‌ر توغيانا ڦان که‌سان هه‌مى کارين مه‌ترسى دار روویدان^{٤٧}. لئه‌ڻ كرياره ل سهر ئاييني هاتنه حسيبکرن و بـونه خاله‌کا رهش ب ناف چافين ديروکا ئاييني فه ل ئه‌وروپا هه‌ميي له‌ورا بـافا لادانا ئاييني هاته کرن و سيكولاريزم هاته د گوره‌پانيدا.

ئايين وه‌کو ديتنه‌کا جثاکي و چوون ل سهر ڦي ئاييني، جوداهي دنافبه‌را رُوزئافا و رُوزه‌هلاٽدا هه‌بويه، ئه‌گه‌ر ل ئه‌وروپا چاره‌سه‌ری ب دهست به‌ردان ڙ ئاييني بت، ڙ ئه‌گه‌ر وئ کاري خرابي زه‌لاميي ئاييني، لئه‌ڻ رُوزه‌هلاٽا نافين (جيهاانا ئیسلامي) دهست به‌ردان ڙ ئاييني ب هیچ ره‌نگه‌کي نابت

^{٤٤}- دين و دنيا، مهريوان وريا قانع، لـ ١.

^{٤٥}- له کيشه‌کانى هزرى ئیسلامى هاوچه‌رخ، محمد قطب، وهرگيران: د. ابراهيم احمد شوان، چاپي يه‌كه‌م، بـ چاپخانه و جهـ، لـ ٢.

^{٤٦}- دين و دنيا، مهريوان وريا قانع، لـ ٢.

^{٤٧}- له کيشه‌کانى هزرى ئیسلامى هاوچه‌رخ، محمد قطيب، لـ ١.

چاره‌سهری، به لکو دفیت وان کیم و کاسیئن ل دوور ئایینی بھیتە لادان و گیانه‌کى راسته قینه‌بی ئایینى سەرھلەدەت.^{٤٨}

سیکولاریزم دھەمى دەماندا شەرى ئاراستە مۇسلمانان دكەن! (جىدينباوم) دېيىت: شانازى كرنا مۇسلمانان ب ئایینى وان، كوسپەكا مەزنه ل بەرامبەر رۆزئاۋايى بۇونا جىهان ئىسلامى، ئەفرو زى باڭھەلدىرىنى جىهانگىرى دېيىن: ئىكەم كوسپ(رېگر) ل بەر جىهانگىرى ئىسلامە!! ئەوان ھەمى دەمان كار ل سەر فى بابەتى كرييە ب باشى ل سەر راوهستايىنە. ھەمى دەمان چەپەرەكى مەزن دانايىيە ل بەرامبەر مۇسلمانان.

ئەگەر ھىشتا باس ل دۆزمىنكاريا سیکولاران بکەين، دى باشتى نىاسىن، روبي وان يى گورگى دگەل ئایينى ئىسلامى ب باشى دى دياربىت، ژ دامەزراوين ئىكەتىا ئەورۇپى و بەردەوااميا دۆزمىنكاريا وان بۇ ئىسلامى قولبا (ناتق) يە، ل تىرمەها سالا(۲۰۱۶) ئىكەمین كومبۇونا قولبا ژۇريا ئەتلەسى(ناتق) ل لهندەن هاتە گريدان، راگەھاندىنا وەزىرى دەرفەيى ئىتالى(سەرۆكى خولى) بۇ گۇفارا (نيوز ويک) و ژمارا(۲۰۱۷)دا. ل لەپەرى(۲۰۱۸)دا دېيىت: ژ خەلەتىايە دەست ژ فى رىكخراوا ئەمنى بەردەين، ئەوا دچىل سالاندا هاتىيە ئاڭاكن، ھەنەدە ئەورۇپا يَا بەرەڭ ئاشتىي دەت، لى ھىشتا ئالوزىيىن مائىن و بەردەوامن دنافەن دەندەك دەولەتىين ھەۋەپەيمانىا رۆزئاۋايى وەكى (توركىيا، يۇنان، ...هەندى) راستە بەرسىنگرتىدا دگەل شوعيان نەمايىە، بەلى بەرسىنگرتەكا دى ياماي ئەۋىزى دگەل ئىسلامى يە^{٤٩}. ئەگەر بىزىن وەزىرى دەرفەيى ئىتالىا وەكى سەرۆكى قولپى ئەفە گوتناوى بىت ب ئاشكرايى شەرى ل دىزى ئىسلامى رابىگەھىنت، ل وى دەمى كەسىن ئاسايى دى ب ج رەنگ بن، دى چەند دىاتىيا ئىسلامى كەن.

دۆزمىنكاريا رۆزئاۋا ھند بەرەڭ زىيەبۇونى چۈويە، ھەتا ئەو پالدىن بەردەواام دۆزمەنەكى بۇ خوه و ب دەستتىن خوه دنافە جىهان ئىسلامىدا بدانىن ب مەرەما وى چەندى بەردەواام ب مىين دنافە جەركى جىهان ئىسلامىدا (جورج بوش) سەرۆكى پېشترى ئەمرىكا ھات و (قاعىيەد) وەكى بزاھەك و رىكخراوهك تىرۇرى دەركەت، (ئوباما) ھات و رىكخراوا(داعش) دەركەت، ئەرى ئەفە ھەمى ژ كىيە؟ ئەرى پېشى ئوبامايى كى دى ھىت و ج رىكخراوهك تىرۇرى دى ھىتە دروستكىن بۇ بىرنا خىر و خىراتىين جىهان ئىسلامى و دىاتى كرنا ئىسلامى، ئىك ژ سەرگىرىن جىهان رۆزئاۋايى و سەرگىرى شوعىيەتى ل رۆسى(لينين) دېيىت: ئەم ج جاران نەشىيىن رەفزا تىرۇرى بکەين، ئەم ج جاران تىرۇرى رەفز ژى

^{٤٨}- ھەمان ژىيدەر، لى.

^{٤٩}- ئەم و بى دى، پ. د. عەلى قەرەداغى، لى.

ناکەين، چونكى ئەو ژى جورەكە ژ شەرى، بەلكو ل ھندهك دەماندا ئەم دى پەنايى بىنە لېر و ئىينىنە دىگورەپانىدا^{٣٥}.

سياسەتمەدارىن رۆزئافا ئالوزىي دئينىنە پېش و ب فان ئالوزيان كاردىكەن:

- ١ - پىدفيا ھەبىنا دوژمنەكى بەرامبەر وان، دېيت ھەر دوژمنەك ل بەرامبەر ئەوان ھەبت داكو نانى خوه پى بخوت، ئەگەر دوژمن نەبىت ژى ئەودى چىكەن، دا بىتە ھەجەت بۇ ئەوان و وېرانكارىيەن خوه دەست پېيىكەن.
- ٢ - كارىگەرييا رۆزئافايى ب سياسەتا دىنى ياكو سەھيۈنىيەت و راستەرەوا مەسىحى يا توندرەو برىيقەدبهت، راستە سىكۈلارىزىمى ئايىن لادايى، لى بۇ دوژمنكاريا خوه نەچارە پرۇزى ھەۋپاش دىرىجىيەن ئىسلامى بىرگەت بەر، دەستى خوه بۇ سەھيۈنىيەتى درىزكەت و ھارىكارىيارى ژى بخوازىت.
- ٣ - سياسەتمەدارىن رۆزئافا ھەمى دەمان دېزاڭى دانە ھەرج بىنەمايدىكى ل ئەوروپا ھەى ل ناف جىهانا ئىسلامىيەتى ب چەسپىن، ئەم مۇسلمان دېيىن: بخىر بەھىن ھەرتىشەكى پاقز و ژەزى، بەلى بخىرنەھىت تشتى خrap و وېرانكار^{٣٦}.

بەلى ل دوماهىيى بلا ئەو ژېرىنەكەن خودى ياسايدىكا مەزن بۇ جىهانى يادانىيە، دەما دېيىت: ((وتكى الأيام نداولها بين الناس)) ال عمران(٤٠) ئانكى جار شىكتىن و جار سەركەفتىن دنابەرا خەلکىدا دىگىرىين(ئەزمۇونە بۇ خەلکى) دا خودى ئەوین باوەرى ئىينىن (و سەبرى دكىشىن) بنىاست، و ھندهك ژ ھەود ب شەھىدبوونى خەلات بىكەت و ب راستى خودى حەز سەتكاران ناكەت.

❖ جورىن علمانىيەتى:

علمانىيەت وەكى بىزافەكا سەرددەم چەندىن جورىن جودا ھەنە، ھەر جارى ب ماسكەكى جودا دەركەفتىيە پىشىبەرى مروقى، جار د قالبى سياسەتى و جار د قالبى ھونەريدا و جار د قالبى زانسى دا، بېرى چەندى مروقى نەچاردىكەت بۇ نىيرىن و سەحرىنى ل بەزىن و بالا علمانىيەتى، علمانىيەت تارادىيەكى زۆر ژئەگەرى غىابا دىنى بۇويە دئەوان ئالىاندا، يانزى لاوازىا وي تىيدا، لەورا علمانىيەتى ل

٣٥- ئاخاوتنىيك لەگەل علمانىيەكان، على محمد هىرۇقى، ال ٤٠.

٣٦- ئەم و بىن دى، پ. د. عەلى قەردەداغى، ال ٤٠.

قان جهان شیا ئالیی گرانی ترازی بُخوه ببەت، دەربارەیی جورین علمانیەتى دېت زور جور ھەبن،
ژوانژى:

- ١ - لیبرال (بى لايەن).
- ٢ - مارکسی (بەرھەلستكار).

يانژى دابەشکرنەکا دى:

- ١ - علمانیەتا باوھردار: ل ھەریما کوردستانى و گەلهك ژ جىهانا ئىسلامى بقى رەنگىنە، دەزرا خوددا موسىمانن و فەرزىن ئايىنى بجە دئىنن، لى وەك كاركىن و پشتگرى و مەيلا وان بۇ علمانىيە.
- ٢ - علمانیەتا بى باوھر (مولحد): ئەف جورە پەناف رۆزئاۋادا دەردكەفت، ئەوه هىچ باوھرەك ب ئايىنى نىنە.

يانژى ب رەنگەكى دى دابەشکرن بۇ جورین علمانیەتى ھاتىيە كرن:

- ١ - علمانیەتا جۈزئى (بەشى): ئەف جورى علمانیەتى ياتەقىرىنىن و ھەمى ئالىيىن ژيانى ناۋەگىرىت.
- ٢ - علمانیەتا گىشتى(شامل): ئەف جورى علمانیەتى ياكىشىرىنىن و ھەمى ئالىيىن ژيانى د ھەمبىزى خوددا دىگرت .^{٢٥٣}

ئەقىن سەرى بەشەكبوون ژوان دابەشکرنىن بۇ فى زاراھى ھاتىن كرن، ھېشتا دابەشکرن يېن بۇ ھاتىن كرن، ژوانژى (د. سعدون ساموك) د پەرتووکا خوديا بناۋى (فى المذاھب الفكريّة المعاصرة) (دا ئەڭ ھاتىيە وەرگىران بۇ سەر زمانى كوردى (دىالىكتا كرمانجىا ناۋەراتى- سورانى) ل سالا (٢٠٠٠) ب بەرفەھەر دابەشکرن دايىنى و چەندىن ئالىيىن گرنگ فەگرتىنە .^{٢٥٤}

- ١ - علمانیەتا سىياسى: ل دەستپىيکى دەسھەلاتا سىياسى دەدەستى دېرا و پاپاياندابۇو، ژ ئەگەرلى شاشىا كەسان دەسھەلات ھاته گوھورىن بۇ دنیادارىي، يانژى دەسھەلات دنافەردا پاپاىي و دنیاداراندا ھاته لىكەھەرن، دەسھەلاتدارىن دنیايى ژى دەست ھافىتن بەرژەوەندىيىن خوه تا وى رادى كەس نەشىا ب سەر بەرژەوەندىيىن وان بکەفيت، ل فى دەمى مىكاۋىلىيەت سەرھلەدت و ئارمانچ رەوايى و درستىي دەدەت ب ئەگەران) ئەگەر خوه ئارمانچ نە پاقزى بت، ل فى دەمى

^{٢٥٢}- ئاخاوتنىك لەگەل علمانیەكان، عىلۇ محمد ھېرۇقىي، ل ٢٠٠٠.

^{٢٥٣}- لە رىبازە ھزرىيە ھاوجەرخەكان، د. سعدون ساموك، ل ٢٠٠٠.

خرابترین جورین دكتاتوران، ياسايا دارستانی، چهکی ئەتومى هاته مەيدانى وریك بۇ كاڭلاريان هاته خوهشىن.

٢ - علمانييەتا ئابوري: پەيدابۇونا قەيران ل دويش قەيرانى و چېبۈونا زريانىن مەزنىن ئابوري ل جىھانى ب ئەگەرى سىستەمى علمانى(سەرمایەدارى، شىوعى) سەرەرايى ھەبۈونا چەندىن باشىان دفان سىستەماندا، لى زيانا وي پەربووبىه، لهوما شىخەستن بۇ گەلهك دەولەتان هاتىيە دەقى ئالىدا، ژئەنjamى خارنا سود(فايىدە) ديسان قورخىرن (احتكار) و ديسان مفایى زىدە وبى سنور رىك ل بەر گەلهك مللەتان گرت و بۇونە قەردارىن تا ھەتايى.

٣ - علمانييەتا جىفاكى: علمانييەتى ھەمى بىزافگەن بوتىك دانا داب و نەرىتىيەن جىفاكى، ئەڭ چەندە ھەمى دەمان ناڭدىك ب ئازادى دەركەتنا چەندىن رىكخراو دامەزراوان بنافى (مافى ڙنى، مافى زارۆكان، ... ھتد) ئەفە كارەكى پېرۋىزبۇو، لى ئەوان ل ژىر ۋان پەرداڭ گەلهك كاڭلارى ب سەر جىھانىيە ئىنان، ئەقى سىستەمى شىا خىزانى تىكىدەت، ھەر ئەفە بۇويە ئەگەر چەندىن ئارىشىن دى يىن مەزن جەن وان بىگەن و ھەتا نوكە چارە بۇ نەھاتىيە دىتن، بو نمۇونە كىشەيا زاروکىن بى باب ل ھندەك وەلاتىن علمانى رىزى ۋان زارۆكان ژ (٥٠%) دەربازكىرىيە، وەكى مە پىشتر ژى گوتى، ژ ئالىي جىفاكى فە گەلهك ژ جىفاكىن رۇزئاڭايى دىسىبەرا علمانييەتى دا ئەفاج حسپبا بۇ خودى نەكەت و قىامەت و ئايىن ل دەڭ وان ب يەكسانى ب سفرى، خىزان يا ھەلوھشايى و ئەخلاق و غىرەت و نامويس و حەيا و شەرەف نەمايە، ژبەر ھندى گەلهك نەخوهشىن ئەقلى و دەروونى و كومەلايەتى سەرھلادىنە.

٤ - علمانييەتا زانستى: ژ ئەگەرى خەلەتىا كەسانىن كەنيسى و رىڭرى كردن ل زانىا و زانستى، ئەقى چەندى ئىك خوهشىر بۇ زانستەكى ب ئىلحاد، دەما گەلهك زانا ھاتىن كافرىرن و سوتى و زىندانلىرىن، ل وى دەمى زانا ژ ئايىنى رەقىن، پاشى زانست ب كارئينا بۇ ئىلحادى و گەندەليا روشتان، ب وى زانستى نىاسىندا خودى نە ل گەل ل وى دەمى كاڭلارنى دەستپىكىر، چىكىندا چەكى ناقۇكى (نەوهوى) شەرین جىھانى، شەرى عىراقى، ئەفغانستان، فىيتنامى، باشتىن بەلگەيە.

٥ - علمانييەتا روشتى: دناف ھەمى جىفاكىندا يادىارە ئايىن پارىزگارە بۇ روشتان و وەكى ژىددەرەكى روشتى دئىتە نىاسىن، دەما دەسھەلات كەتى دەدەستى دەرەبەگان (اقطاعى) اندا ھىدى ھىدى روشتت ھاتنە تالانلىرىن، پاشى ل دەمى دەسھەلاتىن دىنى و دنیايى دنافبەرا دىندا و دنيداراندا ھاتى دابەشكىن، ل وى دەمى روشت ژناڭچۇون، دناف سەرھلاداندا سىكۈلارىزىمى دا تاكو نوكە باش دىيارە بەها و روشتى وان بتنى ل سەر بنهمايى بەرژەوەندىي ھاتىيە ئافاڭرن.

٦ - علمانیه‌تا هونه‌ری: هونه‌ر ئەو هىّزا بلندا مللەتانە و پەياما مرۆفايەتىي پى دگەھت، هونه‌ر ئەو دەربىرينه ياز ھەست و سوزىن مەرۆفى دەردكەفت و ب چەندىن رىكان دەردىرن، دەستپىيکا هونمەرى ئەوروبى خودان پەرسىن بۇو بۇ گريكان پاشان ويىنى دىران و پاپايى ب رىكاكى هونمەرى دكىشىن، و دەما هزرا سىكۈلارىزمى ل ئەوروبا پەيدابۇوى گەشەكرنا وى دناف بەرھەمىن هونھىدا رىك بۇ چەندىن بزاف و رىبازىن ئەدەبى خومشىكىر، و دىسەكۈلارىزمى دا مەرۆفى جەھى خودى دگرت، ئەفه بۇ ئەگەرى پەيدابۇونا رىبازىن (سوسىالىزم، وجودىيەت، نامەعقولى، ئەدەبى سىكىسى ئاشكرا، رەقىن ژ مەعقولىيەتى... هەتى، ئەف رىبازىن نافېرى ھەمى رىكخوشكەر بۇون بۇ بهلاقبۇونا سىكۈلارىزمى و ھەبىنا كارتىكىرنا وى.

٣ - ئەگەرین سەرھلەدانان علمانیه‌تى ل جىئەن:

- ١ - خراپى و خراپكارىبىا كەسانىن ئايىنى دچەرخى ناۋەراستىدا، دەينانا شەرىعەتى ل دويىش خواست و شەھوەتىن خوه، رىڭىرىكىن ل زانست و زانستخوازان.
- ٢ - گەشەكرنا سەرمایەدارىي و پىشكەفتىنە كەرتى تايىبەت.
- ٣ - سەرھلەدان و گەشەكرنا فەلسەفا ماددى.
- ٤ - پىشەقانىكىرنا كەنيسى بۇ زۆلم و زۆريما سىياسى و ئابورى و كومەلايەتى.
- ٥ - بەرەف پىش چوونا زانستى و دەركەفتىنە چەندىن راستيان.
- ٦ - دەسەھەلاتا رەھا(مطلق)ا زەلامىن مەسيحى ب سەر پاشا و كار بىدەست و ھەمى خەلكى دا.
- ٧ - نەبوونا شەرىعەتكى ئاسمانىي تىرۇ تەسەل و گونجايى بۇ ژيانى بۇ مەرەما راگرتىندا دەستور و ياسا و رىقەبرىندا كاروبارىن خەلكى.
- ٨ - پەيدابۇونا رەبەناتىيى (رەبنە) دناف ئايىنى مەسيحى دا.
- ٩ - دەستبەردا دويىچۇوپىيىن ئايىنى مەسيحى زىبو بىرۇباورىن راست و باوھرى ئىينان ب سى خودايى(تىلىت) ئەۋۇزى دېتە (دايىك، باب، كور).
- ١٠ - وەرچەرخانا سىستەمى ئىمپراتورى بۇ دەولەتى و دروستبۇونا نەتەوايەتى (القومىيە).
- ١١ - رىكدانان ئايىنى مەسيحى ب دابەشكىرنا دەسەھەلاتى ژ ئالىيى دناف ئىنجىلى دا (اعط ماقىيىصر لقىيىصر، وما لله لله)، ئەۋى پىشقا قەيسەرى بىدەن قەيسەرى، پىشقا خودى ژى بىن خودى.

سەرەتايى ئەقان خالىن بورى زلايى گەلەك كەسانشە هاتىنە پەسەندىكىن و هوکارىن گىرنىڭن بۇ پەيدابۇونا سىكۈلارىزىمى ل جىيەنلى، دېت گەلەك هوکارىن دىئىزى هەبن، لى ل ۋېرە ئەقە بىتنى بەسن و هزرەكا گشتى دەدەنە مە دەربارەيى سەرەلەداناندا ئىزلىقلىق.

يا دىارە هەر جقاكلەك ژ جقاكلەكى دى جودايدە دېنى جىيەنلى دا، هەر جقاكلەك خودان پاشخانا خوھيا ئايىدۇلۇزىيە، ھەبۇونا ژىنگەھە كا جودا، جوگرافىيە كا جودا، رەنگەكى جودا...هەتىد. وى چەندى دېيىزىنەمە، هوکارىن سەرەلەداناندا سىكۈلارىزىمى ژ جەھەكى بۇ جەھەكى دى دجودانە، لەورا ل كوردستاندا مەزى ئەگەرین خوھىيىن تايىبەت ھەنە بۇ سەرەلەداناندا ئىزلىقلىق.

- ئەگەرین سەرەلەدانان علمانىيەتى ل كوردستانى:

ئىيىك: دوورىيىا علمانىيان: سىكۈلارىن كوردستانى خۇو ب سەرفە وەكى مۇسلمان دەدەنە نىاسىين، لى دناش ناخى خۇودا رادىن ب رەتكىرنا ئىسلامى، ب گۇتنەكادى ئانكۆ خودان نىيافاقەكىن، ژ رووپىي ب سەرفە ب رەنگەكى نە و ژ رووپىي ژ نافادا ب رەنگەكى دى.

دوو: دەزگەھىيىن راگەھاندىنى ئەگەرەكى دىيە بۇ دەركەتنا علمانىيەتى، گەلەك دەزگەھىيىن راگەھاندىنى ل ھەرىيما مە ب رۆزان رادىن ب بەلاقىرنا ھەوال و گوتارىن تەشىير كرنا ئىسلامى، ل ئالىيەكى دى لاوازىا كەنال و دەزگەھىيىن راگەھاندىنا ئىسلامى رۆلەكى باش نەدىتىيە بۇ بىنەر و گوھدارو خوينەرى، ئانكۆ راگەھاندىنا ئىسلامى نەبۈويە بەدىل بۇ راگەھاندىنا سكۈلارى، ب تايىبەت دەغان سالىن دوماھىيى دا تەشىيرەكى زىيەدە بۇ ئىسلامى دەھىتەكىن و ب قىچەندى ژى كارىگەریا خۇو ل سەر مۇسلمانىيىن لاوازىدەكت.

سى: سىاسەتا خەلەت ياخىن ئەگەرەكى دا ئەو خەلەتىيَا حزب و ئالىيەن سىاسىيەن سىكۈلار كەفتىيى، ھەمان خەلەتى زلايى حزبىن ئىسلامى فە ژى ھاتنە دووبارەكىن، ئەگەر حزبىن ئىسلامى شەرى ناخخۇ (براکۆزى) كىرتى، ھەمان رەفتار حزبىن ئىسلامى ژى كرييە، بىتنى ئالىيەكى ئىسلامى نەبىت، ئەۋۇزى (يەكگەرتۇوى ئىسلامى كوردستان)د، بەلۇ دېنى بىزىن: سىاسەتا حزبىن ئىسلامى نەشىيائى بېتە بەدىلەك بۇ گوھارتىندا حزبىن سىكۈلار، و بەدەستقە ئىننانا باوھىدا خەلەكتى.

پىنج: مالوئرانيا كوردان ل ژير دروشمى ئايىنيدا، يا دياره گەلهك زۆلم و ستم ب سەرى مللەتى كوردا هاتنى، سىكۈلاران شيايە فى چەندى بۇ خوه ب دەرفەت ببىن و ئەو زۇما ل كوردان هاتى كرن، ل ژير دروشمى ئايىنى بۇويە، نموونە ژى(ئەنفال)ە يابسەرى مللەتى دا هاتى.

شەش: بى ئاگەھىيا گەلى كورد ژ دېرۋىكى، نەشارەزازىيا تاكى كورد، دېرۋىكا مللەتى كورد ب ج رەنگە؟ دېرۋىكا ئىسلامى ب ج رەنگە؟ ئەف چەندە دبت دناف مللەتى كورد دا گەلەكا بەيىز نەبىت، لەورا سىكۈلارىست فى چەندى بۇ خوه ب دەرفەت دبىن، تومەتى پالدەن دېرۋىكا كوردى و ديسان بۇ دېرۋىكا ئىسلامى.

حەفت: بلندكىرنا دروشمىن ئايىنى و ب كارئىانا بەشك ژ زانايىن ئايىنى وەك ئەگەرەك بۇ رازىكىرنا بەشك ژ گروپىن ئىسلامى ب دەسھەلاتا سىكۈلاران، سىاسى خوه ژ ئايىنى دېارىزىن، لى دەما پىدۇقى دىن پرسا خوه ب كەسىن زانا دكەن و بەرژەوندىيا خودا ب كاردئىن، ئەگەر كارى وان ب فان كەسان نەما ژ خوه دويىركەن و سىاسەتى ئازاد دكەن ژ چارچوڤى ئايىنى^{٥٤}.

- بنەمايىن سەركىيەن علمانىيەتى ل جىهانى:

- ١ - راکرنا ئايىنى دناف دەولەتى دا و جوداكرنا رەوشت و ئەخلاق و ھەمى پىرۆزيان ڙناف مرۆفايەتىي.
- ٢ - ئاپاكرنا ژيانى ل سەر بنەمايىن ھەستپىكىر و درەو دەرخستنا ھەر تىشەكى ژ دەرفەيى سرۋشتى و ھەستەوەرین مرۆفايى. ئانکو ھەر تىشەكى ل پشت سرۋشتى (ماورا الطبيعة) جەن پەسەندىكىنى نىنە.
- ٣ - پشت بەستن ب بنەمايىن (ميكافىلى) د ئالىي دەسھەلات و سىاسەت و رەفتاراندا.
- ٤ - ئاپاكرنا ھەمى بنەمايىن ژيانى ل سەر بنەمايىن بەرژەوندىيى.
- ٥ - ئازادىيا رەها(مطلق) بۇ ژنى و زەلامى دەھەمى ئالىي ژيانىدا.
- ٦ - نەتەوە پەرسىي و دۆستايەتى ل سەر بنەمايىن نەتەوەيى.

ئەفيين سەرى ئاماژە بى ھاتىيەكىن كومەكا بنەمايىن سىكۈلارىزمى يە ل وەلاتييەن جىهانى، و دبت چەندىن بنەمايىن دېزى ھەبن، لى يىن گرنگ مە دياركىن، نوكە دەمە باس ل بنەمايىن سىكۈلارىزمى بىكەين دناف مللەتىن موسىماندا:

^{٥٤} - ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين، تقديم: سيد قطب، ص ٢٠٠.

- ١ - بزاڤکردن بۆ تیکدانان دیرۆکا ئیسلامی و هافیتانا میژوویا هندەک کەسان، ب تایبەت ئەگەر ئەمەن کەسە هندەک پیشین ئومەتا ئیسلامی بن.
- ٢ - ئینانا هەمی فکر و ئایدلوژی و مودیلین ئەوروپی بۆ ناڤ وەلاتین ئیسلامی.
- ٣ - پەروەردەکرنا زاروکىن موسلمان ل سەر ھندى ئیسلامى هىچ رولەك نىنە د جقاکىدا.
- ٤ - شەركرنا ئیسلامى ب ئیسلامى (سەلەفى دزى ھەميان، ئىخوان دزى ھندەكان، سۆفى دزى ھەفرکييەن خوھ) دىسان ل سەر ئاستى بلنتى درستكرنا تائىفي (شىعى، سنى) و يا ديارە دنوگەدا رەوشە مللەتىن موسلمان ب ج رەنگە.
- ٥ - رېگرى كرن ڙ بەلاقبۇونا ئیسلامى.
- ٦ - درستكرنا گومانى ل سەر ئیسلامى ب ھەجەتا ھندى ناگونجت دگەل جفاڭ و شارستانىيەتا سەرددەم و ئیسلام دزى نويكىرنى يە.
- ٧ - كارکردن ل سەرھندى دەپت ئیسلام وەكى بابەتهكى تاكى كاربکەت.
- ٨ - بزاڤکردن بۆ شکاندانا راستىيا ئیسلامى و قورئان و سونەتى و سرۆشى (وحى).

٤ - زيانىن علمانيان:

راستە علمانى ل گەلەك وەلاتان بۇويە باشىيەك بۆ وى جفاڭى، لى ل ناڤ جىهانان ئیسلامى يايپە ڙ مالوپرانى و دەردىسەرەي و زيانان، ئەقەزى بەشەكىن:

- ١ - ڙنافبرنا خيلافەتى (〔〕) يەكسانە ب سەرھلەدانان كىشا كوردى.
- ٢ - ل سالا (〔〕) رېكهفتىناما (سايكس-پيڪو) ھاتىيە ئيمزاڭرن بۆ دابەشكىرنا كوردىستانان مەزن.
- ٣ - كوردىستان (تەعرىب، تەترىك، تەبعىس) كر و رەگەزنانا كوردى ڙى دھاتە ستاندىن.
- ٤ - پشتى هاتىناعمانىان نەخشى كوردىستانى ھاتە بچوپىكىن، (كەركۈك= عىراق) و ھەتا نوكە بهرددوامە.
- ٥ - ل سالا (〔〕) شاهى ئيراي (قازى محمد) سىّدارەدا و كومارا مەباباد ڙنافبر.
- ٦ - پشتى دەسھەلات كەفتى دەستى (ئەتاتوركى)دا، خويندن و نفييىسىن ب كوردى ھاتە قەددەغەكىن، ناڤى بازىرىن كوردىزى ھاتنە گوھارتىن ب نافىئن توركى.
- ٧ - ڙى ستاندىنەمە پله و پايە و پۆستىن كوردان، پشتى ڙنافبرنا خيلافەتى.
- ٨ - خوينا هەمى شورەشىن كوردى بۆ سەربەخۆيا كوردىستانى دستوريى سىكۈلاراندایە، چونكى ئەوان كوردىستان دابەشكىر.

۹- ل سالین شیستان (مهلا مصطفی بارزانی) بزافکر ئەمریکا رازى بکەت بۇ پشته‌فانیا كوردان، بەلى ئەمریکا رازى نەبۇو، هىچ ھارىكارىيەك بۇ مەلايى نەكىر، تاكو رژیمما صدامى و يىن بەرى وى ئەڤە ب سەرى كوردان ئىنيان.

5- ج ئايىن د سياسەتى دئايىنى دا نىين:

ئىك ڙوان زاراھىن سىكۈلارىست بەرامبەر موسىلمانان بكاردىن، ئەڭ دەقەيە (ج ئايىن دسياسەتى دا نىين، ج سياسەت د ئايىنى دا نىين)، ب فى چەكى شهرى دگەل ئىسلامى دكەن، بىنى رېكى شىايد سەرنجا گەلهك موسىلمانىن لاواز بۇ خوه راکىشىن و ئەمۇ فى چەندى پەسەندەنەكەن (ئىسلام يا سپايسى) بت يان (سياسەت دئىسلامى) دابت، ئەگەر مەرۆڤ باش بەرىخودانى ل ئىسلامى بکەت دى بىنت، ئەمۇ ئايىنى بەحس ل چوونا دەستشويى كرى و چەوانىا درست بۇ ھەلبىزارتى؟ يان چەوا ڙمال دەركەفىن؟ يان دەسپىكى ج كتا پىلاڭى ل پى خوه بکەين، و ئەڭ تىشىتە ھەمى ب تىرۇتەسىلى دياركىرينى، ئەرى يابەر عاقله مايى خوه دسياسەتى نەكەت؟ ئەمۇ ھونەرى رېقەبرنا خەلکى ، ديارە سياسەت دسادەتلىن پىناسا خوهدا(ھونەرى رېقەبرنا خەلکى يە)، ئەرى مەعقولە ئىسلام خوه ل رېقەبرنا خەلکى نەكەت خودان و پشت گوھ بەھافىزت؟

ھەر چەندە مە ل بەشى بورى باس ل سياسەت دئىسلامىدا كر، لى ڇېھر گوتنا سىكۈلاران مە دېيت پېز ل سەرقى بابەتى راوهستىن، ڇېھر كو بۇويە كىشەيەك و ھەمى جاران رووى ب رووى موسىلمانان دېت، ج ڙلايى سىكۈلارانقە يان ڙلايى موسىلمانىن لاوازفە، ئەۋىن باوهرى ھەى ئىسلام مايى خوه د سياسەتى دا ناكەت، لى ئىسلام يا بى بەھر نىنه ڙ سياسەتى و پىدفيەكا وى يە.

وەكى ياخوهيا و ديار سىكۈلار ئايىنى دېيت دووير ڙ سياسەتى ب ھەجمەتا ھەبۈونا دنيايمەك مودىرن ئايىن تىيىدا نابت، مودىرن و ماركس و سىكۈلار ھەمى پىكەھ پەيوەندىيا دنابېھرا ئايىن و سياسەتى دا ڙىك فە دەقەتىن، و ھەمى دەمان ب ھەفەذ ل قەلەم دەدەن، ئايىن تىشەكە و سياسەت دىرى وى، ج جاران ناگەھنە ئىك و دوو ئاراستىن ڙ ھەڭ د جودانە، ڙىدەرى وان جودانە، سرۇشتى وان نەوكەھقە، ئارمانجىن وان حىياوازىن، ئايىن ڙ دەڭ خودى يە و سياسەت ڙ دەڭ مەرۇقان، ئايىن پاقۇرۇ پاستە و سياسەت خرابى و خيانەتە، مەبەستا ئايىنى پاشەرۇزە(ئاخىرتە) و سياسەت ڙى بۇ دنياىي، بەلى ئەم موسىلمان ۋان گوتنا نابىزىن، بەلكو ئەم دېيىن ئايىن پاقۇرە، دېيت كەسى ئايىندارى پاقۇرۇ دووير ڙ بەرزوەندى و كەساتيان مايى خوه د سياسەتى بکەت داكو سياسەتا پىسا() سال يان زىدەترا ماركسى و مودىرن و سىكۈلاران بھېتە لادان و سياسەتەكا پاقۇرە سەرھلەدت، چونكى سياسەت رېقەبرنى،

لدویف موعجه‌ما(کامل) بُو سیاسه‌تی دبیزت(گریدانا سیاسه‌تی ب دسنه‌لات و ریشه‌برنی يه د جشاکین سقیلدا)^{۳۰۰}. ئەم موسلمان دبىنین ریقه‌برنا جفاکى دماوى دسنه‌لاتا علمانياندا زۆلم و سته م ل خەلکى هاتىه كرن(ل گەل ھېبىنا چەندىن باشىان) لهورا ئەم سیاسه‌تى تىكەل دكەن دگەل ئايىنى و هەردوويان دبىنین تمامكەرىن ئىك ئىمام غەزالى(عەقل دگەل شەريعەتى، دبیزت ((عەقل دگەل شەريعەتى، رۇناھيا ل سەر رۇناھىيى يه))^{۳۰۱}. دىارە سىكۈلار پشت بەستنا تام ل سەر عەقلى دكەن، ئەفە د ئىسلامى دازى يا رەوايە گرنگى ب عەقلى بھىتە دان، لى دگەلدا شەريعەت(دین)زى بەشدارە بُو ریقه‌برنی ول وى دەمەيدا رۇناھى باش دژيانا خەلکى دا دىاردېت.

يا دىارە علمانى سیاسه‌تى ز ئايىنى جودا دكەن، ب مەرەما راكرنا دسنه‌لاتا خودى ل سەر ئەردى و ئەف بزاھىن ژفى رەنگى بەرددوام دھىئە ئەنجامدان، سالانه رىزەكما مەزن ژ داھاتى مللەتى ل كوردىستانما بُو پرۆزىن سىكۈلاران دھىئە مەزاختن، ئەوان دفىت كوردان بکەن سىكۈلار ياسەيرە د جفاكەكى دا دلى وان موسلمان بت و ھەست بکەن خودى كارىت وان برىيە دېت، خودى بەرپرسە ژوان، ل وى دەمى ئەو پەيوەندىيە دناۋەبەرا ئەسمان و ئەردىدا ژ ھەف جودابكەن و دابرن، و ئافاكرنا مەرۆڤى ژىن دسنه‌لاتا خودى و فەرمانىيەن وى دەربىتىخن)^{۳۰۲}. سیاسەت دەندەك ئايىناندا ئەگەر رەدوا و باش نېبت، ئەفە نە لسەر حسىبا ئىسلامى يه، ئەگەر ھندەك ئايىن دەرگەھى خوه ل دنیايى بىگىن و تىنى غەما وان ئاخىرەت بت، ئەفە نە ژ ئىسلامى يه، چونكى دىارە(دین دشىت خودان پرۆزى سیاسىي خومبىت، دين دشىت بەشك بت ژ سیستەمى سیاسى و بەشك بت ژ دىالوگ و بەرهەمیئن ناف مەجالىن گشتى يىن گومەلگەھى)دا^{۳۰۳}. مادەم ئايىن خودان ئەدایەكە خوه بەھىزبىت دشىت بېت خودان پرۆزى خودىي سیاسى، ئانکو ب ج رەنگ دين و سیاسەت ژ ھەف جودا نابن، عەلامە(محمد خضر حسین) شىخى ئەزىزەرئى دەربارە جوداكرنى دىاردەكت((جوداكرنا ئايىنى ژ سیاسەتى خراپىكىنەكما مەزنە بُو راستىيەن ئايىنى))^{۳۰۴}. سىكۈلاران ھىچ مەرمەن و مەبەستەك نىنە، ئەگەر ژىبرىنا ئىسلامى نېبت.

ج ئايىن د سیاسەتى دا نىنەن، سیاسەتى ج ئايىن نىنەن، ھەمى دەمان دھىتە گوتىن، سىكۈلار ب ج بنەما و رىسايىن ئايىنى پىيگىرنابىت، دېتە(پراگماتىكى) و لدویف بەرژەوندىيەن خوه دگەرن ل كىفە بىت، بەرژەوندىيەن ماددى، مفایى حزبى و نەتەوەيى، ھندى (خودى)يە و فەرمانما وىيا پاراستىيە ج جە دناف جىهانا سیاسىدا نىنە، بُو نموونە پەتىيا سىكۈلاران ئەگەر ھەمى نەبن ب تايىبەت ل رۇزەلەلاتا

^{۳۰۵}- الدين و السياسة، د. يوسف القرضاوى، ط١.

^{۳۰۶}-العلمانية بين الغرب والاسلام، د. محمد عمارة، ص١.

^{۳۰۷}-ھەمان ژىدەر، ط١.

^{۳۰۸}-دين و دنيا، مەريوان وريما قانع، ط١.

^{۳۰۹}-ئاخاوتىنىك لەگەل عەلانىيەكان، عەلى محمد ھىرۆبى، ط١.

نافهراست و هکی نمودنا وئی چهندی يه دهمی دبیژن ((دزیکه‌ری ج جاران نهفیت دنیا روون بت)) پتریا سیکولارین مه دزیکه‌رن و دزانن ئهگه‌ر ئایین هات، ئهفی رهفتارا ئه و دکه‌ن و خه‌لک ژی قه‌بیل دکه‌ت، ئایین ب هیج رهنگه‌کی قه‌بیل ناکه‌ت، فیچا ئه و دئ ئایینی په‌سنه‌ندکه‌ن؟ دئ چهوا رئ ب دهرکه‌تنا ئایینی دهن؟ به‌لی بلا ئه م همه‌ی بزانین مرؤفا‌یاه‌تی چاک نابت ئه‌گه‌ر ب سیاسه‌تی نهبت، یاکو هنده‌ک بنه‌مایین ئایین و روشتی نیشانی وان ددحت، و یا پیگیریت ب پیغه‌رین خیرو شه‌ران، تهرازیبا راستی و خرابیی.^{٦٠} ئه و سیاسه‌ت دئ سه‌رکه‌فتی بت و مللته دئ خیری ژی بینت يا به‌رژه‌وهندیا وان به‌ریکا وان نهبت و هکی میکافیلیه‌تی، به‌لکو به‌رژه‌وهندیا وان يا گشتی بت.

سیکولار بانگه‌شا جوداکرنا ئایینی دکه‌ت ژ سیاسه‌تی، لئ ئه‌گه‌ر ب هویری ته‌ماشایی جیهانی بکه‌ین دئ بینین چ هیزه‌کا مه‌زنا نوکه ده‌سنه‌لاتدار ل جیهانی ب ئایینی فه يا پابه‌ند، ده‌سنه‌لاتدارا جیهانی (صهیونی) ئه م دبینن چهوا ئایینی دخزمه‌تا دهله‌تا جوهیاندا بکاردئینت، همه‌ی یه‌هودیین لسهر کومکرین، هه‌تا که‌سین علمانیزی دناف یه‌هودیاندا باوهربا ب ئایینی هه‌یه و دکه‌تہ ریک بو گه‌هشتا دهله‌تا جوهی. دیسان سه‌رۆکی پیشتر ژ نوباما‌یی (جورج بوش) بو گروب و دهسته‌کا خوه ژ مه‌سیجیین راست ژ رادیکالان په‌سنه‌ندکر کاچه‌وا ئایینی وان پیش‌تگیریا سیاسه‌تا وی دکه‌ت یاکو نه ژ مافی ویژی بت. ئه‌گه‌ر ب ژی رهنگی بت و جوهی دگمل ئه‌مریکا زله‌یزین جیهانی بن و ئه‌وان خوه ژ ئایینی خوه جودانه‌کربیت، ژفی چهندی دبیتن و شیایه بگه‌هنه چ ئاسته‌کی دریفه‌برنا خه‌لکیدا و ئه م ژی فه‌قیرو به‌لمنگاز دنوکه‌دا همه‌ی ده‌مان ده‌هولا بئ ئایینی دقوتین.

داتر به‌ریخودانی ل په‌یفا (چ سیاسه‌ت دئایینی دا نین) دئ بو‌مه پتر مه‌به‌ستا سیکولاران ژ (چه‌مکی ئایین و سیاسه‌ت) دیاردبیت، ب نیزینا وان ئایین نارابت ب سیاسه‌تکرنا خه‌لکی ب ئیکجاری، و خوه ب ئاریشین خه‌لکی فه مژوبل ناکه‌ت بو مه‌رها کاروبارین ژیانا وان و په‌یوه‌ندییه‌کا هنده‌کان ب هنده‌کانفه، ئه‌ف چهنده يا هه‌له‌یه و راست نینه، چونکی همه‌ی ئایینان رینمايین هه‌ین بو راسته‌ریکرنا خه‌لکی دفی ئالیدا، ب تایبەت ئایینی ئیسلامی گه‌له‌ک ئه‌ف ئالیه‌بی پیش چافگرتی، گه‌له‌ک ژ دهقین قورئان و سونه‌تا پیخه‌مبه‌ری(س) و کلتوری ئیسلامی دان پیدانی ب ژی چهندی دکه‌ن. ژوانزی خودی دقوئانا پیرۆزدا دبیزت: ((أَفْحَكُمُ الْجَاهِلِيَّةَ يَبْقَوْنَ وَمَنْ أَحْسَنَ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقَنُونَ)) المائدہ(۱۰).

ئانکو ئه‌ری ئه‌وان حوكمی غه‌یری خودی دفیت؟! ما حوكمی کی ژ بی خودی چیزه، و ئه‌وین حوكم باوهربا ئیناین باش ژی دزانن.

^{٦٠}- الدين والسياسة، د. يوسف القرضاوي، ص ١٠٠.

(روجیه جارودی) ئەو كەسى ژ ماركىسىزمى بۇوى مۇسلمان، دەما پرسىيارا ژى هاتىيەكىن تو بۆچى دىزى سەرمايىھدارىي رادوھستى؟ بەرسقدا: مەزنلىرىن تاوانا شارستانىيەتا رۆزئافا ئەفەيە بىتى گرنگىي ب زىدەبۇونا بەرھەمى دىياركىرى و ب ژيانى دىدەت، بەل ژ ئەنجامى في چەندى ج ھەبۇو؟ پشى چەندىن كارگەھ و كارخانىن مەزن و بانكىن سەرمايىھدارى و بازىرەن مەزن، ھىچ بەرھەپىش چۈونەك د ئالىي رووحى و روھشتى و رەفتارىن مروفىيەدا نەكىرييە.^{٢٦١} دىياردبىت ژ دەر ئەنجامىن سىكۈلارىزىمى ئەفا وان ۋىايى بىتى ويرانكىن بۇو بنافى ژىڭ جوداكرنا ئايىنى ژ سىاسەتى، چونكى ھەمى روھشت ھاتنە بەرزەكىن.

٦ - ئايىدلۇڙيا علمانىيەتى شىكەستن ئينا ژبه رکو:

- ١ - دبارى ئابورىدا گرانى و قەيران پەيداكرن.
- ٢ - دبارى رېقەبرن و ئىدارىدا گەندەلى پەيداكر.
- ٣ - دبارى جقاكى دا ويرانكىن بەها و ئەخلاقىن جقاكى.
- ٤ - دبارى زانستى دا پاشكەفتىن توماركىرييە.
- ٥ - دبارى فەرھەنگىدا چاقلىيىكىن داهىيىنان.
- ٦ - دبارى سىاسيدا - مىكاھىليەت و بەرژەوەندى خازى.
- ٧ - دبارى حوكمرانىي دا - دىكتاتوريەت.
- ٨ - دبارى پەيوەندىيەرنى دا - كەراھىيەت - نەفيان.
- ٩ - دبارى نىشتىمانى دا - بى ئىنتىمايى واتە ھلوھاشاندىن كوردايەتىن^{٢٦٢} سىكۈلارىزىم ئەگەر بۇ بەشكى ژ خەلکى ئەوروپا باشى بت و خودان خىربىت، سەرەرايى ب سەدان قەيرانان، لى بۇ رۆزھەلاتا ناھىن (جيھانا ئىسلامى) دەردەسەرى و ويرانى بۇويە، چەندىن قەيران و ويرانىيەن ل دويىش ئىك پەيدابۇوينە، بىگەر ژ سىستەمى سەرۆكەتى و حوكمرانى و مافى مروۋ و تىكدىنا ئازادىيا كەسى، ئەگەر بىتى بەحسى سەرۆكەتى بىكەين ل جيھانا ئىسلامى دى بىنин زۆر ژكاركەفتىيە، ل گەلەك و دلاتان جورە دىكتاتوريەت پەيدابۇوينە، سەرۆكىن فى سەرەدەمى ھەن دسەيرن، تاوى رادەيى ئازادىي دەمنە خەلکى بۇ ھەلبىزارتىن خودايى خۇھ، بەل ئازادىي نادەن

^{٢٦١}- پوختەيەك دەربارە ئىسلام لەبەر رۇشنىيى سورەتى فاتىحەدا، عەل باپىر، لى ٢٠٠٠.

^{٢٦٢}- ناسنامە حزبە كوردىستانىيەكان، مسعود عبدالخالق، لى ٢٠٠٠.

بۇ ھەلبىزادنا سەرۆكەكى ژېلى خوه، ئانکو بلا وى خودايى ب پەريىسن يى وان دفىت، بەلىج سەۋكەكى دى نه ھەلبىزىرن ژېلى وى.

دەمى سىكۈلارىزمى ۋىيىنى جەھى ئايىنى بگرىت، و ژ سەركارىيەتىن بھىتە دويىرىن يانزى بھىنە خانەنىشىكىن، ل وى دەمى بلهز بوشايىن مەزن دى پەيدابن و دياردا جاشايمەتى و سەدان دىاردىن وەكى دەرد د ئامادەنە بو سەرەلدانى.^{٣٦٣}

❖ قەيرانا رۆشكەنبىرىن علمانى:

رۆشكەنبىر ئەو كەسەيە دناف جڭاكيدا ژ ھەميان يان پېتىيا جڭاكي ھشىارتىرە! ل ناف جڭاكي كوردىدا دنوگەدا نەبتىنى قەيرانا دارايى ھەمە، بەلكو قەيرانا رۆشكەنبىران ژى بەشكەكى دىيە ژ ئالوزىيىن وەلاتى، رۆزانە دى بىنى كەسەك بەشكەكى دىيە ژ ئالوزىيىن وەلاتى، رۆزانە دى بىنى كەسەك خوه ب رۆشكەنبىر دزانت و ل سەر شاشىن(TV) يان دەركەفيت، قارقرا وى يە و ھندەك ژ چەمك و زاراڻان باس دكەن، ئەو بخوه ب درستى رامانا وان چەمكان نوزانت، خوه ب عەقل خواز و زانست خواز و دەزدىن دزانت، ب ناھىيە مودىرنىزمى رەخنى ل پىرۆزىيىن وەلاتى دگرت كەن، ئەيىنە، يادىارە د جڭاكي سىكۈلارى دا گرنكى ب ھندەك خالىن سەرەكى دھىتە دان، ژوانزى:

- ١ - رىئك نەدان بۇ خوه سەپاندنا ج ئايىنان.
- ٢ - ژىئك جوداكرنا بارىن ژيانا جڭاكي.
- ٣ - عەقل بنەمايمە بولىشى بىرەبرىنا ژيانى.
- ٤ - ل بەرچاڭگرتىنا دىتىنا زانستى.

ئەم وەكى موسىلمان دزانىن سىكۈلارىزمى كومەكا خالىن بەيىزىن خوه ھەنە و ئەو خالە ئەم دشىن بېىزىن لگەل رووحا ئىسلامى دگونجىن و تىكەل دىن و دېنە خالا ھەۋپىشقا ھەردوو ئالىان(ئىسلام، سىكۈلارىزم) بۇ نموونە ل بەرچاڭگرتىنا(عەقل)ى دىسىكۈلارىزمى دا، دىسان دناف ئىسلامىدا رىزەك مەزن ل عەقلى ھاتىيە گرتىن و خودى گەلەك رىز يادىي، ئەگەر بەریخودانى ل قورئانا پىرۆز بکەين دى بىنەن رىزەكاكىم ژ ياسايمىن خودايى فەبرىن (قطۇي) يە، لىن گەلەك ژ ياسايمىن دى يىن ماين ب ھىقىيا زانىيانقە و دانا كارپىا عەقلى و باش دىارە دناف چار مەزھەبىيەن ئىسلامىدا مەزھەبەك ل سەر عەقلى

هاتییه ئەوژی مەزھەبی ئیمام (ابو حەنفیه) بیه، بشى رەنگى گەلەك خالىن دى يېن بھیز ھەنە بۇ
لەھە نزیکرنا ھەردۇو ئالىان.

لى ل ئالىيەكى دى خالىن جودا ژى دنافبەرا واندا ھەنە، ب تايىبەت ل رۇزھەلاتا نافىن دیوارەكى
پولايىن كەفتىيە دنافبەرى دا و دوو سەنگەرىن دىزى ھەف چىكىرينى، بۇ نموونە ھەر ل وەلاتى مە ئەف
چەندە بلندبۇويە تاكو گەھشتى شەرى ناخخۇيى دنافبەرا ھندەك ئالىيەن سىكۈلارى و ئىسلامىدا و ئەفە
حەسرەتەكە ژ چىرۇكَا كوردى، لى سوپاس بۇ خودى ھندەك ئالىيەن ئىسلامى يېن سىاسى ژى ھەنە،
پارتىن سىكۈلار مالا وانىز ئاگر بەردايى بەل ئەوان وەلات ژ وېرانكىن پاراستىيە و نەھىلایە
ئاستەنگىن مەزنتر بھىنە پېشىا وەلاتيان.

قار قار و دەنگى بىلدى بەشكە ژ سىكۈلاران ئەفيىن خود ب رۇشەنبىر دزانىن رۇزانە دھىنە
بھىستن د گوھى مەدا، گەلەك جاران ئە و بخوه ژى نوزانىن داخازا ج دكەن و ج دفیت، رۇزئاھىيەك
دېيىت: ئەو وەكى(بەق) ئە، ھەردهما تو نىزىك بۇوى و بىزانى ئەوان ج دفیت بى دەنگ دبن، ئەف
جورە رۇشەنبىرە ژپارتان خراپتن، چونكى ئەوان ج ناسنامەيەكا ئاشكرا نىنە.^{٣٤}

رەخنهگىرن ل عەقلىيەتا ئىسلامى رۇزانە يا دەزگەھىن راگەھاندىن سىكۈلارىيە، كا برايەكى
خود ب سىكۈلار دزانىت دېيىت: (ل وى جەن ئىسلام حاكم بىت پىددۇ ب سىكۈلارىزمى نابت، ل وى
دەمى ھىچ ئەزمۇونەكا سەركەفتى دەمیزۈوپىدا نابىنى) دىسان ھەر ھەمان كابرا دېيىت (ئەزمۇونا نوکە
يا سەلاندى سىكۈلارىزم دوان جەھىن مۇسلمان كىيم يا پابۇو ب پاراستنا مۇسلمانان، و جەھىن مۇسلمان
لى حۆكم كرى لوى جەھى خيانەتا ل كىيم نەتمەۋەيان كرى). ئەم دېيىن ۋى كابرايى نوزانەم وى بەحسى
كىيىز دەولەتا مۇسلمانىيە، مانە ھەر ئەف دەولەتىن مۇسلمانان ب سەرۆكەھە دارو دەستەكەھە دوستى
سىكۈلارىن زلهىزىن جىھانى نە، يادىارە گەشتىن سەرەدمى دەولەتا ئىسلامى كۆپىكى ب ئىسلامى
كىربىت سەرەدمى خەلەپىن راشدىنە، ئەرەي بەریز ل وى سەرەدمى تو دشى بىزى رەوشادا كىيم نەتمەۋەيان
چەوا بۇو ئەرەي مانە ھەر ئىمامى (عومەر كورى خەتابى) بۇو ئىمام عەلى ۋەھى كەسەكى جوھى برى
دادگەھى و ماف بۇ كەسە جوھى ئىخستى! ئەرەي بەریز ل كىيىز دەولەتا سىكۈلارى ئەف چەندە نوکە
دەھىتە كىن، دەدەمەكىدا (ئىمام عەلى) ۋېنەمالا پېيغەمبەر (سلاڤ لى بن) و گەلەك نىزىكى ئىمامى
عومەر بۇو ؟ دىسان بەریز ئەرە سىكۈلارىزمى ل كىيەھە كىيم نەتمەۋە پاراستىنە ل بورما ل ۋى رۇزا
رووناك خەلەك دەھىنە سوتەن و كوشتن يان ب ھزاران نموونىن دى، ئەرە ئەف ل عىراقى پەيدادبىت ژ
سەرى سىكۈلارىن زلهىزنىنە.

^{٣٤} - قورئان و سىكۈلەرى كورد، سەلام ناوخۇش لىل.

سیکولارین جیهانی چافی ریوشەنپیرین کوردستانی تاری کرینه، ژوانزی (عبدالکریم سروش) سیکولاری فارس، شیایه ب سحرا خوه کارتیکرنی ل روشەنپیرین خودان قهیران بکهت و کابرایه ک رابوویه ب وهرگیرانا گوتاره کا وی دناش گوفاره کا حزبی دا به لافکرییه ب ناشی (سەکوولاریزم) و دنناڤدا ب هەمی عەقاییه تفه ب ڤی رەنگی باس ل خودی کرییه (گەلەک بابەت بۆ مروڤین کەڤن نەبەرنیاس بیون، مروڤ دنوکەدا پیش کەفتییه، راسیان دزانت، ب قاسی زانینا مروڤی دەوری خودی دزیانیدا کیم بوبویه، ئەری ژبەر نەزانینا مروڤی بەری نەبۇو کو خودی دەورەکی وەسا دزیاناندا ھەبۇو؟! ئەری ئەگەر کەسەک خودانی ڤی عەقاییه تى بت (خودی ب ئەگەر ئاشکەفتى بىزانت!!) ل وى دەمی ياسەپەرە مادی ج بۆ ھېیتە گۆتن!!).

قهیرانا رەوشەنپیرین سیکولاریست هندیا زێدییە ژ قهیرانا داراییا ھەریمی کیمتر نینه، ئەو دەماماکا رۆخسارو سەرەوچافی ڤان کەساندا ھیچ گیانەوەردەکی ل سەر رویی ئەردی نینه، ل ھەر دەم و سەر دەمەکی ب رەنگەکی جودا، ئەف کەسە خودان دەروونەکی گەنی و بەین پیسن، هندەک کەسین دیزی ژ کەرب و کینی و کاری نەدرست، ھەرگەسی چافەریبەت ئەف کەسە ژیانا وان ب گورن، باشتە ل وى دەمی بەرەف مرنی بچن، ئەف جورە کەسە دناش چەپەری شەریدان، چونکى شەر بتنى ب تەنگان ناھیتە کرن، شەر ب چافی و ئەزمانی ژی دھیتە کرن، ئەوا تەنگ دکەت ژناڤبرنا مروڤایە، ئەوا چاف دکەت و پەرانکرنا مروڤانە، ئەوا ئەزمان دکەت شکاندندا مروڤایە، بقى رەنگی و پەرانکرنا و شکاندندا مروڤا سیکولاریست بەردهوام کرینه د شورەشى دا.

ددوماھيا ئەقى بەشیدا دى بىزىن، علمانىيەت ھەمی ناھييەت رەتكەن، دبىت خودان ھەلگرا گەلەک خالىن بەھىزبىت، ھەمان ئەو خەما ئىسلامى ھەلگرتى ھەمان خەما علمانىيەتى ژى بىت، بۆ نموونە گەلەک بانگەشا (ئازادىا کەسى) دھييە کرن، لى دگەل ھندىدا بەشكە مەزن ژ علمانىيەتى دھييە رەتكەن بتابىيەت دناش جەڭلى ئىسلامىدا، چونكى دزاتىيەکا تمامە بۆ ئايىنى ئىسلامى دھييە کرن و شەف پۇز بزاڭ دھييە کرن بۆ راکرنا ئىسلامى ژناش جەڭلىان و بى دىنکرنا خەلکى يانزى ژكارخىستنا تماما دينى دناش جەڭلىدا.

لیستا ژیده‌ران

- قورئانا پیرفۆز.

A - ب زمانی کوردى:

- ١ - ئاخافتنيك لهگەل علمانيەكان، عىلۇ محمد ھىرۇيى، چاپى يەكەم، چاپخانەي ھېشى، ھەولىر، ٢٠٠٣.
- ٢ - ئەم و يىن دى، پ.د. عەلى قەرەداغى، وەركىران: محمد صالح حجى، چاپا ئىكى، بى چاپخانە و جە، ٢٠٠٤.
- ٣ - پوخته‌يەك دەربارەي ئىسلام لەبەر رۇشنىي سورەتى فاتىحەدا، عەلى باپىر، بى چاپ و چاپخانە، ھەولىر، ٢٠٠٥.
- ٤ - چەند مەسەلەيەكى باۋى سەرددەم، عەلى باپىر، چاپى يەكەم، چاپخانەي تەفسىر، ھەولىر، ٢٠٠٦.
- ٥ - دين و دنيا، مەريوان وريما قانع، چاپى دووەم، چاپخانەي كارۋا، سلېمانى، ٢٠٠٧.
- ٦ - رولى عەلانىيەت لە دروست بۇونى مەينەتى كورد، مسعود عبدالخالق، چاپى يەكەم، چاپخانەي نەوا، بى جە.
- ٧ - زاراڭىن سىياسى، عثمان يونس ايتونى، بى ژمارا چاپى، چاپخانا ئازادى، دەھوك، ٢٠٠٨.
- ٨ - سودەكانى گەندەلى ئابورى، د. نەھرۇ عەلى، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جە.
- ٩ - فەرھەنگا ئايىنى و ئايىلۇزىيا، وەركىران: عبدالرزاق سعيد دۆسکى، چاپا ئىكى، چاپخانا زانا، دەھولە، ٢٠٠٩.
- ١٠ - فەرھەنگى زاراوهكانى فەلسەفە و زانستە كومەلايەتىيەكان، فەرشىد شەرىيفى، چاپ يەكەم، چاپخانەي سەرددەم، سلېمانى، ٢٠١٠.
- ١١ - فەرھەنگى سىياسى ئاراش، غولامە رزا عەلى بابايى، وەركىران: زاهير مەممەدى و ياسىن حاجى، چاپى يەكەم، چاپخانەي رۇزھەلات، ھەولىر، ٢٠١١.
- ١٢ - قورئان و زانستى سەرددەم، د. زاكيز نايىك، وەركىران: د. ئاراس و د. بىيدار، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جە.
- ١٣ - قورئان و سىكولەرى كورد، سەلام ناوخوش، چاپى يەكەم، چاپخانەي نارىن، ھەولىر، ٢٠١٣.
- ١٤ - لە رىپاڙە هزرىيە ھاوجەرخەكان، د. سعدون سامولك، وەركىران، بوخارى عبدالله و نالى يوسف، بى ژمارەي چاپ و چاپخانە و جە.

۱۵ - له کیشەکانی هزری ئیسلامى ھاوچەرخ، محمد قطب، ودرگیران: د. ابراهیم احمد شوان، چاپی يەکەم، بى چاپخانە و جەنۇن.

۱۶ - مەوسوەتی جودى، مسعود عبدالخالق، چاپی يەکەم، بى چاپخانە و جەنۇن.

۱۷ - ناسنامە حزبە کوردستانىيەكان، مسعود عبدالخالق، چاپی دووەم، چاپخانەي ھېيقى، ھەولىلما.

B - ب زمانى عەربى:

۱۸ - الدين و السياسة، دكتور يوسف القرضاوى، بدون الطبع و المطبع و مكان.

۱۹ - العلمانية بين الغرب و الاسلام، د. محمد عمارة، الطبعة الاولى، بدون المطبع ومكان الطبع.

۲۰ - ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين، أبو الحسن الندوى، تقديم: سيد قطب، بدون الطبعة و المطبع و المكان.

۲۱ - مفاهيم سياسية، الدكتور عبدالحكيم بشار، الطبعة الاولى، المطبعة جامعة دھوك، دھوك.

C - گوفار:

۲۲ - سەكولارىزم، عبدالكريم سرۇش، ودرگیران: لەزگىن چالى، گۇۋارا مەتىن، ژمارە، دھوك.

D - بەرنامى تلهقىزىونى:

۲۳ - بەرنامى رۇزھە، كەنالى سېيىدە، بىزەر: صعب عبدالعزيز.

بەشى سىيى:

دېرۋكا تىرۋىرى و

مالويىرانيا

موسلمانان و

جىهانى

* تیرۆر و خوهکۆزى

- پیشەکىيەكى گرنگ:

ئىك ژ ئارىشىن مەزن دنوگەدا گورەپانا جىهانى ۋەگرتى و ئەگەر نەبىيىزىن ھەمى وەلات، بەلكو پەتىيا وەلاتىن جىهانى ب فى ئىشى ۋەدىنى، وەك ئاگرەكى دەما بەردېتى دەحلى تەر و ھشكى پېكىش دسوچت، دنوگەدا ئەڭ ئاگرە ب دەھەمنا جىهانى ۋەيە، ب تايىبەت ژى ل وەلاتىن رۆزھەلاتانافىن ناھىتە جوداكرن و يابۇويە ھەبوونەك رۆزانە و دەنگىن پەقىن و توب و تەھنگان يابۇوى سەمفونىيەك دگوھىن وەلاتىن ۋى دەفەرىيە.

تیرۆر (Terror) دكارى خوهى دوزمنكارانەدا ھەمى ياسايىن سايكۈلۈزى پىادەدەتن بۇ گەھشتىن ب مەرەمىن خوه يېن ئەھرىمانى و ژ ئەگرئى نەشارەزايىا مللەتىن جىهانان ئىسلامى ب گشتى و دەفەرا رۆزھەلاتانافىن ب تايىبەتى، پەتىيا زيانقىيەكتىيەن تیرۆرى ئەو بۇونىن، ب تايىبەت دغان سالىن ۋى دۆماھىي دەركەفتىن گرۇپىن تیرۆرى يېن وەكى (تالىبان، قاعىدە، داعش) و ئەف گرۇپە ھەر ئىك ژ وان دسەرددەمى سەرۆكەكى جودا يى وەلاتى ئەمرىكادا دەركەفتىنە، (تالىبان ل سەرددەمى بىل كلىنتون)، (قاعىدە ل سەرددەمى جورج بوش)، و ديسان (داعش ل سەرددەمى باراك ئوباما)، و جىهانان ئىسلامى بلا چاھەرى بىت بۇ پاشتى ژ كاركەفتىن ئوباماي ل سالا (٢٠٠٩) كاچ گرۇپەكا دى دى دەركەفيت، يا ژفى چەندى دياردبىت ئەف گرۇپىن تیرۆرى ب پلان ھاتىنە دەينان بۇ مەرەم و مەبەستىن ھندەك زلهىزىن جىهانى و بەرددەوامى دان ب كۇنترۆلكرنا وان ل سەر ئەفى جىهانى ب تايىبەت جىهانان ئىسلامى، لهورا گەلەك ژ فەكولەرین ئىسلامى ئەفى چەندى ب شەرى ل دىزى ئىسلامى ب ناڭ دەكەن، ژوانىزى (پ.د. عەل قەردداغى)، لى دېت گەلەك ژمە ۋى راستىي بباشى نەبىن و بۇ مە يادىارنەبىت.

ژ ئەنجامى ھزا بەرتەنگا ھزمارەك ژ مۇسلمانىن لاواز تیرۆرى دېتىن ب رە و رىشالىن ئىسلامىقە گرى دەدەن، دەدەمەكىدا ئىسلام يادىر ژفان جۆرە كرياران، وەكى باشتى دېتى بەشىدا دى بۇ مە دياربىت، گەلەك كەس بەرددەوام تومەتى پالدەن رۇبى ئىسلامى و ب تیرۆر ل قەلەم دەدەن، بەل ئەگەر بەرىخودانى ل دېرۆكا پىشەنگا دەولەتا ئىسلامى بکەين ھەر ژ رۆزا پېغەمبەرى (سلاڤلى بن) بەرئ بناغى دەولەتى ل بازىرە مەدینى دەينادى تاكو رۆزىن دوماھىي ژفى دەولەتا و كەفتى سەلتەنەتا عوسمانى ل سەر دەستى (كەمال ئەتاتورك)، ب پىلانا ئىمپerializma جىهانى ل سالا (١٩٢٣) دېيىن ئىسلام و كۆمەلگەها ئىسلامى و دەولەتا ئىسلامى گەلەك يادىر

دويربوویه ژ ترسان و تهقاندنی^{۳۶۰}، راسته گلهك كه س دناف جيها نا ئىسلاميدا كه هشتنىنه ئەفان گروپان، ئەفچەندەزى ژ كومەكا فاكتەرين سياسى و ئابوري و پەروردەمىي و ئايىنى و ... هتد پەيدابوویه، دېيت نەھىتە ژبىركرن بۇ وان كەسىن دگەھنە ئان گروپىن تىرۆرى مەبەستا وان ((هندهك ژوان ئىش و ئازارىن سايکۈلۈزىين دناخ و دەرۋونى ويدا ھەين كىم دكەتن و ئارامىيەكى ددته وى و برىئىن وى دكەويىن))^{۳۶۱}.

توندرەوی ژ ئىك ژ زارافىن سەرددەمە و كىشەيەكا مەزن بۇ خەلکى ژى پەيدابوویه، دېيت بھىتە زانىن ئەف زارافە يى جودايە ژ تىرۆريستىي و هەر ئىك ژوان رامانەك جوداھەيە، ئەگەر بۇ ئىكەم جار بەرىخودانى توندرەویي بکەين، دى بىزىن ((توندرەو: ئەو كەسىيە يى ب دويىش بنهمايىن بنەرەتى و سەرەتكى يىن وان بىر و بوجۇون و ئايىلۇزىيا دكەۋىت يىن وى باورى پى ھەيە و پشتەفانىي لى دكەت))^{۳۶۲} بۇ نموونە كەسەكى نۇڭدار دېيت باش خوه فيرکەت بنهمايىت سەرەتكىي زانستى نۇڭدارىي و ديسان ئەندازىيارەك ب باشى خوه فيرکەت بنهمايىت سەرەتكىي زانستى ئەندازىيارىي و ئەگەر باس ل شارەزايىھەكى بىركارىي بکەين ھەتا بېيت سەرەتكەفتى بت، دېيت باش خوه فيرلى بنهمايىت بىركارىي بکەت و شارەزايىھەكى باش ھەبت، ديسان شارەزايى (ئەدەب، ھونەر، فيزىيا، ئابوري... هتد) ھەمى ب ۋىنگىنە و ب زانىنەكى باش و شارەزايىھەكى باش دېسپۇریا خودا دېيىزىنە وى كەسى ((توندرەوی زانستى خوه) يانكى شارەزايىھەكى باشى زانستى خوه، دى باشتى بۇ وە توندرەویي دەيىنە دىياركىن، دنابېھرا دوو كەساندا (نۇڭدار، دزىكەر) نۇڭدارەكى توندرەو دزانستى خودا باشىي دگەھىنتە وەلاتيان و مەرقاھىتىي، بەلى دېھرامبەردا دزەكى توندرەو زيانى دگەھىنتە وەلاتيان و جڭاڭى و مەرقاھىتىي، لەورا ھەمى توندرەو وەكى ئىك نىن و ژ ھەفدوو دجودانە، ديسان تىرۆريست كەسەكى خراپكارە و جودايە ژ توندرەویي.

پەيغا (Terror) د رامانا خودا ئانكى ب كارئىنانا توندو تىزىي بۇ گەھشتىن ب مەرامىن سياسىيەن خوه، تىرۆر دنوكەدا دىاردەيەكا مەزىنە و مەترىسييەكا مەزىنە ل سەر جيھانى، مەرقاتى شلاقاندىيە و بىزازىرىيە (تىرۆر وەكى دىاردەيەكا جڭاڭى دەھەمى دەمەكىدا جيھان بىدەست وېقە نالىيە، ھەرچەندە دنوكەدا رووېكى سياسى ب دەست تىرۆرى كەفتىيە، لى دېنەرەتدا لايەنلىكىسى كارىگەرىيەكا مەزن تىدا گىرایە)^{۳۶۳}، تىرۆر دكەلەك سەرددەم و كاودانىن جودادا دەربازبۇویه، دەھر سەرددەمەكىدا رەنگە ب شىۋىدەيەكى جودا ھاتبىتە مەيدانى و كا چەوا ماوەيەكە رووېكى سياسى وەرگرتىيە، گلهك سەرددەمان رەھەندى ئايىنى و ئابوري و جڭاڭى وەرگرتىيە،

^{۳۶۵} - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرددەم، عەلى باپىر، ل ۱۰۰.

^{۳۶۶} - سايکۈلۈزىيا و تىرۆر، د. نەسرەددىن ئىيراهىم گولى، چاپا ئىكەم، چاپخانا خانى، دھولەنە، ل ۱۰۰.

^{۳۶۷} - تىيگەھى پەيغا خودى و بەرسقا پرسىيارىن دەربارە ئىسلامى، د. زاكيز نايىك، وەرگىران: مصطفى احمد، چاپا ئىكەن، چاپخانا جزىركەن، ل ۱۰۰.

^{۳۶۸} - سايکۈلۈزىيا و تىرۆر، د. نەسرەددىن ئىيراهىم گولى، ل ۱۰۰.

دسمبر ده میں دیرۆکییین جودادا لگەلەك ددمان بھیزبويه، لى سەردهمی ژەميان پىز بەردەپ پېش چووی، ماوى شەرى جىهانىيە، (دنابېرا شەرينى جىهانىيەن ئىكى و دووپۇ دا پىرىن ئىرهاپ و هەفشيۋەپەن وى ھاتىنە بكارئىنان ژە هىرشكىنە سەر (مالى خەلکى و سياحەت و سەرەتلىكى و لاتان و تىپرنا دەولەتەن) ئەڭ كىريارە و زىدەر ژى ژە تىرور و پەقاندى رووپەداينە)^{٢٦٩}. مادەم ماوى شەرينى جىهانى يېن ئىكى و دوو بھیزتىرين ماوه بت، ئىدى ھېش ل دەستپېكى دىيارە كى تىرۆرپەستە؟

لدویش بىردىزا (ابن خلدون) د پەرتۈوكا (المقدمه ابن خلدون) ھاتىيە، توند و تىزى: ژەنچامى غىابا ئافەدانىي (العمران) و ب ئامادەپەيا (الترف) ئى درست دېت، ژەنچامى درستبۇونا (جىل) دكى بھايى ئافەدانىي نوزان، ئىدى ب ئالىي تەردەپى دا دەچن^{٢٧٠}.

ل جىهانى بانگەشا شەرى ل دىزى تىرۆر ژلايى سەرۆكى ئەمەرىكى (جورج بوش) يقە پشتى ئەنچامىدا رۇوپەداينىن (اسپەمبەرلا) ھاتىيە گورەپانى و بۇپە كېشەپەكا مەزنا جىهانى و ئەڭ شەرە دېنەكۆكا خودە بەزەكە عەسکەرە و ئابورى و راگەھاندى يە ژلايى ويلايەتىن يەكگەرتووپەپەن ئەمەرىكى و هەفپەيمانانقە ھاتىيە راگەھاندى، ئارمانچ ژفى شەرى سەركەفتەنە بسەر تىرۆرپەست و دەولەتىن ھارىكاريا تىرۆر دەكەن^{٢٧١}.

يا دىيارە تىرۆر خودان ستراتيژىيەتە و راپەپەت ب بەلاقىرنا نەئارامىي و ترسى، ژەنگەرە ۋىچەندە دشىت ئەمەرەمەن ھەين بەھسەفە بىنت، تىرۆرپەست لىسر بەنەمايى تولقەكىنى دەچەنگەن و وەسان ھزردىكەن ئەڭ كارى تولقەكىنى دى ھەندەكى ژە كەربان وان ئىننەتە خوار و دى گەھىننە وان ئارمانجىن ھەين^{٢٧٢}، لەورا ھەمى بىزاقان دەكەن تولا خود ژە دەستەلەتدار و خەلکىن ئاسايىزى فەكەن و ترسا خود بھیزەكەا مەزن ل بەراھيا خود دەھنېرن بۇ مەرەمە ئىشانىدا دەرۋونى خەلکى، شەرەكى دەرۋونى لگەل ھەفۇھاتىان دەكەن بەرە شەرەكى چەكى بىت، و بىقى چەندە ترسەكە زىدە دەكەفەتە دلى خەلکى، باشتىن نموونەزى ل بىرا مە ھەمەمە دەم داعش ھاتىيە بازىپەرە موسىل و پشتى وى دەمى شەر دەگەل مللەتى مە كرى و پېشەپەرگە شەھيدىكەن، چەندەكە كىم مابۇو ئەم دەستا ژەلاتى بەرددەين و جارەكە دى بەرەپەن و سنارىيۆپەن پېشەر دەۋوبارە بنقە.

^{٢٦٩} - بىرى رەشى داعش لە دىدە جىاوازەكان، چەند توپىزىنەمەكى پېشەپەرگە كۆنفرانسى يەكخستنى ھەولەكان بۇ رۇوبەر بۇونەتەنە توند و تىزى و تىرۆر، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جەنەلەنە.

^{٢٧٠} - ھەمان ژىدەر، لە.

^{٢٧١} - اکاذىب تارىخ الکبرى، مجدى كامىل، الطبعە الاولى، بدون مکان الطبع، ٢٠٠٣، ص ٢٠٠.

^{٢٧٢} - تىرۆرپەست ئاستىيا دىياردىكە جىهانى، ئەيھان سەعید، چاپ ئىكى، چاپخانە رېنما، سلىمانى، ٢٠٠٣، لە.

ل دويش په رتوكا (صناعة الاكاذيب و الجوايس) دا هاتييه، چه مکن (شهر ذي تيروري) ههر ژ به رده و اميما شهری سار (حرب البارده) هاتييه، ئهو شهري دوماهي هاتي ب كهفتا ديواري بهرلين دنوشه مبهرا ^{٢٧٣} داده قى شهريدا هيرش ب رېكا دهزگەھين جاسوسىي دهاته ئنجامدان ^{٢٧٤}.

للى سه دى داويي گەلهك ئەگەرينى پەيدابوون بۇ ئەنجامدانان فەكۈلپان لىسر فى زارافى و ئەفەزى ژ دەرئەنجامما پەيدابوونا جىهان كەفتىيە دناڭ گەلهك شهر و مەملانىدا، ب تايىبەت دەدوماھيا سەدى (^{٢٧٥}) دا دنابەرا سالىن (^{٢٧٦}) پېنج سەرۆك هاتنە تيروري، برىتىبۈون ژ سەرۆك و شاھان (فەرەنسا، نەمسا، ئىسپانيا، ئيتاليا، ئەمريكا) پاشان ل سالا (^{٢٧٧}) جىنىشىنى نەمسا (ئەرشيدووك فرديناند) و خىزانى وى ژلايى (پرانسيپ قوتابىيەكى سپېرى سەر ب رېكخراوا - كف الاسود) بۇو هاتىيە تيروري ^{٢٧٨}. ئىدى پشتى ئەفان روویدانىن مەزن ل جىهانى پېك هاتە خوشكىن بۇ فەكۈلپان لىسر بابەتى تيروري.

- تيروري؛ زاراف و پىناسە:

بۇ پتر نىاسينا تيروري، ئەفان دەڭ بەش روى ب روى جىهانى بۇوى و نوگە خوين ب دەڭ و لىخانقە، ئەو تيرورا ج ئايىن و مللەتان و كلتور و پيرۆزيان نەنياسىت، پىندقىيە پىناسىن وى بىدىنە دىاركىن، دا پتر ئەف بابەته بۇمە يى رۇون و ئاشكرا بت.

تيروري دناف فەرەنهنگىن زمانىدا، وەكى فەرەنهنگىن (^{٢٧٩} المعجم الوسيط) و (مجمع اللغة العربية) و قاموسا (ئۆكس فۆرد) يا بەريتاني، ديسان (لغه نامه) (ى) (دەخدا) مەزنلىكىن قاموسا زمانى فارسى يە، هەرديسان فەرەنهنگا (عميد) و فەرەنهنگىن دىيىزى هەمى ل سەر وى چەندى ئىكەنگەن و ئېك ئاخشتن دېيىزەن: پەيشا تيروري د بەرهەتدا پەيشەكا فەرەنسىيە، سېپلا وى ب فى رەنگى يە (^{٢٨٠} Terror) و دېيىزەن تيروري ب رامانا ترساندن و هىرىشكىنلا خەلكى دەھىت، جارىن وەسازى دەھىن ترساندن دگەھىتە حالەتى كوشتن و ۋەنافىرىنى ^{٢٨١}، ئانكۇ ۋەنافىرىنى زمانىيەت تيروري ب رامانا ((ترسەكا مەزن، توغاندىن، درندىي و تىكىدانابارى دەرەونى دەھىت)) ^{٢٨٢}، و د فەرەنهنگا (لسان العرب) دا ژى بۇ تيروري (ارهاب) هاتييه، ئانكۇ پەھفيں و ترساندىن ^{٢٨٣}. ئەگەر بەرىخودانى ل

^{٢٧٣} - اكاذيب تاريخ الكرى، مجدى كامل، ص^{٢٧٣}.

^{٢٧٤} - مەوسوعەي جودى، مسعود عبدالخالق، ل^{٢٧٤}.

^{٢٧٥} - چەند مەسەلەيەكى باوى سەردىم، عەلى باپىر، ل^{٢٧٥}.

^{٢٧٦} - تيروريزم پاستىا دياردىيەكا جىهانى، ئەيھان سەعىد، ل^{٢٧٦}.

^{٢٧٧} - ھەمان ۋېيدەر و لاپەرە.

دینی ئیسلامى بكمهين په يشا دې ئاليدا بكارئينايە ئەۋۇزى (غولوو) ^{٣٧٨} يە، ئەڻ پەيچە گەلهك نىزىكى پەيچا (الطرف)^{٣٧٩} د، ئەو كەسى ب كريارىن تىرۇرى زى ٻادبٽ ب (تىرۇرىست) دئىتە نياسين، ئەڻ پەيچە وەك و زارافەكى دنوكەدا زۆر دھىتە بكارئىنان.

- دناف ئايىنى ئىسلامىدا بەرامبەر دىنداريا دوو جور تەتەرەپە دەھىئە نىاسىن:

- تهته رووفا ئىكى: سىستىيا دىينى دا سەرى دكىيشهتە بى دىينى، ئەفە تاوانە.

- تهته رووفا دووپى: توندىيىا دىينى دا سەرى دكىيشهتە ئيرهابى، ئەفەزى تاوانە^{٢٨٠}.

- دىسان دەربارە غولووپى ژى چەندىن رەنگ ھاتىينە دياركىن:

 - غولووپىا دەھقىدى دا.
 - غولووپىا دەدرەھەقا مەرۋەقان دا.
 - غولووپىا دىكىندا عىبادەتان دا.
 - غولووپىا د زوھد و وەرەعى دا.
 - غولووپىا دەندەك مەزاھەران دا.^{٢٨١}

دھیت بھیتے زانین دناف دینی ئیسلامیدا ری لبهر غولووی هاتییه گرتن، چهندین ئایه تین قورئانی و فہرموودین پیغہ مبھری (سلاف لی بن) دھی ئالیدا ھمنه، بتني به لگه یه کن دی لسھر سحبھتا خوه ئینین، ئه وڑی دھما خودی دبیثت: ((قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَعْلُوْا فِي دِينِكُمْ غَيْرُ الْحَقِّ وَلَا تَتَبَعُوْا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلَّوْا مِنْ قَبْلٍ وَأَضْلَلُوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ)) المائدة ۱۰۰. ئانکو : توپیزه هوین گھل کیتابییان دباوھری ئینانا خوددا پی ل تو خیبین حه قی نه دان، و دویکه فتنا دلچوونیں خوه نه که ن، و هوین دویکه فتنا و ان نه که ن یئن سەرداجووین و بھری گله ک مرؤفان ژی دایه کوفرا ب خودی، و نه و ژ ریکا راست ده که فتینه ریکا سەرداجوون و بھر زمبوونی.

تیزوریست ئەو كەسە هزرئ دىرسانىدا خەلکىدا دكەت، ل دويىش ئايىن يان نەزاد يان تەخەكا دياركىرى، بىزاقا بىدستقە ئىنانا كومەكا ئارمانچان بىدەت، ھەر دىسان ئەو كەسى ھارىكارپا ئان جورە مەۋڻان ڙى دكەت ب

۲۷۸ - غولوو: په یقه کا عه رببی ژکاری بوری (غلا) هاتیه و هرگرتن، مه خسهد پی ئه وه تشهک هند بلند بېت حەتا ژ
حەددى خوه يى سرۆشتى دەركەفت، بەهاین تاشى دەمى ژەددى خوه دەردكەفیت دبىزىنى (غلاء). ژىددەر: كافرگەن
دانافەرا دوهى و ئەھۋە دا، تەحسىن دۆسک.

- ههمان ڙيڏهه، ل ۲۸۰

- ههمان ڙيڏهه، ل ۲۸۱

هه مان چارچووشه دهیته چارچووشه کرن و ئەۋۇرى ب تىرۇریست دهیته نیاسىن^{٤٨٢}. يانزى دى بىزىن (تىرۇریست: ئەو كەسە دەسھەلاتا خوھ بۇ سەركوتىكىن و بىيەنلىكىن ئازاد و ئازادىيىخەللىكى، راگرتنا چالاکىيەن وانىن ئايىنى و سىياسى و جڭاڭى بكاردئىنت)^{٤٨٣}.

ل دويٺ ڦي پيناسي بُو مه دياردبيت کو ئهڻ په یقه ڙ زمانی فرهنگي هاتييه و هرگتن و پاشي هيٺي هيٺي هاتييه دناف مللته تين ديدا و رهنگهه دانا خوه کرييه و بُو هه مان واتا هاتييه ب کارئيان.

ڙئاليٽي سياسيه، ئانکو تيرورا سياسي (Political Terrorism) د ناف فهرهنهنگين سياسيدا ب کورتى ب في شيوهي هاتييه ((کوشتنا سياسيه ب ئهگهري ب کارئينانا چهكى)) ^{٢٨٦} بو نموونه فهرهنهنگا (مجمع اللげ العربيه) فهرهنهنگه کا ب ناف و دهنگا زمانی عهرببيه، ل دهه تيروريستان ولاط چهند یئ نارام بت يان نه، پيدفيا وان ب چهكى ههيء بؤ گههشتانا مهرام و مه بهستيئن خوه، دراستيا خوددا ئيرهابي نهکهسيئن سقيل و نه ييئن دي ڙههه حوداناكهن، ههه ديسان د ڀئناسههه کا ديدا هاتييه ((ئيرهابي : وھسفةههه بؤ وان کههسان ب کاردئيئت و کو

^{۲۸۴} - سایکولوژیا و تمر ورد، د. نهسر هدین گول، ت.

- هه‌مان ڙيڏهه و لايهره ۲۸۳ -

^{٢٨٤} - الارهاب والمخدرات، د. محمد بن عمر بن سالم بازمول، الطبعة الاولى، بدون مطبع، قاهرة، ١٩٧٠، ص١٠.

٢٨٥ - زاد افین سیاسی، عثمان یونس ایتوتی، ل.

۲۸۶ - چهند مهسهله کی باوی سه دم، عهلي باير، لـ .

ریکا توندوتیئزی و په قاندنی دگرنه بهر بو ب دهسته ئینانا مهرمیں خوه یېن سیاسی) ^{٢٨٧} . ژ دھرئەنجاما فی
دېیژین (تیرۆر ب کارئینانا توند و تیئزی یه بو دهسته به رکرنا ئامانجىن سیاسىيەن تاخم و دهسته كەكى، دیسان
نه بجه ئینانا دھسەھلاتى یه بو وان بريارىن دايىن) ^{٢٨٨} . يانژى تیرۆر ژ وى چەندى درست دبت، دەما تاك ھەست
ب خەموكىيا سايکۈلۈزى و مينتاليتە (عقل)ى دكەت، ژئەگەرىن سیاسى و جفاكى ول پلا دووويى ژى ئەو بؤشاييا
ژئەنجامى بەلینىن سیاسەشقانان و نەجەھ ئینانا وان درست بوویە، جورەك ژ نەرازىبۇونى ل ھەمبەر وان
پەيدابوویە، ب رەنگەكى ناخى وان ئەھۋى نەرازىبۇونى دحالەتى توند و تیئىيەدا دەردبرت ^{٢٨٩} .

مەرەم ژ تیرۆر ئەنلىكى زانستى سیاسىدا بقى رەنگى هاتىيە نیاسىن كو ھەوار برنە بو چەك و
توندوتیئى ژبو ئېك لايىرنا ئارىشىن سیاسى، ئەوان ھەمى كارىن خوه بۇ بزاھەكا سیاسى تەرخانكىرىيە، لى
بەرھەمیں وان سەركەفتى نەبۇون، لەورا لەدەما شكەستنى بىھىقى دېن و شكەستنى دئىن ئەف چەندە وان
پالددەت بۇ كريارىن تیرۆر بۇ مەرەما سەپاندىن و مانا دھسەھلاتا خوه ^{٢٩٠} ، تیرۆر ھەر كريارەكا رەشا ھەبىت
دكەت بۇ مەرما گەھشتىن ب كوبىتكا دھستەلاتى و ژكارئىخستنا سیستەمى سیاسىيەن وەلاتى و ئافاكرنا
سیستەمى دى لەويىخ خواستا بەرپرسىن رېكخراو يان بزاھىن تیرۆر، دېيت ھندەك جاران ئەف مەرەمە ب
دھسەھ بەيت و دېيت ژى ھندەك جاران شكەستنى بىبىن و نەگەھنە دھستەلاتى، دیسان ژلایى دەزگەھىن
ھەوالگىريا ئەمرىكى ۋە هاتىيە (تیرۆر ئەو كەفن و توندوتىئىيە ب مەرەما بەدھستە ئینانا رەھەندا سیاسى
ژلایى چەند كەسان يان دھستەكانفە) ^{٢٩١} .

ل ئالىيەكى دى ژى پىناسا تیرۆرۈزمى ب ئەنجامدانا كريارىن سیاسى ۋە هاتىيە گىرەدان (تیرۆر ژ ئەنجامى
توند و تیئىيەكا توندرەو دئىتە ئەنجامدان، ئارمانجىن سیاسى دەست نىشان دكەت، دەنپىنگاھىيىدا روھشت و
مەرۆفاتىي دەھىتە ژ دەستدان، تیرۆر سى رەنگن : تیرۆرا شەرى، تیرۆرا تەپەسەركرنى، تیرۆرا شورەشگىرى) ^{٢٩٢} .

ژئالىي دھروونى ژى تیرۆر ب رەنگەكى هاتىيە پىناسەكرن، تىدا گرنگى ب كومەكا كاودانىن جودا دكەت
ژ ئەگەرى وان پەيدابوویە، زانا (تيمۇسى لىيم) (Timothy Lin) دەربارى تیرۆر (دوى باورىيىدaiyە كە
فەرەنگ و كەلتۈرەك تايىبەت تیرۆرۈزمى درست ناكەتن، بەلكو تۈوند و تیئى و تیرۆر بەرھەمى كاودانەك

^{٢٨٧} - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرددەم، عەل باپىر، ل ۱۰۰.

^{٢٨٨} - سايکۈلۈزىبا وتيرۆر، د. نەسرەددىن ئىيراهىم گول، ل ۱۰۰.

^{٢٨٩} - ھەمان ژىيەر، ل ۱۰۰.

^{٢٩٠} - تيرۆرۈزم راستىيا دياردەيەكا جىهانى، ئەجىان سەعىد، ل ۱۰۰.

^{٢٩١} - ھەمان ژىيەر و لەپەرە.

^{٢٩٢} - زارافىن سیاسى، عثمان يونس ايتوقى، ل ۱۰۰.

تاپههته که کومهکا فاكتهريين سياسي و ئابورى و ديرۆكى و ژينگەھى ژ بناسىن سەرەكىيەن سەرەلدا (ان)^{٢٩٣}
بۇنى دىتنى دياردبىت کومهکا فاكتهريين هەين دناڭ مللەتىدا بىنە كار بۇ پەيدابوونا تىرۆرى و كريارىين توند
گىرىدىايى ب جقاکەكى بتنىقە نىن، ئەڭ فاكتهرهەمى پېكەھى دىنە ھېزەك بۇ پالدا ئالىي شەرى دناڭ دەروونى
كەسىدا ھەتا ل دوماهىي ئەو دبته كەسەكى تىرۆرىست (نەما جىڭرىيا دەروونى ل دەڭ كەسى دبته رېك بۇ
پەريشانى و خلولاهيا دەروونى دناڭ وان كەساندا درست دكەت، د سەمتا خوددا ئەڭ چەندە دەلىقى خوهش دكەت
بۇ وى ھندى ھەۋپەزىراندن (تقبل) دناڭ خويما كەساندا پەيدابېت و ھەر ھزر و ئايدىايەكا ھەبت دەملەدت
وەرگرت)^{٢٩٤}.

ژلايى ياساناسانىھە ئەڭ زارافە ھاتىيە پېنناسەكىن و دەھىتە گوتون () ھەر دەستدرېزىيەك ل سەرگىيان و
مال و مولكدارىيما گشتى و تاپههتى بىتەكىن كو دزى ئەحکامىي ياسا نىف دەولەتى و دادگەھا نىف دەولەتى بىت
تىرۆرە)^{٢٩٥}. د ئەقى پېنناسىدا تىرۆر نە بتنى ل سەر دەستدرېزىيا مولكى گشتى ل قەلەمدايە، بەلكو مولكى
تاپههتى بخوهقە گرتىيە.

گەلەك جاران ئەو مەردم و مەبەستا كەسان ھەى ب رەنگەكى ب ساناهى و ب ئاشتىيانە ناگەھەنە وى
چەندى و يان ڙى مافى وان نىنە ب گەھنە وى چەندى بۇ نموونە وەلاتەك بھېت وەلاتەكى داگىركەت بى ھىج
ھەجەتكە، بۇ نموونە داگىركىنن ئەڤان سالىن دۆماھىي يىن ئەمرىكا وەك زەھىزەك جىهانى و راپووى ب
داگىركەن و ھىج ھەجەتكە نىنە بھېت دناڭ وەلاتىن دویرەستىن جىهانىدا، لەورا راپوویە ب درستكىنما مافيا و
تىرۆرىستان و ل گەل وان ل ئالىيەكى و ل دزى وانلى ئالىيەكى دى كاردىمەت و خىر و بىرىن ۋان وەلاتان
دخون، ئەقە دبته ئەگەرەك بۇ پەيدابوونا تىرۆرە بۇ دەستەبەرگرگىن مەرەمەن خوه.

دناڭ فەرەنگا (عمىد) يا زمانى فارسىدا (تىرۆرىزم) ھاتىيە (تىرۆرىزم رېبازا وان كەسايىھ يىن
خەلک كوشتن و ھەرەشەكىن ب مرنى ل خەلکى دكەن و پەيداكىن ترسى ب ھەر رەنگەكى بۇ وان ب گونجت ب
كاردىئىن و ب درست و رەوا دزانن، بۇ مەرەمە گەھشتىن ئارمانجىي خوه وەك گۇھورىنە حۆكمەتى يانلى
گۇھورىنە حۆكمەنیي)^{٢٩٦}. دەفيت رۇلى دەستەلەتدارىي زالىم نەھىتە ژېرىكىن، ئەڤان كەسان دەستى ھەى دېرسى
كىندا خەلکىدا و خەلک نەچارىدىت سىنگى خوه بۇ ۋان كەسان فەكەت () پشتى زېدەبۇونا رېزەميا ئاكنجىي
جىهانى بېكارى و ھەزارىي سىبەرا رەشا خوه سەپاندى ب سەر وەلات و جقاکىن پاشكەفتىدا و گرتى و تاكىن

^{٢٩٣} - سايكۈلۈزىيا و تىرۆر، د. نەسرەددىن ئىبراهىم گولى، لـ .

^{٢٩٤} - ھەمان ژىيەدەر و لەپەرە.

^{٢٩٥} - زارافىن سياسي، عثمان يونس ايتوتى، لـ .

^{٢٩٦} - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرەدم، عەلى باپىر، لـ .

تىّدا لىن رەوشه‌كا خراب‌هەمى ئامادىيە بۇ بىدەستقەئىنانا كارى و پارىيەكى نانى تىكەلى درندەترين رېكخراو و سازىيەن تىرۆريستى ژى بىن)^{٤٩٧}.

ل دەڭ تىرۆريسان هەر رېكەكا ھەبت بۇ گەھشتىنا مەرەمان يا رەوايە و لەورا رادىن ب كارئىنانا چەكى و پەقاندىن و سەربرىن و هەر رەنگەكى ترسى بېخىتە دناف دلى خەلکىدا، ب فى رەنگى تىرۆر دېتە فشارەكا مەزىن ژبۇ ساخلمىيا جىهانى، بۇ نمۇونە داعش ئەگەر دنوکەدا ب دوماھى بىت ژى دەپەت داهاتەكى زەبەلاج ل تىچۈوييەن فى شەرى بەيتە مەزاختىن، بىگە ژ برىندار و تىچۈوييەن دەرروونى...هەند.

- تىرۆر كەنگى پەيدابۇويە؟!

بۇ ئىكەم جار پەيضا ناھەتى فەدگەرت سالا (١٩٨٠) ل وەلاتى فەرەنسا ھاتىيە ب كارئىنان، ئەڭ سەردەمە فەدگەرت بۇ سالىن پەيدابۇونا شورەشا فەرەنسى ل سالا (١٩٨٠)، ماوهىيەكى ل پاش پەيدابۇونا شورەشى و پشتى بورىنا (١) سالان كەسەكى ب ناھى (رۆبىسپر) حوكىمانى گرتىيە دەست (ئەفى كەسى ھەمى ھىز ب كارئىنا ژبۇ پاراستنا كومارى و خۇ ژىير و باوھىن پاقىز و رېيىا زەللا شورەش و ئارمانجىن خەبات بۇ كەرىن لادىن، بەرەڭ توند و تىزىي و خوين رېتىنى چووين) ^{٤٩٨} ئەفى كابرايى رېبازا تىرۆر و ترسانىدا خەلکى گرتە بەر و حوكىم ئەفى كەسى بتنى بۇ ماۋى سالەكى فەكىشايە و پاشى ژناڭچۇويە، تىرۆرا فى كەسى د وى چەندى دابۇو ھەر كەسى ھزرىكىبا ل دې شورەشا فەرەنسى يە د كوشت! ئەفە بۇ ئەگەر دماۋى دەسھەلاتا خودا نىزىكى (٢) هزار كەسان ب ھەجەتا دې شورەشن ھاتىيەنە كوشتن! و ژوان كەسىن كوشتىن ژى (دانتون) رېبەرى خوشتقى شورەشا فەرەنسى بۇو، دىسان (لوئەيى شازدى) بۇو پاشايى فەرەنسا.

ئەو كەسىن ب فەرمانا (رۆبىسپر) دەھاتنە كوشتن، ب ئامىرەكى ب ناھى (گىوتىن) ھاتىيە سەربرىن، و شىۋى ئەميرى ئەۋبۇو كەس وەكى جەنازەيەكى دنافدا دەھاتە دەيىنان و ئاسنەكى تىز ب سەرى وېقەبۇو و پلاکەك پېقەبۇو دەست دەيىناد سەر و بقى رەنگى سەرى وى كابرايى دېرى، ب فى رەنگى (٣) هزار كەس ھاتىيەنە كوشتن، پشتى كەفتىن (رۆبىسپر) ئە دەسھەلاتى ل سالا (١٩٨٠) ئەو ب خود ب فى ئامىرى ھاتىيە ئىعدامىرن، بۇ ئەميرى دىزمانى فارسىدا (دورانى وحشت) و ب زمانى عەرەبى ژى دگوتىنى (عصر الارهاب) و ب زمانى فەرەنسى ژى (چاخى تىرۆریزم) ئە دەھاتە بكارئىنان ب دۆماھى هات. ھېرىشىن سالا (١٩٨٠) ژلائىن

^{٤٩٧} - سايکولوژيا و تىرۆر، د. نەسرەددىن ئىبراهىم گولى، ل.

^{٤٩٨} - زارافىن سىاسى، عثمان يونس ايتوقى، ل.

گروپا تیرۆری (ئەلقاعیدە) فەھاتین ئەنجامدان، تیرۆری پىيىن خود يېن رەش ھافىتنە قۇناغەکا نوى و دژاتىكىرنا
فىٰ دىياردى بۇ خالەکا سەرەكى.

زلايى بەشكەك فەھنارىيەکا دى دەدەنە تیرۆری و رە و پېشالىن وى فەدگەريين بۇ سەرهاتىيا
ھەردوو كورىن ئادەمى، دەما قابىلى زېھر كومەكا بەرژەوندىيىن خوه برايى خوه ھابىل كوشتى، پاشى ددرىڭيا
دېرۆكىيە ئەڭ كريارە ب بەردەوامى دووبارەدبىت^{٣٩٩}.

دەربارەپەيدابۇونا توندرەويىزى كا دەنكىيدا پەيدابۇويە، لەۋىچ فەرھەنگا (ويېستىر) ھاتىيە:
توندرەويىزەكبوو ل ناڭ ئەمەرىكايا پرۆتستانتى سەرەلدايە، ل دەستېپەكە سەدى بىستى، ئەو كارفەدانبۇون ل
دزى نويخازىي، چالاكرنبۇو دېنى كىماسى و خەلەتىيەن ئىنجىلى دا، نەبتىنى لايەنلى باودرىي و كريارىقە، بەلكو
وھكى تومارەكە دېرۆكى ب زۆرى دەپىا وى چەندى دىاربىكەت كو ئىنجىلى پەيشا خودى يە^{٤٠٠}.

زلايى دېرۆكىيە گەلەك دەستە و بزاھىن تیرۆری پەيدابۇوينە، بەل بۇ ئىكەم جار ل جىهانى گروپەك
لەھەن زەھەن ئەنچىرىنى دەركەفتى كارى تیرۆری ئەنجام دابىت بزاھا زىلۇت (Zealot) يَا
جوھىانبۇويە، گەلەك ژ ئەفسەرلەن رۇمانى دەرنە ئېخسەرلەن جوھىان، گەلەك ب درندانە خەلەك دەرنە نېچىر،
دىسان دەسىدى حەفتى دا ل ھەندىستانى و گەلەك ب ئاشكەرایى و لېپىش چاھىن خەلەكى پېچنگىن قەستا وى وەلاتى
دەرن زلايى چەتىت (Thug) فە دەھاتنە كوشتن و ۋىنافىرن، ل چەرخى پازىزى (Assassins) گروپەكى
تیرۆریستى بۇو بناھىي (ئىسماعىلىيەت نزارى) حەزىكەرېت ماددىن ھوشبەرلۇون، ئەو رادبۇون بكارئىنانا
حەشىشى بەرى تاوانا خوه ئەنجام بىدەن، داكۇ نىيەر ا خوه بخوينەكە سار بکۆزۈن^{٤٠١}.

پشتى ئەقى ئىرینى و بەرىخودانى ل سەر پىناسە و چەوانىيا پەيدابۇونا تیرۆری بۇ مە باش دىاربۇو
ئەقى پەيپەنلىكىنە ب جىهانا ئىسلامىقە نىنە و ئەگەر بۇ فى جىهانى ژى فەگەرت ج پەيەندى ب گيانى
ئىسلامىقە نىنە، لى ئەقە ب وى رامانى نىنە ئەقى كريارە دناف جىهانا ئىسلامىدا نىنە، بەلكو جەنلىقى كريارى
دنوكەدا دناف جەرگى ئىسلامىدايە و ئەقى چەندەزى ژبۇو نەشارەزايىا فى جىهانى دىاردىت، بەل دەپىت ئەم فى
پاستىي ل بىر بىنин و بىنەن راستە تیرۆر دنوكەدا دناف جەھىن موسىلماناندايە، لى ئەقە ب وى رامانى نىنە ئەقە ژ
گيانى ئىسلامىيە، بەلكو ب تەمامى بەرۋاقازى ئىسلامىيە و كەسىن فى كريارا تیرۆری ژى دەكەن ب ھىچ
رەنگەكى پەيەندى ب ئىسلامىقە نىنە، بەلكو كريارا ئەو ئەنجامدەن دزى ھەمى ئول ئايىلۇزىيە ئەۋىن
مرۇقاتىيە دخازن.

٢٩٩ - سايکۆلۆزىا وتىرۆر، د. نەسرەددىن ئىبراهىم گول، ل.

٤٠٠ - تىيەھەن پەيشا خودى و بەرسقا پرسىارىن دەربارە ئىسلامى، د. زاكيز نايىك، وەرگىران: مصطفى احمد، ل.

٤٠١ - تیرۆریزم راستىيا دىاردەيەكە جىهانى، ئەيەن سەعىد، ل.

–تیرۆر دیاردهیه‌کا جیهانی و خودزاپایه‌کا ژمیّزه:

ل سەردەمما دەركەفتنا تیرۆری تا رۆژا ئەفرو وەکو دیاردهیه‌کا جیهانی پەيدابوویه، جەھى وى دناف ھەمى مللەتىن جیهانىدا پەيدابوویه، ب گوتنه‌کا دى ل سەر ھەمى پارچىن ئەردى ل فى جیهانى جەھى خوه كرييە و بۇويه دیاردهیه‌کا جیهانى، و ئەف دیاردە وەکو سرۇشتەك ژ مىيّزە دەگەل مروۋاتىيى دابوویه.

لدویش چەمكى قورئانى ھەر مروۋەتەن خودزاپایه‌کا خرابىي دناف گیانى ويدا ھەيە، لەورا گەلەك جاران دەھىتە گوتن ((مروۋ شەرانى و ئيرھابىي، ژېھر ھندى ژى ئيرھاب دەرمانى وىيە))^{٣٠٢} ھەر كەسەكى ھەبىت ب رېزدەيەکا جودا جودا ئيرھاب دناف دەرۈونى خوددا ھەلگرتىيە، ھەر ژېھر فى چەندى ئەگەر سەرنج بەدىن دېيىن تەمەنلىنى ھەر كەسەكى ژمە چەندىن گوھورىن تىدا پەيدادبىن، ژوانىزى گوھورىننین (لەشى، عەقلى، جڭاکى) ديسان گوھورىننین توند وتىزىن دئالىي جڭاکىدا و ديسان دەھەتكىشا دنافبەرا عەقل و نەفسى دا، ئانكۇ ئەف تیرۆر و ترسە دېيىتە سوننەتەکا گەردوونى و لەگەل ھەبۇونا مروۋاتىيى ھەبۇويه.

ھەبۇونا زيانىن تیرۆری بۇ ھەمى كەسان باش ياخ ديارە، بتايىبەت بۇ مللەتى مە پاشى ئەف كريارىن ھۇۋانەيىن داعشى پەيدابووين، مە ھەمييان باش دىت كا زيانىن وى چەندىن، لى دېت كەسى ژمە ھزر ل فى چەندى نەكربيت كۇ تیرۆر مفایىن خودزى ھەنە، دناف مەوسوعا (جودى) يدا ژلايى مامۆستا (مسعود عبدالخالق) يقە كۆمەكا باشىيەن ئيرھابى هاتىنە ديارىكىن، ئەمەزى ب كۆرتى دى دەينە ديارىكىن، ژوانىزى^{٣٠٣}:

- ١ - تیرۆر دېيىتە ئەگەردا وى يەكى سەرپىچىكار پابەندىن ب ياسايى.
- ٢ - بەشكە ژ مافى مروۋەت، ئەف كريارە وى يەكى درستىكەت قوربانىكەر و تاوانبار ھەردوو بېيىنە رزگارىكىن ژ ترسا ئەنجادانى تاوانى.
- ٣ - دېيىتە ئەگەردا ئاسايسىش و ئارامىي ل وەلاتى و جیهانىدا، ھەر وەلاتەكى تیرۆر ل نافدا پەيدابوویه ژ وى دىرۈكى پېيچە پتر ھزرا خوه دكەت و ھىزى بۇ خوه پەيدادكەت، وەلاتىيەن وان پتر چاڭ فەكرى دېن.
- ٤ - دېيىتە ئەگەر ئارىزگارىكىنى ژ سىستەمى جڭاکى و خىزانى.
- ٥ - دېيىتە ئەگەر بۇ ترسانىندا داگىر كەران و كەسىن ھاتىن سەر وەلاتى.

^{٣٠٢} - مەوسوغەتى جودى، مسعود عبدالخالق، لە.

^{٣٠٣} - ھەمان ژىيدەر، لە.

تیرۆریزم ب واتایا : فەرزىكىندا بىرۇرایىن خۇخە ل سەر غەيرى خۇخە و بزورى و زوردارى، بىن كەسى قەناعەت پىنە بىت ل سەر فەرزىكەن و ئىرادا وى بن پىنە بىن، هەردىسان كەسى تیرۆريست ئەو كەسەيە بىزاقا سەپاندىندا بىرۇرایىن خۇخە دەكتە ل سەر غەيرى خۇخە، فييچا ج ئەو بىرۇباوهەر قەناعەتەكى نايىنى بت يان فەلسەفى، مەزھەبى، يان هەر تىشەكى دى بت^{٣٤}. ب فى چەندى دىاردېت نافەرۆكە تىرۆرى گەوهەرەكى جىهانىيە.

ئەڭەر ئەم بەرىخۇددانى ل سرۇشتى مرۆقى بکەين، وەكى چىكىريەك خودى گىانى ياخىبۇونى دناڭ گىانى واندا پەيداكرىيە، كا چەوا گىانى حەزىكىرنى ل دەڭ وان هەيە، كىيارا شەرخوازى ژى ياكى گۈرۈدەيە رەوشەكا مرۆقى فە دەما ياخى دېت و غەریزا خۇخە ياكىنەوران ب كاردىنىت، ئەڭ غەریزەيەزى وەكى غەریزەيە خىرى دناڭ گىانى مرۆقىدا هەيە، كا چەوا خودى باشى و چاڭ كىريە غەریزەيەك دفترەتا مرۆقىدا وەسا خودى غەریزا شەرى ژى دناڭ ناخى مرۆقىدا پەيداكرىيە، مەبەستا خودى ژى ئەفەنلىقى چەندى بۇ تاقى كىندا مرۆقى يە، دا ئەم ب ئىرادەيا خۇخە وەكى مرۆق بۇ خۇخە دەست نىشانكەين، و ئەم ب ھېيىزا خۇخە ياكىنە ئافاكەين نەكى ب غەریزەيَا خۇخە ياكىنە خەرەپ و وېرەنکەين، خودى ژى ئەڭ چەندە ل چەندىن ئايەتاندا ب راستەراست دىاركىريە دناڭ قورئانا پېرۇزدا دەما دېيىت ((فَأَلْهُمَّهَا فُجُورُهَا وَتَقْوَاهَا)) (الشمس : ١٢) ئانکو خودى مرۆق فېرى خراپكارى و پارىزگارىيە كىرييە.

ب فى رەنگى ئەو پاشتەقانى غەریزا شەركەن و شەرخوازى خودى دناڭ گىانى مرۆقىدا خولقاندىيە، ب مەرەما تاقىكىرنا مرۆقى، ب تايىبەت ژى ئەڭ ياخىبۇون و شەرخوازىيە ل دەمىرەھاھىيەت و خوھشىيە دردكەفيت (كُلًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِيَطْغِيْ ★ أَنْ رَآءَ اسْتَعْنَتِي) (العلق : ١٢) نەخىر، بلا كەرمەمیت خودى ژىرىنەكەن، ب راستى مرۆق دەمردا دەچىت و ژرى دەردكەھەفيت، دەمى خۇخە دەولەمەند و بىنەت دېيىت.

دېيانا پېغەمبەراندا باش دىارە كومەكا نەياران ل دېيىن راوهستىيائىنە، ئەقان كەسان رىبىن پېغەمبەران نەدaiيە پەياما خۇخە ب درستى ب گەھىتن، لەورا ل دېيىن وى ھەمى پېلان گىيرايىنە بۇ مەرەما ژناڭپەرنا وان، ئەقان كەسان دەگوتىنە پېغەمبەران ئەم دېانىن ھوين راستىگو و دەستپاڭىز، لى وە ج كارەك ب مە نىنە و ئەم دې ل سەر كار و كىيارىن خۇخە يېن گىانەورانە بىن، ئەو كەسىن نەيار و نەحەزىن ئايىنى و بەرنامى خودى بىن مافى بىرکىنەكى ئازاد و ھەلبىزاردىندا رېبازا ژيانى ل ئەھلى ئىيمانى تىيىكىدەن، بەرۋەۋەزى پەرۋەپاڭدا دوزمنىن دېنى سەبارەت ئىسلامى، چونكى پېغەمبەران (سلاڭل وان بن) ج دەمەكى مافى بىرکىن ئازاد و ئىيمانى و دېنى يان باوهەنەئىنان ل خەلکى تىيىكەدايە^{٣٥}. فييچا بۇ مە باش دىاردېت كىيىز گروپ زىيەتىر ب سەر تىرۆرى فە دەچت،

^{٣٤} - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرددەم، عەلى باپىر، ل ١٢.

^{٣٥} - ھەمان ژىيەدر، ل ١٢.

بۆچى ئايىنى خودى پەنایى نابتە بەر تىرۇرى و پەقاندىنى؟ چونكى ئايىنى خودى يى بالايە و شيانا هندى يى هەمە ب رىكا ئاخىتن و دان وستاندىنى و هىزابەلگەي خەلکى رازى بكمەت، ئىدى ج پىدەپى ب پەنابرن بەر چەكى و پەقاندىنى ھەمە؟

ئەم دشىن ب ھەمى پشتگەرمى بىزىن تىشەكى گەلەك بى وزدانەيە و دوورە ژ عەقل و مەنتقى و واقعى تومەتا (تىرۇر) ئەپەيتە پالدان بۆ ئىسلامى و ئەھلى ئىسلامى، ئەگەر ئەف كريارىن توندرەو پەقاندىنە ب گونجت بۆ ئايىلۇزىيەن دى ل سەر فى ئەردى و خوخ ب چىقى زورى ل سەر خەلکى بسەپىن، مەحالە ئەف رەنگە دگەل ئىسلامى ب گونجت، ئەو ئىسلاما كوشتنا مىرىيەكى قەدەغەكرى، زانايى بەرنىياسى جىهانا ئىسلامى خودى ژى رازى (محمد متولى الشعراوى) دېيىت: ئەگەر تە مىرىيەك د رىكىدا دىت پىلى نەكە و نەكۈزە، بەلکى خودى ب ۋى چەندى رەحمى ب تە بېھەت، بلا ل بىرا تەبەت، ئەۋۇزى تەسبىحا خودى دەمەت، نەكوب ۋى كوشتنى تو تەسبىحا وى براوەستىنى.

- تىرۇر؛ موسىلمان يان علمانى:

ئەگەر بەرىخودانى ل دىرۇكى بکەين دى بىنین گەلەك جاران براذرىن علمانى ژ نەشارەزايىا خوه ل دىرۇكَا ئىسلامى يانزى ژ دوزمنكاريا خوه بۆ ئىسلامى، تىرۇر پالدايە ئىسلامى و كرييە بزاھەكا جىهانا ئىسلامى (دنيرىينا وان كەساندا ئىسلام تىشەك نىنە، ئەگەر تىرۇر نەبەت، ئىسلام ئەو ئايىنە ياكو مودىرنىزىمى و نويكىرنى رەتكەت، تىكەلى دابىشىن جقاڭى نابت، ب خوينى و ل سەر خوينى دېيتىن)^{٣٠٦}. ھەرچەندە وەكى مە گوتى ھەردوو چەمكىن (ئىسلام و تىرۇر) ژ ھەفددوو دويىن ب دويراتىيا ئەرد و ئەسمانان و ئەف ھەردوو چەمكە وەكى كريار ج جاران ل دەف دەلەكى كوم نابن.

گەلەك جاران وەلاتىن زلهىزىن جىهانى خوه دەكەنە بانگھەلدىرىن ئاشتىي و تىرۇرى دفرۆشىنە موسىلمان وگەلىن لاواز، لى ئەو بخوه ژىدەرىن سەرەكىيەن تىرۇرى نە و ئەو ب بابىن تىرۇرى دەتىنە نىاسىن، وەلاتەكى وەكۇ ئەمرىكا داكۇ ھەبۇنا خوه و هىزابەت رابوویە ب كوشتنا (١٠٠) مiliون ھەندىيەن سۆر و جەھىن وان داگىركرنە^{٣٠٧}، هەتا نەھازى ئەمرىكا رازى نىنە دانپىدانى ب وى چەندى بکەت، بەل ئەف خالەكا ئاشكرايە دەرۇكىيدا، ديسان بۆ سەرخىستنا ئەمرىكا، ئەف وەلاتى (١٠٠) مiliون ئەفرىقى ئىننان و كرنە بەندەبىيەن خوه، گەلەك شەرىن دېزى، بەل دوماھى جار و شەرى پەترۇلى ئەمرىكا ژبۇو بەستەخىستنا ژىدەرىن پەتۇلى ل عىراقى زىدەتىرى (٢٠٠) مiliون

^{٣٠٦} - سايکۆلۇزىيا وتىرۇر، د. نەسرەددىن ئىبراھىم گولى، ل ١٠٠.

^{٣٠٧} - تىرۇریزم راستىيا دياردەيەكا جىهانى، ئەيھان سەعىد، ل ١٠٠.

عیراقیان کوشتینه و تانهازی شهری وی بەردەوامه ^{٣٨}، لشی داویی ژی ناسناقه کی نوی هاتییه سەر عێراقی، ئەوژی (وەلاتی بی ژنان) ئەفەزی ژ ئەنجاما شەری ئەمریکایه.

گەلهک جاران باس ل دەولەتا ئىسلامى دھیتەکرن، کو گەلهک دىمەنین تیرۆری تىدا دھینه دىتن، ب تايىبەت باس ل دەولەتىن (ئەمەوى ، عەباسى ، عوسمانى) يان دھیتەکرن، دېیت بۇ مە باش دىاربىت باشتىن سەرددەمى پەيرەوکرنا ئىسلامى سەرددەمى خەلەپەن راشدى بۇويە، و ئەذ سەرددەمەزى ب باشتىن شىۋى پىكەت ژيانى دەربازبۇويە، ئەم نابىزىن ھندەك سۈلتانىن ئەمەوى و عەباسى و عوسمانى ھىچ خراپى و ھەلەيەك ئەنجام نەدایە، بەل ئەم دانپىدانى دەكەين ئەوانىزى ھندەك كىماسىيەن خوه ھەبوونىنە، ئەو ژی مەرۆڤن و مەلائىكەت نىن، لى نابت دىرۆكا سپيا پەتىيا سۈلتانان گورى سۈلتانە کى بىتى بکەين، دېیت بىزانىن ((ئەگەر ب نافى خەلەپەيە کى (ئەمەوى ، عەباسى ، عوسمانى) دەفتارەکا خەلەت و نەشەرعى و بەرۆڤاڙى ئىسلامى ھاتبىتە كرن، ب فى كريارى نابت ئىسلام و موسىلمان ژى بەرپرسىياربن، ھەرچەندە دىرۆكا ئىسلامى ب سەرددەمى) ئەمەوى ، عەباسى ، عوسمانى) ژى فە ئەگەر دىرۆكا مللەتىن دى بھىتە بەراوردىكىن ديسان جوداھىبەكا دنافبەرا ئەرد و ئەسمانىدا دنافبەرا واندا ھەيە)) ^{٣٩} ب فى چەندى گيانى ئىسلامى يى دويىرە ژ تیرۆر و كوشتنى، نەبتىن ئىسلامى گرنگى ب ئالىي ياسا و دەستوران دايە، يا دىارە ئىسلام ل سەر ئالىي رووحى يى مەرۆڤى ژى زور كاركىيە و ئەذ ئالىيەزى دبته پالدەرەكى بھىز بۇ ئافاکرنا مەرۆڤى، ئافاکرنا رووحە مەرۆڤى غەریزا تیرۆر دناف خوھيا مەرۆڤىدا دكۈزت و ناهىلت.

ئەذ كرياريین تیرۆر ب مخابنېيە گەلهک جاران وەكى نوگە جەن سەرھلەانا وان دناف جىيەانا ئىسلامىدا بۇويە، و بۇويە جەن مالويirania موسىلمان و پاشكەفتىنا وان، دىرۆك بۇ مە خوھيا دكەت ژ ئەوین بەراھىي بەرەڭ فى كرياري چووين(ئەگەر ھەما ئىكەم نەبن) ^{٤٠} ئەذ گروپا (حەشاشان) ^{٤١} بۇون، ئەوین ل سەرددەمى (سەلاھەددىن ئەيوبى) ئانکو ل دوماھيا چەرخى يازدى زايىنى، دگەرمىتىن پىلىن جەنگا خاچپەرسى دا ل قادا روودانان دىارييۇون ^{٤٢}، گروپا حەشاشان گەلهک كارىن تیرۆر ئەنجامدان و ئەذ چەندەزى ل سالا (ئەلەز) بۇ دەما حەسەن كورى صەباھى (سەييد يان شىيخى چىا) دەسەھەلاتا خود ب سەر كەلە (ئەلەوت) ئانکو ھىلىينا تەيرى ئەلەھى

٣٨ - ھەمان ژىيدەر، ل ١٠٨.

٣٩ - چەند مەسەلەيەكى باوی سەرددەم، عەل باپىر، ل ١٠٩.

٤٠ - بوجۇونا دكتۆر (طارق سويدان) اى لگەل ھندى يە ئەفە ئىكەم گروپا تیرۆریستە دناف ئىسلامىدا پەيدابۇوی ژلائىن (حەسەن كورى صباھى) فە، خەلەكەيمەك ژ بەرەنمەن (قصە و الفکرە) لىسىر فى كەسى گوتىيە، هوين دشىن ل يوتىبۇي ل ژىرنافى (منھجييە الارهاب - حسن الصباح) بەرىخۇدانى لى بکەن، دكتور تىدا دىاردەتكەت، ئىكەم كريارا تیرۆر ئەبۇو حەسەن صباح دناف مزگەفتىدا رابۇويە ب كوشتنا ھەفرىكە كى خوه ژ ترسا ھندى ئەو د گەنگەشا لگەلدا بسەر نەھافت. ٤١ - حەشاش: بەرەيەك ژ ئىسماعيلىيەن (عەبىد) قاتميما نەزارى يارا رۆزھەلاتن، ئەوین ئىمامىيَا نەزارى كورى مۇستەنسىر بىللاھى و ئەوین ل پەھى وى هاتىن دېھزرىنن. (گوقارا مەتىن، ھەزمارا، ل ١٠٩).

٤٢ - گوقارا مەتىن، ھەزمارا، ژ تیرۆر ئەنجامدا، ھەزما، ل ١٠٩.

(زبهر ئاسىيپىا كەلەپى ئەڭ نافە لى كربوو) دا سەپاندى و گەلەك خەلک ل خوه كومكرين و ژبۇ بەردىيا ئىسماعىلى ياشىعى ھەول ددا ب ترس و تىرۆرى باوەريما خوه ل سەر خەلکىدا بسەپىنت^{۳۳}.

شەريعەتى خودى دانپىيدانى ب تايىبەتمەندىيىن ھەمى مللەتان دئىينت، و (ئىسلام رېكى ب خەلکى ددەت د عەقىدا خوه و پەرسىن و روشت و ئادابىن خوددا ئازادىن، نەكى وەكى عەولەما نوكە يادقىت ھەمى مللەت بەها و روشت و ئادابىن خوه ژ دەست بىدەن و ھەمى رەفتار و ئادابىن ئەمەرىكى لەدەخ خوه كومقەكەن، ئەگەر ئەفان مللەتان ب خوهشىا خوه وەرنەگرت ژى دەقىت ب چىقى زورى وەرگرن)^{۳۴} جىهانگىرى ئىك ژ تايىبەتمەندىيىن جىهانا نوكە يائەمەرىكايە بۇ سەپاندىنا رەفتارا ئەمەرىكى و رۇزئافايى ل ھەمى جىهانى، ئەقى عەولەمى ژى سەرەرايى ھەبۇونا باشىيەن خوه، لى خراپى پەر ھەنە، ماموستا (عەلى بایپىر) ئەمېرى كومەلا ئىسلامى، ل جەن زارافى (عەولەمە) ب كاردئىنت، ئەقى عەولەما ھەمى جىهانى بکەت خودان ئىك كەلچەر(كلىتۈر)، لى ئەقەندە دئايىنى ئىسلامىدا قەددەغەكىرىيە، ئەگەر مللەتكە موسىلمان بۇ ژى ئەھۋى مللەتى ماف ھەيە بەرگرىي ژ كەلچەرى خوه بکەت، يادىارە دئايىنى ئىسلامىدا تەعدادىي نىنە، فيچا ئەگەر كەسەكى بناقى ئىسلامى كىيارەك ژۇنىڭى كر، ل وى دەمى ئەو ژگيانى ئىسلامى دەيىتە جوداكرن، چونكى ئىسلام خوداندا ۋى فەلسەفى يە (وَقُلْ إِنَّ الْحَقَّ مِنْ رَبِّكُمْ ۝ فَمَنْ شَاءَ فَلِيؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلِيَكْفُرْ) ئانكى بىزە: حق ھەر ئەھۋە ياد ەدەخ خودايى تەھاتى (ئىسلام و قورئان)، فيچا ھەركەسى بقىت بلا باوەريي بىنت و ھەركەسى بقىت ژى بلا گاوربىت، ئىيىدى ب ۋى چەندى جرامان بۇ تەعدادىي دنافى گيانى ئىسلامىدا نامىين، ھەركەسى زۆلم كربت و بکەت ب ناقى ئىسلامى ل وى دەمى جەن وى دنافى ئىسلامىدا نىنە.

- تىرۆرى د شەريعەتىدا جە نىنە زبهر ئەگەران:

- 1 - حىكمەت ژ زيانا دنيايى: خودايى مەزن زيانا دنيايى كرييە جەن تاقىكىنى، مروق سەردىستكىرىيە دەھەلبىزاردان رېكىيدا، ئايابىتە دوستى و خوهشتىقى خودى؟ يان نەيار و دوزمنى خودى.
- 2 - فيتەت و سرۋەشتى مروقى: ئايىلۇزىيا تىرۆرى (سەپاندىنا هىزرا خوهىيە ب زورى ل سەر خەلکى) و ئەھۋى چەندە ژ فترەتا مروقان نىنە.
- 3 - نافەرۇك و سرۋەشتى ئىسلامى: تىرۆرى ھەمى دەمان بزاڭكىرىيە خەلکى ب زورى بىنته دىن چىقى زولما خودقە، لهورا ئەقەن كىيارە يادويە ژ نافەرۇك و سرۋەشتى ئىسلامى.^{۳۵}

٣١٣ - گوفارا مەتىن، ھۇزمارە، ٢٠٠٩.

^{۳۴} - چەند مەسىھەلەيەكى باوى سەردىم، عەلى بایپىر، ٢٠٠٩.

^{۳۵} - چەند مەسىھەلەيەكى باوى سەردىم، عەلى بایپىر، ٢٠٠٩.

دحه ديسه کا صه حيح دا هاتييه يا (ابن مسعود) ڙ پيغه مبهري (سلاف لئن بن) فه گوهاستييه: ((اول ما يحاسب عليه العبد الصلاة، اول ما يقضى بين الناس في الدماء)) ئيکهم تشتی حسيب دگه مسلماني بهيته کرن نشيڙه، و ئيکهم تشتی دادگه ری لی بهيته کرن دحه قى خله لکيدا، كيشا خويني یه، يا ئيک نشيڙ حه قى خودي و يا دووبي خوين وهى مافه کى خله لکى، بفي رهنگى خودي مافه خله لکى ئينايه بهرام بهر مافه خوه.

دحه ديسه کا صه حيح ديدا زى هاتييه ڙ پيغه مبهري (سلاف لئن بن) دبیزت: ((قتل المؤمن أعظم عند الله من زوال الدنيا)) کوشتنا که سه کي مسلمان ل ده خودي مه زنتره ڙ خرابونا دنيا يي، ئه گه رئه ده ديسه به حس ل مسلماني بکهت، دا به ريخوداني ل دحه ديسه کا دی بکهين باس ل نه مسلماني ڙي دكهت، ئه ده ديسه زى يا صه حيحه و هاتييه ڙ پيغه مبهري (سلاف لئن بن) دبیزت: ((من قتل معاهدا لم يرح رائحة الجنة، وان ريحها يوجد من مسيرة أربعين عاما)) يانزى ((من قتل فتيلا من اهل الذمة ...)) ئه و که سى (معاهد) هکي بکوژيت (ئه و که سى نه مسلمان و لسر زيمه تا مسلمانان) بيها بهشتى ناچته وي، ئه گه رئه نيرينا ئسلامي بت بو کوشتنا خله لکى، ئه رئي پا ئه ف داعش و هم پيشه يي داعشى دکمن ج جوره که؟ و ب ج کار دکه فنه دبن چار چو و فئي ئسلامي چه، ددهمه کيда ئسلامي کاري وان قه ده گه کري؟

-ئسلام و شير:

ئيک ڙ وان ثاريشين نوكه کيشي يه کا مه زن ل سه رئه و ده کو ئسلام ب شيري به لافبو ويه، لهورا دبت گه لهک جaran داعشرى چه کي بو خوه دکمنه به هانه بو ئه نجام دانا کارين خوه، گه لهک جaran ڙلاييں نه مسلمانين که فن و نويشه ئه تو مهته ده یتھ پالدان بو ئسلامي، بونموونه (ئيمبراتور مانويلى دووبي) دبیزت: ((ئه و چه ندا مجھ مه د پي هاتي شه ره کي شه یتانيي و نه مرؤ قايه تي يه، ئه که سه بانگه شن دکمت بو ئيمانى ب شيري))^{٣٣} لئه و نوزانن ئسلامي و پيغه مبهري (سلاف لئن بن) ئه چه نده نه کريه، ئه که سى هه نوزانت ديرؤك شاهده ل سه رئسلامي و به لگه يي ديرؤك دسھ لين (ھر ده ما مسلمانان ده فه ره ک فه گرتبا، ج جaran مائي خوه دئاييني واندا نه دکر و زولم لکه سى نه دهاته کرن ب هيالانا دين و عه قيادوي، بتني ئيک به لگه يي ديرؤك نينه بيژت مسلمانان که سه ک يان خي زانه ک يان باز ير ره ک يان مللته ک ب زولم کريه مسلمان)^{٣٤} . به ل دکم هندىدا (پوژه لاتناس و ته بشير کار) دبیزت: ئسلام گه لهک ب لهز بلا فبو، ئه گه رئي ئه فئي چه ندي ڙي که رب و

^{٣٣} - اکاذيب التاریخ الکرى، مجدى كامل ، ص ٢٠٠.

^{٣٤} - اکاذيب التاریخ الکرى، مجدى كامل ، ص ٢٠٠.

کینا خەلکىبۇ وۇان شەرىئىن پېشىز درستىپووين، خەلک پېىدىقى ب گۇھرىنى ئەقى رەوشى بۇون يائىو تىدا كو
شهركىن، ئەوان تىتەك دەپيا دەرۈونى وان ئارامكەت، ئىسلام هات ئەق كارەكىر^{٣٨}.

هزرمەندى مەزنى رۇزئاڭايى (فۇلتىر) دېيىت: لەدەق من سەيرە ئىسلام ب شىرى دەستپېيىكىيە، بەلى
كەنیسە و دېرىئىن دناف جىهانا ئىسلامىدا مانە پاراستى، يا سەيرتر مەسىحىيەتى ب پەياما ئاشتىي دەستپېكىر، بەلى
ھەمى مۇسلمان ل ئەندەلوس قىركىن و ۋىنافىرن^{٣٩}، ئىدى ئەم دېيىتىن ئەقە بىيارەكىرا پاست و ب وۇدانە ل ھەمبەر
ئىسلامى و دىارە كى تىرۇر و تالانكىن بكارئىنایە و كى ئازادىيا را دەربىرىنى سەركوتىرىيە!!

دېيىت بەيىتە زانىن ((ھەمى مەرقىن دنیايى حەز يانزى پالېشتىيا ئاشتىي و تەباین ناكەن، گەلەك يېن
ھەين وى ئاشتىي تىيك دەدن بۇ بەستەتە ئىننانا مەرەمەن خوھ يېن تايىبەت، لەوما ھندەك جاران يا پېىدىقىيە ھىز
بەيىتە بكارئىنان بۇ پاراستنا ئاشتىي، ھەرەكى ئەم دېيىتىن پۇلىس ھىزى بكارئىن لىذى تاواباران و تىكىدەرىن
وەلاتى ھەتا بىشىن ئاشتىيا وەلاتى ب پارىزىن))^{٤٠} ھەر بقى چەندى چەك دجىهانا ئىسلامىدازى دېيىت بەيىتە
پاکىن، بەلى نەھەر كەسى ھەبت، بەلكو راکىن چەكى ژى خەما دەستەھەلاتى يە، مەرەم ژى پاراستنا جقاڭى
مۇسلمانە و دامەززاندىن و بەرقەراركىن ئاشتىي يە.

دەربارە جىهادى و پىناسەكىندا وى دناف كوربەندى فقەى ل (رابىتا ئىسلامىا جىهانى) داھاتىيە جىهاد
دئىسلامىدا ھاتىيە بۇ ((سەرئىخستنا حەقىي و ۋىنافىرنا سەتمى و بەرقەراركىن دادگەرىي و ئاشتىي و ئاسايىشى
و رەحىمەتا خودى بۇ مەرقۇان دەينادى، بۇ مەرەمە رىزگاركىندا خەلکى ژ تارياتىي بەرەف رۇناھىي و بقى رەنگى
ھەمى جورىن تىرۇرى دى ڙناف چن، ھەروەسا جىهاد دېفاعە ژ سەمکريان بەرامبەر سەمكاران و ستاندىن ئەردى
داگىركرى^{٤١}). يە.

دبارا بكارئىنانا شىرىدا ل ناف جىهانا ئىسلامىدا دېرۇكىنفيس (دىلاسى ئولىرى) دېيىت: ((دېرۇك
دوماھىك جار وى چەندى دسەلىنت كۆ ئەفسانە و نەراستىيما ھەبۇونا مۇسلمانىن توندرەو و كۆ چەوا دنیا يَا
فەۋۇزارتى و شىرى يى بكارئىنايى ل سەر وان مللەتىن بىندەست، ئەقەزى دېتە بى بنەماتىرىن و پېچتەن چېرۇك كۆ

^{٣٨} - ھەمان ژىيدەر، ٢٠٠٠.

٣٩ - زستان و بەھارى ئىسلامى سىياسى، عومەر عەلى غەفوور، چاپى يەكەم، چاپخانە ئاراس، ھەولىغا، ٢٠٠٠.

٤٠ - تىيگەھى پەيضا خودى و بەرسقۇ پەرسىيارىن دەربارە ئىسلامى، د. زاكيز نايىك، وەرگىران: مصطفى احمد، ٢٠٠٠.

٤١ - بىرى رەشى داعش لە دىدە جىاوازەكان، چەند توپىزىنەوەيەكى پېشکەشكراو لە كونفرانسى يەكخىتنى ھەولەكان
بۇ رووبەر و بۇونمۇدى توند و تىيىزى و تىرۇر، ٢٠٠٠.

دیرۆکنثیسان دووباره کربت))^{۳۲۲} ئەڭ گوتنه ئىك ژ شاهدایه و بەلگەيەكە ژ نەمۇسلمانان بەرامبەر پاقزىا ئىسلامى.

ئىسلام ئەگەر ب شىرى بەلاڭ ببا دېت ئەقىرۇ دناف دەولەتىن مۇسلماناندا نە جەن فەلان و نەزى جوهيان و نەزى ئىزدىيان دناف دەولەتىن ئىسلامىدا نەبا، بەلى ئەم باش دېينىن دناف ھەر جەھەكى مۇسلماناندا ئەقىرۇدا چەندان خەلکىن دنافدا نەمۇسلمان، بۇ نموونە ل وەلاتى مە بۇويە ھىلىنىن پىكىھە ژيانى، ھەردىسان ئەگەر بەرىخودانى ل وەلاتەكى وەكى هەندىستانى بکەين دى بىتىن (مۇسلمانان نىزىكى ھزار سالان حۆكم ل هەندىستانى كر و ئەگەر ۋىبا دشىيان ھەمى كەسىن نەمۇسلمان ژناڭ وى وەلاتى بکەنە دەرى، دەگەل ھەندىدا ئەقىرۇ ئەقىرۇ دەلاتە نىزىكى (٪) ژ خەلکى وى نەمۇسلمان، لەورا ئەقىرۇ بەلگەيە ئىسلام ب رىكا شىرى نەھاتىيە بەلاڭىن)^{۳۲۳}.

ھەر كەسى ب كويىرى بەرىخودانى ل ديرۆكا ئىسلامى بکەت، دى بىت دەما مۇسلمان دچۇون بۇ فەكىرنا بازىرەكى دەما دەكتە دەستى مۇسلمانان ئېكسەر دېن چىنكىنە شىران و سەرپەن راما ئىسلام بەلاڭ نەدەركى، هەتا مللەت تەنا ببا و شهر بىدوماھى ھاتبا و سەرەدەرپەيا مۇسلمانان دېتىبان و ژ پەۋەشت و پەفتارىن وان پەشتاست دبۇون ژنوى بانگەشە و گازى خەلکى دىرى بۇ مۇسلمانبۇونى، لەورا گەلەك ژ خەلکى مۇسلمان دبۇون، پەتىيا ديرۆكىنىسىن ئەورۇپا دېتىزىن: ھاتىيە سەلاندىن پەتىيا ئەو بازىرەن خەلکىن وان مۇسلمانبۇونىن لەشكەرەكى بتنى ژى نەچۈوپە دنافدا^{۳۲۴}.

د بەرامبەر جىهادا مۇسلماناندا گەلەك كەس ھزردىكەن (ئەو شەرى سوپايى مۇسلمانان كريە فتوحاتىن ئىسلامى، بۇ مەرما ھندى بۇويە خەلکى ب زورى مۇسلمان بکەن!! نەخىر، بەلگو شەر ژ ئەنجامى ھندى درست بۇويە كو ھندەك ژ مللەتان ب فيتا حوكىمانىن زۇردار مۇسلمان نەبۇونىن، و ئامادەيا دانا باجى ژى نىن، ئىدى سوپايى ئىسلامى ب نەچارى دەستى خوھ يى دايى چەكى و ھەلگەرتى، ئەقەزى نە بۇ مۇسلمان بۇونا ۋان مللەتايە، بى شىك ئەقىرۇ دەلەتە، بەلگو بۇ رىك پاقزىرنى بۇويە ل ھەمبەر خەلکى و ئىسلامى ھەتا ئىسلام بگەھىتە ھەمى مللەتان ئىدى ژ وېرى پېقە ئەو ب كەيىفا خوھنە ئىمانى ب ئىسلامى بىن يان نە؟ ئەو ئازادن، بتنى مەرەم ژفان شەران راکرنا ھەمى رېگارا يە ل ھەمبەر گەھاندىن پەياما ئىسلامى^{۳۲۵} مۇسلمان شەرى ناكەن دا مال و سامانىن وەلاتان تالان بکەن، وەكى ئەقى كىريارا نوکە ئەمرىكا و روسيا و زەھىزىن جىهانى دەكەن، بەلگو جىهادى دەكت ب مەرەما گەھاندىن ئىسلامى بۇ ھەمى قولاجىكىن جىهانى، ئەقىرۇ دەزى ب زولم و سەھىنى نابت، بەلگو ب ھەمى ئازادى دېت. ھەر ل بارا ۋى چەندى ئىمام (ابن تيمىيە) د پەرتۈوكا خوھ (السياسە

۳۲۲ - تىكەھى پەيضا خودى و بەرسقا پرسىيارىن دەربارە ئىسلامى، د. زاكيز نايىك، ودرگىران: مصطفى احمد، ل.

۳۲۳ - ھەمان ژىيدەر و لاپەرە.

۳۲۴ - اکاذىبالتارىخالكىرى، مجدى كامىل، ص.

۳۲۵ - چەند مەسىھەلەيەكى باوى سەرەدم، عەلى باپىر، ل.

الشرعیه) لایهه دا (دا دبیثت: ((کوشتنا ئەھلی کوفری دشەریدا ژېھر کوفرا وان نینه، بەلكو ژېھر دژاتیا وانایه بۇ ئەھلی ئیسلامى، ھەر ژېھرەندىزى ھەر دەمما ئەڤان كەسان باجا خوھ دا ل وى دەمى دەست ژ خوینا وان دھىيىتە بەردان))^{٣٣}.

باشتە دېھرامېھر حېھادا ئیسلامىدا گوتنا (ربى عامى) ئەف مە ل پېشتر ژى باس لى كرى بىنин و بکەينە دەمیزانىيىد، ل وى دەمى راستىيا حېھادى پەت دى بۇ مە دىاربىت، دەمما چۈھى كۆچكا (رۆستەم) سەرفەرماندارى فورسى، رۆستەمى گوتىيى: هوين كىنه؟

ربى عەرسىدا: ئەم قەومەكىن خودى ئەمېن ھنارتىن داكو ھەمى مروۋاتىيى ژ بەنداتىا بەندان رزگاربەن بەرەڭ بەنداتىا خودايى تىنى ۋە، ژ زولم و سەتما ھندەك كەس و گروپ و ئايىنان بۇ دادگەریا ئیسلامى، ژ بەرتەنگىا ڇيانا دونيايى بۇ بەرفرەھىا دونيا و ئاخىرەت.

ديسان دىرۆكىا پىرشهنگا ئیسلامى دسەلمىنت (نە ب گوتنا مە، بەلكو ب گوتنا رۆزھەلاتناسان): ج كەس ژ موسىمانان دادگەرتىر و ب رەحمىت و خىرخوازىر نەبوویە، ھەتا دگەرما شەراندازى، بۇ نموونە (صلاح الدین) اىلايوبى) د دەمەكىيدا (ريچارد : قلب الاسد) ئى فەرنىسا، دەمما بىرىنداربۇوۇ و سوپايانى وى شىكەستى (صلاح الدين) دكتورى تايىبەتى خوھ بۇ رېكىر بۇ چارەسەرىيى و ديسان ئافا سار و فيقى ژى بۇ ھنارتىن، ب ھەمى شەھامەت و جامىيرى سەرەددەرى دگەلدەكىر^{٣٤}. دېھرامېھردا ئەگەر بەرىخۇدانى ل كىريارىن توندرەوېن داعشى بکەين دى بىنин (داعش خوھ وەسان نىشان دەدت يا پىنگىرە ب ئیسلامى و سەروبەرى وان وەكى سونەتى دەردكەفېيت ل گەلەك جەھان، لى كىريارىن وان دويىن ژ قورئان و سونەتى، چونكى ئەو خودانىن سەربىرىن و كوشتارىن عام و بى دلوغانىنە بۇ موسىمان و مەسيحى و ئىزدیان، داعش خودانىن درويشى ئیسلامىنە، لى كىريار بەرۋەۋاشى)^{٣٥} ئەگەر مروۋ چەندەكى وۇداندا خوھ بەدەت كارى دزاپىن ئەڭ كەسە ب تمامى بەرۋەۋازى ئیسلامى كاردىكەن و نەموسىمان، مخابن گەلەك ژ كەسىن ولاتى مەزى ب فى هىزرا توندرەو ھاتىينە خاپاندىن و ژەھرەرن، ژ كانىكا توندرەوى ئاف ۋەخارىيە و تا نوکەزى فەدەخوون، دېپىن ئەو بتنى ل سەر راستە رېكى نە و درستن و خەلکىن دى ھەمى دسەرداچووينە، جارەكى دى مخابن، چونكى ل جەھى چارەكىنى، حوكىمەتىن مە پەت پەشمەقانىا ئەڤان گروپان دەكەن، مەبەستا وانزى ژېھر دىزايەتىكىرنا بىزافىن ئیسلامى يېن نافچىيە بۇ ھەبىنا رېكە چارەيى دېيت ئەڭ حوكىمەتى دەستان ژۇ كارى بەرددەن و ھارىكاريى دگەل دەستەكىن سەلەمفى و توندرەو نەكەن، ئەڭ جورە كەسىن ب ژەھرە وانزى ژەھراوى بۇون دېيت بھىنە چارەكىرن، دەربارە سەركەردىن داعشى (ئەو سەركەر ژەلابى

^{٣٣} - چەند مەسەلەيەكى باۋى سەرددەم، عەلى باپىر، ل.

^{٣٤} - ھەمان ژىنەر، ل.

^{٣٥} - داعش بەرھەمى سەلەفيا توندرەو، فەرھاد حەسەن رەشيد، چاپا ئىيىكى، چاپخانا خانى، بى جە و سال، ل.

ماسونيهت و حوكمهتىن نهينيشه هاتينه چىكىن بۇ خاپاندىن ئىمارەتكى مەزن ژ كەسىن توندرەو و كومشەكىندا وان بۇ بكارئىنانا وان بگەھشتىنە مەرەمىن نەبىنى دوزمناتىيا مرۆڤايەتىي و ئاشتىي و پىكەھەزىيانى).^{٣٢٩}

بەلى دېھرامبەردا دا ھەلويستى نەصرانىيا ژى ل بىرا خوه بىنин دەمە قودس داگىركى مىۋۇونقىس دېيىز (نەصرانىيان (٢٠١٥) ھزار كەس ژ مۇسلمانان دناف مىگەفتا قودسى دا قەتلۇعامكىن، بەلى دەمە (صلاح الدین) ئى بازىر ۋەكى، ل سالا (٢٠١٤) ك) گەلهك ب جامىرانە رەفتارى دگەل وان كەسىن دناف بازىريدا كرن و ھەمى ئەو كەسىن دناف بازىريدا ئازاد كرن، ئەورۇپى بخۇد دانىپىدانى ب فى چەندى دەكەن) .^{٣٣٠}

دا پەت بۇمە دياربىيت تىرۆر يادویرە ژ ئىسلامى و پەت دناف نەموسلىماناندا ھەمە، پىكەھە بەرەڭ چەند

راتىيەكىن ديرۆكى:

- ١ - دادگەها تەفتىش (محاكم التفتيش عن العقائد) ھەرچەندە مە پىشتر باسلى كر، لى دەپتىت بىنەن مىۋۇونقىس دىاردەكەن ئەقى دادگەھى (٢٠١٥) مليون كەس كوشتىنە، ل وى دەمیدا گەلهك ژ مۇسلمانان ل ئەندەلوسى ھەبۇون، ج ژوان نەھىلان، يان دەپيا ب زورى بىن نەصرانى يان ژى دكوشتن، يانزى دەردئىخستان، وەمرىكىن باشتىن حالەتبوو.
- ٢ - دىسان ھاتىنا تەتار و مەغولان بۇ جىهانا ئىسلامى و كوشتنا خەلکى ب رەنگەكى درندانە، و درستكىندا كەلھان ژ كلوخى سەرى مروڤان، كوشتنا ژن و پىر و زارۆكان ب رەنگەكى هوڤانە. مىۋۇونقىس (الطبرى و ابن كثىر و ابن الاشىر) دېيىز: ((ئەو قەتلعاما ل بازىرى بەغدا پايتەختى دەولەتا ئىسلامى بۇ سالا (٢٠١٤) ك) ل سەر دەستى (ھولاك) ھاتى ئەنجامدان، تىيدا ئىك مليون كەس ھاتنە كوشتن، دىارە ل وى سالى كوشتنا مليونەك كەسان ھەزمارەكى گەلهك مەزنە))^{٣٣١}.
- ٣ - ئەو كوشتن و كوشتارىن مەزن يىن ژلايى ھەردوو سەرگىرىن رەزىما كۆمۈنىستى فە ياروسىيا (لىنىن، ستالىن) ئىھاتىن ئەنجامدان، د ھەمى وان ويلالىيەت مۇسلمان تىيدا خودجە ل ژىر سىبەرا ماركسىيەتا كۆمۈنىستى زىدەتى ژ (٢٠١٥) مليون مۇسلمانان قەتلعامكىن.
- ٤ - رەفتارىن كريت و درندانە و قىركىندا صربىان ل بوسنە و هرساك و كۆسۈقۈ ناهىينە ھەزىارتىن.
- ٥ - سەركوتىرن و ۋىنافىرن و كوشتنا وەلاتىيەن (چىچانى) ل سەر دەستى روسيان و دەست درىيىكىن و زۆلم و سەتەما ھندىييان بۇ (كشمېرى) يان.

٣٢٩ - داعش بەرەمى سەلەفيا توندرەو، فەرھاد حەسەن رەشيد، ل ٢٠١٥.

٣٣٠ - چەند مەسىلەيەكى باوى سەرددەم، عەلى باپىر، ل ٢٠١٥.

٣٣١ - ھەمان ژىدەر، ل ٢٠١٥.

فیچا ئەوا ل ناڭ مللەتى مە هاتى كرن و مە ل پېشتر ئاماژە پېكىرى و زىدەتىر ئى ناهىنە هۇزمارتىن، ئەقە
ھەمى ب سەرى جىهانى ب گشتى و موسىلمانان ب تايىبەتى هاتىيە، دىسان ب تايىبەتىز مللەتى مە زولم وستەمە كا
زۆر دىتىيە.

پشتى دياركىرنا ئەفان ھەمى ۋەزارەتلىك ۋە ئەنۋەتىن، ھەر كەسى ب وۇدان و وزدان ھشىاربىت
دزانت ئەڭ كارەساتىن جىهانى ل سەر دەستى كى روويداينە، يادىارە بەرپرسى ئىكەن ئەفان سەمان
نەموسىلمانان بىووينە، فىچا علمانىيەت و دەكتەرلۈزىيەكە دەستكىردا مرۆڤى ئۇنى كارى بەرپرسىارە، لەورا ب ھەمى
قەناعەت دېيىزىن بىقان خالان پەيوەندىيە ب ھىزا علمانىيەت و تىرۇرى پەيدادبىت، علمانىيەت تىرۇرى بۇ خوه
دكەت رېك بۇ ھىلانا ھىزا خوه و مانا ھەمى مەرەم و ئارمانجىن خوه، ھەر وەكى سەركەردى كۆمۈنىستى (لىينىن)
دېيىزت: (ئەم ج جاران نەشىيەن دەستتا ژ تىرۇرى بەردىن، ئەم نەچارىن گەلەك جاران پەنایى بىبىنە بەر بۇ
گەشتىن ئارمانجىن خوه)، ل ئالىيەكى دى ئەگەر باس ل شورەشا (۱۰۰ ئوكتوبەر) يا رووسى بکەين، دېنى
سەردىمىدا ((سەركەردىن شورەشى كۆمىن نەيىنى درستكىرن بۇ خراپكىرنا جڭاڭى، و بەلافكىرنا وان دناف خەلكىدا
ب مەرەما نەھىيلانان ج سەرەلدانان، بۇ بەلافكىرنا ترسى دناف جەماوەرىدا و دىسان راشتنا خويىنى، سەركەردىن
شورەشى ئەڭ كارە دكەر ب مەرەما بلهز قەگرتىن ھەمى جقاڭى)) ۳۳۲، بقى رەنگى ئەوان سەرەددەرى لەكەل تىرۇرى
كەرىيە و (لىينىن) كەسەكى توندرەوبۇ و ددىت (پېيىدەيە تىرۇر ھەبت بۇ مەرەما سەرداڭرتىن ھەمى حۆكمەتان ب
رېكا ھىزى، چونكى تىرۇر رېكەكە ئابوريە بۇ سەرداڭرتىن خەلکى ب رەنگەكى بلهز و ب تمامى) ۳۳۳، دىسان (
ستالىن) دېيىزت: باشتە (۱۰۰) كەسىن سقىل بەيىنە كوشتن، ل جەن ئەم تىشەكە كىيم ژ دەسەھەلاتا خوه ژ دەست
بەردىن، و دېيت بجە ئىيانا فى كريارى ژى ب ھەمى عىنادەكاشەيتانى بەيىتە كرن ۳۴ .

دا پتىر بۇ مە دياربىت تىرۇر نە ژ گىانى دەولەتى ئىسلامى يە و ژ كارىن نەموسىلمانانىيە (بەلنى ھەمى
كەسىن نەموسىلما نابت پى بەيىنە تومەتباركىن، چونكى ب راستى كەسىن ب وۇدان گەلەكن دناف واندا)، دېيت
بەيىتە گوتىن ((بەھرا پتىيا وان كەسىن پەيوەندى بىقان جورە رېكخراوىن توند و تىيىزى دكەن، ئەون يېن دەست
پەروەر دەيىن وان خىزان و جڭاڭ و قوتابخانە و دەزگەھانە كە ئەڭ جورە هەزرو بىرۋاواھرىن ھۆڭ و درندانە و
تىر توندوتىزى دنافەرۇكاكەساتىيا واندا هاتىيە چاندىن)) ۳۳۵، بەلنى پتىيا ئەو كەسىن حۆكمى ل رۇزئاڭ دكەن ب
رەنگەكى درندانە كاردەكەن، بۇنمۇونە (جورج بوش) سەرۋەتكەن دېيىزت: ((ھەر كەسى

۳۳۲ - أحجار على رقعة الشطرنج، ولIAM جای كار، عرض و تعليق: مجدى كامل، الطبعة الاولى، بدون مطبع، ۱۹۷۰، ص ۱۰۰.

۳۳۳ - ھەمان ژىيدەر و ص ۱۰۰.

۳۳۴ - ھەمان ژىيدەر و لاپەرە.

۳۳۵ - سايکۆلۈزىيا وتىرۇر، د. نەسرەددىن ئىبراهىم گولى، ل ۱۰۰.

دگهل مهدا نهبيت ئەم ب دىرىخ خوه دىانىن)^{٣٣} ئەگەر ئەم ب عەقلانە باخشىن دياردبىت، ئەم دېيىزىن تمام كەسەكى ل ھەمبەرى مرۆڤى شەرى بىكت، ل وى دەمى ئەم دى ل دىرى وى شەرى دەكەين و وەكى نەيارى خوه دەدىيەن نىاسىن، لى بەلكى كەسەك ھەبىت شەرى دىرى مە نەكەت، بەلىن ھەفالىنىيى ژى ل گەل مەنەكەت، ئەرى ئەفە دېتە دوزمن؟ دئىسلامىدا ئەفە كەسە نابىتە دوزمن، لى دەيتىن ئەمرىكادا ئەفە كەسە دېتە دوزمن، ديارە مەبەست ژى ژۇنىچەنى دابەشكىرنا جىهانى يە ب سەر دوو بەرەيىن سەرەكىدا (ئەمرىكى، روسى) يە، و شەركىرنا جىهانى ب مۇسلمانان و دەولەتىن ئىسلامى كرىنە مەتالەك بۇ شەرى خوه، بەلگەزى ل سەرفى چەندى گۇتنە وەزىرا دەرقەيا ئەمرىكى (ھيلارى كلىتون)، دېھىچەكا خوددا بەرامبەر كونگرېسى ئەمرىكى دېيىزت: (بلا ل بىرا مەبىت ئەقىن ئەم نوکە شەرى وان دەكەين ھەر ئەدون ئەقىن مە هارىكاريا وان دىكەر بەرى ٢٠١٥ سالان، مە ئەفە چەندەكر ژېھرکو ئەم دورپىچىكى بويىن ژلايى ئىكەتىا سوفىيەت، ئەوان ئەفغانستان داگىر كربوو، لهورا مە بىرياردا شەرى دگەل بکەين ب كومىرنا موجاهدان ژ سعودىيە و دەولەتىن دى و بزاۋا وەبابىا دئىسلامىدا بۇ خوه بكاربىنин)^{٣٤}. دەربارەي هارىكارىپا ئەمرىكى بۇ ئەفغانستانى ھاتىيە دەۋماھيا سالىن ھەشتىياندا ژ چەرخى بورى زىدەبارى هارىكارىپىرنا راھىنائىن لەشكەرى، سالانه (٢٠١٧) ھزار تەننىن چەكى بۇ ئەفغانستانى ھاتىيەن ھەنارتىن^{٣٥}، ژ خوه شەرى جىهان ئىسلامى ھەر نەشىپىن بىزىن، چونكى ھەمى دەمان ئەمرىكى و وەلاتىن رۆزئافايى (فشارى دئىخەنە سەر وەلاتىن ئىسلامى، بۇ نەموونە ل سعودىيە و پاكسەستان و ميسەر و چەند وەلاتىن دىيىزى، دەۋىت بەرنامى پەروردى (الناھج التربويە و التعليم) ل دەۋىت بەرژەوەندىا وان بەھىتە دەينان، ئەقەزى دېتە مەزنەتىن تىرۇر و ئيرهاب ل دىرى مۇسلمانان دەھىتە ئەنجامدان)^{٣٦}.

ل ئالىيەكى دى شورەشا سالا (٢٠١٧) سەتمەكە ماھىنبوو ژ شوعىيەتى بۇ وەلاتى ئىسپانىا، نفيسيەرى ب ناڭ و دەنگى فەرنىسى (برىقان روى) گۇتنەكى (دېيمتوف) ئى فەدگوھىزت و دېيىزت: (بۈچى بۇ خراپىكىرنا دېر و كەنيسان ل ئىسپانىا لومەي ژمە دەھىتەكىن، فيچا ما ج گەرنگە ئەگەر ئەم ھندەك جەپىن پەرەستىنى ژناڭ بېھىن، چونكى ئەمەن جىهانەكى نوی ئافا دەكەين)^{٣٧}، ئەرى ما ئەف كارىن قوتابىيەن وان (داعش) ئەفرو ئەنچام دەدن، ھەمان كريارىن وان نىين؟ ژ خراپىكىرنا مزگەفت و جەپىن ژيانا خەلکى، ھەر ل سالا (٢٠١٧) لىزەيەكە ۋەكۈلىنىن ھاتە پىك ئىيان بۇ مەردەما زانىنا كريارىن وەحشىيانە يېن شوعىيەتى ئەھۋىن ئەنجامداين ل ئىسپانىا، ئەقە لىزنى دىياركىر (ل بازىرە) (بەرسەلۇنە) دنافېمەرا سالىن (٢٠١٨) دا، (٢٠١٩) ھزار كەس ھاتىيە كوشتن، دىسان ل

٣٣٦ - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرددەم، عەلى باپىر، ٢٠١٧.

٣٣٧ - حقىقە الوھابىيە على لسان سيدتهم ھيلارى كلىتون:

<https://www.youtube.com/watch?v=GYqNdIJr064>

٣٣٨ - اكاذىب التارىخ الکرى، مجدى كامىل، ٢٠١٧.

٣٣٩ - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرددەم، عەلى باپىر، ٢٠١٧.

٤٤٠ - أحجار على رقعة الشطرنج، وليم جاي كار، تعليق: مجدى كامىل، ٢٠١٧.

بازیزی (فالنسیا) ریزا کوشتیان گههشتہ (۱۹۷۰) هزار کهسان، دیسان (۱۹۷۰٪) ژ خه لکین بازیزی (مهدید) که فتنه دبن هیرشین دکتاتوریهتا شوعیهتیقه) ^{۴۱}. دفی چهندیدا دشین بیزین ((ئه ژ بزافین رادیکال(توندره و (Fundamentalist) ژبلی پاسخستنا عه جه لوکا شارستانیه تی نهشیاینه هیج دهسته که فت و بهره م و داهیتانه کی پیشکیشی کاروانی مرؤفاتی بکهن)) ^{۴۲} چونکی ئهوان زولم و ستم و کوشتن دیاری کریه بوا مرؤفاتی، دبه رامبه ردا نهشیایه هیج پینگا فه کا چاک پیشکیش بکهن. تیرو ر دیارده که ژ بوهایین مرؤفاتی جهی خوه دناف فهره نگا ویدا ناکهن، ج سنوران نوزانت، ریزی ل ج ئایین و نتهوه و ریباز و رهنگان ناگرت، چونکی پهیاما وی (گههشتنا بخوینی یه بوا مه ره مین خوه).

دیسان درباره کریارین توندره و دزی ئافرەتان ئه ژ کریارین ئه قرۇ داعش ئه نجامددەت ھەمان کریارین پیشترن ئه قین ژلایی ماموستایین وان (شوعیهت) یقە هاتینه ئه نجامدان، دەما ئهوان کریارین خوه بیئن توند ئه نجامدان، و ھەمی دەزگەھین خواندنی گرتین بوا بەرژوهەندیا خوه دانه کاری، و دەزگەھین راگەھاندنی ژی نه راوه ستاندن، بتى بوا بەرژوهەندیا خوه دانه کاری، بیزدرین رادیوا (B.B.C) یا بریتانی نهشیان هیج دەنگوباسەکى ب درستى فەگوھیز (ئه وھەوالىن ئافرەتىن (سان مارتە فالدگلازیر) توшибووينى ب وەحشانەترين کریارین توندو تېرىزى و پیسکرنا دەھمەنى، ئه وئىن ل سەر دەستىن (۱۹۷۰) ميليشياتىن سور (شوعى) دهاتنە ئه نجامدان... یا ھېشتا درندانەتەر ئه قەبوو ئه ژ کارە ل پېش چاھىن زارۆکان دهاتنە كرن، چونکى گەلهك ژ وان ژنان ب زارۆکبۈون دەما ل بەردەستى ميليشياتان دهاتنە فەگوھاستن) ^{۴۳}. ئه و خرابىا ئه قرۇ داعش ئه نجامددەت ژ بىنا كچىن ئىزدى و فرۇتنا وان دى بازارىن ژناندا، ژ مەزىنە کریارین داعشى نە ول پیشتر ئه ژ کارە هاتىيە ئه نجامدان.

دەربارە سەرەلدانا تیرو رى دناف جىهانا ئىسلامىدا و بۇويە جەپ بەھىز و خودانکەر بوا وان، گەلهك هوکارىن خوه ھەنە، ئىك ژ ئەگەران دژاتىكىرنا بەردەواما علمانى و ماركسى و صەھيونىيەتى يە بوا ۋى ئايىنى پاقز، دیسان ئه و زولم و ستما ل ناف جىهانا ئىسلامىدا ھەى، ھەر ژ ئەگەر ئەسەھەلاتدارىن علمانيان پەيدابوويە، لى دېيت ئەفي ژى ژېرىنەكەين نەرۇشنىيەت و نەشارەزايىيا جىهانا ئىسلامى و بەرتهنگىا عەقلۇ وان رېك بوا ۋان جورە هزر و بىران خوه شىكرييە، ئانكى ئەگەر ئەم دشىئىن موسلمانان دەينىن ئەگەر بوا سەرەلدانا تیرو رى دناف جىهانا ئىسلامىدا، چونكى ئەگەر ئەوان رووپى خوه ل ھەمبەر ئەفان جورە هزران نەفە كرba ل وى دەمى يابىت ب زەھمەتبۇو ئەف ئايىلۇزىيا توندرەو پەيدابىت.

۴۱ - أحجار على رقعة الشطرنج، ولیم جای کار، تعلیق: مجدى کامل، ص ۱۰۰.

۴۲ - سايكولوژيا و تیرو، د. نەسرەددین ئېبراهیم گول، ص ۱۰۰.

۴۳ - أحجار على رقعة الشطرنج، ولیم جای کار، تعلیق: مجدى کامل، ص ۱۰۰.

زېړکو بابهتی مه ل سه داعشي یه وکو رېکخراوهکا تیروری و ودناڅ جهړګی جبهانا ئیسلامیدا کارین خوه یېن توندرهودکهت، ب مخابنیقه کومهک ژ مسلمانانیں توندره باوره پی نیناینه و چووينه دبن بالی وانشه، ئهو که سین گه هشتیني (ژلایه نې په یوهندیین جفاکیله ګلهک بې هیزن و شیانا سه رهه دیرکرنی لګه ل جفاکی نینه و په یوهندیین وان ل ګه ل خله لکی دتیکچوونیډانه و ئه ګه هندهک په یوهندی هه بنزی دلاوازن و بتني دګه ل هژماره کا کیم ژ که سین وکی وانن)^{۴۴}. مه دفیت جوداهی بکهین دنافبهرا داعش و ئیسلامیدا، چونکی کومهک ژ خله لکی ئهوان پالددهن بو ئیسلامی، بهلی څن ګوتني ج ئهسل و بنه ما بو نینن ژ عینادی و که ربی زیده تر بهرامبهر ئیسلامی، دهرباره دی چهندی دکتور (زاکیر نایک) دبیزت: (ج بنه ما یه کی ئیسلام نینه زیانی بگه هینته مرؤفي یانزی ب رهندګه کی ګشتی به رو فاژی به رهه دنده دیست مرؤفي بت)^{۴۵} ئیسلام خودی و هسا يا دهینادی لګه ل عه قلی مرؤفي ب ګونجت، فيجا چهوا دی تشه کی بیزت یان کرياره کی که ت به رو فاژی عه قلی بت؟ وکی ئهوان کرياري ټه فرو داعش دکه، دکتور (جمال کوچه را) ب رهندګه کی باش د ګوتاره کا خوددا ل ژیړ ناف و نیشانیں (جوداهی دنافبهرا شهري به دری و شهري غه دری) دا نفیسيه، مهزر دفیت مقایی ژی ببینین.

ل (۱) په مهه زانی شهري به دری وکی ئیکم شهري ئیسلامی دګه ل کافران کری، پشتی زولم و ستهم و ده رکرنا مسلمانان ژ واری وان، ټه فرو ژی هندهک که س بنافی خودی و پیغام به ری یېن دئاخن و خودی و پیغام به ری دهه رینه، و دویرن ژ رهفتاریں وان، لهورا مهزر دفیت ئه فی چهندی پیشچا ګهین^{۴۶} :

۱ - شهری به دری: همه می مسلمان هندهک که سین ژیگرتیین مللته تی خوه بون، به رنیاس بون ب (راستی و جو امیری و رهه دهه ری) .

شهری داعشي: هندهک که سین نه به رنیاس و زور به بیا وان ده رچوویین زیندانان و به رما یکین خوین میزین به عسیانه.

۲ - شهری به دری: شهری هندهک که سانبوو ستهم لی هاتبووکرن، ژ مال و جه و وراین وان هاتبوونه ده رئیخستن.

شهری داعشي: شهری هندهک که سانه هاتینه خله لکی ژ مال و جهین وان ده ربیخن.

۳ - شهری به دری: مسلمانیں به شدار دفی شهريدا هندهک شهريکه رین رهه دهه دهه خلاق و ناخی وان پری مرؤفایه تی بونه.

شهری داعشي: ئهندامیں وان هندهک که سین به رنیاس ب درندایه تی و هو فانه تی و بې رهه دهه.

^{۴۴} - سایکولوژیا و تیرور، د. نه سرهد دین ئیرا ھیم گول، ل.

^{۴۵} - تیگه هی په یه څو دی و به رسفا پرسیاریں دهرباره دی ئیسلامی، د. زاکیر نایک، و هرگیران: مصطفی احمد، ل.

^{۴۶} - مالپه ری خابیر ل سه ره فی لینکی (<http://xabir.net/ku/?p=10173>).

- ٤ - شەرى بەدرى: مۇسلمانان ج (مال، زارۇك، ژن، پىر، نامويس) خراب نەكىن و نەكوشتن.
- شەرى داعشى: شەرى كوشتن و تالانكىن و خراپكىن و كريتكرنا ھەمى تشتان و ھەمى مرۆفان.
- ٥ - شەرى بەدرى: مۇسلمانان (﴿) شەركەر ئىخسىركرن، پاشى ھەمى ئازاگرن و بەردان و هاتن مالىئن خوه، و پاشى پتىيا وان ژېھر رەفتارا جوانا مۇسلمانان ئىسلاما خوه راگەهاند.
- شەرى داعشى: چەندىن سقىلىيەن بى گونەھ ب دەستى وان ھاتىينە كوشتن و رەھاندىن و پاشى ل سىكا ھاتىينە فروقتى.
- لەورا ب ۋى بەراوردىكىنى ئەم دشىن بىزىن: شەرى مۇسلمانان شەرى بەرگىرلىنى يە ژ ماف و ئازادى و مرۆڤايەتى و رەوشتىن خوه، لى دېھرامبەردا شەرى داعشى بەرۇۋاڭى يە، شەرى ب غەدر و ب سىتم و بى رەوشت و دىزە مرۆڤايەتى و هوڤانىيە، بەرسقەك بۇ وان كەسىن دېبىزىن داعشا تىرۇریزم ئىسلامە، ئەرى كا وەكەمە؟

- داعش كەفنهكى نويبۇوى:

ئەگەر بەرىخودانى لەن رېكخراوا تىرۇرى بکەين (داعش) ئەفا خوه نافكىرى ب (دەولەتا ئىسلامى ل عىراق و شام) ئى دماوى چەندى سالەكىن كىمدا شىايى ل سەر ئاخا سورىي و پاشى عىراقتى بھىتە دامەزراندىن و ھندى كەسەك توند ل جىهانى ھەمەنەن دېن رېكىفا واندا كومبۇويە، چونكى (بانگەشا وان ئەوه ل سەر بنەمايى ئايىنى ئىسلامى دەولەتى بىرېقە بېن، دەدمەكىدا ئەقى چەندى ھىچ پەيەندىيەك ب ئايىنى ئىسلامى و ھىچ رېبازەك مەرۇفەتسە نىنە) ^{٣٤٧}. ئەم دېبىزىن ئەقى دەولەتى ج پەيەندىيەك ب ئىسلامىقە نىنە، چونكى (دراستىدا ئايىنى پېرۋىز ئىسلامى نەگەھشىتىيە ئەو جورى ھزركرنا مىشكى يە كەس بى رايدىن، چونكى دراستىدا ئەق ھزركرنە ھەمان ئايىيَا عەرەبەكى بەدویە (بىبابان) يە، دىزى ھەمى بىنەما و پەرنىسيپىن ئايىنى پېرۋىز) ^{٣٤٨}.

دەنەجىيەن ئەق ھەمان ئايىيَا عەرەبەكى بەدویە (بىبابان) يە، دىزى ھەمى بىنەما و پەرنىسيپىن ئايىنى پېرۋىز .

يە:

- ١ - قوتابخانا لىبرال ديمۆكراسى
- ٢ - قوتابخانا شيوعى
- ٣ - قوتابخانا سۆشىالىست و نەتەوەدىي

^{٣٤٧} - سايکۈلۈزىيا و تىرۇر، د. نەسرەددىن ئىبراھىم گولى، لـ .

^{٣٤٨} - ھەمان ژىيدەر ، لـ .

سەرھلدانا تىرۇرى نە ب قالاھى ھاتىيە ھەبۈونى، بەلكو ھەبۈونا قىٽىھىزى پالدەرىن خود يېئن ھىز
ھەبۈينە، ھەبۈونا گەلەك رېكخراوىن فەشارتىيەن سىاسى يېئن جىهانى پول دئىنانا واندا ھەبۈويە، مينا
دەزگەھىن ھەوالگىريا ئەمرىكى (CIA) و دىسان دەزگەھىن ھەوالگىريي ئىسراىيلى بۇ مەرەما پاراستنا ھېزمارا
كىيما جوهيان، دنوکەدا جىهان ھەمى بسىر و چاھىن ئىكرا بەردايىنە، بەھىزتىرين رېكخراوىن جوهيانىزى دنوگەدا
كاردىكەن، ئەۋۇزى:

- ١ - دەزگەھىن زانىاريا دەرقەبى ئىسراىيلى (مۆساد).
- ٢ - دەزگەھىن ئاسايىشا ناخخوھيا ئىسراىيلى (شىن بت).
- ٣ - رېقەبەريا ھەوالگىريا سەربازى (ئامان).
- ٤ - رېكخراوا (شاپاك) تايىبەتە ب سىخۇرىنى و ل ناڭ گروپىن بەرەنگار و تىكۈشەر بۇ كەسايتەيىن
فەلەستىنى.^{٣٤٩}

رېكخراوا مۆساد ئىك ژ زەھىزىن فەشارتىيەن جىهانى بە و دناف چەندىن پەرتۈوكاندا باس ل درندهيىن
وان ھاتىيە كىرن، لى ھەتا نە كەس ب درستى نەگەھشتىيە راستىا قىٽىھىزى فەشارتى، ئەقى رېكخراوى
چەندىن تاوانبارىيىن مەزن ئەنجامدىايىنە بۇويە دوزمنەكى سەرەكى بۇ ھېزمارەكا مەزن ژ كەساتىيەن بەرنىياسىن
جىهانى.

(داعش) ھەر توندىيەكا ھەبت ل سەر قىٽىھىزى يَا ئەنجامدىدەت، سەرەرایى ئەگەر دەستى وى بگەھتە
ھندەك دەقەرىن دى ل جىهانى، پىلانگىريبا پەيدابۇونا قىٽىھىزى توندرەو دىرۈكەكا نىزىك نىنە، بەلكو پىلانا
ژناھىرنا جىهانى و شەرى ئايىنان ب تايىبەت ئىسلامى فەدگەرت بۇ سەرەدەمەن كەفن ((داعش وەك ھزر ئىك ژ
پىلانىن كەفن بۇويە و فتنەكا مەزن بۇويە بۇ موسىلمانان، كۆزلايى دۆزمنىن موسىلمانان بەرى دەمەكى درېز
ھاتىيە دانان و فتنا وى تانوکە يَا بەرددوامە و ھەر دەمى ئان دەمىن ئان خودانىن قىٽىھىزى فەشارتى
ئارمانجىن خود و ژناھىر و كەيىتكەنرا وىنى ئىسلامى دى سەرەي فتنا وان ھەلدەن))^{٣٥٠} ل دويىش وان راپورتىيەن
نهىنى ئەقىن ژلايى دەزگەھىن ئىمەناھىيا جىهانىقە و ھندەك ژى ب خەلەتىيە كەفتىيە دەھستى خەلکىدا
دياردەكەن، ل سالا (۲۰۱۴) كومەكا (حاخام) ان (كەسىن مەزنىن ئايىنى جوهيان) ل بازىرى (بازل) ل وەلاتى
(سويسرا) كومبۇونە، ل مەلهايەكا فەرەنسى چانتەيەك دەھقىيە دەھستى ژنەكا دەھمەن پىسدا و دەزت، ب
ھەجەتا وى چەندى پارەيىن تىدا، لى دەما دېتە شوقا خود و فەدگەت دېتىن تېتىن كومەكا كاغەزايدە، لەورا
تورەدبەت، يَا ژ ويقە دزىيا وى سەرنەگرت، لى دەما بەرىخودانى ل ئەوان كاغەزان دەكت، دېتىن پىلانەكا جىهانى

^{٣٤٩} - تىرۇریزم راستىا دىاردەيەكا جىهانى، ئەيھان سەعید، ل ۱۰۰.

^{٣٥٠} - داعش بەرەمى سەلەفيا توندرەو، فەرەhad حەسەن رەشيد، ل ۱.

تىّدايە، كورتىيا پىلانا تىّدا هاتىيە دەينان ژى ئەوە كۆ جىهان ھەمى ئىك و دوو قەتلۇعامكەن، پەيغا (الله) ل سەر ئەردى نەمینت، ل ھەمى جىهانى بېيىتە شەر بتنى ل جەن ئىسرائىلى نەبت و مللەتى جوهى بەھىن حۆكمى ل ھەمى جىهانى بکەن، لەورا ئەو كچە ئەوان كاغەزان ددەت ماموستايىھەن كى ل زانكۆيا (سوربۇون)، ئەڭ ماموستايىھەن كاغەزان ددەت وزىزەتكەن رۇوسى، ئەو وزىزەزى ددەت دەستى قەيسەرى، لەورا قەيسەر بىريارى ددەت فەساپخانەيەك ژ كوشتنا جوهىيان بەيىتە پىك ئىيىن.

- كورتىيا ئەفي پىلانى ب فى رەنگىيە^{٤١} :

دەپىت ئەم پىلانەكى دەينىن بۇ ژناقىرنا پەيغا (الله) دناف خەلکىدا، و نابت بەيچ رەنگەكى ئەڭ پەيىھە دناف خەلکىدا ھەبت، دەپىت مەرۋە وەك گىانە وەران لى بەھىن، نابت ھىچ ئايىنەك ھەبت، دەپىت سى شەرىن جىهانى بەھىنە درستىرن.

شەرى جىهانى ئىكى: دەپىت دەولەتا عوسمانى و دەولەتا رووسىيا قەيسەرى ژناق بچن، و زەلامىن مە دەسھەلاتى ل ۋان وەلاتان بىگرنە دەست، ئەڭ شەرە دماوى سالىن (١٩٣٧) روويدا و تىّدا زىددەتى (١٩٣٨) مiliون كەسان گىانى خود ز دەستدا، دەولەتىن عوسمانى و رووسىيا قەيسەر ژناقچۇون، سۈلتان (عبدالحميدى دووپى) راکر و (كەمال ئەتاتورك) ل جەن وى دانا كۆ پەروەر دەكىرىي دەستى جوهىيان و رەگەز جوهىيە، ئەڭى دەسى بانگدانىزى ب عەربى قەدەغەكى، رووسيازى كول وى دەمى بىنگەھەن مەسيحيانبۇو، ئەۋۇزى ل سالا (١٩٣٩) ل شورەشا ئوكتوبەر ژناقىر، ئەڭ شورەشەزى ل سەر دەستى كەسىن وەكى (لىيىن، تروتسى) بۇو، بۇ ماوى (١٩٤٠) سالان بەشكە مەزن ژ جىهانى كربوویە كافرستانى، ئەفان كەسان (١٩٤١) ھزار مىزگەفت خراپىرن، بەشكە مەزن ژ وان كرنە مەلەها، يادىارە سىاسەتا شورەشا (شوعى) ئەقا ئىك ژ سەركىدىن وى (لىيىن) ھەسفا وى دەكت ((ج تىشەك نىنە دىسياسەتىّدا ب ناھى ئەخلاق، بەلكو بتنى بەرژەوەندىنە.. دېت بەرژەوەندى بخوازت ئەم ھارىكاريى ل گەل بى ئەخلاقلىرىن كەس بکەين))^{٤٢}. دىسان (لىيىن) ل سەر شورەشى دەندەك مەناسباتاندا دېيىزت: پېيىھە ل سەر شورەشگىران گەنجان فيرگەن خەلکى بلەز بکۈزۈن، و كەسىن خيانەتكار ژناقىبەن، و جاسوس بەيىنە كوشتن، بىنگەھەن پولىسى بەيىنە وېرانكىرن، بانك بەيىنە شەلاندن و پارى وان ل شورەشى بەيىتە مەزاختن^{٤٣}.

^{٤١} - ئەڭ بابەته ب درېزى دناف پەرتووكا (أحجار على رقعة الشطرنج) يا (ولیام جای كار) هاتىيە، ئەڭ كەسە سەرۋەكى هېزىن دەريايى ئەمرىكى بۇو، ل سالا (١٩٣٧) هاتىيە خانەنىشىنكرن، دەيتە گوتن ئەڭ كەسە ژېھر ئەڭەرى نېيىسىنا فى پەرتووكى ب دەستى جوهىيان هاتىيە كوشتن.

^{٤٢} - أحجار على رقعة الشطرنج، ولیام جای كار، ط ١٢.

^{٤٣} - هەمان ژىددەر و لاپەرە.

هزرا شوعیه‌تی ژلایی (کال مارکس، ئەنگیلس) يقە هاتییە دەینان، ئەڭ ھەردۇو كەسە جوھىنە، شورەشا ئۆكتوبەرى (ئەندامىن سەرکرداتىي ھەبۈون، () كەس ژوان جوهى بۈون، كەسى دىزى ژنكا وى جوهى بۈو.

شهری جهانی دوویی: دفیت پشتی نهفی شهری دوهه کا بچوویک بو ئیسرائیلیان درست بکهین، نهف
بریارهڑی هاته بجه ئینان.

شهری جیهانی سیی: هه می خه لکین جیهانی دفیت شهرو پیکدادانان بکهن و هه می نیک فه تلو عام
بکهن، دفیت به شهر هه می نیک ڙناڻ ببهن، پاشی ئه م (جوهی) دئ هین و صلاحا هه می جیهانی که هین، پاشی
مه لیکی خود (ل دویش حه دیسا پیغه مبه ری (سلاف لی بن) ده جاله) دئ ئینین و کینه مه لکی هه می جیهانی،
سه روکی هیزین ده ریا یئه مریکا (ولیام کار) دبیڑت: بریار ڙلايی جوهیانشه هاتییه دان ب وئ چهندی د
شهری سیی: دا مه سیحی و ئیسلام شهری هه قدوو بکهن، ل دوماهی جوهی بهین و صولحا وان بکهن.

ئەف بىريارىن هاتىن دەينان ژى ب دەست مەفە ناھىن ئەگەر دوو تشت ل دەستى مەدا نەبن، ئىك: پاره و مال، دوو: راگەهاندن، باش يى ديارە دەريارەيى مال و سامان مەزنترىن بانكىن جىهانى بىدەست جوهيانى، مەزنترىن بانك ئەۋۇزى بانكا دارايىيا جىهانى (صندوق النقد الدولى) ئەف سىندوقە قەرى دەدەتە دەولەتتىن جىهانى، راگەهاندن و تىقى و سىنهمايىن جىهانى پتريا وان دەستى جوهياندىا.

ل دویش ئەقى پىلانى و چەندىن پىلانىن دى، داعش و رېكخراوىن وەكى داعشى ب پىلان ھاتىنە چىكىن و دنوگەدا ئەق شەرە كەفتىيە دناڭ جەركى جىهان ئىسلامىدا و يا ديارە ل ۋان رۆزىن دوماھىي بەشكى زەقان شەران بەردەق رۆزئافا ژى چۈويە و چەندىن روويدانىن تەقىنى ل وان وەلاتان ژى پەيدابۇونە، دەربارەي ھاتنا ئەقى شەرى بۇ ناڭ جىهان ئىسلامى و يا ديار ئىسلامىدا ھەمى رەنگىن توندوتىزى دویرىن ژى ئايىنى، لى ژ ئەگەر ئاشكەفتنا مۇسلمانان و بەرتەنگىا عەقلى بەشكى ژ خەلكىن ب ناڭى دىئاخىن، ئەق بەشكى زى دنوگەدا ھەر ژ ئەگەر ئەقلى ئىسلامى بىكەن ئەفيوون بۇ تىكىرنا گەلىن دەفرى و ل دویش دىتنا وان بۇ نىاسىن و شىايىنە ب راستى ئايىنى ئىسلامى بىكەن ئەفيوون بۇ تىكىرنا گەلىن دەفرى و ل دویش دىتنا وان بۇ ئىسلامى، ئەم دشىن ب تمامى گوتنا (کارل ماركس) اى بىنин و لىسر ئىسلاما ئەقان كەسان پەسەندبىكەين، ئەم دەسەھەلاتدارىن زالىن جىهان ئىسلامى بىگرن، كومەكا مەزن ژ خەلكى ب ھارىكاريا دەسەھەلاتى ل دور ئەقان كەسان كومبۇونىن و بۇ بەرۋەندىيە سولتانى و ولى ئەمرى بىرىارى دەدەن، بېھەجەتا وى چەندى ئەق كەسە ولى ئەمرە، دەدمەكىدا ئەو سەركىرەدە چەندىن ھىلىن دېيىنى دەربازدىكەن.

-تیرۆر و شەرەگى بەردەوام د نويگەنلىدا:

پشتى ئەنجامدانا روویدانىن (سپتەمبەر) ل ويلايەتا نیویورك و دئەنجامدا دوو فرۆكان ل دوو بورجىن مەزنىن بازىگانى دايىن و ئەقى چەندى رېك خۇشىرى بۇ سەرەدانا بەردەواما تیرۆرى، يانزى بۇ ھەبىنەكى بى قەبران يا تیرۆرى و سحبەتكىن ل سەر شەرى تیرۆرى، چونكى ئەمرىكا ھەمى سالان د ئەقى رۆزىدا وەكى ساخىرنا بىرەوهريا (سپتەمبەر) اى پادبىت ب گىرانا سەميناران و پىشکىشىرنى فەكولىن و شرۆفەكتىن، دەھمان دەمدە كەربا وان بەرامبەر مۇسلمانان زىيەدە دېت و ئەق چەرخىرنا ددانى كەربى ژى دىزى مۇسلمانان پەتر ژلایى سەرۆكى بەرى نوكە يى ئەمرىكى (جورج بوش) يەھەتىيە خۇشىرىن، ب وى چەندى ئەق كەربا تیرۆرىا هاتى ئەنجامدان مۇسلمان پى رابۇوينە^{٣٤}.

پشتى پەيدابۇونا في روویدانى جىيان چۈويە دقالىبەكى دىدا و بەرەنگارى و شەركىن ل دىزى تیرۆرى ل ۋى رۆزىدا گەشمە پى ھەتىيە دان و بەرەق پىش چۈويە، د ئەقى روویدانىدا ئەمرىكا دگەل ھەۋپەيمانىن خوھ وەكى زەھىزەكى جىيان خوھ بىكەنە ئىك و بەرەق مللەتىن رۆزھەلاتىقە بەھىن بەھەتىا ڇنافىرنا تیرۆرى و ھارىكارىن وى، لى دئەسل و بنەمايا خۇددا بۇ مالويىرانىا ۋان وەلاتان ھاتىنە، بۇ نەمۇونە وەلاتى مە و دەردەسەرەريا ژ سالا () پىيەھە پەيدابۇوى، دەدەمەكىدا وەلاتى مە ئىك ژ بەھىزىرىن وەلاتى خودان يەدەكى نەفتى يە و دنوکەدا زىدەتىر ژ () ھزار بەرمىلىن نەفتى بەرەم دئىنەن و ھېشتا ھەر قەرزازىن و پەوشَا موجەي ژى يَا دىارە.

يا دىارە ب ھاتنا (سپتەمبەر) پەيدابۇونا في روویدانى رېك بۇ كەرب و كینا ل دىزى ئىسلامى خۇشىرى، ئەق چەندە بۇ ئەگەر شەر ل دىزى ئىرھاب و دەولەتىن ھارىكارىن وان بەھىتە راگەھاندىن، ھەرچەندە ئەق پرۇزەيە دراستا خۇددا دوو رووېيىن ژ ھەق جودا ھەنە، رووېيى ديار شەركىنە بۇ نەھىلانا تیرۆريستان و ھەمى مەرۇنىت ئەقى چەندى دېھزىرىن، بەل ئالىيى دىي راستەقىنە دەستگەرنى ب سەر جەھىن ستراتيجىدا ل جىيانى ژ خەما ئەمرىكا و دۆستىن وىيە، ھەرەكى (روبىر كاغان) دېبىزت: ((زانايىن سىاسەتا ئەمرىكى دناف دەزگەھىن راگەھاندىدا دىاردىكەت ئەوان كومەكا ھەجەتا يىن ھەين بۇ ئەنجامدانا شەرى دىزى تیرۆرى، بەل ئەقە كومەكا ھەجەتىن خەيالىنە و بىتنى وھەمەكە بۇ شەرعىكىرنا خوھ و چەپاستى بۇ نىنە، مەرەم ژۇقى ئەھە ھەجەتان بۇ سىاسەتا خوھ يائىپەرىيالى دەربىخت و خوھ بەرى بکەت))^{٣٥} ، دىسان (د. ئەدونىس ئەكرە) دېبىزىت : (تیرۆرا سىاسى ئىكە ژ رەسىنلىرىن ستراتىزىيەتىن سىاسى بۇ حۆكمەت و دەستەلەتدارىن سەرددەم ب تايىبەت وەلاتى

^{٣٤} - اکاذىب تارىخ الکىرى، مجدى كامىل، ص ٢٠٠ .

^{٣٥} - ھەمان ژىيدەر ، ص ٢٠٠ .

عهربى و هندهك ژ وەلاتىن ئىسلامى)^{٣٥١}، گوتنا في كەسى ژى نىشانا وى چەندى ددەت ئەفان دەستەھەلاتىن سىاسى ھەمى دەمان تىرۇر وەكى رېكەك بكارئىنايە بۇ مەرەما پاراستنا دەستەھەلاتا خوھ و رامالىنا بەرامبەرى خوھ.

ئەگەر ئەم باش بىنېرىنە عىراقى ل سەر ئەفەن گوتنى، مەرەما زەھىزان دى باش دىياربىت كا ديمۆکراتيا ئەمرىكى چىيە ئەفان بانگەشى بۇ دكەن؟ ئەم باش دزانىن بەرژەوندىيا ئەمرىكان ج جاران ناخازت ديمۆکراتيا راستەقىنە د عىراق و ھەر جەھەكى ديدا ھەبت، چونكى بەرژەوندىين وان دى ژناڭ چن، ئەگەر نە ماتو بىزى گافانىن جىلىن ئەمرىكى بشىن عىراقى بکەنە ديمۆکراتى، ئەگەر زىدەتر ئەو نەبت عىراق غەرفەرىيە دناڭ ململانا تائىفى و رشتنا خوينا وەلاتىناندا، لدويف دوماھى زانىارىي و فەكۈلىنان ھاتىيە ناسنافەكى نوى بۇ عىراقى ھاتىيە ھەلبىزادەن، ئەۋۇزى (وەلاتى بى ژنان) ئانكۇ وەلاتى (ژنن ماین بى ھەڤڑىن) و لدويف ھندهك بەلگەيان ھاتىيە ھەزمara وان ژ ئىك ملىونان دەربازكىرىيە.

لژنەيا ژنان و خىزانى دناڭ ئەنجومەنا نويىنەرین عىراقى دا راگەھاندىيە دنوکەدا ھەزمara بى ژنان گەھشتىيە ملىونەك و (٢٠٠) ھزاران، پتريا وانزى بارى وان بى ئابورى نەخوشه و ژيانەكا بىزەممەت دەربازدەكەن، نويىنەرین نەتەوەيىن ھەفگەرتى ژى راگەھاندىيە دنوکەدا (٢٠٠٪) ژ ئاوارەيىن ناخوھيا عىراقى ژنن^{٣٥٢}، ئەگەر ئەۋەبىت ناڭ عىراقى و پۇشا ئالۇزا عىراقى ئەرى كا ديمۆکراتيا ئەمرىكى و زەھىزىن جىھانى پېشى سالا (٢٠٠) بەحس لى دكەن؟ بۇ مە باش دىياربىت ئەفان ئەمرىكى پېشىكىشىرى بىنى كوشتنەكە بۇ جىھانى و نەكۆ تىشتكە دى.

—داعش و سەلەفييە توندرەو:

ھەرچەندە مە بەحسكە داعش و ئىرھاب ژ گىانى دەولەتا ئىسلامى نىن، لى مخابن گەلەك ژ گەنجلەن قىيەتلىكى ئەپەپلىكەن، لى دەمە دەركەفتە داعشى و ھاتنا وى بۇ ناڭ وەلاتى عىراقى دا و ھېرىشكەنلا سەر ئاخا كوردستانى و پەيدابۇونا رەوشەكا زىدە ھەستىيار و بەرداانا شىڭال و زومار و چەندىن جەپىن دى، و ئاوارەبۇونا خەلکى وان دەقەران ژ ترسا داعشى، ئەفان وەكى گورگەكى كېلىپىن وى تىرى خوين ترسا وى زاروک و مەزن دلەرزاپان، گەلەك ژ مللەتىن مە بىزافا پەھىنى كرن، لى ھندهك كەسىن وېرەك و ب وۇدان ل وەلاتى دەركەفتە دوى دەمى كىمدا، شىا رېكى ل وەلاتىيان بىگىن و نەھىيەن ژ بازىران دەركەفن، ئەوبۇو

^{٣٥١} - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، لـ ٢٠٠.

^{٣٥٢} - سايىتى شەقام لسەر ۋى لىنىكى <http://www.shaqam.net/ku/babat/7639>

هیئدی هیئدی ددم ئارامبورو، لى ياسەير و من دەقىيا بىيڭم ئەوه (ھەلويىستى توندەر و سەلەھفييەن كوردىستانى) بۇو، دجەن خودايە ناڭ لقان كەسان بىھىن ب (تۇشبووپىيەن پەنچەشىردا دەرۈونى) ل دەستپىيکى يا دىياربۇو ئەڤى گروپى ھەلويىستەكى رۇون و ئاشكەرا نەبۇو، ھەتا گڭاشتىنىن مەزن ل سەر ھاتىن كرن، لى دېبەرامبەردا ئالىيەن ئىسلامى يىين دنناڭ گورەپانا سىاپەتىدا بۇ نموونە(يەكگرتۇو، كومەل) ھەر زوى ھەلويىستى خوه دىاركىر و ل دزى ۋى گروپى راوهەستيان و بەياننامە دەركىن و ھارىكارى بۇ پېشىمەرگەسى بىن، لى سەلەھفييەن كوردىستانى ئەڤىن دېيىزنى سەرۋۆكى (ولى ئەمر) چ ھەلويىستەكى دىيار و ئاشكەرا نەبۇو، فييچا نوزانم مەبەستا وان ئەبوبۇو، ئەگەر جارەكى داعشى دەست ب سەر ھەر يېمى داگرت داعشى ژى بىكەنە وەلى ئەمرى خوه و بەيعەتى بىدەنی!!

داعش: ل دويىف پېقەرىن نىقدەولەتى و پېتىسا كوربەندى فقەئىسلامى و ھەلويىستى نىقدەولەتى و پېكخراوين ئىسلامى، ئەف پېكخراوە تىرۇریستە^{٣٥٨}. ئەف بىريارەزى ژ ئەنجامى وى كارىيە ئەڤى داعش ئەنجامىددەت، ئايەتىن حبىھاد و قتالى بەھەمى جورانقە ل دويىف بەرژەوەندىيە خىلافتى تەفسىر و تەۋىيل دەكت، و پەنايى دېت بەر ھەندەك بوجۇون و فەتوايىن ھەندەك زانايىن كەفن و روویدانىن دېرۋۆكى و ل دويىف فەتوايىن ھەندەك مفتىيەن خوه يىن نۇى و فەتوايىن قاعىيدە و نوصرە بۇ خوه نۇى دكەتىھ بۇ ئافاکرنا بونىادى خوه يىن عەسکەرى و ئەمنى و ئابۇورى پى بەھىز بېخت.

دا پېكقە سەحكىن سەرەتتىپا كەسەكى گەھشتى گروپىن توندرە، ماموستايەكى ئايىنى و شارەزا دېيىزت: ئەز لگەل كەسەكى روينىشىم كريارىن پەقىنى ئەنجامىدەن.

من گوتى: بۇچى ۋى كارى دكەي؟

بەرسقىدا: ئەف كەسىن ئەم خوه پېقە دېقىنەن و پەقىنان دنافدا دكەين، ئەو كەس رىبایى دخون، ژېرەن ھندى ئەم شەرى وان دكەين، ماتە گوھ لى نەبوبۇيە خودى چ دېيىزت: ((إِنَّمَا تَفْعَلُوا مَا ذَنَبُوا بِحَرَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تَبْتَمِ فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ)) البقرة: ١٠٠.

زانى دېيىزت، من گوتى: شەر ژ خودى و پېقەمبەريە بەرامبەر ئان كەسان يىن رىبایى دخون، ئايەتىن نەگوتىيە هوين شەرى وان بىھەن، و دەقىيت سەرۋۆكى لاتى بىقى كريارى رابت نەكۆ ھەر كەسەكى ھەبت، نابت مەرۋۇقى موسىلمان كارى توند وتىئىزى و پەقاندى بىھەت، چونكى كارى دەستەھەلاتا موسىلمانە ئەگەر ھەبت، و دەھەمى سەردەمىن موسىلماناندا مە گوھ لى نەبوبۇيە زانايەكى موسىلمان گوتىت: شەرى وان بىھەن، خوه پېقە ب پەقىنەن، بکۈزىن، و ئەف فەھما تە بەرامبەر فى ئايەتى خەلەتە.

^{٣٥٨} - بىرى رەشى داعش لە دىدە جىاوازەكان، چەند توپىزىنەودىيەكى پېشىكەشكراو لە كونفرانسى يەكخىستنى ھەولەكان بۇ رۇوبەر بىبۇونمۇھى توند وتىئىزى و تىرۇر، ٢٠١٤.

زاندا دبیزت : من پرسیار ژی کر، تو چهوا کاری خوه په قاندنی دکهی؟

ئەوی گوت: برايى مەيى مەزن (ئەو كەسى مەزن دناف گروپا مەدا) باوھرىي بۇ مە درستىدكەت^{٣٥٩}.

دېھشى بوريدا مە ئامازە پېكىر ئىكەم كەسى دەست ھەى د سەرھلانا عەمانىيەتىدا (محمد بن عبدالوهاب)، و ئەقى كەسى بزاھىن مەزنكرن بۇ ژىڭ جوداكرنا ئايىنى ژ دەسھەلاتى، ل دوماهىي شيا ئەقى كارى بکەت و دەسھەلاتا وەلاتى سعودىيە دنافبەرا خوه و بنەمala (ال سعودى)دا دابەشكىر ب وى چەندى دەسھەلاتا ئايىنى بکەفيتە دەستى (محمد بن عبدالوهاب) رابەرى سەلهەفيان، ئەو كەسى سەلهەفى ب نويكەرى دينى و موجەدد و دزى بىدۇھ دزانى، و دەسھەلاتا سىياسى ژى بکەفيتە دەستى بنەمالى دا، ئەقى چەندە ب پىلان دزى موسىمانان ھاتىيە دانان بۇ ژكارختىدا دەولەتا ئىسلامى و نەھىلانا رۆلى ئىسلامى دەولەتىدا.

دەربارە پەيدابۇونا ھزرا توند و تىزىي دناف ئىسلامىدا، ھەر بۇ فى سەرھاتىا سەرى ۋەدەگەريت، ل وى دەمى دابەشكىرنا دەسھەلاتى پەيدابۇوى، ئەقى كەسى سەلهەفى ب نويكەرى دينى دېيىن، مەبەست پى (محمد بن عبدالوهاب)، ل دويىش گوتنا جاسوسى بريتاني (مسىر ھەمەقەرى)ى، ئەو كەس ب فەرمى ببۇ عەمېلى بريتانيا، پىلانا بريتانيا ئەقىبۇو ((گزيرتا عەدربى ل سەر ناھى خىزانىا ال سعود تاپوكىرى و وەھابىت پەيداكرى دا ببىن ئەداتەك دەستى واندا ب دزى عوسمانيان و دەولەتا خىلافتا ئىسلامى يا عوسمانى و ب دزى ئىسلام و موسىمانان))^{٣٦٠} يادىارە ئەقى كارە ژ پىلانا دەولەتا بريتاني بۇ بۇ مەرما ژكارختىدا دەولەتا عوسمانى، پارچە پارچەكرنا دار ئىسلام، لجه دەولەتا مەزن ببىتە هندەك دەولەتىن بچۈويك، و ھەر ھەمان كارە ئەقەر داعشى ئەنجامدەت و وەلاتىن جىبهانا ئىسلامى وېرەندىكەت، ئەو داعشا قوتابىيىن رېبازا وەھابىتى وەكى زانا (عادل الكلباني) ئىك ژ زانايىت سعودىي يېن سەلهەفيه، بەلى راستگويانە و ب وۇدان دبیزت: ((داعش شتله كا سەلهەفيه دەقىت ب رەنگەكى شەفاف سەردەرى دەكەل بکەين))^{٣٦١}. دەكەل رېزىن مە بۇ ھەزىمەتك ژ سەلهەفيان، لى دەقىت باس ل فى چەندى بھېتەكىن سەلهەفيان رۇلەكى بەرجاھى هەى دەيىشەك و عەقل گرتنا گەنجىن موسىماندا و مژىلەرنى وان بتنى ب بابەتى عەقىدى ۋە دەستىگەرنى ب ھندەك تشتان و دەستىبەردا ژ تىشتىن گەنگەر كو دېتە شويشتنەكا عەقلى بۇ وان كەسان پاشى پېكخراوىن تىرۇرى ژى ل سەر ئان جورە كەسان كاردكەن (شويشتنەماشى ل نك وان ئىك ژ بابەتىن گەنگەن شەرى سايکۈلۈزى، دېنەرەتدا بريتىيە ژ ھەرفاندىن ستراكچەر Goddard^{٣٦٢} دەقەكۈلەينا زانا گودارد) و دیوارى ھزرى و ئافاكرنا ھزرا تىرۇريا پېكخراوىن تىرۇرىست)

٣٥٩ - الإرهاب و المدرارات، د. محمد بن عمر بن سالم بارمول، ص ٢٠٠.

٣٦٠ - داعش بەرھەمى سەلهەفيا توندرەو، فەرھاد حەسەن رەشید، ل ٢٠٠.

٣٦١ - ھەمان ژىبدەر، ل ٢٠١.

٣٦٢ - سايکۈلۈزىا و تىرۇر، د. نەسرەددىن ئىبراهىم گول، ل ٢٠٢.

1912) هاتیه ((ب ریزرا ١٩١٢) ڙ تاوانباران ٿئو که سن ئاستي عهقلى لدهڻ وان لوازه و پاشي پشتى دوو سالان ئهڻ ریزه گههاندييه (١٩١٢)^{٣٣} .

درباره چيڪرنا و ههابيان و چهند گروپين دى دناف گيانى دهولهتا ئيسلاميدا بُو مهرهدا لاوازكرنا ئيسلامي، و شهركونا دگه مسلمانان (لورانس العرب) ئيڪ ڙ مهزن جاسوسين بريلانيبو ل دهههري د په رتووكا خوه يا بنائي (اعمده الحكمه السبعه) دا دبيّر: ((ب مهرما لاوازكرنا مسلمانان و خيلافهتا ئيسلامي مه ههولدان هندهك كومين ئيسلامي چيڪهين ب نافي ئيسلامي و پشته فانيا مهبن و هاريڪاريا مه بکهن، ئه و دبيّر ئه چهنده مه دگه مسيحيه تي ڙي كربوو مه سهركه فتن ئينابوو))^{٣٤} . ئه و كومين ڙلايي وانشه هاتين چيڪرنا ئهڻهبوون:

١ - كوما ئيڪ (بابيه يان بهائيه) : ئه گروپه بزافه ڪه ڙ مه زههبي شيعه گهري پهيدابوو یه ل سالا ١٩١٢م بهرامبه ر ڙ ز، دامه زراندنا ڦي بزافه ل ڙير چاڏيڙيا رووسيا و ماسونيهت و دا گير ڪارين ئينگليزبوو یه، بُو مهرهدا گهندلي و فه سادئ دناف جيهاانا ئيسلاميدا، و ڙيڪهه كرنا جيهاانا ئيسلامي و به رزه كرنا وان، دامه زرينهري ڦي بزافه (ميرزا على محمد رضا شيرازي ١٩١٢) ئه ڪسه هاتييه ناسكرن ب (ئيام مهدى)^{٣٥} . دويچو چو ڀيئن ڦي بزافه دبئزن بهائي يا جودا یه ڙ ئيسلامي.

٢ - كوما دوو ڀي (قاديانيه يان احمديء) : ئه ٻزافه ل سالا ١٩١٢ ب دارڙتنا هزرا دا گير ڪاريا ئينگليزيان ل نيمجه ڪيشوده ر هندى هاتبوو دامه زراندن، ب ئارمانجا دويرئي خستنا مسلمانان ڙ ئاييني وان و ب تاييهت هيلان و لادانا جيھادى، دامه زرينهري وان (ميرزا غلام احمد القادياني) بيو، ئه وي ل گوندي (قاديان) ل هندستانى ڙ دا ڀکبوو، ل سالا ١٩١٢ مريء.^{٣٦} دنو ڪهدا هيئزا مهزن يا ئه ڙي گروپي ل بريلانياه و ڪهانى را گههاندنس و پڙنامين تاييهت ب ڦي گروپي ڙي همنه و بريلاني تانو گههه ل هاريڪاريا ڦي گروپي دكهت.

٣ - كوما سڀي (وهابيه) : ئه ٻزافه بُو بانگه وازيما (محمد بن عبد الوهاب) ٺه دگهه رت، کو ٻزافه ڪا سهله فيه، پشت بهستنا ڦي بزافه ل سهري سيسه مي (اهل السنه و الجماعه) يه، گرنگيدانا وان ب بُو باوهريا ته و حيديء، پاڙز گونا بير و باوهريان ڙ بيدعه و خورافت و هه مي جوري شركي، محمد كوري عبد الوهابي ڙ دا ڀکبوو گوندي (العينه) نيزيك بازير (رياز) ل سالا ١٩١٢ز.^{٣٧} كوما وهابيان يا دهست چيڪهرا بريلاني و ماسونيه تي بهه مي شيانين خوه بزافه گونا دهولهتا عوسmania مهزن ئه ڦا کو بريلاني و دهوله تين زلهي ز ل وي سه رد همي ڙي

^{٣٣} - هه مان ڙيدهر، ل ١٠.

^{٣٤} - داعش بهره مي سهله فيا توندرهو، فه رهاد حمه سن رهشيد، ل ١٠.

^{٣٥} - الموسوعة الميسرة، د. مانع بن حماد الجهي، ط ١.

^{٣٦} - فه رهه نگا ئايين و ئايدلوجيا، و در گيران: عبدالرزاق سعيد دوسکي، ط ١.

^{٣٧} - هه مان ڙيدهر، ل ١٠.

دترسیا، دیسان لازم کرنا دوله‌تا ئیسلامی و پارچه‌کرنا دسجه‌لاتا سیاسی و ئایینی و ژیک دویرکرنا وان ژه‌فدوو.

درباره‌ی دامه‌زینه‌رئ گروپی سه‌له‌فی (توندره‌وین چه‌رخی) (محمد کورئ عبدالوهاب) جاسوسین بریتانی ژ وان (مستر هه‌مقدھر، لورانس العرب، جون فلیبی) دیاردکهن ئه‌ف که‌سه بسویه عه‌میلی برتیانی و بو به‌رژه‌وندیا وان کارکریه، له‌ورا زانایین ئیسلامی ((زانایین ئه‌زهه را شه‌ریف، جامیعا زهیونه ل تونس، و ژماره‌کا زور یا کوم و لایه‌نین مسلمان یین که‌فن و نوی و هه‌روهسا تائیفا شیعا دبینن محمد بن عبدالوهاب که‌سه‌کی سه‌رداجووی بو و هزرا وی فتنه و موسیبه‌تبوو بو ئیسلام و هه‌می مسلمانان و یا دویربوو ژ ئیسلامی))^{۳۸}. دیسان ژ کریارین دیین ژ بزاھی حه‌لالکرنا خوین و مال و نامویسا وان مسلمانین وکی وان دتایینی ئیسلامی نه‌گه‌هن و ل دویف ریبازا وی ال سعودی نه‌چن، و به‌لافکرنا که‌رب و کینی دناف جه‌رگی دوله‌تا ئیسلامیدا، درباره‌ی هزر و بیرین وی و مala وی دگه‌لدا، ژ په‌رتووکین دیرۆکی دهیته زانین (باب و برایی محمد بن عبدالوهابی نافی وی سلیمان) دگه‌ل بو‌چوونا ویدا نه‌بیون، سه‌رداری وی چه‌ندی باپی وی که‌سه‌کی شاره‌زابوو دئیسلامیدا، دیسان برایی وی (سلیمان) ژ که‌سه‌کی زیره‌کبوبو، په‌رتووکه‌ک هه‌یه ب نافی (الصواعق الالهیه ف الرد علی الوهابیه)، دئه‌فی په‌رتووکیدا گه‌لک دژاتیا وی دکه‌ت.

خیانه‌تا سه‌له‌فیان و وهی ئه‌مرین وان ددیرۆکا ئیسلامیدا ب خیانه‌تین مهزن دهینه نیاسین و ئه‌وان شیایه مهزنترین زه‌بی ل ئیسلامی بدهن و ئه و کریارین ئه‌وان کرین بو به‌رژه‌وندیا به‌ریتانیا و زله‌زین جیهانی و هه‌تا سه‌رۆک و دکتاتورین ئه‌ثان و لاتانزی، و زیانین ئه‌وان گه‌هاندین ئیسلامی بگره ژ بی هوشکرنا ئومه‌تا ئیسلامی و په‌رەوکرنا ریبازا توندره‌وی و نه‌زانکرنا ئومه‌تى د ریفه‌برنا چه‌رخی سه‌رده‌مداد... هتد، که‌سی نه‌شیایه ژ دوزمنین ئیسلامی ژ کریارین وکی وان ئه‌نجام بدهن و ب وی ره‌نگی زیانی بگه‌هینه مسلمانان، دفیت ئه‌م باش ئه‌فی چه‌ندی بزانین و لاتین مهزنین جیهانی روله‌کی بهیزی هه‌ی د پشتەفانیکرنا ئه‌فی گروپیدا، ئه‌ف گروپه ل سه‌ر دهستی وان هاتیینه بهیزکرن و ریک ب وان هاتییه دان بو پاراستنا به‌رژه‌وندیین دوله‌تین علمانی، پشتی ئه‌مریکا دیتی ته‌یاری ئیسلاما نافنجی ل جیهانی دبته جهی قه‌بیلکرنى و خه‌لک ب ره‌نگه‌کی ب هیز سینگی خوه بو ژ ته‌یاری فه‌دکه‌ت، بو مه‌رەما به‌رسینگرتنا ئه‌فی ره‌وتی ژ لایی ئه‌مریکا فه‌هاته داخوازکرن ژ (زمایی خه‌لیل زاد) نوینه‌رئ ئه‌مریکا یی سالین پیشتر ل عیراقی دفیت راپورتەکی بدهته ئه‌مریکا بو چه‌وانیا به‌رسینگرتنا ئه‌فی ره‌وتی و نه‌هیلانا به‌لاقبوونا وی دجیهانیدا، دئه‌نجامدا ئه‌فی که‌سی ل گه‌ل هه‌فزینا خوه راپورتەک پیشکیشکر و تیدا هاتبی: باشترين ریک بو به‌رسینگرتنا ره‌وتی نافنجی خواز، دفیت پشتگری ل ره‌وتی سه‌له‌فی بهیتەکرن و ئه‌ف ته‌یاره بهیتە ب هیزکرن، ئه‌ف ته‌یاری هزرا

لیبورین و فیانی لدده لواز یاکو تایه کی وئ سهله فیه تی تیرۆری بەرھەم دئینت، یا هندهک کەسان درست دکەت (ئەوان کەسان روها هاریکاریا خەلکی نینه، ریکى نادەن کەسى ھزر و بیرین خوه دەربىرن، ئەف چەندە وان پالقەددەت بۇ حەزەکا وەسا دەدرەونى واندا کارى تىکاندا خەلکى بکەن، ب کارئىنانا زورىي ب مەرەما زالبۇونى ب سەر واندا)^{٣٦٩} بزاقىرن بۇ سەپاندىنا ھزرا خوه يا تاكەکەسى و حاشاتىكىن ژ خەلکى ھوكارىن سەرەكىنە بۇ سەرەلەلەنەن تیرۆری.

ژ دەرئەنجامى ب ھېزبۇونا تمىارى سەلەفى، ئەف چەندە بۇويە ئەگەرى زيان گەھاندن ب ئىسلامى، و تىكىرنا جىهانا ئىسلامى، بگەر ژ شکاندىن دەولەتا عوسمانىا ئىسلامى ل سەر دەستى دەولەتىن ال سعود بەھارىكارىا بريتانيا، و پارچەكىرنا جىهانا ئىسلامى و خيانەتا مەزنەر يا وەلى ئەمرى سەلەفيان شاھ (عبدالعزىز ال سعود) كىرى ((ئەف دئىتە نىاسىن ئىكەمەن كەس فەلەستىن فرۇتىيە جوھيان ئەۋۇزى ل كونگرى (العقير) ل سالا ١٩٢٠ كو سوزدەك بۇ ژلايىن شاهى سعودى بۇ (برسى كوكس) اى مەندوبى بريتانيا ل عىراقتى ئەفەزى دەقى وئ يە: بناھى خودايى مەزن و دلوغان ئەز سولتان عبدالعزىز كورى عبد الرحمن ال سعود دانپىدانى دەكمە ھزار جارا بۇ برسى كوكس نىنەرى بريتانيا يا ب ھىز و مەزن، ج رىڭر ل دەف من نىنە كو فەلەستىنى بەدەمە ھەزارىن جوھى يان هندهكىن دى وەكى بريتانيا حەس دکەت ئەف ائەز ژ بوچونا وئ نەدەركەشم تا رۇزا قيامەتى))^{٣٧٠} ھا ئەفەيە خيانەتا مەزنا ولى ئەمرى سەلەفيان ب سەرئى ئومەتا ئىسلامى ئىنادى و هەتا نوکەزى رازى نىن دانپىدانى ب قى بەلگى ديرۆكى بکەن، و نە بتىن دانپىدانى پى ناكەن، بەلكو دېرامبەردا پشتەفانى ژى لى دەكمەن ئەف كەسە وەلى ئەمرى وانايە و نابت ژ چارچوو فى وى ب دەركەفن، ئەرى دېرامبەر قى خيانەتا هنده مەزنا هاتى كرن، ج كىمترە ژ كرييارىن داعشىن نوکە؟ ئەو داعشىن ھەمان كاردەكەن ژ فروتنا مال و سامان و نەفت و سەرەدتىن وەلاتىن ئىسلامى و بىرنا نەفتى ب قاچاغى بۇ ناڭ وەلاتىن بىانى و وېرانكىرنا شىنوار وەلاتىن موسىمانان و مەجبورىكىن موسىمان و مەسيحى و ئىزدىيان ب مشەختبۇونى ژ جەھىن وان تالانكىرنا نامىسا خەلکى، سىستەمى شاھنىشىنيا سعویە عەقلەتە كا خىلەكى يا بىنەمالەيىه و لگەل عەقلەتە كا سەلەفيا وەھابى پىكەتىيە، ھەر ژ دەستپىكا درستبۇونا وان ھەردوو ئالىان ھەۋپەيمانى دنافبەرا (مير محمد بن سعود و شىخ محمد مەد كورى عبدالواھاب) يدا درستبۇويە^{٣٧١}، ئەف بىنەمالە یاکو خوه ب ميراتگرا دينى دزانت ل جەن نىشاندانا نموونەيەكى باش ژ نەفيانا دنیايى خوه نزمكىرنى دناف خەلکىدا و ئەنچامدانا دادگەرىي دناف جقاكىدا، بۇونە نموونا فەخەخى و تەردەقى و دەولەمەندىيا ژ رادە بەدەر^{٣٧٢}، شاھ عەبدوللاھ ب ئىك ژ زەنگىنەن جىهانى دھىتە نىاسىن، ل دويىش باپتەكى گوفارا (فوربس) يا ئەمرىكى بۇ ديارىكىن رېزبەندىيە دەولەمەندىن جىهانى د

^{٣٦٩} - سايكۈلۈزىيا وتيرۆر، د. نەسرەددىن ئىيراهىم گولى، ل ١٠.

^{٣٧٠} - داعش بەرھەمى سەلەفيا توندرەو، فەرھاد حەسەن رەشيد، ل ١٠.

^{٣٧١} - زستان و بەھارى ئىسلامى سىياسى، عومەر عەلى غەفور، ل ١٠.

^{٣٧٢} - ھەمان ژىدەر، ل ١٠.

رایپورت‌هک سالا (۲۰۱۷) دا، مالی ټی که‌سی ب (۳۷۳) ملیار دولاړان ته خمین کريي، شاهی ئه ټه ماله هه می دهه بونا خوددا هه بوو!! فیجا ناخرا ئه ټه وهل ئه مرد و بریارا ددهست ویدا و نابیت ژبن سیبهرا وي ده رکه‌فین، ئه ګډر دربچین دی خودی عه‌زابه‌کا مه‌زن بسمرمه‌دا ئینیت! ئه رئ ما دینی ڦان که‌سان ئه ټه دبیژن (ولی ئه مر) بقی رنگی (افیون الشعوب) نئنه؟

هه‌می کریارین داعش ئەنجامددهت ل ژىر چاقدىرييا دوزمنىن ئىسلامى و ب هارىكاريا وھابيان
ھاتىيە ئەنجامدان، چونكى (كولتورى ھزريي وھابيان پره ڙ دھقىن توندره و كوشتن و تەكفيركرنى ب نافى
ئىسلامى، هەر ئەفەزى بۇويه ئەگەر چەندىن كومىن جىهادى و خوھەقىنەر و توندره و دەركەھن و خەلکى
ھەمەمى ب سەرداچووى بىزانن، ئەفە ھەمى ل بن عەبايى وھابىيەتى دەركەھن و هەركەسەكى پەرتۈوك و
بوجۇونىن وى و نەڤى و زانايىن دويىچچووبىيەن وى يېن وھابى بخويىت دى داعشهك ژى پەيدابت)^{٣٤}، ئەم باش
دزانىن سىستەمى سىاسى و ئايىنى ل وەلاتى سعودىي كۆ هيلىنا سەلەفيين وھابىيە دج رەوش دايى، سىستەمى
سىاسى و ئايىنىي وان ھندى بىزى كلاسيكە و ب رووپى دنیا ياخ نويدا نەھاتىيە فەكرن، ھەتا نوکەزى ئەف وەلاتە
ب رووپى گەلهك ژ كەنالىن جىهانى دا نەھاتىيە فەكرن و رې ب وان ناهىيت دان رۇمالا ھىچ رووپىدانەكا فى
وەلاتى بىكەن^{٣٥}. ئەف وەلاتە مايه دنڭ دوگما (نەگوھورىن)ەكا ئايىنى و سىياسىدا بى ھىچ گوھورىنەك بسىردا
وەلاتى دەسىن، نەكەن ئەف وەلاتە مايه دنڭ دوگما (نەگوھورىن)ەكا ئايىنى و سىياسىدا بى ھىچ گوھورىنەك بسىردا
بەھىت و جىهاندا سەرددەم وەرگرن، ل وەلاتى سعودىيە تىشەك نىنه ب نافى ھەلبىزادەن و پەرلەمان و حۆكمەت و
پىكگوھارتى دەسىھەلاتى، نەكەن ئەف وەلاتە مايه دنڭ دوگما (نەگوھورىن)ەكا ئايىنى و سىياسىدا بى ھىچ گوھورىنەك بسىردا
شورايى ژى يا ھەيە رۇلەكى پاقز نەگىرایە، هەر بىيارەكە بەت دەۋىت ل دۆماھىيى بىيارا شاهى لىسر بىت
ئىدى ئەگەر دۆماھىيى بىيار بۇ شاهى بىت، ئەف چ رامان بۇ شورايى دەمىت؟^{٣٦}

^{۳۷۷} ذَهَرَ فَان سَيْ نَهَگَهُرَ ان ئَهَم دِيَرِيْن سَهَلَهُفِي هَلْلِيْنَا دَاعِشُ و تَهْوَرِيْ نَه :

- ۱- توندره‌ویا هزرس: ئەگەر ئەم بەریخودانی ل گوتۇن و فەتواتىپىن سەلەھييان بکەين دى بىنىن گەلهك ب ساناهى فەتواتىپىن ل سەر خەلکى دەدەن و چارچووفى حەلال و حەرامى كرييە دەدەستى خوددا، سەرەتايى نەبىنا زانستەكى زور ڈى.

۳۷۳ - زستان و بهادری اسلام، سیاست، علوم، عهده، غرفه و دین.

۳۷۴ - داعش به رهمنی سمهه فیا توندر ۵۰، فرهاد حمهن دهشد، ۱۰۰.

۳۷۵ - زستان و بهادری ئىسلامى سىاسى، عومەر عەلى غەفۇو،

۳۷۶ - ههمان ڏنڌه، ۱

۳۷۷ - داعش به همه می سه له فیا توندر دو، فهر هاد حمه نه دهشید، **لله**.

- ٢ - توندرهوبیا عهقیدی: ئەگەر ئەم بەریخودانى ل پەرتووک و سحبەتىن سەلەھیان بىكەین، دى بىنین پەترا وان گرېداینە ب عەقیدا خەلکىقە، گەلەك ب ساناهى دېيىزنى خەلکى عەقیدا تە خەلەتە و دېيىزنى يى دى عەقیدا تە ژ (أهل السنة و الجماعة) يَا دوپەرە و دېيىت تو وەكى مەبى.

- ٣ - توندرهوبیا كرياران: پشتى ھافىتنا هەردوو پېنگاھىن ئىكى و دووپى، توندرهوبیا (ھزرى، عەقید) ئى سەلەھى دگەھتە ئەھى ئاستى و گەلەك ب ساناهى كريارىن توند ئەنجامدەن، ئەف چەندەزى دياردبىت ژ موقلسيا وان دبارى نەشارەزايىا وان دۈيانا سەردىمدا، ئەف كەسىن ھە بتىن يىن ماين ب فەگۇھاستنا ھندەك دەقىن كەفارقە، ئانکو زيانا وان يَا ماي دىن چارچووفى ھندەك پەرتووکاندا و دويىن ژ زيانا سەردىم خوه گونجاندى دگەل جڭاڭى، ب درستى ئەف گروپە دنيرىنەن خوددا تەكفيرا خەلکى دەكەن، ھەتا دگەھتە ئاستى كرياري ژى (وەھابى داعش ھەرچەندە ج دانپىدانان ناكەن ئەو تەكفيرا پەترا موسىمانان دەكەن، بەلىن ھەركەسى راستىا وان بزانت و بوجۇونىن وان بخوينت دى بۇ دياربىت ئەف كەسىن ھە باوھرى ب وى چەندى ھەيە، ھەركەسى دگەل واندا نەبىت ئەو سەرداجۇوپە و فاسقە و زندىقە و بىدۇھەچىيە و يانزى كافرە و مورتەد دېيىت بەھىتە كوشتن)^{٣٧٨} ئەف چەندەزى ژ ئەگەرا بەرتەنگىرنا دىنى ل دەف وان پەيدابووپە، شىۋاھى ئەنلىكى دىنى ب وى رەنگىيە ئەگەر كەسەك لىسر خوه گران بىھەت، ل وى دەمى دى ژەھىت دەت، دەما پېغەمبەر (سلاڻى بن) دېيىت: ((واباكم والغلو في الدين؛ فانما اهلك من كان قبلكم الغلو في الدين)) حديسه کا صحىحە، هشىارى بەرتەنگىرنى بن دناث دىيىندا، چونكى كەسىن بەرى ھەوھ ب وى دەردى چوون.

وەكى مە گوتى و ل پېشتر ژى مە ئاماژە پېكىرى، داعشىن ئەقىرۇ ھەمان قاعىدە و وەھابىيەن دوهى نە، پەيوەندىيەكە بەھىزا ھە دنابەرا واندا ئەو كەسن ئەوپىن ئايىنى ل بەر خوه و خەلکى گران دەكەن، سەرەرایى وى چەندى ئەوان فەھمەكە درست بۇ دىنى نىنە، ھەر بارەكى توندرهوبىي پېشتر دناث جىھانىدا پەيدابىت، وەھابىيان يَا خوه دايى بەربارى و يىن بۇوين بارھەلگرىن توندىي، ئەف كەسىن ھە رابووپىنە ب حەلالكىن مال و سامانى موسىمانان بۇ خوه و گەلەك شەر دگەل موسىمانان ئەنجامداینە، مائى موسىمانان كرييە پېرھىي شەرى بۇ خوه تا وى رادەي خوه دى بېزى پېرھىي كافرایە ل شەرى بەدرى كەفتى دەستى موسىمانان، سەرەرایى وى چەندى خوارنا مائى موسىمانى قەدەغەيە، كوشتنا وى ب كرياردەكەلەك مەزن دئىتە نىاسىن، ھەتا پېغەمبەر (سلاڻى بن) دېيىت: (والذى نفسي بيده لقتل مؤمن اعظم عند الله من زوال الدنيا) و چەندىن فەرمۇددىن دى ب ھەن مەبەست ھاتىنە، بەلىن دسەر ھندىرا سەلەھىان گەلەك ھېرىش كريينە سەر موسىمانان و تىدا كوشتىنە (وەھابى دەما چووپىنە رۇزھەلاتا ئوردىنى ژن و بچوپىك سەر زىكىن، كەسەكى دانعەمۇ گوتىيە شىخەكى ئەۋى وەھابى ب چاھىن خوه دىتىنە دەما ھېرىش كرى سەر ئوردىنى و دەما ئوردىنەك دگرت كەسى وەھابى دگوتە

هەڤالى خوه فى كافرى بکوژه، و دا سەرژىكەت و بىزىت : بسم الله الله اکبر)^{٣٧٩}
بىزىن: مانه هەر ئەف كريارەنە ئەفرو داعشىن قوتابىيىن سەلەفيەت و ماسونىيەتى ئەنجامدەت؟

ديسان كريارەكا دىيىا جەن شەرمزارىي بۇ سەلەفيان و ئەفرو قوتابىيىن وان داعش ژى هەمان كار ئەنجام ددهن، كريارىن خراپىكىنا شينوارىن جىهانا ئىسلامى يىن كەفنار، دەما ژلايى كومەكا فەكۈلەرانقە شينوارىن مالا پېغەمبەرى (سلاڻ لى بن) دھىئىنە دېتن و دكتور (سامى العنقاوى) رېچەبەرى مەلبەندىي فەكۈلەنلىن حەجى، دچاپىكەفتەنە كا تەلەفزىيونىدا دېبىزت: ((ئەم ل سەر شينوارىن مالا پېغەمبەرى ھەلبۇوين و مە راپورتك بۇ جەن بىلدەنارت، بەلى بەرسف بۇ مە ھات دەۋىت بىتىه ڙناڤىرن، بىزەر دېبىزتى و ل جەن وى جەن دەست ئافى ھاتنە ئافاکىرن ب دلەكى سوتى دېبىزت (لا حولە ولا قوه الا بالله) بەلى ئە ل جەن وان حەمام و مرافق ھاتنە ئافاکىرن)^{٣٨٠} ، هەر ل جەن ئەفان كريارىن كەفنىن توندرەوين سەلەفيان و خراپىكىنا شينوارىن ئىسلامى ب دەجهتا ھەبىنا شركى، د ئەفرودا قوتابىيىن وانزى داعش ھەمان كاردەكەن، مە ھەميان ب چاقيىن خوه دېتن دەما داعش ھاتى مويسىل سەرەرایى دەركىرنا خەلکى ژ مۇسلمان و مەسيحى و ئىزدىيان، پاشان رابۇون ب خراپىكىنا مزگەفتان و پەقاندىنا وان، بۇ نەمۇونە مزگەفتا (نبى يونس) و ديسان خراپىكىنا شينوارىن عىراقى يىن كەفنىن دنაڭ موزەخاناندا، و چەندىن كريارىن دى، سەرەرایى ھەبىنا كريارىن توندرەو ژلايى وانقە، لى ئەف چەندە نەبۇويە جەن وەرگرتنا ئىسلامى لەدە خەلکى و بەلکى بەرۋەۋازى يابۇويە جەن رەقىنا خەلکى ژ ئايىنى ئىسلامى، وەكى دوماهىك فەكۈلەن ژلايى پەيمانگەها (غالوب) يا نىيف دەولەتىقە ھاتىيە ئەنجامدان، دايىه دياركىن پىزىا بى دىننیي (ئىلحاد) ل وەلاتى سعودىيا بلندبۇويە، خەلکى سعودىيا (٢٠%) ئىماندارن و (١٠%) نە ئىماندارن و پىزىا (٥%) بى دىنن، ئەفە ئىكەم وەلاتى ئىسلامىيە پىزىا ئىلحادى گەھشتى في ئاستى.

-داعش و ئارمانجا ماسونىيەت و زلهىزان:

ل دويىش چەندىن بەلگەيان ھاتىيە دياركىن، داعش بەرھەمى ماسونىيەت و زلهىزان جىهانى يە بۇ دژاتىكىرنا ئىسلامى و راکرنا پەيىشا (الله) دنაڭ خەلکيدا، و ب ئەمرىكى كرنا جىهانى، يانزى ب ماسونىيەتكىرنا جىهانى ھىشتا مەزنترە و پىلانىن سالىن درىز ھاتىيە دەيتان بۇ ئەقى چەندى، بەلگەزى لىسر گوتنا مە ئەو لىدوانا بەربىزىر ئۆماريان بۇ سەرۋەكاتىيا وەلاتى ئەمرىكايە (دونالد ترامپ)، ل وىلايەتا فلورىدا يَا ئەمرىكى دەما بۇ بانگەشا ھەلبىزاردەن چۈويە وى جەن، دنაڭ وى كۆمبۇونىيىدا بۇ جەماودى گوت ((ئەز رەخنەيىن توند ل

٣٧٩ - داعش بەرھەمى سەلەفيا توندرەو، فەرھاد حەسەن رەشيد، لـ ٢٠٠.

٣٨٠ - ھدم بىت الرسول و بناء مراحىض مكانە:

<https://www.youtube.com/watch?v=FyQJDEmvMwk&list=RDFyQJDEmvMwk#t=0>

ئوباما يى و هيلارى كلنتونى دىگرم، ئهوان داعش بەرھەم ئىنايىھ، ئەز سياسەتا ئەفان سالان يا ئەمرىيکا لەھەمبەر رۆزھەلاتا نافىن ب شەھەستن دېبىنم))^{٣٨١} لەورا بەردەواام راپىن ب درستكىنا كەساتىيەن مەزن و پشتى چاھىرىكىرنە كا كويرا ئەفان كەسان و ل بن راھىنانين بھىزىن جوھى و ئەمرىيکيان، ل دوماهىي ئەف كەسە بناشى رزگاركەر و نويكەر و هاريكارى جىهانا ئىسلامى دكەفيتە دناف جەركى جىهانا ئىسلامىدا و پاشى چەندىن گەنجىن هزرتهنگىن موسىلمان و بەزرا هندەك كەسان هاتىن ژەھەركەن، و هندەك كەسىن دىزى ژەھەمى دل سۈزىيا خوه بۇ ئىسلامى ب دوبىت فان كەسان دكەفن و هەتا ب هندەك پەيقيەن كىم خوه دناف خەلکىن سقىلدا دتەقىن، هەتا كەسەكى دىزى خوه بکۈزۈن ب دەھان زارۋىك و ژن و پیران و كەسىن بى گونەھ دكۈزۈن.

ئەگەر بەرىخودانى ل كرييارىن ئەفرو ئېن داعشى بکەين پتريا وان دسەردەمە كىدا دناف ديرۈكىيدا ژلايىن ماموستايىن وان ژ زلهىزىن جىهانى فە هاتىنە ئەنجمادان، بۇ نموونە ئىك ژ كرييارىن توندرەوا داعش دكەت، پشتى گرتنا كەسەكى وى كەسى نەچاردەكت ب خوه قەبرى خوه ب كولت، سەير نىنە چونكى ئەف كريارە پېشتر ژلايىن (شوعىيەت) يېھ هاتىنە ئەنجمادان، مستر (كىنوبلو) د لاپەرە () دا ژ پەرتۈوكا خوه (پەيامنېرلى ئىسپانىيا) دا دېيىت: دوو گەنجلان گەلەك شانازى بخوه دېر ئەوان راھبەك گرتى و داخاز ژى كر ب دەستى خوه قەبرى ب كولت و پاشى كرە دنافدا هەتا ھىدى ھىدى مرى. و دىسان نفىسەر (مارسيل دوترى) ل سەر بازىرىنى (كيمبوزيولوس) بەلافكىرييە: شوعىيان () كەس ژ راھبان گرتى و دگەل كومەكا دىنان (بى عەقل) ان گرىيدان و ئەوان دىنان كىرك دگەل بۇون و بسەرۋاندا گرتى. ب فى چەندى ژى دىاردبىت ئەف رەفتارىن توندرەو ژ دەرفەيى بازنا ئىسلامىنە و بەدەستى زلهىزىن جىهانى ئىنايىنە دناف ئىسلامىدا و هەر ئەو بخوه و كەسىن داردەستىيەن وان ئەفان كاران دكەن.

دومنىك دوفلىيان (سەرۋىك وەزىرى بەرى نوگە يى فەرنسا) دېيىت: ل سالا () بتنى جەھەك ھەبۇو بۇ ئىرهاپى، ئەۋۇزى ئەفغانستانبۇو، ئەفرو پشتى () سالان ب ئەگەر ئەسەتا ئەورۇپا و ئەمرىيکا () جەھىن بۇونىنە پەناگەھا ئىرهاپى... هەردىسان پشتى سالا () ئەمرىيکا رىئك بۇ تائىيەگەر ياسىن و شىعى خوشكىر و دەرفەت دايە مالكى بۇ گەشەكىنا تائىيەگەر يى، هەتا عىراق بۇويە پەناگەھا ئىرهاپى^{٣٨٢}. بىگومان ئەنجادانانى فىن كرياري ژى ب دلى زلهىزانبۇويە و نەكريارەك بۇويە ژ دەستى وان دەركەفتىت.

^{٣٨١} - ژ مالپەرى (كوردىستان) لسىر ۋى لىينكى <http://www.kurdistan24.net/so/news/c2650e8d-af8a-44ef-b9a8-019233575d3d>

^{٣٨٢} - بىرى رەشى داعش لە دىدە جىياوازەكان، چەند توپىزىنەوەيەكى پېشکەشكراو لە كونفرانسى يەكخىستنى ھەولەكان بۇ رووبەر بۇونمۇھى توند و تىئىزى و تىرۇرلار.

هەبىنا داعشى يازانايىه چەندىن ئارمانجىن فەشارتى دېشتىدا ھەنە، ئارمانجا ژ ھەميان مەزنەر ژى نەھىلانا ئايىنى ئىسلامى يە، چونكى ماسۇنىيەت دزانت تاكە ئايىنى ھەتا نوگە ل سەر خوه مايى و بى دەستكارى بتنى ئىسلامە و ئەو مايە گوھورىن بسەردا نەھاتىن، وەكى دى ھەمى ئايىن يىن كەتىن دىن دەستى وانقە، گەلەك ژ مەرەمىن دىزى يىن ھەين، ژوانزى:

- ١ - كريتكىرنا ويىنى ئىسلامى: ئەذ چەندە ھاتىيە ئەنجامدان لېھر چاھىن موسىلمان و نەموسىلمانان، يا دىارە د دوماھى فەكولىندا ھاتىيە، گەلەك كەسىن نەموسىلمان ژ مللەتىن رۇزئافا دبوونە موسىلمان و ھەمبىزىا خوه بۇ فى ئايىنى فەدكرن، لەورا ئەمرىكا و ئەورۆپا ئەف چەندە ب دەرفەت دىتىيە، چىكىرنا ھىزىن تىرۆرى ژى رېكە بۇ مانا وان و رەشكىرنا ويىنى ئىسلامى ل بەر خەلکى و بەلافبۇونا زارافى ئىسلاموفۆبىا (ترس ژ ئىسلامى)^{٣٨٣}.
- ٢ - كريتكىرنا ھىمامايىن ئىسلامى: گەلەك ژ وان ھىمامايىن دنوگەدا داعش ب كاردىنەت، ھىمامايىن ئىسلامى نە، بۇ نموونە ئەو نقىيسنا ل سەر ئالاپى وان، دىنەرەتدا شىۋى مورا پىغەمبەرىيە (سلافلى بن)، دىسان ھەبىنا رەھان و ھندەك درويشمىن دىيىن دىنى ل بەر چافى خەلکى كريت كرنە، دنوگەدا ل بەر چافى گەلەك كەسان ئەگەر ويىنهيەك بھىتە كىشان و كەسەك ب رەھىن درىزبەت، ئەذ كەسە دەفرەنگا واندا ب تىرۆرىست دھىتە نىاسىن و ئەم دزانن دئەسلدا ئىسلام دويىرە ژفى چەندى، لى ئەذ ئارمانجەزى ھاتىيە جە.
- ٣ - پەيداكرنا گەنگەشى و شەرى دنابىھەرا كومىن ئىسلامىدا: بۇ مەبەستا رېڭىرىكنى ل بەلافبۇونا ئىسلامى و ژكارخىستنا ئىسلامى، پىلان ژلابى دەولەتىن زلهىز و ماسۇنىيەتىفە ھاتىينە دەينان بۇ شەركىرنا كومىن ئىسلامى دىگەل ئىكدا، ئەف چەندەزى كرييە ب تايىبەت دچىكىرنا عەمەيلاندا بۇ خوه، ب تايىبەت خودانىن ھزرىن توندرەو.
- ٤ - پەيداكرنا شەرى مەزھەبى: ئەگەر بەحسى عىراقى بکەين، ژ دەما كەفتىنامى حىسىنى تا نوگە سال بۇ سالنى رەوشىا عىراقى ويرانزبۇويە، سەرەلدانان تائىفەگەرىي دناف عىراقىدا گەلەك ب ھىزبۇويە، ئەف چەندە بۇويە ئەگەرى وى چەندى شەر دنابىھەرا تائىفە (سونى و شىعى) دا پەيداپېت، ھەتا وى رادەي ل سەرا نافىن (على و عومەر) چەندىن كەس ھاتىنە قەتكىردن، ئىيىدى رۇز بۇ رۇز ئەف شەرە بھىز كەفتىيە، دنوگەدا مەترسىيە كا مەزن ل سەر سونيايە بۇ ژنانفېرنا وان.
- ٥ - زفريينا ھىزىن ئەمرىكى بۇ رۇزھەلاتا نافىن: ماوى چەند سالەكان بۇو ھىزىن ئەمرىكى يىن ئاشكرا ژ عىراقى دەركەفتىبۇون (ھىزىن فەشارتى ھەرمابۇون)، لى ژ ئەنجامى پەيداكرنا تائىفەگەرىي و ويرانكىرنا عىراقى، عىراق نەچاركىر جارەكادى بىيارا فەگەراندىن ئەمرىكا بىدت و ئەو بخوه بھىن دەستكارىي دناف عىراقى دا بکەت و ھەمى بەرھەمەن عىراقى بۇ خوه بېهن، نەفتا عىراقى ل دويىش بەرۋەندىيەن خوه بىدەنە كارى.

^{٣٨٣} - فۆبىا (Phobia) وەك پىناسە بىرىتىيە ژ ترسەكى بھىز ژ تىشەكى يان روویدان و بويەرەكى يان ژ بزاھەكى يان كاودانەكى كە جورەكى ئازاراندى درست دەكتەن كە دخوازىت مەرۋە ژى بھىتە پاراستن. (سايکۆلۈزىيا و تىرۆر، د نەسرەددىن ئىبراهىم گولى، لىلە).

- نیچیرا داعشی:

عهقل نیعمه‌تکا مهزا خوداییه، لَنْ دبهرامبهردا گلهک کهس ل جهی نموی بهرفهه بکهنه و جفاکی ب همه‌می نؤل و نهته‌وده ب هفچه‌زین، بهروفازی عهقلی خوه دگرن و هندک بههانه‌یان بو خوه دئین و دبنه ئهگه‌رین تیکدان جفاکی، ئهف که‌سین هه ئهه دشیین نافکه‌ین ب (توشبوویین پهنجه‌شیرا دهروونی- میشکی)، چونکی ئهگه‌ر ب فی رهنگی نه‌بن، دشیین جفاکی په‌سنه‌ندبکهنه و دنا‌فادا ب همه‌می خوهشی و ساده‌یی بژین.

داعش ئهفه اهفرو بسویه جهی مهترسی بخ ده‌فرهی و بسویه جهی مالویرانیا سوریا و عیراقی و به‌شهک ژ ده‌فرهین و‌لاتی مه‌زی (ج نه‌ما‌ب‌وو همه‌می و‌لاتی مه فه‌گرن، لَنْ بسايا خودی و پاشی پیشمه‌رگهی، ئهه نه‌شیان وی کاری بکهنه) یانکو ب گشتی ده‌فرهین سونه‌نشین فه‌گرتنه و بسوونه مهترسی ل سه‌ر، ئهف ریکخراوه ژ ئه‌نجامی ئهوان گوهرینین مهزا بیین ل ئه‌فغانستان و عیراق و بههارا عه‌رهبی و شهري پری خوین ل سوریی و شهري تائیفی ل عیراقی په‌یدابوویه^{۳۸۴}، یانکو ئه‌قان همه‌میان و زیده‌ترزی ریک بو سه‌ره‌ل‌دان تیروری ل ده‌فرهی خوهشکر، ئهفی شهري عیراق ویرانکر و خوساره‌تا شهري دزی تیروری ل عیراقی گه‌هشته نیزیک (۱۰۰) مiliar دولاران، ئه‌مریکا زیان ب بھایی (۱۰۰) مiliar دولاران فی که‌فتینه و زیانین ب عیراقی ژی که‌فتین گه‌هشته‌نیه (۱۰۰) مiliar دولاران^{۳۸۵}، دیسان زیان ب (۱۰۰) مiliar که‌سین عیراقی که‌فت، ئهفین گیانی خوه ژ ده‌ستداین و هاتینه بـریندارکـرـن و پـهـکـهـفـتـی بـوـوـین وـمـایـنـه بـیـژـن وـئـیـتـیـم وـبرـسـی، ئـهـفـه بـمـهـزـنـتـرـین روـوـیدـانـا فـی چـهـرـخـی دـئـیـتـه هـهـزـمارـتن وـژـلـایـی رـیـکـخـراـوهـاـ (۵۰) هـاتـیـه ئـهـفـی شـهـرـی عـیرـاقـ فـهـگـهـرـانـدـیـیـه چـهـرـخـی نـاـفـینـ .^{۳۸۶}

داعش یان هه ریکخراوه‌کا تیروری بو خوه به‌ره‌نگیا عهقلی تاکین جفاکی ب ده‌رفه‌ت دبینت داکو خوه بـگـهـهـینـت ئـهـقـان جـوـرـهـکـهـسـان وـبـکـهـت رـاـخـوـه وـبـکـهـفـنـه دـاـفـیـن رـهـشـیـن وـئـیـ وـئـیدـی نـه لـ دـنـیـاـیـ وـ نـه لـ ئـاـخـرـهـتـی سـپـیـ نـهـبـنـ، ژـبـلـیـ لـاـواـزـیـاـ عـهـقـلـیـ، چـهـنـدـنـدـیـنـ خـالـیـنـ دـیـیـنـ هـهـیـنـ رـیـکـخـراـوـیـنـ تـوـنـدـرـهـوـ بـ دـهـرـفـهـتـ دـبـینـ بوـ گـهـهـشـتـنـاـ بـ تـاـکـیـنـ جـفـاـکـیـ وـ کـیـشـانـاـ وـانـ دـنـاـفـ رـیـزـیـنـ خـوـهـدـاـ، ژـوـانـزـیـ :

۱ - هـهـزارـی وـبـلـهـنـگـازـیـ: دـهـمـاـ کـهـسـهـکـ ژـ بـهـرـ لـاـواـزـهـکـانـ، چـهـنـدـ تـوـیـزـینـهـوـمـیـهـکـیـ پـیـشـکـهـشـکـرـاوـ لـهـ کـوـنـفـرانـسـیـ یـهـکـخـسـتـنـیـ هـهـوـلـهـکـانـ بوـ

^{۳۸۴} - بـیرـیـ رـهـشـیـ دـاعـشـ لـهـ دـیدـهـ جـیـاـواـزـهـکـانـ، چـهـنـدـ تـوـیـزـینـهـوـمـیـهـکـیـ پـیـشـکـهـشـکـرـاوـ لـهـ کـوـنـفـرانـسـیـ یـهـکـخـسـتـنـیـ هـهـوـلـهـکـانـ بوـ روـوـبـهـرـوـبـوـنـمـوـهـیـ تـوـنـدـ وـتـیـزـیـ وـ تـیرـورـ، لـ ۱۰۰ـ .

^{۳۸۵} - اکاذیب التاریخ الکبری، مجدى کامل، صـ ۱۰۰ـ .

۲۸۶ - هـهـمـانـ ژـیـدـهـرـ وـلـاـپـهـرـهـ .

دھیت ژی نیش موچه و کیمتر، ب فی رەنگى جشاک هەزار دبت، ئەف بەلەنگازىيە ئەوى پالشەددەت بۇ ھندى بېت نیچىرا گروب و دەستەكىن توندرەو.

- ۲ - ھەزارىيا زانىنى كەم و گورتىا دئالىي پەرەردىيە: لايەنلى دى يى كو داعش و مەدرەسىن وان بۇ خوه ب دەرفەت دېين، كەسىن ھەزارن ژ ئالىي زانىنى ۋە، ئەگەر بەرىخودانى ل داعشى بکەين دى بىينىن ھەر سەرھەلدا ئى ل جەن تارىاتىا زانىنى بۇويە، لهورا ھندە شىايە خوه راگرىت و گەلەك ژ خەلکىن نەزان بۇونە نیچىرا وى.

- ۳ - ھەزارىيا پەيوەندىيەن جەڭاڭى: ھەمى قەكۈلىنەن جەڭاڭىسى تەكەزى ل ھندى دەن، مەرۆڤ كەسەكى جەڭاڭىيە، پېدەقىيا ب ھەبۇونا جەڭاڭى و تىكەلىيەن جەڭاڭى ھەى، لى كومەكا كەسان يىن ھەيىن خوه دورە پەرىزدەن ژفان پەيوەندىيەن و دەچنە دەقالبەكى گرتىدا، ئىدى ئەف كەسە زوپىز دېنە نیچىرا دافىن توند و تىزى.

- ۴ - خەمسارى و گەنگى نەدان ب گەنچان و پشتگۇھە ھافىتىنا وان د رېچەبرنى دا.

- ۵ - لاوازيا دادپەرەرىي و بى ھېقىبۇون ژ دەستەھەلاتا سىاسى و نەكىنلا چاكسازىي رېكى خۇدەشىدەت خەلک زوتى بگەنەن ئەثان رېچەخراوان.

- ۶ - بەرتەنگىنلا ئازادى و ديمىكراٽىي دناف جەڭاڭىدا، رېنەدان ب كەسى ژبلى خوه.

- ۷ - ھەبۇونا فالاھىا ئايدلۇزى و مەعرىفى و كلتورى و فەلسەفى لەھەن وەلاتىان.

ئەف خالىن ھاتىنە باسکەن دېنە سېكۈچە سەرھەلدا تىرۇرى، لى ئەفە ب وى رامانى نىنە ھىچ ئەگەرەكى دى نىنە، بەلكو چەندىن ئەگەرین دېنەن ھەين بۇ رېك خۇدەشىرنى ل ھەمبەر نیچىرا داعش و تىرۇرى، گەلەك كەس ب سانابى دەپىنە خاپاندىن. يا دىارە ھەر رېچەخراوەكا تىرۇرى بۇ خوه كومەكا بەھانا (ھېچەت) ان دئىنت بۇ مەرەما خوه راستەھەن ئېخستىنى، داكو خوه وەسان نىشان بەدت ئەو درستە، بۇ نەمۇونە (سەدامى ھېچەت) وى نەتەوا عەربىبۇو، ستالىنى ھېچەتا وى ئايدلۇزىا پرۇلىتارىبۇو، بۇ ھېتەلەر ئېگەر تەنەتەوا ئارىيە خۇش ھەجەتبۇو، ئەرىيەل شاروونى لايەنلى ئايىنى كربوو ھېچەت، بۇ بن لادنى خەلەفاتا ئىسلامى...ھەن، ھەر ئىك ژفان كومەكا تاوانىن مەزن پېشىشىرن و كومەكا ھەجەتان بۇ خوه دئىنان و ئەم و پى درازىبۇون، ژئالىيەكىقە دا فەناعەتى بۇ خوه چىكەن و ژئالىيەكى دېقە قەناعەتى بۇ خەلکى ژى چىكەن ئەو درستىن^{۴۸۷}.

دنوكەدا داعش و تىرۇر بۇويە دىاردەيەكا جىهانى و ترسەكا مەزنا جىهانى يە، ژناقىرنا ئەفى رېچەخراوى ژى تىشەكى ب ئاسان نىنە (سەرەرايى وى چەندى گەلەك وەلاتىن جىهانى ب رەنگەكى لەواز شەرى لەكەدا دەن، بۇ پاراستنا مەرەمەن خوه)، لى ماوى نىزىكى (〔) سالايە ھېشتا ژناف نەچووبىن و دىارنىنە ھەتا كەنگى دى بەرەۋام بىت، دئەقەرۇدا ئەفى گروپى شىايە داھاتەكى زەبەلاح ل دەستى خۇدەدا كومكەت و ل ئالىيەكى دى ھېزەكە مەزن ژ مەرۆفان ل دەرەۋەرەن خوه كومكەت، لهورا ژناقىرنا وى دبت يَا مەحالىت، چونكى ((ئەف رە و پېشالە

^{۴۸۷} - سايکۈلۈزىا و تىرۇر، د. نەسرەددىن ئىبراهىم گول، 〔〕.

کویر بین دهزر و مینتالیته‌یا هژماردکا مرۆڤاندا چوویه خواری، لهوما ژنافیرنا وان هزران نه‌بتنی ب کوشتن و برهاندنا تیروپرستان ب داوی دهیتن به‌لکو دفیت کار ل سهر هزر و مینتالیته‌یا وان که‌سان و ئه‌وین ل سهر لیقا تیداچوونینه بُو گەھشتن ب کاروانی هەرشیی تیروپریزمی بھیته‌کرن))^{٣٨٨}، ئەگەر مە دفیت تیروپر دناف کوردستانیدا نەمینت، دفیت کار ل سهر ژنافیرنا هزری و عەقلى بھیته‌کرن، داكو ج جاران داعش و هەفرەنگین وئى پەيدانەبن، لى يى ئەم دئەقەرۇدا دېبىنин ئەقەيە دەستەھەلاتدارىن ھەرىمى کار ل سهر ۋى ئالى ناكەن و ئەگەر بکەن ڙى بتنى ھندەك كارىن لوازن ول جەھى فى كاري، بەرۇۋاھى ئەف ھېزىن سەرەكى (پارتى و ئىيکەتى) رېكىن بُو كومەکا كەسان خوهىدەن، ئەڭا ل دويش گوتنا رابەرەكى مەزنى وان (عادل الکلبانى): داعش ئىك ڙەھىن فى گروپى يە و دفیت ب تازەھى سەرددەر لگەلدا بىتەکرن، ل ھەرىمما كوردستانى دئەقەرۇدا رېك بُو فى دەستەكىن فەكرييە و ھەر كريارەکا بقىت ب دلى خوه ئەنجام ددهن، بتنى مايتىكىرنى دكۈرسىكا وەلى ئەمرىدا نەكەن، بلا چەند هزرىن رەش و توند بەلاڭەن.

-داعش؛ مافيا يان ئىسلام:

داعش (ISIS) وەكو رېكخراودەکا رادىكال بناقى ئايىنى خوه دايە نىاسىن، ئاشكارابۇونا ناقى داعش دگەرما شەر و ئالۆزىيەن سىاسىيەن سورىيادا پەيدابۇويە، بەلى ئەقە ب وئى رامانى نىنە كو پىشىت شانەيىن وئى نەبوبۇينە، بەلکو پىشىت هزرا وئى ھەبوبۇويە.

دەستپىيەکا درستبۇونا وئى رېكخراوى فەدگەريت بُو وان شانىن تیروپرستانى كول دەستپىيەکا ھىرشا ئەمرىكا بُو سەر عىراقى دەستپىيەرى و (ابو مصعب الزرقاوى) ل سالا (أبو مصعب الزرقاوي) دا رېكخراوا بناقى (التوحيد والجهاد) دامەزراند و پاشى بەيعەت ب ئوسامە بن لادنى ھاتىيە دان و ناقى رېكخراوى گوھورى بُو (قاعدە الجھاد فی بلاد الرافدين) و پاشى لقى دوماهىي كەفتىيە دەستى ئەبوبەكر بەغدادى^{٣٨٩}.

يا ديارە دناف ئىسلامىيە تو بەرى چەكى بەدييە كەسەكى موسىلمان ل وى دەمى بُو تە ب گونەھ دەيتە نىاسىن، ئەف چەندە ھە قەدەغە كرييە دناف ئىسلامىيە و دەھەدىسىن پېغەمبەريدا (سلاڭ لى بن) ئاماڭە پى ھاتىيە كر ئەف چەندە نابىت، بُو نموونە((لا يحل لىسلم ان يروع مسلما)) حەلال نىنە بُو موسىلمانەكى ئەم موسىلمانەكى دى بىتسىنت، ئەگەر ئەقەبەت پەياما ئىسلامى و بىشى رەنگى بت، پا كەسىن موسىلمانان ب مال و ميراتقە دكەن نىچىرا خوه و لىسەر دېزىن، ئانكۇ ج رامان بُو وان نىنە.

^{٣٨٨} - سايکولوژيا وتىرۆر، د. نەسرەددىن گولى، ۲۰۰۷.

^{٣٨٩} - تیروپریزم راستىيا دياردىيەکا جىهانى، ئەيھان سەعىد، ۲۰۰۷.

يا دياره کارئ مافيما رهفاندن و شهلاندن و تالانکرنا خه لکي يه ب زورى، ئەفرو داعش دكەت
ھەمان كريار نين؟ ئەگەر ئەم ب رەنگەكى باش بەريخودانى لى بکەين دى بىنин ئەفدا داعش دكەت ب
پسپونسەريا زلهيىزىن جيهانى ھەمان كرياريىن مافيما و كەفتىنه دناف ئاخا عيراق و سورىي و بەشك ژ وەلاتى
مەدا، يانكى ئەم دشىن بىرثىن داعش موamarسى دكەت بۇ گەھشتىنا دولەتى ب ئالىيەتا مافيما، ئەۋۇرى دغان
خالاندا باش دياردبىت:

- ١ - فرۇتنا نەفتى ب قاچاغى.
- ٢ - دوژمنى خوه ل ئالىيەكى دكۈزۈت و ل ئالىيەكى بازرگانىي لگەل دكەت.
- ٣ - زارۆكان بۇ بەرژەوەندىيەن خوه بكاردئىنت.
- ٤ - رېزى ل سنورى ج وەلاتان ناگرت.
- ٥ - لگەل گەندەلكاران ھەر ل كىقەبن مامەلى دكەت، جەھىن شينوارى و كەلتۈرى دەفهرا ژىر دەسەھەلاتا خوه دفرۇشت
ب باندىيەن مافيما^{٣٩٠}.

راستە داعش وەكى گروپەكا توندرەو دناف جىهانا ئىسلامىدا پەيدابۇو، لى دېيت ئەفە بهىتە زانىن ل
دويف وان بەلگەيىن هاتىن دياركىن، ئەڭ چەندىا ھە يادىرە ژ ئىسلامى و ئەڭ چەندە ژ ئەگەرى سىاسەتا خەلەتا
ئيدارا ئەمرىكەن پەيدابۇو، دەما ئەمرىكەن دەستكاري د ولاتاندا كرى ل وى دەمى بەشك ژ خەلکى وان
دەفهرا ژ ئەگەرى كەرب و كىنى و سەتماكىرىن و رەشبينى و كارفەدان ل بەرامبەر كرياريىن ئەمرىكەن دەشتىنە
ناڭ رېزىن گروپىن توندرەو، يادىنى ئەمەن كەرسەن كەرسەن (دادگەري ياسايى) يە، نەكى ئەفدا نوكە دكەت (ياسايا
ھېزى و شەريعەتى دارستانى^{٣٩١})، ھەرچەندە دگەل ھندىدا دەپ كەرسەن ئەڭ كريارە نەكربان، چونكى
بنەمايمەكى وەسا دىينى دا نىنە، لى ئەم كەفتىنە ئەفى دەردى.

پاشتى دياركىن ئەفان خالان و هەبۇونا وان دناف داعشىدا، ل ۋېرى دەممە بچىن سەر ئاماژە و دەلالەتىن
قورئانى و ژيانناما پېغەمبەرى (سلافلى بن) بۇ نىاسىندا روويى راستەقىنەيى وان و جوداكرنا وان ژ ھەۋدۇو،
بۇ بەرسقى فى پرسىيارى (ئەرى ئەفان ج پەيوەندى ب ئىسلامىقە ھەيە؟)، دېرسقىدا قورئان و ژياننامە دېيىن

مە:

- ١ - توند و تىزى دياردەيەكا سەركونكىرىيە (ئىدانەكىرىيە).
- ٢ - تىرۇر بى بەرھەمە و دەرئەنجامى وىزى بەرھەم نابت.

٣٩٠ - بىرى رەشى داعش لە دىدە حىاوازەكان، چەند توپىزىنەوەيەكى پىشىكەشىراو لە كونفرانسى يەكسىتىنە ھەولەكان

بۇ رووبەر و بۇونەودى توند و تىزى و تىرۇر، ط^{٣٩١}.

٣٩١ - اكاذىب تاریخ الکبرى، مجدى كامىل، ط^{٣٩١}.

- ٣ - توند و تیزی واقعه‌کی خله‌ت هرزدکه‌ت، دی ئینته بهره‌م.
- ٤ - راستکرن ب راستکرنی يه و ئەفه‌يە ئەسل و بنه‌ما و ئەگەر بقى نهبت بهيج رەنگەكى دى نابت ^{٣٩٤}.

داعش ئايەتىين قورئانى ئەفيين بەحسا قتال و جىهادى دكەن دئينىت، بەلى هىچ ئايەتەكا (رەحمەتى) ل پىش چاھىن خوه نادىينت، ئەفه‌زى دچتە دىن چارچووفى ئايەتا دېبىزت ((أفتؤمنون بعض الكتاب و تكفرون بعض)) سورە البقرە (٢٠). يانکو هوين باوھرى پارچەيەك ژ قورئانى دئينىن و ب پارچەيەكى نه. ئەگەر باشتى بەريخودانى ل داعشى بکەين دئەفرۇدا هىچ زانايەكى ناقدار و باوھرىپىكىرى جىهانى دگەلدا نىنه، هەردىسان هىچ رىكخراوهكى زانايىن جىهانى پالپشتىا وان ناكەت (مەبەستا مە ژى يىن ئىسلامىنە)، لهورا دى بىزىن هلينا داعشى و مالا وى ل فىيرى نىنە و دېيت بچىت جەھى خوهىي راستەقىنە يان بھىتە ۋانافىن و فوتىرن.

لەدوماھيا ئەفى بەشى مە دېيت بىزىن ھەر كەسەكى خودان عەقل بىت و ھەر كەسەكى خودان ھەلگرى پەياما مروۋاپايەتىي بىت ج ئايىن و ج تاكەكەس و ج جڭاڭ بىت و ھندەك ژ عەقلۇي كاربەكت، ج جاران ئەفى كارى رەش ئەنجام نادەت، ئەڭ كەسىن ئەفى كارى ئەنجامدەن بىتى ھندەك مەرامىن سىاسى ھەنە بۇ گەھشتىن ب وان مەرامان يان بخوه كاردكەن، يانزى ھندەك كەسان بۇ بەرژەوەندىيەن خوه دەدەنە كارى بۇ مەراما پاراستنا دەستەلاتا خوه، بەلى ئەفان جورە كەسان ج ئايىنەك و عەقلەك و مروۋاتىيەك دسەرئ واندا نىنە.

٣٩٤ - بىرى رەشى داعش لە دىدە جىياوازەكان، چەند توپىزىنەوەيەكى پىشكەشكراو لە كونفرانسى يەكسىتنى ھەولەكان بۇ رووبەرپۈونمۇدە توند و تىزى و تىرۇر، ^{٢٠}.

–پهیکه‌ری ریکخستنا (داعش)ی

۱ (خه‌لیفه) سه‌رکردیه کی ئایینی و سیاسیه، دقیت گوهداری بۇ ھەبت

۲ دەسته‌یا راگه‌هاندنی: رادبىت ب بالاقىرنا ئايىلۇزىيا سەلەفى جىهادى و نقىسىنا بەياناما

۳ دابەشکرنا ئىدارە و رېقەبرنا دەۋەرى و دەسته‌لاتكىن ب سىستەمى و بىلايەتان

۴ ئەنجومەنا سەربازى: ژمارەيە كا دىاركىرى نىنە و لدویش ھىز بەرفەھىا و انىيە

۵ دەستا شەرعى: رادبىت ب دارشتىدا ووتارىئن خەلیفەيى و ریکخستنا دادگەها شەرعى

۶ ئەنجومەنى ئاسايىشى: رادبىت ب كاروبارىئن ئاسايىشى

۷ دەستا (حل و عەقد): پىڭكەياتىه ژ دەسته‌يە کى گەلەك ژ سەركىدە و ئەمير و رەسپىان

لیستا ژیدەران

- قورئانا پیرۆز

A - بزمانی کوردى:

- ١ - بىرى دەشى داعش لە دىدە جىاوازەكان، چەند توپىزىنەوەيەكى پېشکەشكراو لە كونفرانسى يەكخستنى ھەولەكان بۇ روبروبۇونەودى توند و تىزى و تىرۆر، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جەهە.
- ٢ - تىرۆریزم راستىيا دىياردىيەكا جىيەنلىكى، ئەيھان سەعىد، چاپا ئىككى، چاپخانا رىئىما، سەيمانلىكى.
- ٣ - تىكىگەھى پەيىغا خودى و بەرسىغا پەرسىارىيەن دەربارە ئىسلامى، د. زاكىر نايىك، وەركىران: مصطفى احمد، چاپا ئىككى، چاپخانا جىزىرى.
- ٤ - چەند مەسەلەيەكى باوى سەرددەم، عەلى باپىر، چاپى يەكەم، چاپخانە تەفسىر، ھەولىرى.
- ٥ - داعش بەرھەمى سەلەفيا توندرەو، فەرھاد حەسەن رەشيد، چاپا ئىككى، چاپخانا خانى، بى جە و سال.
- ٦ - زارافىن سىياسى، عثمان يونس ايتوتى، بى ژمارا چاپى، چاپخانا ئازادى، دھوكە.
- ٧ - زستان و بەهارى ئىسلامى سىياسى، عومەر عەلى غەفۇور، چاپى يەكەم، چاپخانە ئاراس، ھەولىرى.
- ٨ - سايکۆلۈزىا و تىرۆر، د. نەسرەددىن ئىبراهىم گولى، چاپا ئىكەم، چاپخانا خانى، دھوكە.
- ٩ - فەرھەنگا ئايىنى و ئايىلۇزىا، وەركىران: عبدالرزاڭ سعيد دۆسکى، چاپا ئىككى، چاپخانا زانا، دھوكە.
- ١٠ - كافىكىن دنابىھەرا دوهى و ئەفرو دا، تەحسىن ئىبراهىم دۆسکى، چاپا ئىككى، چاپخانا وەزارەتا رەوشەنبىرى، ھەولىرى.
- ١١ - مەوسوەتى جودى، مسعود عبدالخالق، چاپى يەكەم، بى چاپخانە و جەهە.

B - بزمانى عەرەبى:

- ١ - كاذيب تاريخ الكجرى، مجدى كامل، الطبعة الأولى، بدون مكان، 2011.

٢ - أحجار على رقعة الشطرينج، وليام جاي كار، عرض و تعليق: مجدى كامل، الطبعة الاولى، بدون مطبع، 2011.

٣ - الإرهاب والمخدرات، د. محمد بن عمر بن سالم بازمول، الطبعة الاولى، بدون مطبع، قاهرة، 2008.

C - مالپهرين:

١ - حقيقة الوهابية على لسان سيدتهم هيلاري كلينتون .

٢ - مالپهري خابير .

٣ - مالپهري شهقام.

٤ - مالپهري كورستان .

D - گوڤار:

١ - گوڤارا مەتىن، هۇمارە ، ژ تىرۇرا حەشاشان ھەتا ب ھوقاتىا داعشى، كوردو شكاكى، دەرك، .